

การเปลี่ยนแปลงผังพื้นเรือนไทยอีสาน
ในเขตเทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี

THE CHANGES OF FLOOR PLAN GOI THAI ISAN
IN KHEMARAT MUNICIPALITY UBONRATCHATHANI PROVINCE

หัตถกร สীগินวัน

HATHAKORN SRITINVAN

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ.2562

KMITL-2019-AR-M-003-031

การเปลี่ยนแปลงผังพื้นเรือนเกยไทยอีสาน
ในเขตเทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี

THE CHANGES OF FLOOR PLAN GOI THAI ISAN
IN KHEMARAT MUNICIPALITY UBONRATCHATHANI PROVINCE

หัตถกร สীগินวัน

HATHAKORN SRITINVAN

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ.2562

KMITL-2019-AR-M-003-031

THE CHANGES OF FLOOR PLAN GOI THAI ISAN
IN KHEMARAT MUNICIPALITY UBONRATCHATHANI PROVINCE

HATHAKORN SRITINVAN

A THESIS SUBMITTED IN PARTAIL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF ARCHITECTURE PROGRAM IN INTERIOR ARCHITECTURE
FACULTY OF ARCHITECTURE
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKABANG

2019

KMITL-2019-AR-M-003-031

COPTRIGHT 2019

FACULTY OF ARCHITECTURE

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การเปลี่ยนแปลงผังพื้นเรือนเกยไถอีสาน ในเขตเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
นักศึกษา	นายหัตถกร สິณวัน
รหัสประจำตัว	59602045
ปริญญา	สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรมภายใน
พ.ศ.	2562
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ จันทน์ เพชานนท์

บทคัดย่อ

วิจัยนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนไถอีสานประเภทเรือนเกยในเขตเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการเปรียบเทียบกิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไถอีสาน 2 กลุ่มคือ กลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ (ประยุกต์) โดยการสำรวจจริงวัดลักษณะทางสถาปัตยกรรมจากภาคสนาม ด้วยวิธีการสังเกต และการสัมภาษณ์เจ้าของเรือน เพื่อทราบถึงกิจกรรมและพฤติกรรมการใช้พื้นที่ ทั้งภายในและภายนอกเรือน แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ (ประยุกต์) มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ห้องน้ำบริเวณชั้นบน และการเพิ่มเติมเทิบหลังคาบนพื้นที่ชานแดด สำหรับกิจกรรมการนอนของผู้สูงอายุ และการปิดล้อมพื้นที่ชั้นล่างเพื่อทำเป็นห้องเก็บของ พบพื้นที่หายไปคือ พื้นที่ฮ้านอ่างน้ำ และพบพื้นที่คงอยู่คือพื้นที่เรือนนอนใหญ่ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (หิ้งพระ) ชานนอนลูกชาย (ชานเกย) ครัว และเล่าข้าว (ยุงฉาง) บางเรือน ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่พบสาเหตุมาจาก ปัจจัยด้านความต้องการส่วนบุคคล ภูมิอากาศ วัสดุ และความปลอดภัยโดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมจากอดีต

Thesis	The changes of floor plan Goi Thail Isan in Khemarat Municipality Ubonratchathani Province
Student	Hathakorn Sritinvan
Student ID	59602045
Degree	Master of Architecture
Program	Interior Architecture
Year	2019
Thesis Adviser	Assoc. Prof. Jantanee Bejrananda

ABSTRACT

This research is to study the change of Tai Isan (Goi) configuration floor plans in Khemarat Municipality Ubon Ratchathani province, By comparing the activities of users on floor plans of 2 groups houses : The old house and the applied house from architectural field surveying method with observed and interviewed the owners of the houses to collected the activities and behavior of all inside and outside areas of the houses' floor plan. And analyze by comparing the changes of them.

The study found that the old and applied houses had changed from original by build the bathroom on the upper floor area, and closed the roof upper the sunny terrace (Chan-dad) for elderly sleeping activities and enclosed some ground floor plan area as a storage room, the missing areas is water blister area (Han-nam) and the remain areas are the master bedroom (Rean-non), altar area (Hing-phra), son bedroom (Chan-Goi), kitchen and rice barn (Yung-chang) some houses. The factors of change are personal needs, climate, new material, safety especially for the aging, comfortable activities.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะความกรุณาและความเมตตาอย่างยิ่งของรองศาสตราจารย์ ดร.จันทน์ เพชรานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาใช้เวลาช่วยเหลือให้คำแนะนำตรวจทานตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์ออกมาด้วยดี ผู้ศึกษาจึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นคณะกรรมการร่วมในการสอบวิทยานิพนธ์ที่ช่วยให้คำปรึกษาชี้แนะทำให้งานวิจัยในครั้งนี้นี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

และนอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเขมราฐ คุณลัดดา อมรสิน ที่กรุณาอนุญาตในการเข้าสำรวจพื้นที่ และคุณพ่อเวียงชัย ใจแก้ว อดีตผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมอำเภอเขมราฐ ที่ท่านช่วยอนุเคราะห์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองเขมราฐ และคุณวัชรินทร์ ผุดผ่องผู้ก่อตั้งเพจ “ฮักนะเขมราฐ” ที่เป็นผู้คอยให้ความช่วยในข้อมูลข่าวสารต่างๆตลอดการทำวิจัยโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับเรือนที่จะใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจากการเข้าไปถามสมาชิกในเพจ และคุณสนั่น โกศลวิตร ที่ปรึกษางานถนนคนเดินเขมราฐ และที่ขาดไม่ได้คือ เจ้าของเรือนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ช่วยอนุเคราะห์ข้อมูล รวมถึงกลุ่มอาชีพกล้วยตาก แหนมใบมะยม ผ้าทอวงปิดสา และคนในชุมชนทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือที่ไม่ได้เอ่ยนามผู้ศึกษาขอขอบพระคุณท่านไว้ ณ โอกาสนี้

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และคณาจารย์ ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้เข้าศึกษาต่อในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายในมหาบัณฑิต รุ่นปี 59 และเจ้าหน้าที่ในสำนักงานของคณะทุกท่านที่ช่วยประสานงานในด้านต่างๆจนประสบผลสำเร็จลุล่วงด้วยดีขอขอบพระคุณท่านไว้ ณ โอกาสนี้

หัตถกร สິณวัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	II
กิตติกรรมประกาศ.....	III
สารบัญ.....	IV
สารบัญรูป.....	VIII
สารบัญตาราง.....	XII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำถามวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์.....	3
1.4 ขอบเขตในการศึกษา.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.6 นิยามศัพท์.....	5
บทที่ 2 การทบทวนประวัติศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 การทบทวนประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไทอีสาน.....	7
2.1.1 ลักษณะเขื่อนเกวยไทอีสานแบบดั้งเดิม (Original).....	9
2.1.2 พื้นที่ตั้งและอาณาเขตเทศบาลเมืองเขมรราช.....	13
2.1.3 คติความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณี.....	15
2.1.4 ศาสนา.....	15
2.1.5 การประกอบอาชีพ.....	16
2.1.6 ลักษณะเรือนไทอีสานในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราช.....	17
2.2 การทบทวนแนวคิดทฤษฎี.....	18
2.2.1 แนวคิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.....	19
2.2.2 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ.....	20
2.2.3 ทฤษฎีการวิเคราะห์เปรียบเทียบผังพื้น.....	21

สารบัญ (ต่อ)

4.3 การวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนเกยไทยอีสาน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....	72
กรณีศึกษา: เรือนไทยอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H04	74
กรณีศึกษา: เรือนไทยอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H05	80
กรณีศึกษา: เรือนไทยอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H06.....	86
กรณีศึกษา: เรือนไทยอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H07.....	92
กรณีศึกษา: เรือนไทยอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H08.....	98
4.4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนเกยไทยอีสาน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)	104
4.5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนเกยไทยอีสาน (กลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)	113
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผล และเสนอแนะ.....	121
5.1 สรุปผล.....	121
5.1.1 มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี จากอดีต (Original) อย่างไร?.....	121
5.1.2 มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี ?.....	124
5.1.3 สรุปข้อค้นพบตัวแปรจากประเด็นการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี.....	126
5.1.3.1 การหายไปของพื้นที่ชานแดด ป่องเอี่ยม ฮ้านแอ่งน้ำ และเล่าข้าว.....	126
5.1.3.2 การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมห้องนอน, ห้องน้ำ, ห้องเก็บของวิวัฒนาการ.....	128
5.1.3.3 การคงอยู่ของพื้นที่เรือนนอน หิ้งพระ ชานเกย และเรือนครัว...130	

สารบัญ (ต่อ)

5.2 อภิปรายผล.....	132
5.3 ข้อจำกัดและเสนอแนะ.....	134
บรรณานุกรม.....	136
ภาคผนวก.....	138
ประวัติผู้เขียน.....	158

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
1.1	แสดงกลุ่มตัวอย่างเรือนเกยไทยอีสาน (กลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....	4
2.1	ภาพประกอบแสดงรูปแบบเถียงนา (เฮือนชั่วคราว).....	8
2.2	ภาพประกอบแสดงรูปแบบเรือนเห่า (เฮือนกึ่งถาวร).....	8
2.3	แสดงรูปแบบเรือนไทลาว ได้แก่ เฮือนเกย เฮือนโขง และเฮือนแฝด (เฮือนถาวร).....	9
2.4	แสดงทัศนียภาพและผังเรือนเกยในอดีต (Original).....	9
2.5	แสดงผังเรือนนอน.....	10
2.6	แสดงผังชานเกย.....	10
2.7	แสดงผังชานแดด.....	11
2.8	แสดงผังเรือนครัว.....	11
2.9	แสดงภาพประกอบการยกเสาเอก.....	12
2.10	แผนที่อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี.....	13
2.11	แสดงประเพณีและคติความเชื่อของชาวเขมราฐ.....	15
2.12	แสดงพื้นที่ทางศาสนาที่สำคัญของชาวเทศบาลเมืองเขมราฐ.....	16
2.13	แสดงวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวเขมราฐ.....	16
2.14	แสดงกลุ่มเรือนเก่าแบบดั้งเดิม.....	17
2.15	แสดงกลุ่มเรือนวิวัฒนาการมีพื้นที่ใต้ถุนและปิดล้อมใต้ถุนครึ่งปูนครึ่งไม้.....	18
2.16	แสดงตารางกิจกรรมและการแบ่งโซนพื้นที่ส่วนตัวพื้นที่สาธารณะของเรือนไทยวน สระบุรี.....	29
2.17	แสดงการเชื่อมโยงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่มีความสัมพันธ์ภายในชุมชน.....	30
2.18	แสดงรูปแบบการเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนดั้งเดิมและเรือนวิวัฒนาการ.....	31
2.19	แสดงการเปรียบเทียบตัวอย่างเรือนอายุตั้งแต่ 3-10-50-70 ปี.....	32
2.20	แสดงลักษณะพื้นที่ในแต่ละส่วนของเรือนชาวสแกน.....	33
2.21	แสดงเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเรือนในภาคอีสานมาจนถึงปัจจุบัน.....	34
2.22	แสดงการเชื่อมโยงรูปแบบเรือนที่ปรากฏในภาคอีสานตั้งแต่พุทธศตวรรษ 24 จนถึง ปัจจุบัน.....	34

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
3.1	แสดงตัวแปรในการวิจัยจากประเด็นคำถาม.....37
3.2	แสดงการออกแบบเครื่องมือการวิจัยจากประเด็นคำถาม.....38
3.3	แสดงโทรศัพท์มือถือ กล้องถ่ายรูป ตลับเมตร สมุดจดบันทึก และคอมพิวเตอร์โน้ตบุค.....39
3.4	แสดงเรือนไทยอีสานที่มีการศึกษาก่อนหน้า.....39
3.5	แสดงตำแหน่งผังชุมชนที่เข้าสำรวจพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี.....40
3.6	แสดงการลงพื้นที่สำรวจศึกษานำร่องในเขตเทศบาลเมืองเขมรราชู.....41
3.7	แสดงการสัมภาษณ์ข้อมูลนักวิชาการและกลุ่มอาชีพในเบื้องต้น.....41
3.8	แสดงลำดับการเข้าสำรวจพื้นที่.....42
3.9	แสดงหน้าเพจ “อักษนะเขมรราชู”43
3.10	แสดงการสำรวจพื้นที่เพิ่มเติม บ้านแก้งเกลี้ยง บ้านบุงขวย ในเขตตำบลเทพวงศา.....43
4.1	แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และลักษณะทางสถาปัตยกรรม49
4.2	แสดงการเปลี่ยนแปลง ผังเรือนชั้นล่าง,ชั้นบน (Plan).....50
4.3	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram).....51
4.4	แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน.....52
4.5	แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และลักษณะทางสถาปัตยกรรม [H02].....55
4.6	แสดงการเปลี่ยนแปลง ผังเรือนชั้นล่าง,ชั้นบน (Plan) [H02].....56
4.7	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H02].....57
4.8	แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H02].....58
4.9	แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และลักษณะทางสถาปัตยกรรม [H03].....61
4.10	แสดงการเปลี่ยนแปลง ผังเรือนชั้นล่าง,ชั้นบน (Plan) [H03].....62
4.11	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H03].....63
4.12	แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H03].....64
4.13	แสดงการเปรียบเทียบทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะทางสถาปัตยกรรม.....67
4.14	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในเรือน (Plan).....68
4.15	แสดงการเปรียบเทียบผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram).....69
4.16	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน.....70
4.17	แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และทัศนียภาพ [H04].....74
4.18	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นล่าง,ชั้นบน (Plan) [H04].....75

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.19	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H04].....76
4.20	แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H04].....77
4.21	แสดงทิศทางการตั้งเรือนและทัศนียภาพทางสถาปัตยกรรม [H05].....80
4.22	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นล่าง, ชั้นบน (Plan) [H05].....81
4.23	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H05].....82
4.24	แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H05].....83
4.25	แสดงทิศทางการตั้งเรือนและทัศนียภาพทางสถาปัตยกรรม [H06].....86
4.26	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นล่าง, ชั้นบน [H06].....87
4.27	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H06].....88
4.28	แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H06].....89
4.29	แสดงทิศทางการตั้งเรือนและทัศนียภาพทางสถาปัตยกรรม [H07].....92
4.30	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นล่าง, ชั้นบน (Plan) [H07].....93
4.31	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H07].....94
4.32	แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H07].....95
4.33	แสดงทิศทางการตั้งเรือนและทัศนียภาพทางสถาปัตยกรรม [H08].....98
4.34	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นล่าง, ชั้นบน (Plan) [H08].....99
4.35	แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H08].....100
4.36	แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H08].....101
4.37	แสดงการเปรียบเทียบทิศทางการตั้งเรือน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....104
4.38	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)105
4.39	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในเรือน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....106
4.40	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในเรือน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....107
4.41	แสดงการเปรียบเทียบผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....108
4.42	แสดงการเปรียบเทียบผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....109
4.43	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)....110
4.44	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)....111
4.45	แสดงเรือนเกยไถ้อีสานดั้งเดิม (Original).....115

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.46	แสดงการเปรียบเทียบทิศทางการตั้งเรือนกลุ่มเรือนเก่า[H01-03]และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ [H0408].....116
4.47	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรมกลุ่มเรือนเก่า[H01-03]และกลุ่มเรือน วิวัฒนาการ[H04-08].....117
4.48	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรือนดั้งเดิม Original กลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)118
4.49	แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไทยีสาน อดีตและปัจจุบัน119
5.1	แสดงการหายไป การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม และการคงอยู่ของพื้นที่กิจกรรม.....126
5.2	แสดงการหายไปของพื้นที่ชานแดดและการเปลี่ยนกิจกรรมอื่นเข้ามาแทน.....127
5.3	แสดงการหายไปของป้อมเอี่ยมและการเปลี่ยนช่องหน้าต่างเข้ามาแทน.....127
5.4	แสดงการหายไปของพื้นที่ฮ้านอ่างน้ำและการเปลี่ยนกิจกรรมอื่นเข้ามาแทน.....128
5.5	แสดงการหายไปของพื้นที่เล่าข่าวในบางครัวเรือนและการเปลี่ยนกิจกรรมอื่นเข้ามา แทน.....128
5.6	แสดงการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอน.....129
5.7	แสดงการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำ.....129
5.8	แสดงการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องเก็บของ.....130
5.9	แสดงการคงอยู่ของพื้นที่เรือนนอน.....130
5.10	แสดงการคงอยู่ของพื้นที่ชานเกย.....131
5.11	แสดงการคงอยู่ของพื้นที่เรือนครัว.....131

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1	แสดงกลุ่มตัวอย่างเรือนเกยไถ้อีสานชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี.....5
1.2	แสดงระยะเวลาในการทำงานระหว่างเดือน เม.ย.-พ.ย 2561 และ ก.พ.-ก.ค 2562.....6
2.1	แสดงจำนวนหมู่บ้านในการปกครองของเทศบาลเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี.....14
2.2	แสดงจำนวนหมู่บ้านในการปกครองของเทศบาลเทพวงศา อำเภอเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี.....14
2.3	แสดงกรอบแนวคิดการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ ทฤษฎี และตัวแปร19
2.4	แสดงกลุ่มปัจจัย/ตัวแปรในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนไถ้อีสานในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี.....28
3.1	แสดงการเปรียบเทียบวิธีการและเครื่องมือการวิจัยจากการทบทวนวรรณกรรม.....36
4.1	แสดงลักษณะผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไถ้อีสาน (กลุ่มเรือนเก่า).....48
4.2	แสดงการใช้วัสดุประกอบโครงสร้างเรือนไถ้อีสาน (กลุ่มเรือนเก่า).....48
4.3	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H01.....53
4.4	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H02.....59
4.5	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H03.....65
4.6	แสดงลักษณะผังพื้นเรือนเกยไถ้อีสาน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....73
4.7	แสดงการเปรียบเทียบการใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ).....73
4.8	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H04.....78
4.9	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H05.....84
4.10	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H06.....90
4.11	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H07.....96
4.12	แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H08.....102
4.13	แสดงการเปรียบเทียบผังพื้นเรือนไถ้อีสานกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ.....113
4.14	แสดงการเปรียบเทียบผังพื้นเรือนไถ้อีสานกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ.....114

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชูทำให้ทราบว่า ในอดีตชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชูเคยเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญมาก่อน โดยได้สถาปนาขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยราวปีพ.ศ. 2357 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยก "บ้านโคกกงพะเนียง" ขึ้นเป็นเมืองเขมราชูธานี และให้อุปฮาด (กำ) ขึ้นเป็นพระเทพวงศา ปกครองเมืองเขมราชูขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร ต่อมาในปีพ.ศ.2452 ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีการปรับปรุงระบบการปกครองในเขตมณฑลอีสาน โดยแยกมณฑลออกเป็นสองมณฑล คือ มณฑลอุบลราชธานีกับมณฑลร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2455 ทำให้เมืองเขมราชูธานีถูกลดฐานะเป็นอำเภอและถูกย้ายมาขึ้นตรงต่อจังหวัดอุบลราชธานีตลอดมาจนถึงปัจจุบัน (คณะกรรมการฉลอง ๑๐๐ปีเขมราชูธานี, 2557)

จากการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง ส่วนหนึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากภาวะภัยสงครามในอดีต และการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทลาวเข้ามาอยู่ในพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเขตภาคอีสานและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ มีการรวมกลุ่มเป็นชุมชนขนาดใหญ่เพื่อสร้างบ้านแปลงเมืองขึ้นใหม่ ทำให้ปัจจุบันพบว่าพื้นที่แถบภาคอีสานมีการรวมกลุ่มชนชาติพันธุ์หลายเผ่า เช่น ไทลาว ไทส่วย ไทผู้ไท ไทโย้ย ไทย้อ ไทกระเลิง ไทแสก ไทกะโซ่ ชาวภูย เยอ และเขมรเป็นต้น ที่มีวัฒนธรรมทั้งการอยู่ การกิน คติความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ตกทอดกันมาตามลำดับจนก่อให้เกิดกลุ่มวัฒนธรรมตระกูลไทลาวหรือไทอีสานในปัจจุบัน (วิโรฒ ศรีสุโร, 2534) และการสร้างที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การสร้างเรือนไทอีสานในรูปแบบ เือนเกย เือนโข่ง และเรือนแฝดเป็นต้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2489 มีการปฏิรูประบบการปกครองส่วนภูมิภาคตามหัวเมืองต่างๆ พร้อมกับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในมณฑลภาคอีสาน และยังได้มีการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ 2500 (ธนิศร์, และนพดล, 2559) โดยเฉพาะการพัฒนาระบบอุปโภคบริโภค ระบบไฟฟ้า เส้นทางรถไฟ และถนนทางหลวง รวมถึงถนนตามตอก, ขอยในเขตพื้นที่เทศบาลเริ่มมีการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ตามไปด้วย ทำให้การสร้างที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราชู จังหวัดอุบลราชธานี ก็เริ่มมีการพัฒนารูปแบบเรือนพื้นถิ่นและการปรับเปลี่ยนลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมตามไปด้วยเช่นกัน เกิดการวิวัฒนาการรูปแบบเรือนพื้นถิ่นจากรูปแบบดั้งเดิมกลายเป็นเรือนที่ประยุกต์มีความร่วมสมัยมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมในพื้นที่บางส่วนและการเพิ่มเติมพื้นที่ปิดล้อมใต้ถุนให้มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น เช่น การเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำ ห้องเก็บของ การต่อเติมด้านข้าง, เือบด้านหน้า และเือบครัวเป็นต้น

ปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นไทอีสานที่พบส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐส่วนใหญ่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างตามยุคสมัยนิยม การก่อสร้างจึงมีลักษณะร่วมสมัยทั้งแบบทรงเทศบาลและบ้านจัดสรรมากขึ้น แต่บางพื้นที่ก็ยังพบเรือนไทอีสานดั้งเดิมที่หลงเหลือพอให้เห็น โดยเฉพาะกลุ่มเรือนที่มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมเรือนไทอีสานจากรูปแบบ เอือนเกย เอือนโข่ง และเอือนแฝด แต่จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่ารูปแบบเรือนเกยไทอีสานเป็นเรือนส่วนใหญ่และพบมากที่สุด และเป็นกลุ่มเรือนเก่าที่พบมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่จากขานแตดมาเป็นขานร่ม โดยการมุงหลังคาคลุมเกยทั่วตัวเรือนและยังเป็นกลุ่มเรือนที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่กลับพบว่ากลุ่มเรือนเก่าเหล่านี้มีจำนวนลดน้อยลงเรื่อยๆ บางหลังถูกปล่อยทิ้งร้างเป็นเวลานานไม่พบผู้พักอาศัย หรือพบเพียงร่องรอยการใช้พื้นที่ในอดีต และส่วนใหญ่เรือนกลุ่มนี้ถูกรื้อถอนทิ้งแล้วสร้างเรือนสมัยใหม่ทดแทน ถัดมาอีกกลุ่มที่พบและมีจำนวนเหลือน้อยเช่นกันคือ กลุ่มเรือนไทอีสานที่วิวัฒนาการจากรูปแบบเรือนเกยดั้งเดิมมีลักษณะคล้ายกลุ่มเรือนเก่า พบได้ 2 ลักษณะคือ มีหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำแบบมีพื้นที่ใต้ถุน และแบบไม่มีพื้นที่ใต้ถุนเนื่องจากมีการต่อเติมเติมพื้นที่ปิดล้อมบริเวณใต้ถุนลักษณะครึ่งปูนครึ่งไม้ แต่ยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเรือนไทอีสานดั้งเดิมเอาไว้บางส่วน ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจในประเด็นปัญหาที่พบจากการลงพื้นที่สำรวจและสังเกตประเด็นที่น่าสนใจอยู่ 3 ประเด็นหลักคือ

ประเด็นแรกจากการสังเกตพบว่า อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่มีการลดทอนเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมเพิ่มมากขึ้น จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน พบสาเหตุหนึ่งมาจากความเจริญและการเติบโตทางเศรษฐกิจ วัสดุประกอบโครงสร้างหาซื้อได้ง่าย บวกกับมีการพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพจากหน่วยงานภาครัฐที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของธุรกิจร้านขายสินค้าต่างๆ และการปรับปรุงพื้นถนนตามตอก, ขอย ให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองเขมราฐนั้น มีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยให้ทันสมัยตามไปด้วย เอกลักษณ์บางส่วนที่เป็นสิ่งแสดงถึงลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมของชุมชนทำให้บางส่วนอาจถูกบดบังลดทอนคุณค่าลงมาเรื่อยๆ จนอาจเสี่ยงต่อการสูญสลายไปในที่สุด (จิตรมณี, วันดี, และอรศิริ, 2559)

ประเด็นที่สองจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่า ความต้องการสร้างที่อยู่อาศัยแบบเรือนสมัยใหม่ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งความต้องการปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิม และความนิยมการนำวัสดุสมัยใหม่มาทดแทน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะ กิจกรรมและพฤติกรรมตามยุคสมัยนิยม จนปรากฏรูปแบบเรือนไทอีสานส่วนใหญ่มีการวิวัฒนาการจากเรือนเกยไทอีสานดั้งเดิม ทำให้หลงเหลือร่องรอยเดิมเพียงบางส่วนเท่านั้น

ประเด็นที่สามจากการลงพื้นที่ศึกษานำร่องพบว่า ยังไม่พบข้อมูลการศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐมาก่อน ปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นไทอีสานเริ่มลดเหลือน้อยลง พบเพียงรูปแบบเรือนเกยไทอีสานเท่านั้น และถ้ายังไม่มีการศึกษาหรือจดบันทึกข้อมูลทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นในพื้นที่เอาไว้ อาจไม่หลงเหลือหลักฐานทางสถาปัตยกรรม

เรือนพื้นถิ่นเอาไว้ ทั้งที่อาคารบ้านพักอาศัย อาคารทางศาสนา ล้วนเกิดขึ้นจากวิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพสังคม และความเชื่อของคนในท้องถิ่น จนทำให้เกิดคุณค่าและเกิดเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นขึ้น ในอดีต ซึ่งเปรียบเสมือนกับการบันทึกเรื่องราวที่วิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง และเป็นลำดับถึงรากฐาน แห่งวัฒนธรรมของกลุ่มชุมชนนั่นเอง (ชลธิ คำเกษ, 2553)

จากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แม้เป็นแค่เพียงความสำคัญบางส่วนทางกายภาพที่พบ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เห็นในอีกแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะปัจจัยตัวแปรสำคัญที่ทำให้พื้นที่ทำกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัยภายในเรือนเกยไทอีสานปัจจุบันบางส่วนเปลี่ยนไป เช่น พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว (Private Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space) และพื้นที่สาธารณะ (Public Space) เป็นต้นและเมื่อพื้นที่กิจกรรมและพฤติกรรมของคนในชุมชนเปลี่ยน ส่วนหนึ่งจึงทำให้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนบางส่วน เปลี่ยนตามพฤติกรรมไปด้วย เช่น รูปทรงหลังคา พื้นที่ชานแดด พื้นที่ฮ้านอ่างน้ำ เล้าข้าวและการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำและห้องเก็บของ เป็นต้น จากประเด็นปัญหาที่พบในครั้งนี้นจึงนำมาสู่ประเด็น ช่องว่าง(gap) ที่มีความน่าสนใจที่จะศึกษาและทำความเข้าใจ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับพื้นที่ กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนเกยไทอีสานในชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งอดีตและปัจจุบันเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่แต่ละส่วนในประเด็นคำถามต่อไปนี้

1.2 คำถามงานวิจัย

1.2.1 มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไทอีสานทั้ง 2 กลุ่ม ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี จากอดีต (Original) อย่างไร?

1.2.2 มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนเกยไทอีสาน ทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนเกยไทอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี

1.3.2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนเกยไทอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี

1.4 ขอบเขตในการศึกษา

ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาค้นคว้าและการทำความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไถอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเป็นกลุ่มเรือนที่พบมากที่สุดและยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของรูปแบบเรือนเกยไถอีสานได้เป็นอย่างดี โดยมีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่คือ พื้นที่เทศบาลตำบลเมืองเขมราฐ ได้แก่ บ้านเหนือเขมราฐ หมู่ที่1 และหมู่ที่7 พื้นที่เทศบาลตำบลเทพวงศา ได้แก่ หมู่ที่2 บ้านบุงขวย หมู่ที่4 บ้านแก้งเกลี้ยง หมู่ที่9 บ้านนาหว้าน้อย

1.4.2 ขอบเขตด้านสถาปัตยกรรมคือ เรือนเกยไถอีสานทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเรือนเก่าที่มีลักษณะโครงสร้างและผังพื้นเรือนคล้ายเรือนเกยไถอีสานดั้งเดิม (Original) กลุ่มเรือนวิวัฒนาการที่มีลักษณะโครงสร้างคล้ายกลุ่มเรือนเก่าและเรือนเกยไถอีสานดั้งเดิม (Original) โดยมีข้อสังเกตคือช่วงเสา หลังคา และผังเรือน

ดังนั้นการศึกษาเรือนเกยไถอีสานทั้ง 2 กลุ่ม จึงใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามลักษณะโครงสร้างจากการทบทวนวรรณกรรมของ (จิตรมณี,วันดี,และอรศิริ, 2559; จันทนีย์, 2544; ชลธิ, 2553; วิชิต, ไพโรจน์, 2546, วิโรจน์ ศรีสุโร, 2534; ธนิศร์, นพดล, 2559;) รวมทั้งหมด 8 หลังตามรูปที่ 1.1 และตารางที่1.1ดังนี้

รูปที่ 1.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างเรือนเกยไถอีสาน (กลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ตารางที่ 1.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างเรือนเกยไทยอีสานเทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มเรือนเก่า ดั้งเดิม	กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ		จำนวน
		มีใต้ถุนโล่ง	ปิดล้อมใต้ถุน	
เรือนเกยไทยอีสาน	*			3
เรือนเกยไทยอีสาน		3	2	5
รวม				8

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 คนในพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี จะได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและการเปลี่ยนแปลงเรือนเกยไทยอีสานจากอดีตและปัจจุบัน

1.5.2 ในทางการศึกษาผู้ที่ทำวิจัยหรือผู้ที่สนใจจะได้ข้อมูลลักษณะทางสถาปัตยกรรมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไทยอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี และแนวทางการศึกษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทยอีสานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมในอดีต

1.6 นิยามศัพท์

บ้านโคกกงพะเนียง คือบ้านกงพะเนียงที่เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมก่อนได้รับโปรดเกล้ายกฐานะเป็นเมืองเขมรราชูธานี และกลายมาเป็นอำเภอเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน

ชุมชนเมืองเขมรราชู คือ ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานภายในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเทพวงศา และเทศบาลตำบลเขมรราชู อำเภอเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานีที่มีประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมและภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง

เรือนพื้นถิ่นชุมชนเมืองเขมรราชู เป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นที่เกิดจากรูปแบบเรือนไทยอีสานในอดีต ได้แก่ เือนเกย เือนโข่ง และเือนแฝดเป็นต้น ซึ่งเป็นรูปแบบเรือนไทยอีสานที่คล้ายกับเรือนพื้นถิ่นในแถบภาคอีสานทั่วไป เนื่องจากลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่คล้ายกัน และมีรูปแบบการลดทอนตามยุคสมัยดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เช่น เรือนไทยอีสานทรงเทศบาลในปัจจุบัน เป็นต้น

เรือนไทยอีสานทรงปั้นหยา คือเรือนไทลาวหลังคาทรงปั้นหยา ยกพื้นสูงหลังคามุงสังกะสี ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน ห้องพระ ห้องเก็บของ ชาน (เซีย) เรือนครัว ห้องน้ำ ใต้ถุนเรือนโล่งยกพื้นสูง บางส่วนใช้เป็นพื้นที่เก็บฝืน เก็บอุปกรณ์การเกษตรเป็นต้น เป็นรูปแบบจากเรือนไทลาวเดิมผังเรือนมีความซับซ้อนกว่าเรือนไทยอีสานประเภทอื่นนิยมสร้างในหมู่ข้าราชการและคหบดี

เรือนเกยไทยอีสานหลังคาทรงจั่วสูง เป็นเรือนไม้ยกพื้นสูงที่มีช่วงเสา 3 ช่วงชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน มีพื้นที่ 3 ส่วนคือ เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ, ห้องส้วม) ขานเกย ขานร่ม ห้องน้ำ และเรือนครัว ส่วนชั้นล่างเป็นพื้นที่ใต้ถุนโล่ง บางพื้นที่ใช้เก็บฟืน เก็บอุปกรณ์การเกษตรเป็นต้น ผังเรือนคล้ายกับเรือนเกยแบบดั้งเดิม ต่างกันคือ ไม่พบพื้นที่ขานแดด ฮ้านแอ่งน้ำ และเล่าข้าวในบางเรือน

เรือนเกยไทยอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำแบบมีใต้ถุนโล่ง คือเรือนเกยไทยอีสานที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยดั้งเดิม ใต้ถุนยกพื้นสูงหลังคามุงสังกะสี ชั้นบนประกอบด้วย ห้องนอนใหญ่ โถง, ขานเกย ขานร่ม ห้องเก็บของ ห้องน้ำ ครัว ใต้ถุนเรือนบางส่วนมีการกันผนังปิดล้อมเพื่อทำเป็นห้องเก็บของป้องกันการลักขโมย บางส่วนใช้เป็นพื้นที่เก็บฟืน เก็บอุปกรณ์การเกษตรเป็นต้น

เรือนเกยไทยอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำแบบมีพื้นที่ปิดล้อมใต้ถุนครึ่งปูนครึ่งไม้ คือเรือนเกยไทยอีสานที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยดั้งเดิม หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้อง ชั้นบนประกอบไปด้วย ห้องนอนใหญ่ ขานเกย ขานร่ม, ระเบียง ห้องเก็บของ ระเบียงบันได ชั้นล่างเป็นพื้นที่ปิดล้อมเกือบทั้งหมดใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ นอนพักผ่อน รับแขก และมีพื้นที่ครัว พื้นที่เก็บของ พื้นที่ซักล้าง และห้องน้ำเป็นต้น เป็นรูปแบบผสมที่วิวัฒนาการมาจากโครงสร้างเรือนเกยดั้งเดิม พื้นที่ชั้นล่างนิยมก่ออิฐฉาบปูน

พื้นที่ส่วนตัว (Private Area) คือพื้นที่ใช้ทำกิจกรรมเพียงคนเดียวหรือคนภายในครอบครัว

พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi Private Area) คือพื้นที่ใช้ทำกิจกรรมของคนในครอบครัว, ญาติพี่น้อง ลูกหลาน และใช้รับแขกในบางโอกาสมีความยืดหยุ่น

พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi Public Area) คือพื้นที่ใช้ทำกิจกรรมของคนในครอบครัว, ญาติพี่น้อง ลูกหลาน และใช้ร่วมกับแขกมีความยืดหยุ่นสูง

ตารางที่ 1.2 แสดงระยะเวลาในการทำงานระหว่างเดือน เม.ย.-พ.ย 2561 และ ก.พ.-ก.ค 2562

การดำเนินงาน	ระยะเวลา						
	เม.ย.61	ส.ค.61	ต.ค.61	พ.ย.61- ก.พ.62	มี.ค.62	เม.ย.62	พ.ค.62- ก.ค 62
ทบทวนเอกสาร, ปรึกษาหัวข้อ							
ศึกษานำร่องเบื้องต้น							
เก็บข้อมูลภาคสนาม							
รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล							
นำเสนอหัวข้อ							
เก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติม							
นำเสนอข้อมูล (final)							

บทที่ 2

การทบทวนประวัติศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาในบทนี้เป็นการทบทวนประวัติศาสตร์แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนยกยไถ้อีสานเทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

2.1 การทบทวนประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ไถ้อีสาน

จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไถ้อีสานนั้นมาจากชนเผ่าไทหรือไต เริ่มตั้งแต่ชาวไทลื้อในตอนกลางของแคว้นสิบสองปันนา ในมณฑลยูนนานของจีนที่เคลื่อนตัวลงมา ยังเชียงรุ่งถัดลงมาแถบเมืองหลวงพระบาง เมืองเชียงคง เชียงทอง และเขตเมืองเชียงขวาง และยังลดต่ำลงมาตามลำน้ำโขง มีนครเวียงจันทร์เป็นอันดับสิ้นสุด สถาปนาในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พ.ศ. 2093-2112 ภายหลังการสถาปนา กลุ่มไทลาวก็ยังมีกรอพยพสืบต่อลงมาเรื่อยๆ จนถึงดินแดนภาคอีสานในปัจจุบันกลุ่มสายวัฒนธรรมไทลาวฝั่งขวาแม่น้ำโขงหรือภาคอีสานมีการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมจากส่วนบนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาไม่ขาดสาย ทำให้ปัจจุบันพื้นที่แถบภาคอีสานมีการรวมกลุ่มชนชาติพันธุ์หลายเผ่า เช่น ไทลาว ไทลื้อ ไทผู้ไท ไทโย้ย ไทย้อ ไทกระเลิง ไทแสก ไทกะโซ่ ชาวกูย เยอ และเขมร เป็นต้น ที่มีวัฒนธรรมทั้งการอยู่ การกิน คติความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ตกทอดกัน มาตามลำดับจนก่อให้เกิดกลุ่มวัฒนธรรมตระกูลไทลาวหรือไถ้อีสานในปัจจุบัน การตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษไถ้อีสานที่อพยพเข้ามาในอดีต นิยมเลือกทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ บริเวณบนที่ดอนที่เป็นโคกสูงน้ำท่วมไม่ถึง บริเวณป่าดงเพื่อปลูกพืชไร่และหาของป่ารวมถึงสัตว์ป่า บริเวณที่ราบลุ่มเพราะเหมาะแก่การทำนา และเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง บริเวณป่าละเมาะที่เป็นพื้นที่กว้างใหญ่ เหมาะเป็นพื้นที่ทำพิธีกรรมทางความเชื่อ เช่น ดอนปู่ตา ป่าช้าเผาศพ เป็นต้น (วิโรฒ ศรีสุโร, 2534)

ลักษณะที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนสายวัฒนธรรมไถ้อีสานมักสร้างเรือนยกพื้นสูงสามารถเดินลอดใต้ถุนบ้านได้ สาเหตุการเรือนยกพื้นสูงก็เพื่อหนีน้ำท่วมและป้องกันอันตรายจากสัตว์ในยามค้าคิน รวมถึงเป็นพื้นที่เก็บเครื่องมืออุปกรณ์ทำมาหากิน เครื่องมือการเกษตร หรือการกั้นคอกสัตว์เลี้ยงเป็นต้น เรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทลาวหรือไถ้อีสานแบบดั้งเดิมในอดีตนั้น ส่วนใหญ่นิยมการปลูกสร้างบ้านเรือนแบบ 3 ลักษณะคือ เือนชั้วคราว เือนกั้งถาวร และเือนถาวร ซึ่งเือนทั้ง 3 แบบ นอกจากมีลักษณะที่แตกต่างกัน การใช้สอยพื้นที่ก็มีความแตกต่างกันดังนี้

เขื่อนชั่วคราว ได้แก่ เขื่อนนาที่นิยมสร้างขึ้นบริเวณพื้นที่นาเพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอยตามฤดูกาลที่มีรูปแบบไม่ตายตัวสร้างขึ้นตามสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นมีรูปแบบและขนาดที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สร้างเอง

รูปที่ 2.1 ภาพประกอบแสดงรูปแบบเขื่อนนา (เขื่อนชั่วคราว)

ที่มา: เขื่อนนา pantip.com

เขื่อนกึ่งถาวร เช่น กระจับปี่หรือเรือนหลังเล็กมีชื่อเรียก “เรือนเหย้า” เป็นเรือนเครื่องผูกหรือเรือนเครื่องสับก็ได้ เรือนเหย้ากึ่งถาวรยังมี “ตูปต่อเล่า” ซึ่งเป็นเพิงที่สร้างอิงกับตัวเสาข้าวและตั้งต่อดินเสาดังจะถูกฝังถึงดินสูงขึ้นไปจะทำคานรับอกไก่ทำเป็นเรือนพักอาศัยแยกจากเรือนใหญ่หรืออีกประเภทจะทำเป็นดั่งตั่งคานหรือดั่งตั่งซ้อลักษณะคล้ายเรือนเกยทั่วไปเป็นประเภทเรือนเครื่องผูก

รูปที่ 2.2 ภาพประกอบแสดงรูปแบบเรือนเหย้า (เขื่อนกึ่งถาวร)

ที่มา: www.isangate.com

เขื่อนถาวร เป็นเรือนเครื่องสับหรือเรือนไม้กระดานจำแนกได้ 3 ประเภทคือ เขื่อนเกย เขื่อนโขง และเขื่อนแผด ใต้ถุนยกสูงไม่นิยมเจาะช่องหน้าต่าง มักทำเป็นช่องแคบๆมีประตูทางออกเรือนเพียงประตูเดียวเพราะฤดูหนาวอากาศเย็นป้องกันลมได้หลังคาทรงจั่วแบบภาคกลางแต่ลาดเอียงต่ำกว่านิยมมุงสังกะสีหรือหญ้าคาส่วนใหญ่นิยมสร้างเพื่ออยู่อาศัยไม่ค่อยหุหรอบนเรือนจะกันเป็นห้องนอน ใต้ถุนใช้เป็นที่พักเก็บเครื่องมือการเกษตร กันคอกสัตว์ หรือทอผ้า (วิจิตและไพโรจน์, 2546)

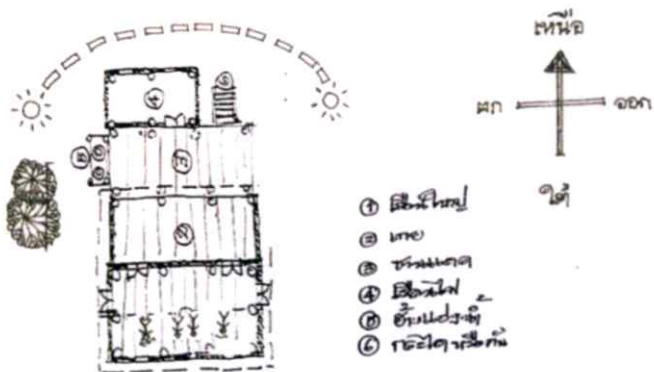
รูปที่ 2.3 แสดงรูปแบบเรือนไทลาว ได้แก่ เฮือนเกย เฮือนโข่ง และเฮือนแฝด (เฮือนถาวร)
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

2.1.1 ลักษณะเฮือนเกยไทอีสานแบบดั้งเดิม (Original)

เฮือนเกย เป็นเรือนที่มีขนาด 3 ช่วงเสา ชั้นบนประกอบไปด้วย เรือนนอน ชานเกย ชานแดด ฮ้านแ่องน้ำ เรือนไฟ และบันได ทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะการวางผังเรือนด้านข้างจะวางในทางทิศตะวันออกและตะวันตก เป็นการวางเรือนตามตะวัน ซึ่งจะทำให้ภายในเรือนไม่ร้อนเนื่องจากชานเกยจะเป็นส่วนรับลมที่ผ่านเข้ามาทางทิศใต้ทำให้ภายในเรือนเย็น เรือนเกยแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่จะเป็นเรือนไม้ 2 ชั้นยกพื้นสูง ได้ถุนบ้านเรือนนิยมกันทำเป็นคอกวัวควายหรือเป็นพื้นที่สำหรับการทอดผ้า บางส่วนเก็บอุปกรณ์การเกษตร เก็บพินตามวิถีของคนในท้องถิ่นดั้งเดิมในอดีต

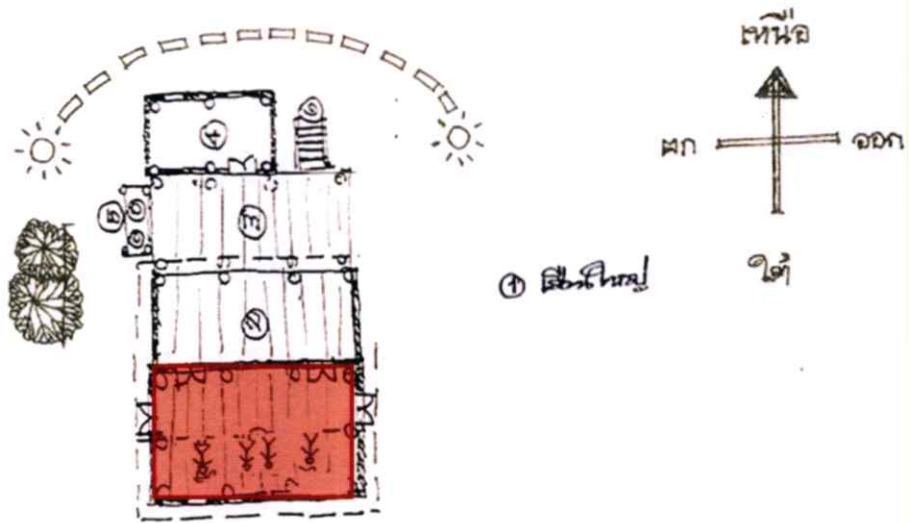

เฮือนเกย

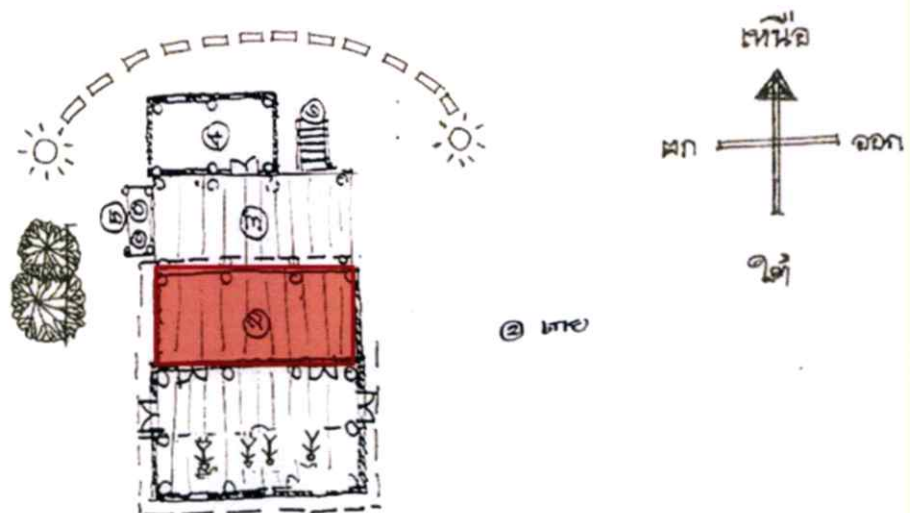
รูปที่ 2.4 แสดงทัศนียภาพและผังเฮือนเกยในอดีต (Original)
ที่มา: วิจิตและไพโรจน์, 2546

เรือนนอนใหญ่ พื้นที่ภายในแยกได้ 3 ส่วน ได้แก่ 1) ห้องเปิงเป็นห้องนอนลูกชายมักไม่นิยมกันห้องใช้ร่วมกันกับท้าวพระจะอยู่ทางทิศตะวันออก 2) ห้องนอนพ่อแม่จะอยู่ส่วนกลางอาจกันหรือปล่อยโล่ง 3) ห้องส้วมหรือห้องนอน(ลูกสาว)จะอยู่ทางทิศตะวันตก ไม่มีช่องหน้าต่างแต่มีช่องเย็บหรือช่องเอี่ยม มีประตูเข้าออกด้านหน้าเรือนนอน ทิศการหันหัวนอนคือทิศใต้กับทิศเหนือเป็นทิศทางความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

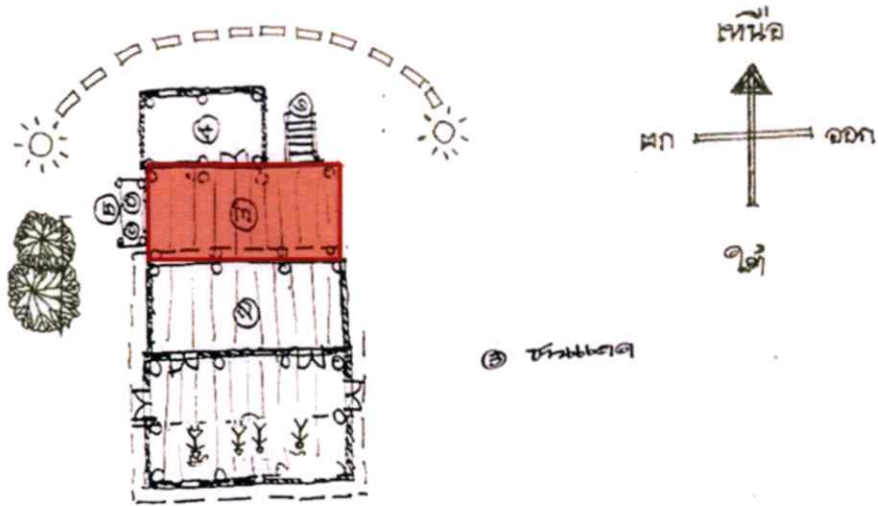
รูปที่ 2.5 แสดงผังเรือนนอน

ชานเกย เป็นพื้นที่ชานต่อจากเรือนนอน พื้นมีระดับต่ำกว่าเรือนนอนเป็นพื้นที่รับแขกและนอนพักผ่อน หรือเป็นชานรับประทานอาหารเช้าของคนภายในครอบครัว

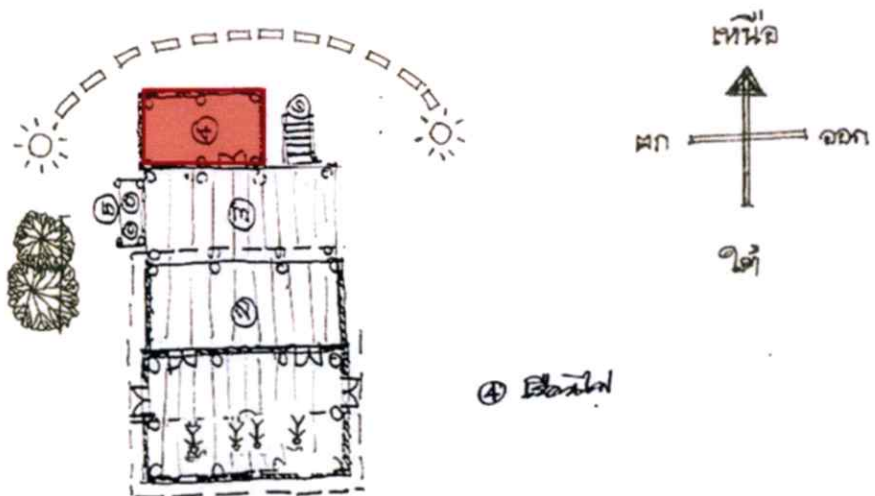
รูปที่ 2.6 แสดงผังชานเกย

ชานแดด เป็นบริเวณเชื่อมต่อจากชานเกยและเรือนครัว พื้นที่ทำแยกจากตัวเรือนนอน และเรือนครัว มีขนาดพื้นที่เล็กกว่าพื้นที่ส่วนอื่น พื้นที่ส่วนใหญ่โล่งไม่มีหลังคานิยมใช้เป็นบริเวณเดียวกับการวางชั้นอ่างน้ำ(ฮ้านอ่างน้ำ) และบันไดชั้นลงของบ้าน พื้นที่ใช้ทำกิจกรรมบนเรือน เช่น นั่งกอฝ้าย นั่งรับแดดช่วงสายๆ นั่งกินข้าว หรือนั่งทำงาน การจักตอก การสานภาชนะ เป็นต้น

รูปที่ 2.7 แสดงผังชานแดด

เรือนครัว เป็นพื้นที่ต่อจากชานแดดแยกจากเรือนนอนนิยมใช้เป็นพื้นที่ประกอบอาหารเตรียมอาหารและอาจมีพื้นที่ซีกล่างร่วมอยู่ด้วยผนังส่วนใหญ่เป็นวัสดุไม้ไผ่ขัดสลายฟาก อุปกรณ์ก่อไฟเป็นแบบเตาถ่านนิยมหุงข้าวเหนียวอุปกรณ์

รูปที่ 2.8 แสดงผังเรือนครัว

ความเชื่อในการปลูกเรือน ส่วนใหญ่มีความเชื่อเหมือนกับของคนไทยอีสานทั่วไป เช่น การเลือกเสาขวัญ หรือเสาเอก ในการนำมาสร้างบ้าน การเลือกเสาเอกในการปลูกเรือนเป็นต้น ไม้ที่เป็นมงคลเช่นจะต้องเลือกเอาคือไม้ที่เกิดในที่เรียบ ใบไม้ระเกะระกะกับต้นอื่น ลำต้นปลอดเกลี้ยง ใบดก มองดูคล้ายพระสงฆ์ยืนกางร่มหากได้ไม้ชนิดนี้มาทำเสาเอก ของเรือน เจ้าของจะร่ำรวยอุดมด้วยทรัพย์สิน การเลือกเสาขวัญจะต้องเป็นไม้ที่เกิดบนดินสูงเล็กน้อยลาดต่ำ มีลำต้นสูงกว่าทุกต้น กิ่งใบไม้เหี่ยวแห้ง หากได้ไม้ชนิดนี้มาเป็นเสาขวัญเจ้าของเรือน จะมั่นคงมั่งมีศรีสุข ไม้ที่ห้ามได้แก่ ไม้ที่เกิดในจอมปลวก ไม้ยืนต้นตาย ไม้ฟ้าผ่า ไม้เป็นโพรง ไม้เสียดสีกันเกิดเสียงดังตลอดเวลา ไม้เหล่านี้หากมีความจำเป็นมาทำวิหาร ศาลา กุฏิ หรือปะรำพิธี จะเกิดโทษแก่ผู้หลักผู้ใหญ่ หากเอามาทำเป็นสะพาน จะเกิดโทษแก่เจ้าบ้าน จะเสื่อมถอยศักดิ์เป็นต้น

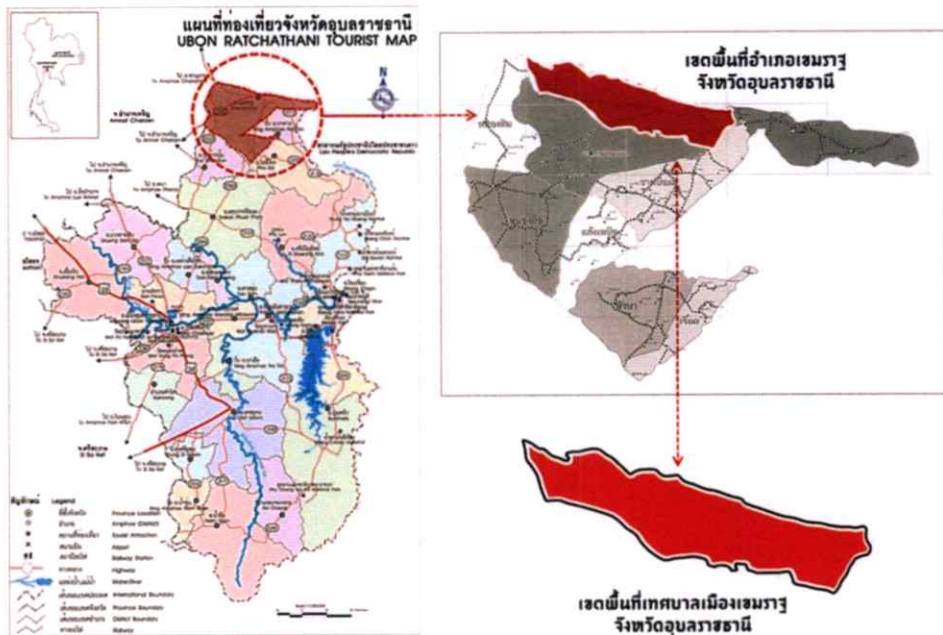

รูปที่ 2.9 แสดงภาพประกอบพิธีการยกเสาเอก

ที่มา: www.google.com

เรือนไทยอีสานจึงเป็นสถาปัตยกรรมที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชาวอีสานในชนบทที่มีความเรียบง่าย มีการจัดพื้นที่เพื่อตอบสนองการใช้สอยของผู้อยู่อาศัยอย่างลงตัว แม้ว่าเรือนจะมีหลายรูปแบบอันเกิดจากความแตกต่างของรูปลักษณะภูมิประเทศ ชนเผ่า และพื้นที่ใช้สอยทำให้เกิดความต่างและหลากหลายของรูปแบบของเรือนไปด้วย แต่ในความแตกต่างและความหลากหลายของรูปแบบยังมีลักษณะร่วมสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนอีสานอยู่โดยเฉพาะรูปลักษณะของเรือนชนบทในภาคอีสานรวมทั้งการจัดทำผังของหมู่บ้านชนบทในภาคอีสานที่ไม่ว่าสัณฐานของหมู่บ้านจะเป็นแบบใดก็ตาม แต่การเกาะตัวของชุมชนในหมู่บ้านจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ตัวบ้านเกาะเป็นกลุ่มและไร่นาอยู่รอบๆของกลุ่มบ้าน (อรศิริ ปาณินท์, 2543)

2.1.2 พื้นที่ตั้งและอาณาเขตเทศบาลเมืองเขมราฐ

รูปที่ 2.10 แผนที่อําเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

ที่มา: www.Kemarat.org

อําเภอเขมราฐ เป็นอําเภอติดชายแดน ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดอุบลราชธานี ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด ระยะห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 105 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 750 กิโลเมตร อาณาเขตและที่ตั้ง อําเภอเขมราฐ มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 526.75 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตที่ติดต่อดังนี้ ทิศเหนือ จดแนวฝั่งแม่น้ำโขง บริเวณตรงข้ามเมืองสองคอนแขวงสะหวันเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ทิศตะวันออก จดแนวฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณตรงข้ามเมืองคอนพะเพ็ง แขวงสาละวัน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) และอําเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี ทิศใต้ ติดต่อกับอําเภอนาตาล และอําเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี ทิศตะวันตก ติดต่อกับอําเภอปทุมราชวงศา และอําเภอขามุนาม จังหวัดอำนาจเจริญ

ลักษณะภูมิประเทศ อําเภอเขมราฐ มีสภาพพื้นที่ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงสลับเนินเขา ลักษณะพื้นดินเป็นดินร่วนปนทราย และมีสภาพดินเหนียวตามไหล่เขามีป่าไม้เบญจพรรณอยู่ทั่วไป เป็นลักษณะป่าโปร่ง มีแม่น้ำโขงไหลผ่านตามแนวชายแดนด้านทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกตามแนวประมาณ 4 กิโลเมตร สภาพภูมิอากาศ โดยทั่วไปมีลักษณะอากาศร้อนชื้น แบ่งเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ช่วงประมาณปลายเดือนมีนาคม ถึงต้นเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนอบอ้าวฤดูฝน ประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงต้นเดือนตุลาคม มีฝนตกโดยทั่วไป ฤดูหนาว ประมาณต้นเดือนพฤศจิกายน

ถึงต้นเดือนมีนาคม อากาศจะเริ่มเย็นลงจนกระทั่งมีอากาศหนาว (คณะกรรมการฯ ผลิตอง ๒๐๐ ปี
 เชมราษฎรธานี 2557)

การปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลเมืองเชมราษฎร แบ่งการปกครองออกเป็น 22 หมู่บ้าน เขตการ
 ปกครองเทศบาล 2 เทศบาล ดังต่อไปนี้

1) เทศบาลตำบลเชมราษฎร 5 หมู่บ้าน ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนหมู่บ้านในการปกครองของเทศบาลเชมราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี

ลำดับ	หมู่บ้าน	หมู่ที่
1.	เหนือเชมราษฎร	1
2.	เชมราษฎร	7
3.	โนนนาริ	8
4.	หนองวิไล	11
5.	แสนสุข	22

2) เทศบาลตำบลเทพวงศา 17 หมู่บ้าน ดังนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงจำนวนหมู่บ้านในการปกครองของเทศบาลเทพวงศา อำเภอเชมราษฎร
 จังหวัดอุบลราชธานี

ลำดับ	หมู่บ้าน	หมู่ที่
1.	บึงช่วย	2
2.	นาสนาม	3
3.	แก้งเกลี้ยง	4
4.	อุบมุง	5
5.	ไทร้อย	6
6.	นาหัวน้อย	9
7.	ห้วยยาง	10
8.	หนองคุน	12
9.	โชคชัย	13
10.	ดงหนองหลวง	14
11.	โนนเต่าถ่าน	15
12.	ดอนบาก	16
13.	ถ้ำเสือ	17
14.	ห้องข่อย	18
15.	สามแยกเมืองใหม่	19
16.	เกษมชมพู	20
17.	ภูสวรรค์	21

2.1.3 คติความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีชุมชนเมืองเขมรราชู

เมื่อถึงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน จะมีพิธีการเลี้ยงผีปู่ตากับก่อนเริ่มฤดูการทำนา การเลี้ยงผีปู่ตาดือเป็นประเพณีทางคติความเชื่อของคนในชุมชน การขอพรจากผีบรรพบุรุษเป็นพิธีก่อนที่จะทำมาค้าขายหรือประกอบอาชีพ โดยจะมีพื้นที่ส่วนกลางประกอบพิธีกรรมดังกล่าวเรียกว่า “ดอนปู่ตา” จะตั้งอยู่ทางทิศใต้ของชุมชน นอกจากนี้เป็นสถานที่ที่พึ่งทางใจแล้ว ชาวอำเภอเขมรราชูยังใช้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับบรรพบุรุษ ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นสวนสาธารณะและมีสิ่งก่อสร้างเพิ่มเข้ามาอำเภอเขมรราชูยังมีการจัดเทศกาลต่าง ๆ ขึ้นตามประเพณี ได้แก่ ประเพณีฮีตสิบสองคลองสิบสี่ ซึ่งจัดขึ้นในทุกเดือนทั้งสิบสองเดือน ประเพณีแข่งขันเรือยาวสองฝั่งโขงไทยลาวหน้าเทศบาล เดือนตุลาคมของทุกปี ประเพณีสงกรานต์เทศบาลเทพวงศา 13-15 เมษายน และประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา และไหลเรือไฟ เดือนกรกฎาคม (คณะกรรมการฯฉลองเขมรราชูนี้ 200 ปี, 2557)

รูปที่ 2.11 แสดงประเพณีและคติความเชื่อของชาวเขมรราชู
ที่มา: ชมรมถ่ายภาพเขมรราชู เพจฮักนะเขมรราชู

2.1.4 ศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองเขมรราชูยังนับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์กลางสำหรับเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนวัดจึงเป็นสถานที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน มีการแบ่งเขตพื้นที่เพื่อแยกเป็นคุ้มในการดูแลบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น คุ้มวัดเหนือ คุ้มวัดกลาง และคุ้มวัดโพธิ์ ในพื้นที่เทศบาลตำบลเขมรราชู แต่ละคุ้มจะแบ่งหน้าที่สลับกันมาถวายอาหารให้พระภิกษุที่จำพรรษาในวัด ในอดีตชุมชนส่วนใหญ่มีลักษณะโครงสร้างทางสังคมแบบขยายในกลุ่มเครือญาติ นิยมสร้างบ้านเรือนในพื้นที่มูลหรือที่มรดก บ้านใกล้เคียงส่วนใหญ่จึงพบเห็นเป็นบ้านญาติพี่น้องกัน ต่อมาภายหลังเริ่มมีคนพื้นที่ภายนอกเข้ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้น และมีการเข้ามาเผยแผ่ของศาสนาอื่นบ้าง แต่โดยรวมคนในชุมชนเมืองเขมรราชูส่วนใหญ่ก็ยังนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลัก วัดที่สำคัญคู่บ้านเมืองในชุมชนมีอยู่ 3 วัดคือ วัดเหนือเป็นวัดที่มีอายุเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีพระอุโบสถหลังเดิมที่ยังปรากฏรูปปั้นหน้าบันพระราหูอมจันทร์ซึ่งเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ อีกวัดที่สำคัญ คือ วัดโพธิ์ เพราะมีอายุอยู่ในช่วงสมัยปลายกรุงธนบุรีหรือยุคก่อนหน้าจะก่อตั้งเมืองเขมรราชูธานี ตามประวัติที่เล่าสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนอีกวัดคือวัดกลางเป็นวัดที่ถูกสร้างโดยเจ้าเมืองเขมรราชู

และยังใช้เป็นสถานที่ตึมน้ำพัฒนาสัตยาของเจ้านายที่ปกครองเมืองในอดีตเพื่อแสดงความจงรักภักดี (คณะกรรมการฯฉลองเขมรราชินี 200 ปี, 2557)

รูปที่ 2.12 แสดงพื้นที่ทางศาสนาที่สำคัญของชาวเทศบาลเมืองเขมรราชู
ที่มา: www.google.com

2.1.5 การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองเขมรราชูเป็นสังคมการเกษตรกรรม ซึ่งอาชีพหลักของคนในชุมชนคือ การทำนา การทำไร่ และการทำสวน เป็นอาชีพที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับลำน้ำโขงและธรรมชาติป่าเขาเนื่องจากที่อยู่อาศัยอยู่ติดแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนให้สามารถดำรงวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายสงบและพอเพียง ทั้งนี้คนในชุมชนยังมีอาชีพเสริมจากการรับจ้าง ค้าขาย ทำประมง เลี้ยงสัตว์ และหัตถกรรมจากการทอผ้า ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชาวเขมรราชู ได้แก่ กลุ่มทำกล้วยตาก กลุ่มทำแหมมโอบะยม และกลุ่มทอผ้าฝ้ายเป็นต้น (สัมภาษณ์กลุ่มธุรกิจชุมชน, 2561)

รูปที่ 2.13 แสดงวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวเขมรราชู
ที่มา: ชมรมถ่ายภาพเขมรราชู เพจยักษ์เขมรราชู

2.1.6 ลักษณะเรือนไทยอีสานในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ

จากการลงพื้นที่ศึกษานำร่องและการสังเกตเรือนไทยอีสานในเขตพื้นที่ตำบลเทพวงศาและตำบลเขมราฐ เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าส่วนใหญ่มีลักษณะโครงสร้างมาจากรูปแบบเรือนเกยมากที่สุด สามารถจำแนกตามลักษณะโครงสร้างได้ 2 กลุ่มคือ กลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ ซึ่งคล้ายกับเรือนที่เคยมีการศึกษามาแล้วในอดีตจากการทบทวนวรรณกรรมของ(จิตรมณี,วันดี,และอรศิริ, 2559; จันทนีย์, 2544; ชลธิ, 2553; วิชิต, ไพโรจน์, 2546, วิโรจน์ ศรีสุโร, 2534; ธนิศร์, นพดล, 2559;) ดังนี้

กลุ่มเรือนเก่าพบว่ามีลักษณะโครงสร้างแบบเรือนเกยไทยอีสานหลังคาทรงจั่วสูง และหลังคาทรงปั้นหยา เป็นกลุ่มเรือนดั้งเดิมที่มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ชานแดดจากฝั่งเรือนดั้งเดิมมาเป็นชานร่วมตามยุคสมัยนิยมในปัจจุบัน พบมีการมุงหลังคาคลุมเกยทั่วตัวเรือน ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน (เปิง,ห้องพระ,ห้องส้วมหรือห้องลูกสาว) ชานเกย,เซีย ชานร่วม เรือนครัวเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับชานร่วม และพื้นที่บันไดขึ้นลง ส่วนพื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่โล่ง สำหรับเก็บอุปกรณ์การเกษตร ฝืน และถ่าน บางครัวเรือนมีพื้นที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ เช่น พื้นที่ห้องน้ำ ห้องเก็บของบางส่วน พื้นที่ใต้ถุนเรือนพบเคยมีการใช้สอยพื้นที่ในการทำกิจกรรมหลังการเก็บเกี่ยวนาข้าวเสร็จ เช่น การทอผ้าฝ้าย พื้นที่เก็บฝืน พื้นที่เก็บอุปกรณ์การเกษตร หรือการกั้นคอกเลี้ยงปศุสัตว์เป็นต้น ปัจจุบันกิจกรรมการทอผ้าถูกลดความนิยมลงไปมีเพียงบางครัวเรือนที่ยังมีการสืบทอดต่อ เช่น กลุ่มผ้าทอวงปิดสาเป็นต้น

รูปที่ 2.14 แสดงกลุ่มเรือนเก่าแบบดั้งเดิม

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

อีกกลุ่มที่พบคือเรือนไทยอีสานที่วิวัฒนาการรูปแบบมาจากกลุ่มเรือนเกยดั้งเดิม พบการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่หลังคาต่อจากกลุ่มเรือนเก่า โดยการปรับรูปทรงหลังคาเป็นแบบทรงจั่วลาดเอียงต่ำคลุมเกยทั่วเรือน และการเพิ่มเติมพื้นที่ ห้องน้ำ ห้องนอน และห้องเก็บของมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่

ซานแดดเป็นซานร่ม เช่นเดียวกับกลุ่มเรือนเก่า ผนังบางส่วนเป็นพื้นที่ปิดล้อม เนื่องจากปัจจุบันนิยมปลูกสร้างเรือนแบบมีหลังคาคลุมเกยทั่วตัวเรือนเพื่อป้องกันแดด,ลม และฝน พื้นที่ซานเกยนิยมทำระดับพื้นเสมอซานร่มและซานครัว พื้นที่ส่วนใหญ่เปิดโล่ง มีพื้นที่ปิดล้อมเพียงบางส่วนบริเวณครัวไฟ ใต้ถุนเรือนมีลักษณะยกพื้นสูงโล่งบางส่วนมีการต่อเติมพื้นที่ปิดล้อมเพื่อทำเป็นห้องเก็บของ ค้ำขาย และห้องนอน

ส่วนเรือนเกยไทยอีสานกลุ่มเรือนวิวัฒนาการมีพื้นที่ปิดล้อมใต้ถุน (ครึ่งปูนครึ่งไม้) มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ คล้ายเรือนเกยไทยอีสานแบบมีใต้ถุน บางครัวเรือนมีการเพิ่มเติมผนังบริเวณชั้นล่างเพื่อทำเป็นพื้นที่ใช้สอยภายในให้มีพื้นที่ปิดล้อมมากขึ้นปัจจุบันส่วนใหญ่บริเวณใต้ถุนเรือนจึงถูกใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ เนื่องจากพื้นที่ชั้นบนบางครัวเรือนไม่ค่อยพบการใช้งานถูกทิ้งร้างหรือปรับเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่เก็บของเก่าหรือของที่ไม่ค่อยได้ใช้งาน แต่ก็ยังพบกิจกรรมการใช้งานครึ่งคราวโดยยังคงลักษณะโครงสร้างเดิมส่วนบนไว้ พื้นที่ชั้นล่างจึงเป็นพื้นที่ใช้ทำกิจกรรมหลัก ผนังเรือนประกอบด้วย ผนังที่นอนของผู้สูงอายุและคนในบ้าน ผนังที่ต้อนรับแขก ผนังที่เก็บของ ผนังที่ครัว ผนังที่ห้องน้ำและพื้นที่ซักล้าง ผนังที่กินข้าวนิยมใช้ร่วมกับพื้นที่ครัวหรือพื้นที่วางสำหรับนั่งพักผ่อน โดยมีแคร่หรือโต๊ะหินอ่อนเป็นอุปกรณ์รองรับพฤติกรรมการกิน การนั่ง และการนอนพักผ่อนเป็นต้น

รูปที่ 2.15 แสดงกลุ่มเรือนวิวัฒนาการมีพื้นที่ใต้ถุนและครึ่งปูนครึ่งไม้
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

2.2 การทบทวนแนวคิดทฤษฎี

การศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการศึกษาและทำความเข้าใจ ร่วมกับการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้เห็นปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำกิจกรรมและผนังเรือนไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เนื่องจากปัจจัยอะไร โดยยึดแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการตั้งคำถามตามวัตถุประสงค์ ด้วยวิธีการใช้เครื่องมือเปรียบเทียบ และการ

กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง โดยการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ แนวคิด,ทฤษฎี และตัวแปรที่ได้มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.3 แสดงกรอบแนวคิดการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ ทฤษฎี และตัวแปร

วัตถุประสงค์	แนวคิด, ทฤษฎี	ตัวแปรที่ได้
1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนแถวทออีสาน ทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ กลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ	1) แนวคิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 2) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ 3) ทฤษฎีการวิเคราะห์เปรียบเทียบผังพื้น ได้แก่ การวิเคราะห์ขนาดของพื้นที่โดยปริมาตรที่ใช้ในแต่ละประเภทของอาคาร/การวิเคราะห์ความสัมพันธ์กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตามมิติของเวลาและฤดูกาล/การวิเคราะห์โครงสร้างธรรมชาติของวัสดุที่เป็นตัวกำหนดวิธีการก่อสร้าง/การวิเคราะห์ที่ผ่านแบบแผนความสัมพันธ์ของที่ว่าง/การวิเคราะห์พื้นที่กิจกรรม(Activity Analysis)/การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอย (Usage Zoning)/การวิเคราะห์พฤติกรรมและกิจกรรมที่นำไปสู่การศึกษาเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมนั้น	1) ทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมบางส่วนเปลี่ยนตาม เช่น รูปทรงหลังคา วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น วัสดุพื้น ผัง หลังคา เสา ประตู หน้าต่าง เพอร์นิเจอร์ และรั้ว เป็นต้น 2) ผังพื้นภายในเรือนบางส่วน เปลี่ยนตาม เช่น ชาน ,ระเบียง เรือนครัว ห้องน้ำ ห้องเก็บของ บันได และพื้นที่ใต้ถุน เป็นต้น 3) พื้นที่ทำกิจกรรมของผู้ใช้ภายในเรือนในปัจจุบัน บางส่วนที่เปลี่ยนไป เช่น พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว (Private Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space) และพื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space) เป็นต้น
2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนแถวทออีสาน ทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี		

2.2.1 แนวคิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่มาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า (Vernacular Architecture) หมายถึง รูปแบบของอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่น และเน้นเอาเฉพาะอาคารประเภทที่พักอาศัยคือตัวเรือนนั่นเอง ซึ่งรูปแบบย่อมมีลักษณะแปลกแยกแตกต่างกันไป ตามลักษณะของ

วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกันออกไป (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2540) เรือนพักอาศัยของแต่ละท้องถิ่นนั้นย่อมมีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นรูปแบบทางประเพณีนิยมที่ชุมชนนิยมสร้างสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน ลักษณะบ้านพักอาศัยแบบพื้นถิ่นจึงเป็นสถาปัตยกรรมพื้นฐานที่นักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาถือเป็นแหล่งศูนย์กลางที่สะท้อนสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี หรือเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยเบื้องต้นยังไม่มี การเพิ่มองค์ประกอบทางศิลปะตกแต่งเข้าไปมาก งานสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย ขนาด สัดส่วน อาคาร การใช้วัสดุก่อสร้าง การดำรงชีวิต คตินิยมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ จึงเรียบง่าย ไม่มีการซับซ้อน (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, 2540)

2.2.2 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทมาจาก 2 ทางใหญ่ๆ คือ สาเหตุจากภายในสังคมชนบท ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร การรู้จักนำสิ่งใหม่ๆ มาใช้ การเบียดเบียนวัฒนธรรมเก่า เป็นต้น ส่วนสาเหตุภายนอกสังคมชนบท เช่น การผสมผสานทางวัฒนธรรม การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทดังกล่าว ส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการคมนาคม การสาธารณสุขโรค และการติดต่อกับสังคมอื่น (พิชญ์ สมพอง, 2522) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนพื้นถิ่น ของ (Rapoport, 1969) ที่พบว่า การใช้วัสดุเหมือนกันในการสร้างรูปทรงที่ต่างกัน และทำเลที่ตั้งบ้านเรือนที่ใกล้เคียงกันก็พบว่าบ้านมีรูปร่างต่างกัน สรุปว่า รูปทรงบ้านไม่ถูกบังคับด้วยวัฒนธรรมชาติโดยตรงหรือผลของปัจจัยเชิงเดี่ยวอื่น ๆ ทั่วไป แต่ทว่าเป็นผลมาจากสิ่งที่เป็นองค์รวมของปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม (Socio-Cultural) และเงื่อนไขผู้ใช้งานทั้งหญิง และชาวบ้าน และยังกล่าวไว้อีกว่า หากวิถีชีวิตยังเป็นแบบอดีตยังอยู่ในระดับเครือญาติ และชุมชนแบบดั้งเดิม เรือนมักมีระบบของที่ว่าง การใช้สอยและกิจกรรมที่เหมือนกันหมด

แนวคิดปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในชนบท (Evolving rural landscape) ของ(John Perkin, 2003) คือ 1) การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม 2) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม 3) การเปลี่ยนแปลงด้านสถานะเศรษฐกิจ 4) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต 5) การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร 6) การเปลี่ยนแปลงด้านการผสมผสานทางวัฒนธรรม 7) การเปลี่ยนแปลงด้านระบบกสิกรรม 8) การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี 9) การเปลี่ยนแปลงด้านการค้าขายและอุตสาหกรรม แนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยาของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ซึ่งกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ จากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง ในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าขั้นที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีรูปแบบเรียบง่าย ไปสู่รูปแบบที่สลับซับซ้อนมากขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์

2.2.3 ทฤษฎีการวิเคราะห์เปรียบเทียบผังพื้น (Comparative Floor Plan Analysis)

การวิเคราะห์เปรียบเทียบผังพื้น เป็นวิธีการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาแนวคิดในการจัดการเชิงพื้นที่ในกระบวนการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ในแง่ของผังพื้นที่บ่งบอกถึงจุดมุ่งหมายในการใช้พื้นที่ในอาคาร และกิจกรรมที่เกิดขึ้น ในอาคารนั้นๆ โดยสถาปนิกจะเป็นผู้นำผังอาคารในแต่ละประเภทมาเปรียบเทียบกับกันอย่างคร่าวๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึก ความต้องการเชิงพื้นที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ในการทดสอบที่เป็นประโยชน์ของแผนผังที่ทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เช่น การวิเคราะห์เปรียบเทียบผังพื้น (Comparative Floor Plan Analysis) สามารถนำมาใช้ในการเปรียบเทียบผังพื้นที่มีประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ใกล้เคียงกัน หรือมีรูปแบบอาคารประเภทเดียวกันที่มีขนาดใกล้เคียงกัน โดยผังพื้นที่นำมาเปรียบเทียบกับนั้นสามารถใช้อธิบายให้เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะขององค์ประกอบและปัญหาเชิงพื้นที่นั้นๆ การศึกษาขนาดพื้นที่ ความสัมพันธ์กลุ่มพื้นที่และพื้นที่ส่วนรวม ลักษณะผังพื้นที่มีความแตกต่างกัน แต่มีประโยชน์การใช้สอยพื้นที่เหมือนกัน แสดงให้เห็นว่า การจัดรูปแบบผังพื้นนั้นจำเป็นต้องพิจารณาในเรื่องของขนาดด้วย เพราะขนาดจะสามารถนำมาอธิบายในส่วนด้านความต้องการในการใช้พื้นที่ที่มีความแตกต่างกันได้ การนำขนาดของพื้นที่มาหาค่าเฉลี่ยนั้นจะทำให้ทราบผลที่เกิดจากการนำมาเปรียบเทียบว่า ควรมีการจัดให้มากขึ้นหรือน้อยกว่าจุดประสงค์ของการใช้งานในพื้นที่ใดที่ควรจะเป็น ในการจัดพื้นที่การใช้งานในอาคารนั้นรูปแบบของการจัดวางพื้นที่อาจต้องนำมาวิเคราะห์ภาพรวม โดยพิจารณาว่าอาคารนั้นมีการรับแสงธรรมชาติ และการระบายอากาศ หรือมุมมองของผู้ใช้จะสามารถมองออกไปด้านนอกได้มากน้อยเพียงใด การจัดวางตำแหน่งก็มีความจำเป็นเพราะจะมีผลในเรื่องการนำไปวิเคราะห์เนื่องจาก ขนาดของอาคาร, ขนาดของจำนวนผู้พักอาศัย,อาชีพหรือกิจกรรมที่มีความแตกต่างกันไปนั่นเอง (จรรยารัตน์ คงพิบูลย์กิจ, 2550)

ในการศึกษาเบื้องต้นนั้นจึงต้องศึกษาเพื่อหาลักษณะรูปแบบของเรือนโดยการสำรวจ การวัดขนาด การเขียนภาพร่าง การถ่ายภาพ เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น แล้วนำมาเขียนรายละเอียดเพื่อใช้ศึกษาปริมาตรของรูปทรงและขนาดพื้นที่ (space) รวมถึงการหาค่าความสัมพันธ์ความเชื่อมโยงของพื้นที่ในแต่ละส่วนภายในอาคาร เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาในประเด็นที่สนใจ เมื่อได้ข้อมูลที่ไต่จากการสำรวจ จึงนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ต่อไปในแต่ละประเด็นดังนี้

การวิเคราะห์ขนาดของพื้นที่โดยปริมาตรที่ใช้ในแต่ละประเภทของอาคาร

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตามมิติของเวลาและฤดูกาล รวมถึงพื้นที่ใช้สอยและลักษณะของพฤติกรรมที่มาจากคติความเชื่อตามแบบแผนการดำรงชีวิตที่ส่งผลต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในอาคาร หลักการที่ใช้ในการวิเคราะห์ เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆ

การวิเคราะห์โครงสร้างธรรมชาติของวัสดุที่เป็นตัวกำหนดวิธีการก่อสร้าง การระบายอากาศภายในอาคาร การจัดวางพื้นที่ให้พอดีกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศและทิศทางของแดดและลม (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2529)

การวิเคราะห์ที่ผ่านแบบแผนความสัมพันธ์ของที่ว่าง (Spatial configuration) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาโดย (Bill Hiller และ Julienne Hanson ,1996) และสามารถบ่งบอกถึงความ เป็นเอกลักษณ์ที่เป็นตัวตนผ่านทางรูปแบบสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เพราะการจัดวางรูปแบบผังพื้นนั้นสะท้อนออกมาซึ่งความคิดของผู้อยู่อาศัยในอาคาร แสดงให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของสังคมและรูปแบบวิถีชีวิตในครอบครัว ที่มีความเกี่ยวข้องต่อรูปแบบการจัดวางผังพื้นในอาคาร หรือบ้านพักอาศัย ในการศึกษาเพื่อหาความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมว่ามีความเปลี่ยนแปลง หรือมีรูปแบบในการพัฒนาการทางสังคมและอาจส่งผลต่อรูปแบบการจัดผังพื้น (Guney, 2001)

การวิเคราะห์พื้นที่กิจกรรม (Activity Analysis) เป็นการหาความต้องการทางกายภาพของพื้นที่ใช้สอย เพื่อหาความสัมพันธ์ความเชื่อมโยงพฤติกรรมในการเข้าใช้พื้นที่ใช้สอยหลัก และพื้นที่ใช้สอยรอง เพื่อนำมาเป็นส่วนประกอบของการวิเคราะห์การออกแบบความจำเป็นที่เหมาะสมในการเข้าใช้พื้นที่ในแต่ละส่วน เช่น ขนาดพื้นที่ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม อุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือน รวมถึงลักษณะและบรรยากาศที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ใช้งาน จำเป็นต้องมีข้อมูลด้านพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อเป็นตัวกำหนดในการออกแบบพื้นที่ เช่น พื้นที่ส่วนบุคคล (Private Area) ใช้เพียงคนเดียวหรือคนในครอบครัว, พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi Private Area) ใช้ร่วมกับคนในครอบครัว, พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi Public Area) ที่ใช้ร่วมกับคนในครอบครัวและรับแขก, พื้นที่สาธารณะ (Public Area) ใช้รับแขก, (เลอสม สถาปิตานนท์, 2542)

การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอย (Usage Zoning) ลักษณะการแบ่งส่วนพื้นที่ใช้สอยในส่วนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกของอาคารตามความต้องการของผู้ใช้ในระดับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลความหลากหลายในขนาดพื้นที่ใช้สอยต่างๆ มีลักษณะการปิดล้อมและลักษณะการเข้าถึง ต่างขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรมและประเภทในการใช้สอยเป็นสำคัญ

การวิเคราะห์พฤติกรรมและกิจกรรมที่นำไปสู่การศึกษาเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมนั้น พิจารณาจากพื้นที่ใช้สอยความต้องการว่าเมืองค์ประกอบอะไรบ้าง มีลักษณะการดำเนินการจัดการอย่างไร มีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบแต่ละพื้นที่ใช้สอยอย่างไร มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบระหว่างพื้นที่อื่นอย่างไร (จันทน์ เพชรานนท์, 2542)

2.3 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าเอกสารบทความวิชาการและการทบทวนวรรณกรรมพบว่าในเขตพื้นที่ภาคอีสานมีการศึกษางานทางวิชาการเรือนพื้นถิ่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะการศึกษาเรือนพื้นถิ่นในพื้นที่อีสานตอนบนแถบลุ่มน้ำโขง มีการศึกษาเรือนพื้นถิ่นมากที่สุด เช่น จังหวัด เลย สกลนคร มุกดาหาร

นครพนม และหนองคาย ส่วนพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง เช่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด จะอยู่ในระดับกลาง และพื้นที่ภาคอีสานตอนล่างมีการศึกษาค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่น เช่น จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักวิชาการ เช่น (คมกริช, 2555; จิตรมณี, วนิดิ, และอรศิริ, 2559 จันทนีย์, 2544; ชลธิ, 2553;) ที่ได้มีการศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่นอีสานเอาไว้ เช่น เรือนไทลาว เรือนไทกระเลิง เรือนไทยวน และเรือนไทแสก เป็นต้น ซึ่งจัดเป็นรูปแบบเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิม และยังพบการรวบรวมผลงานทางวิชาการ เรือนพื้นถิ่นอีสานและการศึกษาพลวัตของรูปแบบเรือนพื้นถิ่นอีสานในรูปแบบอื่นๆที่สร้างขึ้นมา ภายหลัง ได้แก่ เรือนไม้ทรงปั้นหยา เรือนร้านค้า เรือนประยุกต์แบบผสม เรือนเทศบาลที่ออกแบบ โดยหน่วยงานราชการและเรือนรูปแบบร่วมสมัยของ (ธนิศร์, นพดล, 2559) การประยุกต์เปลี่ยนแปลงกลุ่มเรือนเหล่านี้ยังพบว่ามีผลจากปัจจัยจากภายนอกเป็นตัวแปรที่สำคัญ เช่น การพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นเมือง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชนบทและชุมชนเมือง จนทำให้สภาพสังคมและลักษณะที่อยู่อาศัยในชนบทเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยนั่นเอง ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้คัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

คมกริช โกศล, (2555) หัวข้อ **การใช้พื้นที่ภายในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นบ้านไท-ยวน** วรรณศึกษา จังหวัดสระบุรี

วัตถุประสงค์: 1) องค์ประกอบภายนอกและการใช้พื้นที่ภายในซึ่งประกอบด้วย ตัวบ้านได้แก่ ผังพื้น โครงสร้าง, วัสดุก่อสร้าง รายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผังภายในบ้านได้แก่ การแบ่งพื้นที่ใช้สอย, เครื่องเรือน, การใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมโดยการเชื่อมพื้นที่ระหว่างเรือนกับสภาพภูมิทัศน์ 2) ศึกษากิจกรรมและพฤติกรรม การดำรงชีวิตในปัจจุบันที่มีผลต่อรูปทรงของพื้นที่ภายใน เรือนไท-ยวน สระบุรี ประกอบด้วย พฤติกรรมการใช้พื้นที่ภายใน ได้แก่ กิจกรรมพื้นที่ภายในและการใช้อุปกรณ์เครื่องเรือน เครื่องใช้ประกอบกิจกรรม 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเรือน และการสร้างเรือนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ดั้งเดิมของชุมชน

วิธีการ/เครื่องมือ: 1) ทำการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากเอกสาร ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแนวคิดจากบทความเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรือนพื้นถิ่น 2) เก็บข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษาและทำการสำรวจคร่าวๆในเขตพื้นที่การศึกษา (pilot study) เพื่อทราบจำนวนและลักษณะทางกายภาพที่เกิดขึ้นตามกรอบการวิจัย 3) จัดประเภทข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสำรวจ นำตัวแปรจากการทบทวนวรรณกรรมจัดทำเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์อย่างมีเค้าโครง แบบสังเกตการณ์ และทำการสุ่มตัวอย่างจากการแบ่งกลุ่มประชากร 4) ทำการทดสอบเครื่องมือวิจัย (pretest) ซึ่งประกอบไปด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตการณ์ และแบบบริวัต ซึ่งนำกลับไปปรับปรุงเพื่อการเก็บข้อมูลภาคสนาม 5) ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีขั้นตอนดังนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการจดบันทึกการสังเกตเรือนไท-ยวนจากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับการใช้พื้นที่ภายใน การเก็บข้อมูลทางกายภาพด้วยภาพถ่าย และ

แผนที่ซึ่งเป็นการสำรวจภาพรวมในลักษณะ visual survey โดยเน้นพื้นที่ภายในอาคารเป็นหลัก หากแต่มีการศึกษาเพิ่มเติมในพื้นที่โดยรอบเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อรูปทรงของพื้นที่ภายในอาคาร

ผลสรุป: พบว่าการใช้พื้นที่ภายในถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์กันได้หลากหลาย คนนอกสามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้ เช่น ลานกิจกรรมบ้านใกล้เรือนเคียง ใต้ถุนเรือนสำหรับนั่งพักผ่อนพูดคุยกัน เดินใช้รับแขกและนอนได้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ พื้นที่ส่วนตัวคือ ห้องนอน เป็นพื้นที่ปิดป้องกันอากาศหนาว และเพื่อความปลอดภัย เช่น ห้องลูกสาวหรือเก็บทรัพย์สินมีค่า นอกจากนี้ยังมีส่วนที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่เป็นไปตามลักษณะของความเชื่อทางล้านนาแต่อาจจะเปลี่ยนไปตามการใช้งานในปัจจุบัน และขึ้นอยู่กับกิจกรรมการใช้งานจากเจ้าของบ้าน เช่น เดินที่เคยใช้เป็นที่นั่งนอนลูกชายและแขกที่มาเยี่ยมปัจจุบันใช้เป็นที่นั่งนอนของคนในครอบครัว เป็นที่รับแขกแทนเต็นเพราะสะดวกในการเข้า-ออก ส่วนห้องน้ำมีทั้งบนเรือนและด้านล่าง ห้องนอนถูกใช้เป็นที่เก็บของ คราวจากเมื่อก่อนใช้เตาไฟ ปัจจุบันหันมาใช้เตาแก๊สควบคู่กับเตาถ่าน องค์ประกอบต่างๆทั้งภายในและภายนอกรวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบมีความสัมพันธ์กันในแง่ของประโยชน์ใช้สอย เช่น ใต้ถุนเรือนและบริเวณโดยรอบเป็นทรายอัดแน่น ทำให้ฤดูฝนน้ำไม่ท่วมขัง เพราะสามารถซึมลงดินได้ง่าย ต้นไม้ใหญ่เหมาะสำหรับบ้านที่แยกครัวและห้องน้ำออกจากตัวบ้าน เพราะทำให้เกิดร่มเงาทำให้ไม่ร้อน รูปทรงของอาคารและการวางผังภายในเกิดจากการแก้ปัญหาให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เช่น การวางตำแหน่งครัวทิศตะวันตก/เหนือ ของบ้านทำให้สามารถรับแสงและในขณะเดียวกันก็สร้างผนังไม้ระแนงเพื่อกรองแสงแดดไม่ให้เข้ามามากเกินไป อีกทั้งช่วยระบายอากาศและกลิ่น ไม้ให้เข้ามาในส่วนอื่น ๆ เพราะอยู่ในทิศทางที่ลมสามารถพัดผ่านได้ จากพฤติกรรมและกิจกรรมการใช้พื้นที่ พบว่าพื้นที่สาธารณะ (public space) มีมากกว่า พื้นที่ส่วนตัว (private space) เนื่องจากเรือนไท-ยวนสระบุรี เน้นพื้นที่แบบกึ่งเปิดเผยสังเกตได้จากผนังตัวบ้านสามารถเปิดรับลมได้รอบบ้าน สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ภายนอกได้รอบด้าน

จิตรมณี ตีอุดมจันทร์, วันดี พินิจวรสิน และอรศิริ ปาณินท์ (2546) หัวข้อ “**ลักษณะเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทลาว**” ภาควิชาศิลปสถาปัตย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ

วัตถุประสงค์: 1) เพื่อการค้นหาและทำความเข้าใจคุณลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นการอยู่อาศัยของชาวไทลาวในภาคอีสาน คือ อะไร ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และเนื่องจากเหตุใด 2) เพื่อการศึกษาเฉพาะกรณีโดยพิจารณาเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวอีสาน เนื่องจากเป็นชาวไทลาวกลุ่มใหญ่ที่มีวิถีชีวิตและยังคงมีวัฒนธรรมที่เข้มข้น ซึ่งทำโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คัดเลือกจากการตั้งถิ่นฐานที่มากกว่า 100 ปี มีจำนวนเรือนดั้งเดิมมากพอเหลือให้ทำการศึกษาเชิงลึกได้ กรณีนี้เป็นชุมชน หมู่ 1 และหมู่ 2 ในเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

วิธีการ/เครื่องมือ: การสังเกตการณ์, การสัมภาษณ์โดยการจำแนก ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบและการให้ความหมายเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของชาวบ้านเพื่ออธิบายถึงลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของเรือนชุมชนพื้นถิ่นไทลาว

ผลสรุป: พบว่าลักษณะเฉพาะที่สามารถแยกออกได้มี 3 ประการคือ 1) รูปแบบการตั้งถิ่นฐานจะขนานไปกับลำน้ำโขง เช่น วัด เรือน หรือคุ่มบ้านที่ตั้งกระจายโดยรอบหลายๆกลุ่มวัดจึงเป็นศูนย์กลางที่มาเกี่ยวกับคติความเชื่อและระบบสังคม 2) มีการปรับเปลี่ยนจากเรือนหลังคาปั้นหยาเป็นเรือนประยุกต์หลังคาทรงจั่ว และเรือนธรรมดาหลังคาทรงจั่วเอียงลาดต่ำ ตามลำดับ 3) รูปแบบการใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันยังคงมีความผูกพันกับคติความเชื่อของการอยู่อาศัยในสังคมวัฒนธรรมตนอย่างลึกซึ้งหรืออาจสรุปรวมๆได้ว่า ลักษณะเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทเชียงคานนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่กับการอยู่อาศัย หรือการใช้งานในชีวิตประจำวัน โดยสามารถอธิบายผ่านประสบการณ์ที่ผู้อาศัยมีความสัมพันธ์ต่อลักษณะทางกายภาพ การใช้พื้นที่และคติความเชื่อทางสังคม วัฒนธรรมของพวกเขา คุณลักษณะเฉพาะที่แฝงในเรือนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยมากแสดงออกแบบแผนการอยู่อาศัยของชาวบ้านที่ผสมผสานคุณค่าแบบสมัยใหม่เข้ากับคุณค่าแบบดั้งเดิมไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ยังพบว่าคติความเชื่อทางสังคมวัฒนธรรม ครอบครัวและเครือญาติเป็นปัจจัยที่สำคัญในการแสดงออก และคงรักษาไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นเชียงคาน

จันทิย์ วงศ์คำ (2544) หัวข้อ “พัฒนาการเรือนกระเบื้อง” กรณีศึกษา บ้านหนองหนาว อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

วัตถุประสงค์: 1) เพื่อค้นคว้าลักษณะทางกายภาพของเรือนพื้นบ้านกระเบื้องบ้านหนองหนาว จ.มุกดาหาร 2) ศึกษาสภาพบ้านที่มีลักษณะดั้งเดิมของเรือนกระเบื้องบ้านหนองหนาว 3) การพัฒนาการของที่ว่าง รูปทรง องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม สัดส่วน วัสดุโครงสร้าง ตลอดจนวิธีการก่อสร้าง 4) สรุปข้อมูลจากการศึกษาลักษณะเด่นเรือน เพื่อทดลองเป็นข้อเสนอแนะรูปแบบเรือนจากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

วิธีการ/เครื่องมือ: 1) ศึกษาข้อมูลจากตำราบทความวิชาการที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับเรือนพื้นบ้านกระเบื้อง 2) แจกแจงรายละเอียดและข้อสรุปต่างๆเพื่อกำหนดทิศทางการศึกษาเรือน 3) เก็บข้อมูลจากการสำรวจจริงวัด ถ่ายภาพและสัมภาษณ์ 4) สรุปข้อมูลจากการสำรวจเพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ลักษณะเด่น สัดส่วนพื้นที่ ปริมาตรพื้นที่ ผังและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ว่าง รวมถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง 5) สรุปผลถึงพัฒนาการของเรือนกระเบื้อง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเรือนที่สัมพันธ์กับปัจจุบัน 6) สรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบ วิเคราะห์ลักษณะเด่นทางกายภาพของเรือน 7) นำเสนอความน่าจะเป็นรูปแบบเรือนกระเบื้องร่วมสมัยซึ่งได้ผลสรุปจากการวิเคราะห์บนฐานที่มีลักษณะเด่นทางกายภาพของเรือนกระเบื้อง

ผลสรุป: พบว่ารูปแบบเรือนดั้งเดิม คือ เรือนเกยแบบเรือนอีสาน เป็นเรือนที่สามารถสะท้อนให้เห็นรูปแบบได้ชัดเจน คือ เรือนกลุ่มกลาง และพบเรือนกลุ่มอายุน้อยกับเรือนกลุ่มเก่ามีรูปแบบทาง

กายภาพใกล้เคียงกัน เนื่องจากเรือนกลุ่มเก่ามีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้งทำให้มีการเปลี่ยนวัสดุและวิธีการใช้เป็นแบบเดียวกับเรือนกลุ่มอายุน้อยการพัฒนาการที่เด่นชัดมี 2 ด้านคือพัฒนาการในด้านรูปทรงเรือน มีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงจากเรือนดั้งเดิมสู่รูปแบบในเรือนที่เป็นกลุ่มใหม่ อีกด้านคือ การพัฒนาการในผังเรือน พบว่าแม้รูปแบบเรือนภายนอกโดยรวมจะแตกต่างกันแต่ลักษณะผังเรือน และการใช้สอยพื้นที่ในแต่ละส่วนยังมีความคล้ายเดิม อาจจากความเชื่อต่างๆที่ส่งผลมายังตัวเรือน เช่น ทิศทางการวางเรือน และตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน พัฒนาการของเรือนยังมีรูปแบบผังเรือนเดิมแต่มีขนาดและสัดส่วนใหญ่ขึ้น คงได้ทุนแบบโล่งไว้มากกว่าจะเปลี่ยนเป็นแบบทึบ เพราะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรม

ชลธิ์ คำเกษ, (2553) หัวข้อ: “คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนพื้นถิ่นชาวแสก”
กรณีศึกษา บ้านอาจสามารถ ต. อาจสามารถ อ.เมือง จ.นครพนม

วัตถุประสงค์: 1) ศึกษาลักษณะทางกายภาพ ความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรมเฉพาะถิ่นในการปลูกสร้างเรือน 2) ศึกษาสถาปัตยกรรมภายนอกและสถาปัตยกรรมภายใน สัดส่วน วัสดุโครงสร้าง องค์ประกอบส่วนต่างๆของเรือน ตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในเรือนของชาวแสก 3) ศึกษาการใช้พื้นที่ภายในและภายนอกเรือนพื้นถิ่นชาวแสกอดีตถึงปัจจุบัน 4) สรุปข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนพื้นถิ่นชาวแสกโดยการนำมาเปรียบเทียบ

วิธีการ/เครื่องมือ: 1) การศึกษาข้อมูลทางเอกสาร บทความวิชาการ งานวิจัยที่ผ่านมา ตำราที่เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับเรื่องที่วิจัย 2) การเก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ และสัมภาษณ์จากสถานที่จริง 3) สรุปวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะเด่นทางกายภาพของเรือนพื้นถิ่นชาวแสก 4) นำเสนอความน่าจะเป็นรูปแบบเรือนพื้นถิ่นชาวแสก ที่ได้จากการวิเคราะห์ของลักษณะเด่นทางกายภาพ

ผลสรุป: พบว่าเรือนชาวแสกที่พบมีลักษณะที่เป็นเรือนเกย(เขีย)แบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนชั้นล่างมีลักษณะโล่ง การใช้พื้นที่หลากหลาย ส่วนชั้นบน ประกอบไปด้วยส่วนชาน ส่วนเกย (เขีย) ส่วนชานเรือนนอน ส่วนเรือนนอน มีลักษณะและการใช้พื้นที่แตกต่างกันไป ส่วนโครงสร้างใช้ไม้ทั้งหมด หลังคาใช้สังกะสี โครงสร้างมีลักษณะเหมือนเรือนอีสาน ส่วนที่แตกต่าง ได้แก่ เสาที่วางบนตอมห้อยคอนกรีต และความลาดชันของหลังคามีลักษณะองศาที่ต่ำ ส่วนคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในของเรือนพื้นถิ่นชาวแสก มีลักษณะที่มีความยืดหยุ่นสูง กลมกลืนธรรมชาติ สะท้อนถึงคติความเชื่อ แสดงออกถึงภูมิปัญญาพื้นที่ที่สัมพันธ์กับบริบทที่เปลี่ยนไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในอนาคต รวมถึงการประยุกต์ใช้ในงานสถาปัตยกรรมภายในร่วมสมัยต่อไป

ธนิศร์ เสถียรนาม และนพดล ตั้งสกุล (2559) หัวข้อ “พลวัตของรูปแบบบ้านเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย”

วัตถุประสงค์: เพื่ออธิบายรูปแบบบ้านเรือนดังกล่าวในมิติสัมพันธ์กับพลวัตการเปลี่ยนแปลง โดยทำการศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ และการสำรวจภาคสนามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบบ้านเรือนจากกลุ่มตัวอย่างชุมชนและสถานที่ จำนวน 35 แห่งทั่วภูมิภาค

วิธีการ/เครื่องมือ: เริ่มต้นจากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ศึกษาด้วยวิธีการทบทวนผลงานวิชาการที่มีการศึกษามาก่อนหน้า กอปรกับการสอบถามผู้รู้ เพื่อเสาะแสวงหาพื้นที่ศึกษาที่มีความเหมาะสม โดยสามารถรวบรวมกลุ่มตัวอย่างชุมชนเมือง ชุมชนบท และสถานที่ต่างๆ ทั่วภูมิภาค จำนวน 35 แห่ง ภายใต้หลักเกณฑ์คือ รูปแบบบ้านต้องมีความหลากหลายในแต่ละยุค, พื้นที่แต่ละแห่งต้องมีข้อมูลเพียงพอสำหรับสืบค้นประวัติของรูปแบบเรือน, กลุ่มตัวอย่างต้องครอบคลุมทั่วภูมิภาค ทั้งอีสานตอนบนแถบลุ่มน้ำโขง อีสานตอนกลางแถบลุ่มน้ำชี อีสานตอนล่างแถบลุ่มน้ำมูล หลังจากนั้นจึงทำการสำรวจภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของเรือนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ การสำรวจลักษณะทางกายภาพของเรือน การสัมภาษณ์เจ้าของเรือน และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2557-กันยายน พ.ศ.2558

ผลสรุป: พบว่า การแสวงหาแหล่งตั้งถิ่นฐานอันอุดมสมบูรณ์ ภัยสงคราม การปฏิรูปการปกครองของชาติ และกระบวนการพัฒนาเป็นเมือง เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดพลวัตของรูปแบบบ้านเรือนในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมา โดยสามารถจำแนกบ้านเรือนตามปัจจัยและลำดับเวลาได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ เรือนพื้นถิ่นแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์(ปรากฏราวพุทธศตวรรษ 24 เป็นต้นมา) เรือนประยุกต์แบบตะวันตก(ปรากฏราวพุทธศตวรรษ 2430-2480) เรือนประยุกต์แบบเรือนอีสานและรูปแบบเรือนภาคกลาง(ปรากฏราวพุทธศตวรรษ 2480-2490) และเรือนรูปแบบร่วมสมัย(ปรากฏราวพุทธศตวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา) นอกจากนี้รูปแบบเรือนที่ปรากฏก่อนพ.ศ.2500 มีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วและถูกผลัเปลี่ยนแทนที่ด้วยเรือนรูปแบบร่วมสมัย ซึ่งนิยมแพร่หลายในปัจจุบัน หากไม่มีการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของรูปแบบบ้านเรือนที่ปรากฏในแต่ละช่วงเวลาในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาค กลุ่มบ้านเรือนดังกล่าวย่อมสูญหายไปตามกาลเวลา

2.3.1 ปัจจัยตัวแปรในงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 2.4 แสดงกลุ่มปัจจัย/ตัวแปรในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไท้อีสานในเขตเทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง ปัจจัย/ตัวแปร	คมกริช (2555)	จิตรมณี,วันดี, อรศิริ (2546)	จันทนีย์ (2544)	ชลธิ (2553)	ธนิศร์,นพดล (2559)
กายภาพทางสถาปัตยกรรม	*	*	*	*	*
สภาพแวดล้อมภายใน	*	*	*	*	-
กิจกรรมและพฤติกรรม	*	*	*	*	-

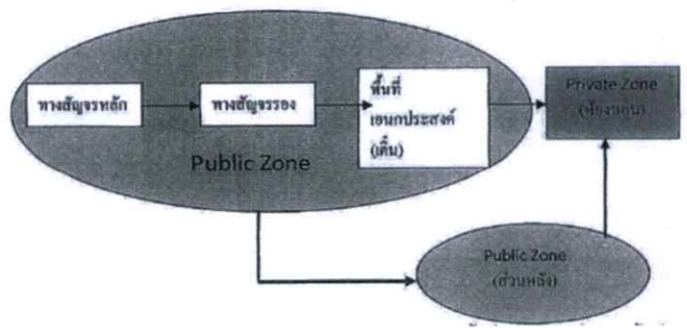
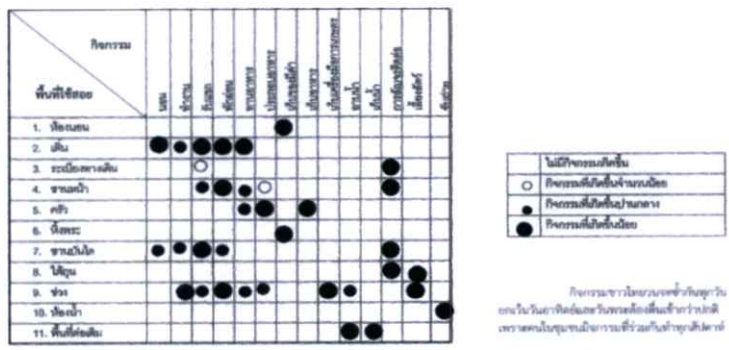
หมายเหตุ: * คือสัญลักษณ์ที่พบ, - คือสัญลักษณ์ที่ไม่พบ

จากการเปรียบเทียบในประเด็นตัวแปรการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในตารางที่ 2.4 ด้านปัจจัยตัวแปรที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไท้อีสานในเขตเทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกายภาพทางสถาปัตยกรรมมี จิตรมณี,วันดี,อรศิริ, (2559) จันทนีย์, (2544) (ชลธิ, 2553) และธนิศร์,นพดล (2559) โดย(จิตรมณี,วันดี,อรศิริ, 2559) พูดถึงประเด็นเกี่ยวกับ คุณลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นการอยู่อาศัยของชาวไทลาวในภาคอีสาน คือ อะไร ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และเนื่องจากเหตุใด (จันทนีย์, 2544) พูดถึงประเด็นเกี่ยวกับ ลักษณะทางกายภาพ การพัฒนาการของที่ว่าง รูปทรง องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม สัดส่วน วัสดุโครงสร้าง ตลอดจนวิธีการก่อสร้าง (ธนิศร์,นพดล, 2559) พูดถึงประเด็นเกี่ยวกับ มิติสัมพันธ์กับพลวัตการเปลี่ยนแปลง โดยทำการศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ และการสำรวจภาคสนามในประเด็นที่เกี่ยวกับรูปแบบบ้านเรือนจากกลุ่มตัวอย่างชุมชนและสถานที่ จำนวน 35 แห่งของภาคอีสาน ส่วน (คมกริช,(2555) พูดถึงประเด็นเกี่ยวกับ องค์ประกอบภายนอกและการใช้พื้นที่ภายในซึ่งประกอบด้วย ผังพื้น โครงสร้าง, วัสดุก่อสร้าง การแบ่งพื้นที่ใช้สอย, เครื่องเรือน, การใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมโดยการเชื่อมพื้นที่ระหว่างเรือนกับสภาพภูมิทัศน์ ร่วมกับการศึกษากิจกรรมและพฤติกรรมการใช้พื้นที่ภายใน ได้แก่ กิจกรรมพื้นที่ภายในและการใช้อุปกรณ์เครื่องเรือน ส่วน(ชลธิ, 2553) พูดถึงประเด็นเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรมเฉพาะถิ่นในการปลูกสร้างเรือน สัดส่วน วัสดุโครงสร้างองค์ประกอบส่วนต่างๆของเรือน ตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในเรือน ศึกษาการใช้พื้นที่ภายในและภายนอก

2.3.2 สรุปการทบทวนวรรณกรรม

คมกริช โกศล, (2555) ค้นพบว่า การใช้พื้นที่ภายในเรือนไทยวนถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่คนนอกสามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้ เช่น ลานกิจกรรมบ้านใกล้เรือนเคียง ใต้ถุนเรือนสำหรับนั่งพักผ่อนพูดคุยกัน เดินใช้รับแขกและนอนได้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์

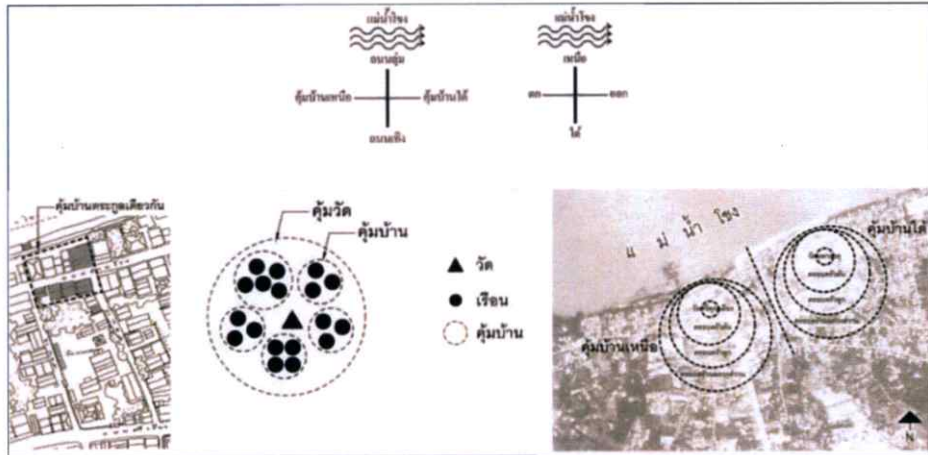
พื้นที่ส่วนตัว คือ ห้องนอน เป็นพื้นที่ปิดป้องกันอากาศหนาว และเพื่อความปลอดภัย เช่น ห้องลูกสาวหรือเก็บทรัพย์สินมีค่า นอกจากนี้ยังมีส่วนที่เป็นองค์ประกอบย่อย เช่น เดินที่เคยใช้เป็นที่นั่งนอนลูกชายและแขกที่มาเยี่ยมปัจจุบันใช้เป็นที่นั่งนอนของคนในครอบครัว ชานเป็นที่รับแขกแทนเดิน เพราะสะดวกในการเข้า-ออก ส่วนห้องน้ำมีทั้งบนเรือนและด้านล่าง ห้องนอนถูกใช้เป็นที่เก็บของแทนครัวจากเมื่อก่อนใช้เตาไฟ ปัจจุบันหันมาใช้เตาแก๊สควบคู่กับเตาถ่าน องค์ประกอบต่างๆทั้งภายในและภายนอกมีความสัมพันธ์กันในแง่ของประโยชน์ใช้สอย เช่น ใต้ถุนเรือน เป็นทรายอัดแน่นทำให้ฤดูฝนน้ำไม่ท่วมขัง การวางตำแหน่งครัวทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านทำให้สามารถรับแสง ผงังไม้ระแนงช่วยกรองแสงแดดไม่ให้เข้ามามากเกินไปช่วยระบายอากาศและกลิ่น จากพฤติกรรมและกิจกรรมการใช้พื้นที่ พบว่าพื้นที่สาธารณะ (public space) มีมากกว่า พื้นที่ส่วนตัว (private space) ซึ่งมีลักษณะบริเวณคล้ายกับพื้นที่กึ่งสาธารณะเรือนไทยอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชูที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ภายนอกได้รอบด้านจากตัวเรือน ส่วนเรือนไทยวนสระบุรี เน้นพื้นที่แบบกึ่งเปิดเผยสังเกตได้จากผนังตัวบ้านสามารถเปิดรับลมได้รอบบ้าน ทำให้เกิดการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมในแต่ละส่วน ดูการวิเคราะห์ตารางของพื้นที่ใช้สอยกับตารางกิจกรรมดังรูปที่ 2.16

รูปที่ 2.16 แสดงตารางกิจกรรมและการแบ่งโซนพื้นที่ส่วนตัวพื้นที่สาธารณะของเรือนไทยวน สระบุรี

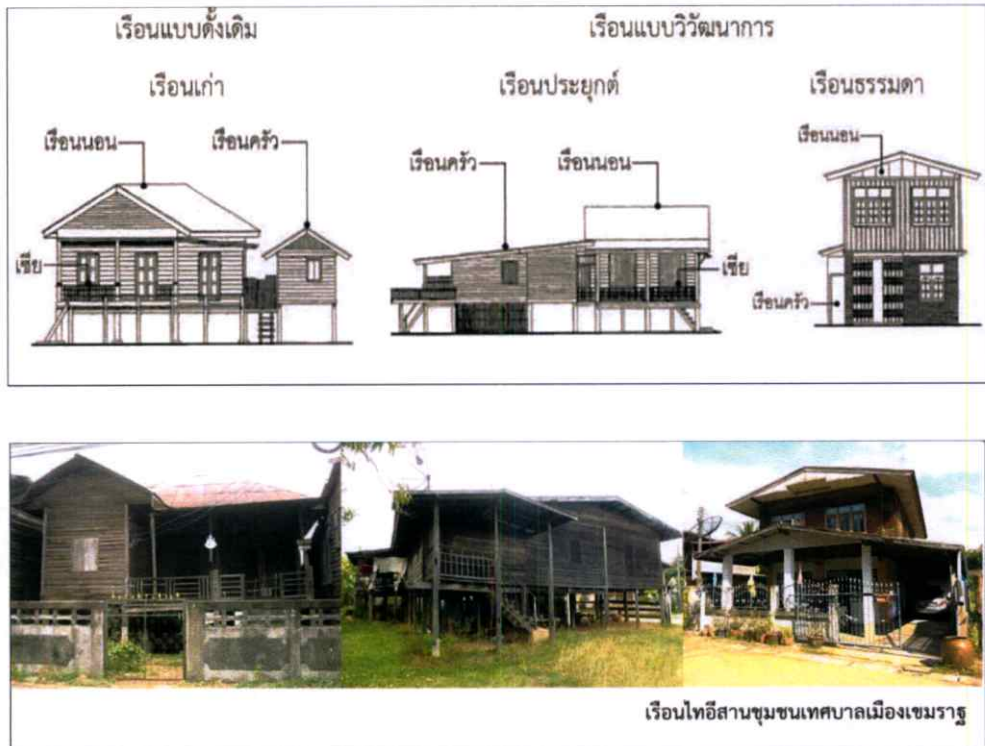
จิตรมณี,วันดี และอรศิริ, (2546) ค้นพบว่า มีลักษณะเฉพาะ 3 ลักษณะดังนี้

- 1) ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะขนานไปกับลำน้ำโขง เช่น วัด เรือน หรือคุ่มบ้านที่ตั้งกระจายโดยรอบหลายๆกลุ่มวัดจึงเป็นศูนย์กลางที่มากับคติความเชื่อและระบบสังคม คล้ายกับลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชที่นิยมการสร้างเรือนตามแนวริมน้ำโขงและการแบ่งเขตคุ่มบ้านโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

รูปที่ 2.17 แสดงการเชื่อมโยงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและความสัมพันธ์ภายในชุมชนของ (จิตรมณี,วันดี และอรศิริ, 2546) และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช

- 2) ลักษณะการเปลี่ยนแปลงบ้านจากเรือนเก่าเป็นเรือนประยุกต์ และเรือนธรรมดาหลังคาทรงจั่วเอียงลาดต่ำ ตามลำดับที่คล้ายกับกลุ่มเรือนเกยไถอีสานในเขตเทศบาลเมืองเขมรราชที่เป็นกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการในปัจจุบัน

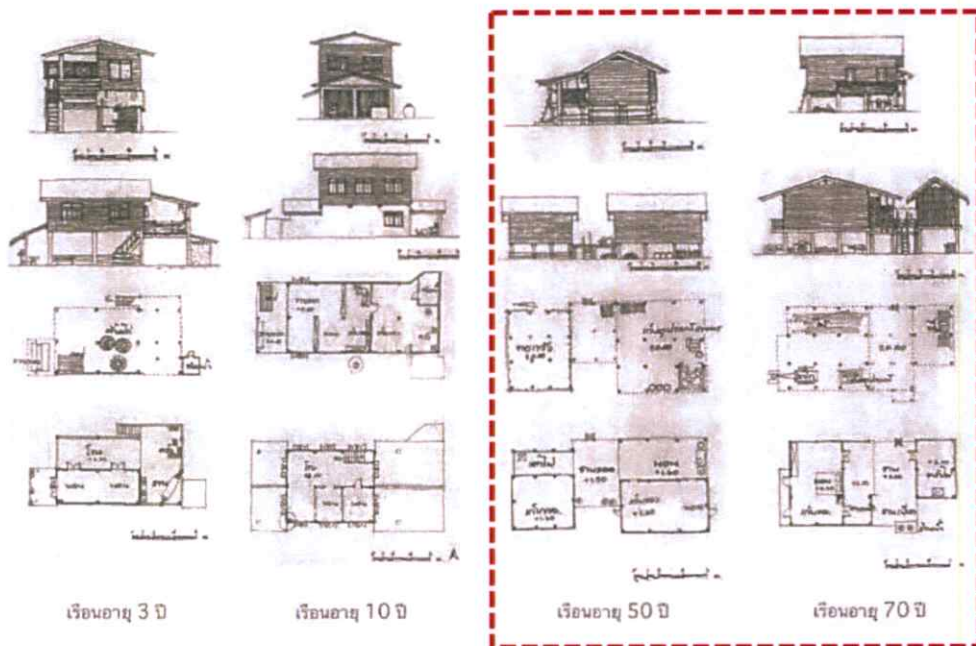

รูปที่ 2.18 แสดงรูปแบบการเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนดั้งเดิมและเรือนวิวัฒนาการของ จิตรมณี, วันดี และอรศิริ, (2546) และการเปลี่ยนแปลงเรือนไทยอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ

3) ลักษณะการใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันยังคงมีความผูกพันกับคติความเชื่อของการอยู่อาศัย ในสังคมวัฒนธรรมตอนล่างซึ่ง สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่กับการอยู่อาศัย หรือการใช้งานในชีวิตประจำวัน โดยสามารถอธิบายผ่านประสบการณ์ที่ผู้อาศัยมีความสัมพันธ์ต่อลักษณะทางกายภาพ คุณลักษณะเฉพาะที่แฝงในเรือนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การอยู่อาศัยของชาวบ้านที่ผานคุณค่าแบบสมัยใหม่เข้ากับคุณค่าแบบดั้งเดิมไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ยังพบว่าคติความเชื่อทางสังคมวัฒนธรรม ครอบครัวและเครือญาติเป็นปัจจัยที่สำคัญในการแสดงออก และคงรักษาไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นเชียงคาน

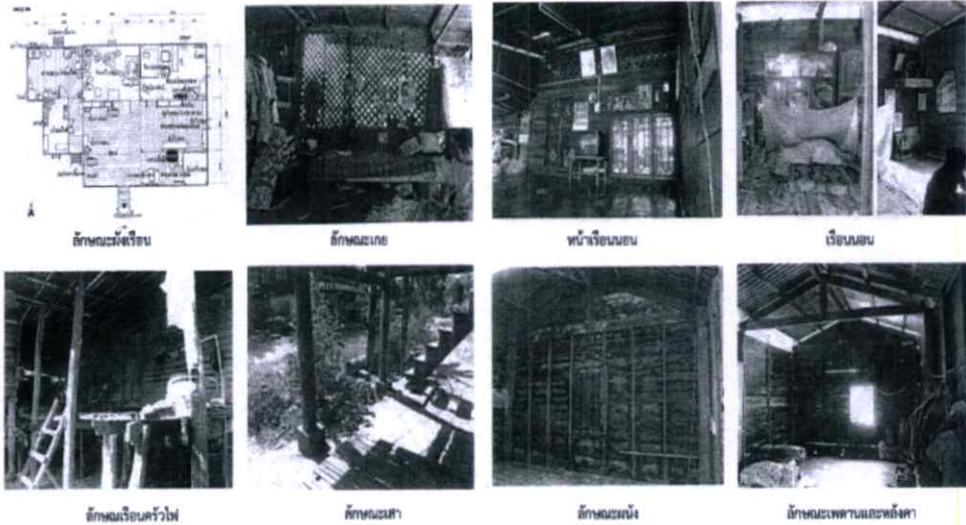
จันทนีย์ (2544) ค้นพบว่ารูปแบบเรือนดั้งเดิมของเรือนกระเลิง คือเรือนเกยแบบเรือนอีสาน ที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มเรือนเกยไทยอีสานในเขตเทศบาลเมืองเขมราฐ ทั้ง 2 กลุ่ม และคล้ายกับการศึกษาของ จิตรมณี, วันดี และอรศิริ, (2546) ซึ่งเป็นเรือนที่สามารถสะท้อนให้เห็นรูปแบบได้ชัดเจน คือ เรือนกลุ่มกลาง และพบเรือนกลุ่มอายุน้อยกับเรือนกลุ่มเก่ามีรูปแบบทางกายภาพใกล้เคียงกัน เนื่องจากเรือนกลุ่มเก่ามีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้งทำให้มีการเปลี่ยนวัสดุและวิธีการใช้เป็นแบบเดียวกับเรือนกลุ่มอายุต่อการพัฒนาการที่เด่นชัดมี 2 ด้านคือพัฒนาการในด้านรูปทรงเรือน มีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงจากเรือนดั้งเดิมสู่รูปแบบในเรือนที่เป็นกลุ่มใหม่ อีกด้านคือการพัฒนาการในผังเรือน พบว่าแม้รูปแบบเรือนภายนอกโดยรวมจะแตกต่างกันแต่ลักษณะผังเรือนและการใช้สอยพื้นที่ในแต่ละส่วนยังมีความคล้ายเดิม อาจจากความเชื่อต่างๆที่ส่งผลมายังตัวเรือน

เช่น ทิศทางการวางเรือน และตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน พัฒนาการของเรือนยังมีรูปแบบผังเรือนเดิมแต่มีขนาดและสัดส่วนใหญ่ขึ้น คงได้รูปแบบโล่งไว้มากกว่าจะเปลี่ยนเป็นแบบทึบ เพราะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรม

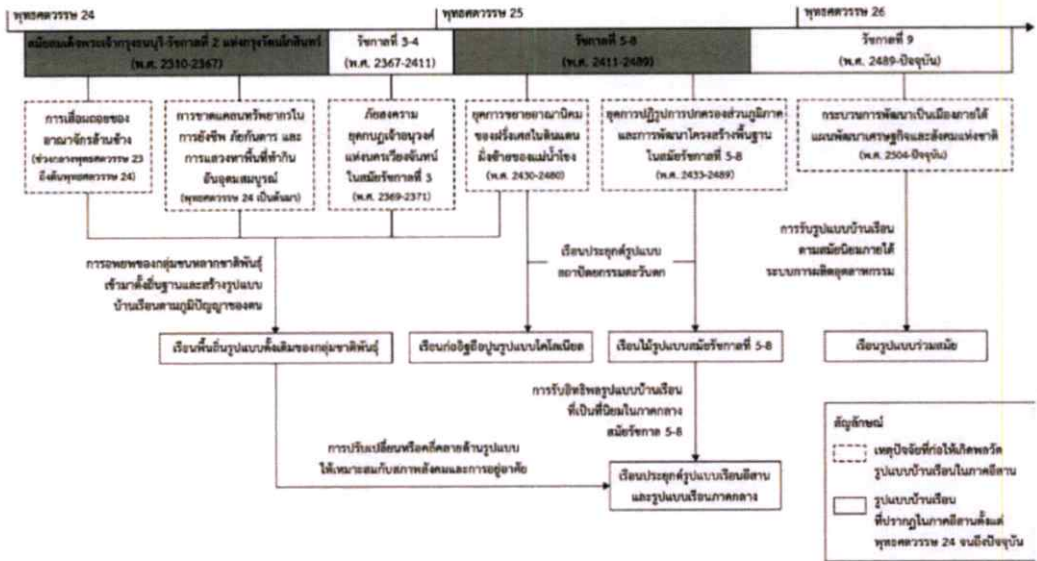
รูปที่ 2.19 แสดงการเปรียบเทียบตัวอย่างเรือนอายุตั้งแต่ 3-10-50-70 ปี

ชลธี, (2553) ค้นพบว่าเรือนชาวแสกที่พบมีลักษณะที่เป็นเรือนเกย(เขีย) ที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มเรือนเกยไทยอีสานในเขตเทศบาลเมืองเขมราฐ ทั้ง 2 กลุ่ม โดยพบการแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนชั้นล่างมีลักษณะโล่ง การใช้พื้นที่หลากหลาย ส่วนชั้นบน ประกอบไปด้วยส่วนชาน ส่วนเกย (เขีย) ส่วนชานเรือนนอน ส่วนเรือนนอน มีลักษณะและการใช้พื้นที่แตกต่างกันไป ส่วนโครงสร้างใช้ไม้ทั้งหมด หลังคาใช้สังกะสี โครงสร้างมีลักษณะเหมือนเรือนอีสาน ส่วนที่แตกต่าง ได้แก่ เสาที่วางบนตอม้อคอนกรีต และความลาดชันของหลังคามีลักษณะองศาที่ต่ำ ส่วนคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในของเรือนพื้นถิ่นชาวแสก มีลักษณะที่มีความยืดหยุ่นสูง กลมกลืนธรรมชาติ สะท้อนถึงคติความเชื่อ แสดงออกถึงภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับบริบทที่เปลี่ยนไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษานในอนาคต รวมถึงการประยุกต์ใช้ในงานสถาปัตยกรรมภายในร่วมสมัยต่อไป

รูปที่ 2.20 แสดงลักษณะพื้นที่ในแต่ละส่วนของเรือนชาวสแกน

ธนิศร์, นพดล (2559) ค้นพบว่าการแสวงหาแหล่งตั้งถิ่นฐานอันอุดมสมบูรณ์ ภัยสงคราม การปฏิรูปการปกครองของประเทศไทย และกระบวนการพัฒนาเป็นเมือง เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดพลวัตของรูปแบบบ้านเรือนในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมา โดยสามารถจำแนกบ้านเรือนตามปัจจัยและลำดับเวลาได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ เรือนพื้นดินแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์(ปรากฏราวพุทธศตวรรษ 24 เป็นต้นมา) เรือนประยุกต์แบบตะวันตก(ปรากฏราวพุทธศตวรรษ 2430-2480) เรือนประยุกต์แบบเรือนอีสานและรูปแบบเรือนภาคกลาง(ปรากฏราวพุทธศตวรรษ 2480-2490) และเรือนรูปแบบร่วมสมัย (ปรากฏราวพุทธศตวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา) นอกจากนี้รูปแบบเรือนที่ปรากฏก่อนพ.ศ.2500 มีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วและถูกผลัดเปลี่ยนแทนที่ด้วยเรือนรูปแบบร่วมสมัย ซึ่งนิยมแพร่หลายในปัจจุบัน หากไม่มีการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของรูปแบบบ้านเรือนที่ปรากฏในแต่ละช่วงเวลาในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคก็อาจจะสูญหายไปคล้ายกับประเด็นที่พบในการเปลี่ยนแปลงเรือนไทอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี จากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ภายใต้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในปัจจุบัน จนทำให้เกิดการหายไปของพื้นที่กิจกรรมที่เคยใช้สอยในอดีตในบางส่วนของครัวเรือน โดยเฉพาะกับกลุ่มเรือนไทลาวแบบดั้งเดิม และเรือนประยุกต์แบบภาคอีสาน

รูปที่ 2.21 แสดงเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเรือนในภาคอีสานมาจนถึงปัจจุบัน

เรือนไทอีสานดั้งเดิมในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ

รูปที่ 2.22 แสดงการเชื่อมโยงรูปแบบเรือนที่ปรากฏในภาคอีสานตั้งแต่พุทธศตวรรษ 24 จนถึงปัจจุบันของ (ธนิศร์, นพดล, 2559) และเรือนไทอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในบทนี้จะพูดถึงวิธีการดำเนินการวิจัยและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไถอีสานชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยเริ่มตั้งแต่ การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ตัวแปรในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาตัวแปร อุปกรณ์ในการวิจัย การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ขั้นตอนการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปอภิปรายผล ปัญหาและข้อจำกัด

3.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไถอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยลำดับขั้นตอนการศึกษาข้อมูลไว้ 2 ส่วนดังนี้

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาจาก หนังสือเอกสารและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแยกตามการค้นคว้าได้ดังนี้

3.1.1.1 ทบทวนวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาทางวัฒนธรรม ประเพณี คติความเชื่อ ที่เชื่อมโยงกับชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ จาก (คณะกรรมการฉลอง 200 ปี เขมราฐธานี, 2557) (เติม วิภาคย์พจนกิจ, 2513) (นรงค์ฤทธิ์ ทองแสง, 2550) (วิโรจน์ ศรีสุโร, 2534) สมชาย นิลอาธิ, (2530) และ(อมราวดี คำบุญ, 2556)

3.1.1.2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไถอีสานที่มีลักษณะโครงสร้างที่เชื่อมโยงกับเรือนพื้นถิ่นไถอีสานชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานีของ (จิตรมณี, วันดี, อรศิริ, 2546) ได้มีการศึกษาลักษณะเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทลาวพบว่า การตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีสานตามแนวริมแม่น้ำโขงนิยมปลูกสร้างบ้านเรือนขนานไปกับลำน้ำโขง โดยมีวัดตั้งเป็นศูนย์กลางมีคุ้มบ้านตั้งกระจายโดยรอบหลายๆกลุ่ม วัดจึงเป็นศูนย์กลางที่มากับคติความเชื่อและระบบสังคม และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนพื้นถิ่นจากเรือนหลังคาปั้นหยาเป็นเรือนประยุกต์หลังคาทรงจั่ว มาสู่เรือนธรรมดาหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ รูปแบบการใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันยังคงมีความผูกพันกับคติความเชื่อของการอยู่อาศัยในสังคมวัฒนธรรมแบบครอบครัวและเครือญาติอย่างลึกซึ้ง ซึ่งมีบทสรุปของเรือนอีสานคล้ายกับการศึกษาของ (ธนิศร์, นพดล, 2559) ที่มีการศึกษาพลวัตเรือนพื้นถิ่นอีสานทั้ง 35 แห่งโดยทำการรวบรวมและสรุปจำแนกประเภทเรือนคือเรือนพื้นถิ่นแบบดั้งเดิม เรือนประยุกต์แบบภาคกลาง เรือนประยุกต์แบบอีสาน และเรือนประยุกต์

แบบร่วมสมัยเป็นต้น ส่วน(วิชิต, ไพโรจน์, 2546) (จันทนีย์ วงศ์คำ, 2544) และ(ชลธิ คำเกษ, 2553) ก็ได้ศึกษาในกลุ่มเรือนพื้นถิ่นอีสานเช่นกันแต่ที่ต่างออกไปคือมีการพูดถึงลักษณะทางกายภาพเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่น การพัฒนาการของที่ว่าง รูปทรง องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม สัดส่วน วัสดุโครงสร้าง ตลอดจนวิธีการก่อสร้างและสรุปลักษณะเด่นของเรือนเพิ่มมากขึ้นซึ่งลักษณะองค์ประกอบที่พูดถึงต่างก็มีความเชื่อมโยงขององค์ประกอบที่คล้ายกันกับเรือนพื้นถิ่นไทอีสานในชุมชนเขมรด้วยเช่นกัน

3.1.1.3 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของ (คมกริช โกศล, 2555) ที่ได้ศึกษาการใช้พื้นที่โดยพูดถึงในด้านขอบเขตพื้นที่การใช้งานที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมและพฤติกรรมของคนระหว่างขอบเขตพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวภายในเรือนพื้นถิ่นมากกว่า มีบทสรุปของขอบเขตการใช้พื้นที่โดยหลักใหญ่ๆได้ 2 ส่วนคือพื้นที่สาธารณะพบว่ามีมากกว่า พื้นที่ส่วนตัวเนื่องจากเรือนพื้นถิ่นไท-ยวนนั้น เน้นพื้นที่แบบกึ่งเปิดเผยจะสังเกตได้จากผนังตัวบ้านสามารถเปิดรับลมได้รอบทิศ และยังสามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ภายนอกได้ทั้งตัวเรือน เช่น ลานกิจกรรม บริเวณใต้ถุนเรือน เต็นรับแขกส่วนใหญ่นิยมใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ในขณะที่พื้นที่ส่วนตัวมีเพียงห้องนอนที่เป็นพื้นที่ปิด ป้องกันอากาศหนาวและเพื่อความปลอดภัย เช่น ห้องนอนลูกสาวหรือที่สำหรับเก็บทรัพย์สินมีค่า

จากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิและการทบทวนวรรณกรรมในเบื้องต้นเพื่อเชื่อมโยงประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยตัวแปรในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พอทราบถึงความเชื่อมโยงช่องว่างของงานวิจัย โดยเฉพาะประเด็นที่สำคัญต่อการกำหนดตัวแปรในการศึกษา ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรรัฐได้ บางประเด็นอาจมีความแตกต่างกันในด้านเวลา สถานที่ และกลุ่มตัวอย่าง ทำให้ผู้ศึกษามองเห็นว่าการศึกษารุ่นนี้จำเป็นต้องพัฒนาเครื่องมือและวิธีการวิจัยอย่างเหมาะสมต่อกลุ่มตัวอย่างจึงจะสามารถนำข้อมูลที่ได้มาตอบประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ เครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการศึกษาจึงมีความสำคัญ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้นำเครื่องมือการวิจัยจากการทบทวนวรรณกรรมมาเปรียบเทียบดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการและเครื่องมือการวิจัยจากการทบทวนวรรณกรรม

เครื่องมือและวิธีการวิจัย	คมกริช (2555)	จิตรมณี,วันดี,อรศิริ (2546)	จันทนีย์ (2544)	ชลธิ (2553)	ธนิศร์,นพดล (2559)
การสังเกต	*	*	-	*	-
การสัมภาษณ์	*	*	*	*	*
การสำรวจ	*	*	*	*	*
การรังวัด	*	-	*	*	-

หมายเหตุ

* พบการใช้เครื่องมือ

- ไม่พบการใช้เครื่องมือ

ประเด็นคำถามวิจัย	การทบทวนวรรณกรรม	การสังเกต	การสัมภาษณ์	การสำรวจจริง	แนวคิดพิเศษ/การวิเคราะห์เชิงพื้นที่
▪ มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไถ้อีสานทั้ง 2 กลุ่ม ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จากอดีต (Original) อย่างไร?					
▪ มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไถ้อีสานทั้ง 2 กลุ่ม ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ?					

รูปที่ 3.2 แสดงการออกแบบเครื่องมือการวิจัยจากการเชื่อมโยงประเด็นคำถาม
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาตัวแปร

จากการทบทวนวรรณกรรมและการเปรียบเทียบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผู้ศึกษาได้นำเครื่องมือมาพัฒนาและออกแบบให้เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ดังต่อไปนี้

การสังเกต เพื่อใช้สำหรับการสังเกตบริบททางกายภาพทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะทางสถาปัตยกรรมประเภทเรือนเกยไถ้อีสาน เช่น การสังเกต รูปทรงหลังคา วัสดุประกอบโครงสร้างเรือน ได้แก่ วัสดุพื้น ผืนผ้า หลังคา เสา ประตู หน้าต่าง เพอร์นิเจอร์ และรั้วเป็นต้น โดยการถ่ายภาพ จดบันทึก และการสัมภาษณ์สอบถามคนในชุมชนเบื้องต้น

แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้สำหรับการสัมภาษณ์เจ้าของอาคาร เช่น ชื่อเจ้าของเรือน บ้านเลขที่ อาชีพ เพศ อายุ จำนวนสมาชิก ลักษณะเรือน ประเภทเรือน อายุเรือน ขอบเขตพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัว พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะ และพื้นที่ทำกิจกรรมสาธารณะ การสัมภาษณ์จะรวมถึงการซักถามเกี่ยวกับปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์นักวิชาการในท้องถิ่น บุคคลสำคัญหรือผู้สูงอายุ ชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นจริงได้

แบบการสำรวจจริงวัด 1) เพื่อใช้สำหรับการสำรวจลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ ผังเรือนชั้นบน และได้ถุนเรือน 2) แบบสำรวจวัสดุโครงสร้าง เช่น วัสดุตัวเรือน ชาน ครีว ห้องน้ำ ห้องเก็บของ ได้แก่ วัสดุพื้น ผืนผ้า หลังคา เสา ประตู หน้าต่าง และรั้วเป็นต้น 3) แบบสำรวจผังกิจกรรม เช่น การสำรวจความเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมในแต่ละส่วน ได้แก่ เรือนนอน ชานเกย ชานร่ม เรือนครีว ห้องน้ำ ห้องเก็บของ และบริเวณใต้ถุนเรือน

3.1.4 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

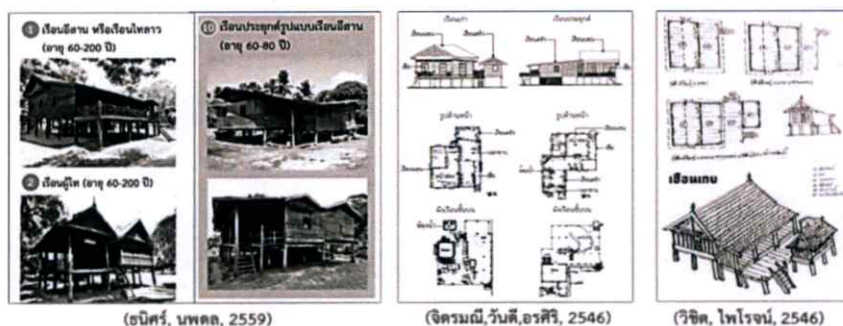
รูปที่ 3.3 แสดงโทรศัพท์มือถือ กล้องถ่ายรูป ตลับเมตร สมุดจดบันทึก และคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

อุปกรณ์โทรศัพท์มือถือ และกล้องถ่ายรูป ใช้สำหรับถ่ายรูปและบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ตลับเมตร ใช้สำหรับการวัดระยะพื้นที่ฝั่งเรือนภายในและภายนอก สมุดจดบันทึก ใช้สำหรับการสเกตแบบแปลนผัง และการเชื่อมโยงพื้นที่ภายในเรือนคร่าวๆ คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก ใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามและการศึกษาเอกสารและการทบทวนวรรณกรรม

3.2 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

3.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษานำร่องการสำรวจรังวัดภาคสนาม จากกลุ่มตัวอย่าง ในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี

เริ่มจากการกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาและลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม โดยอ้างอิงแนวทางการศึกษาก่อนหน้าจากการทบทวนวรรณกรรมของ (จันทนีย์ วงศ์คำ, 2544) (จิตรมณี,วันดี, อรศิริ, 2546) (วิจิต, ไพโรจน์, 2546) (ธนิศร์, นพตล, 2559) (ชลธิ คำเกษ, 2553) และ(คมกริช โกลล, 2555) ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) เรือนเกยไถอีสานหลังคาทรงจั่วสูง (กลุ่มเรือนเก่า) 2) เรือนเกยไถอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

รูปที่ 3.4 แสดงเรือนไถอีสานที่มีการศึกษาก่อนหน้า

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

การได้มาซึ่งข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามเริ่มด้วยการทำจดหมายจากสถาบันทางการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 2 ฉบับคือ 1) เพื่อส่งถึงนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี คุณลัดดา อมรสิน 2) เพื่อส่งถึงผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ผอ.เวียงชัย ใจแก้ว เพื่อแจ้งให้ทราบในวัตถุประสงค์เรื่องการขอความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลในเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่จริง และเพื่อไม่ให้เกิดการเข้าใจผิดของคนในชุมชนหรือความกังวลต่าง ๆ โดยเฉพาะความกังวลเรื่องทรัพย์สินภายในบ้าน จากการลงพื้นที่สังเกตการณ์ในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2561 ในวันเดียวกันที่ผู้ศึกษาได้ขอความอนุเคราะห์จากท่านเจ้าอาวาสวัดเหนือ เพื่อขออนุญาตเข้าพักภายในพื้นที่วัดโดยเป็นเจตนาของผู้ศึกษาเอง ไว้แต่ต้นแล้ว เนื่องจากการลงพื้นที่ครั้งแรกจึงยังไม่ค่อยคุ้นเคยกับสถานที่ และเป็น การลงพื้นที่คนเดียว

รูปที่ 3.5 แสดงตำแหน่งผังชุมชนที่เข้าสำรวจในพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความคุ้นชินกับสถานที่และคนในชุมชนผู้ศึกษาจึงขอให้ท่านเจ้าอาวาสเป็นสื่อกลางบอกกล่าวคนในชุมชนที่มาถวายภัตตาหารเช้าเพื่อให้ทราบถึงเจตนา ก่อนวันลงพื้นที่จริง ควบคู่กับการทำจดหมายที่ส่งให้ทางเทศบาล 2 ฉบับ จากนั้นในวันรุ่งขึ้นจึงได้เดินสำรวจตามแนวเส้นทางขอยกพะเนียงและขอยวิศิษฐ์ศรี ซึ่งเป็นเส้นทางในขอบเขตพื้นที่ใช้ในการศึกษาในช่วงเช้า เวลา 09.00-14.30 น. และใช้เวลาในช่วงเย็น เวลา 18.30 น. เพื่อหาโอกาสเจอเจอพูดคุยสนทนากับคนในชุมชน เพื่อไม่ให้เป็นการอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลในเชิงลึกได้ และได้ทำการสำรวจพื้นที่เป้าหมาย โดยมีการพูดคุยสนทนากับเจ้าของบ้านกลุ่มชาวบ้านทั่วไปในชุมชนที่สามารถให้ข้อมูลในบางส่วนที่จำเป็นได้ เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

รูปที่ 3.6 แสดงการลงพื้นที่สำรวจศึกษานำร่องและการพูดคุยสอบถามชาวบ้าน
ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ภายหลังการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การถ่ายภาพบริเวณรอบ ๆ ชุมชน การศึกษาบริบททางกายภาพโดยรวม การศึกษาแผนผังบริเวณของชุมชน และการสัมภาษณ์คนในชุมชนและผู้สูงอายุ เพื่อสอบถามข้อมูลเบื้องต้นในรอบแรก ต่อมาวันที่ 22-25 ตุลาคม พ.ศ. 2561 เป็นการเข้าสำรวจรอบสอง ผู้ศึกษาได้ติดต่อนัดหมาย กับคุณวัชรินทร์ ผุดผ่อง ผู้ก่อตั้งเพจ “ฮักนะเขมรราช” และเป็นผู้ริเริ่มบุกเบิกกระแสการฟื้นฟูถนนคนเดินเขมรราช เพื่อสัมภาษณ์และสอบถามข้อมูลทั่วไปทางกายภาพเกี่ยวกับชุมชนเมืองเขมรราชในลักษณะกึ่งสนทนา หลังจากนั้นในช่วงบ่ายจึงเดินทางไปสัมภาษณ์อาจารย์เวียงชัย ใจแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอำเภอเขมรราช ที่บ้านนาสนาม ในเขตเทศบาลเทพวงศาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนเมืองเขมรราชในอดีต และในวันถัดมาก็ได้เดินสำรวจและสัมภาษณ์คนในชุมชน และกลุ่มอาชีพทำกล้วยตาก กลุ่มทำขนมใบมะยม และกลุ่มทอผ้าฝ้ายวงปิดสา ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่มีบทบาทที่สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน

รูปที่ 3.7 แสดงการสัมภาษณ์ข้อมูลนักวิชาการและกลุ่มอาชีพในเบื้องต้น
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ต่อมาจึงทำการเข้าสำรวจเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ โดยใช้วิธีการการเก็บข้อมูลจากเครื่องมือการสัมภาษณ์ และเครื่องมือการสำรวจในเชิงลึก เริ่มจากการนำตัวเองก่อนเข้าไปอยู่ในชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคยแก่คนในชุมชนบวกกับผู้ศึกษาเคยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงสมัยเด็ก และการขอเข้าไปพักภายในพื้นที่วัดเพื่อทำให้เกิดความไว้วางใจของคนในชุมชน และความร่วมมือในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ การเข้าสำรวจจริงวัดจะเป็นแบบสเกตแบบแปลนคร่าวๆ เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับขอบเขตพื้นที่ภายในผังเรือนโดยรวมของพื้นที่ก่อนวัดระยะพื้นที่จริง ข้อมูลส่วนใหญ่ในรอบนี้จึงเป็นข้อมูลที่ได้จากการเข้าไปสำรวจพื้นที่คร่าวๆภายในบ้านและการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ในเบื้องต้น การสัมภาษณ์เริ่มจากการพูดคุยสอบถามเจ้าของบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและแจ้งเจตนาให้ทราบ ก่อนทำการถ่ายภาพบริเวณพื้นที่รอบๆ ตัวบ้านแล้วค่อยขยับเข้าไปในพื้นที่ได้ดูบ้าน เพื่อไม่ให้ดูเป็นการจ้องมองจนเกินไปจนอาจทำให้เจ้าของบ้านเกิดความกังวลได้ ถัดมาเป็นการสำรวจพื้นที่ชั้นบน เช่น ขานระเบียงห้องครัว ห้องน้ำ ห้องกินข้าว และห้องรับแขกส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ผนังกึ่งปิดกึ่งเปิด พื้นที่สุดท้ายคือพื้นที่ส่วนตัว เช่น บริเวณห้องนอน ห้องพระ ห้องเก็บของมีค่าซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในส่วนพื้นที่เรือนนอนใหญ่เป็นพื้นที่ที่เจ้าของบ้านมีความกังวลเป็นพิเศษ สาเหตุการเริ่มต้นการสำรวจจากพื้นที่กึ่งสาธารณะบริเวณใต้ถุนเรือนก่อน ก็เพื่อต้องการพูดคุยให้เจ้าของเรือนเกิดความเข้าใจและลดความกังวลใจ และวางใจในการให้ข้อมูลที่เป็จริงได้ หลังจากนั้นจึงทำการถ่ายภาพจดบันทึก และสเกตแบบแปลนผังพื้นที่คร่าวๆ ในการสำรวจ รวมถึงการซักถามประวัติความเป็นมา ทิศทางการตั้งเรือน ลักษณะทางสถาปัตยกรรม คติความเชื่อ อายุเรือน อาชีพผู้อยู่อาศัย จำนวนสมาชิกในบ้าน เป็นต้น

รูปที่ 3.8 แสดงการเข้าสำรวจพื้นที่
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

จากการสำรวจในเขตพื้นที่ตำบลเขมราฐ พบว่าเรือนส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มเรือนประยุกต์ ส่วนเรือนในกลุ่มเรือนเก่ามีลักษณะไม่ตรงกับเรือนเกยไถอีสาน และไม่พบผู้พักอาศัยซึ่งมีลักษณะเป็นเรือนร้าง ผู้ศึกษาจึงใช้วิธีการเข้าไปสอบถามเพื่อนสมาชิกในเพจ “ฮักนะเขมราฐ” โดยการลงรูปเรือนเกยในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการจากการเก็บข้อมูลที่บ้านนาหว้าน้อยเขตพื้นที่ตำบลเทพวงศา เพื่อหาแหล่งพื้นที่ตั้งปลูกสร้างเรือนเกยดั้งเดิม ในเขตพื้นที่ตำบลเทพวงศา และตำบลเขมราฐ ว่ามีเรือนลักษณะคล้ายในรูปตั้งอยู่หมู่บ้านใดบ้าง ภายหลังจากแนะนำหมู่บ้านที่สมาชิกในเพจคาดว่ามีความตรงกับ

ลักษณะเรือนเกยไทยอีสาน ก่อนลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสำรวจพื้นที่คร่าวๆ ทาง Google ด้วยโปรแกรม Street view เพื่อตรวจสอบลักษณะกายภาพทางสถาปัตยกรรมว่ามีคุณสมบัติตรงกับลักษณะเรือนเกยไทยอีสานหรือไม่อย่างไร ภายหลังจากตรวจสอบเรือนที่มีลักษณะคล้ายในเบื้องต้นแล้ว จึงทำการมาร์คพิกัดตำแหน่งในการลงโนโทรศัพท์มือถือเพื่อนำทางด้วย GPS

รูปที่ 3.9 แสดงหน้าเพจ “ฮักนะเขมรราช”

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 3.10 แสดงการสำรวจพื้นที่เพิ่มเติม บ้านแก้งเกลี้ยง บ้านบุงชวย ในเขตตำบลเทพวงศา

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

3.3 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทบทวนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนเมืองเขมรราช แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มคือ กลุ่มเรือนเกยไทยที่เป็นเรือนเก่า และเรือนเกยไทยอีสานที่เป็นเรือนวิวัฒนาการ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไทยอีสานเทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่ศึกษานำร่องเบื้องต้น เพื่อสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนว่ามีลักษณะการวางผังชุมชนอย่างไร โดยการถ่ายภาพบริเวณรอบๆของชุมชนเพื่อดูลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในชุมชน สำรวจพื้นที่เพื่อกำหนดขอบเขตกลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพใน

ชุมชนและนักวิชาการในพื้นที่ เพื่อดูบริบททั่วไปทางสังคม เศรษฐกิจ ศาสนา และความเชื่อ นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมทำการวิเคราะห์เบื้องต้น รวมถึงการออกแบบเครื่องมือที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามเรือนเกยไท้อีสานทั้ง 2 กลุ่มคือ กลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ โดยใช้แบบสำรวจจังหวัด แบบสำรวจโครงสร้างวัสดุ แบบสำรวจผังกิจกรรม และการสัมภาษณ์สอบถามเพิ่มเติมในข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ในอดีตและปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมารวบรวม เพื่อทำการวิเคราะห์และเปรียบเทียบผลจากกลุ่มตัวอย่างในประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ของช่องว่าง (Gap) และตัวแปรที่ได้คือ 1) ทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมบางส่วนเปลี่ยนแปลงตาม เช่น รูปทรงหลังคา วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น วัสดุพื้น ผนัง หลังคา เสา ประตู หน้าต่าง เพอร์นิเจอร์ และรั้ว เป็นต้น 2) ผังพื้นที่ภายในเรือนบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงตาม เช่น ชาน, ระเบียง เรือนครัว ห้องน้ำ ห้องเก็บของ บันได และพื้นที่ใต้ถุน เป็นต้น 3) พื้นที่ทำกิจกรรมของผู้ใช้ภายในเรือนในปัจจุบันบางส่วนเปลี่ยนไป เช่น พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว (Private Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space) และพื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space) เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 นำผลจากการวิเคราะห์มาสรุปอภิปรายผล และเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการลงพื้นที่ศึกษานำร่องและการสำรวจจังหวัดเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการแยกวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นสองส่วนดังนี้

3.4.1 การวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนเกยไท้อีสาน (กลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ) ได้แก่

3.4.1.1 การวิเคราะห์ทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ ลักษณะการวางตัวเรือน ทิศทางแดด คติความเชื่อ องค์ประกอบตัวเรือนซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ชั้นบน พื้นที่ชั้นล่าง, บริเวณใต้ถุนเรือน

3.4.1.2 การวิเคราะห์การใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง ได้แก่ พื้นที่เรือนนอน ชาน เรือนครัว เล้าข้าว ห้องเก็บของ และห้องน้ำ วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น เสา พื้น ผนัง หลังคา ประตู หน้าต่าง บันได รั้ว

3.4.1.3 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง ผังเรือนชั้นล่าง, ชั้นบน (Plan) ได้แก่ บริเวณพื้นที่ที่มีการเพิ่มเติมปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใหม่

3.4.1.4 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) ได้แก่ บริเวณพื้นที่ที่มีการเพิ่มเติมปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมใหม่ และการหายไปของพื้นที่ในแต่ละส่วน

3.4.1.5 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน ได้แก่ บริเวณพื้นที่ที่มีการย้ายพื้นที่กิจกรรม และการเพิ่มเติมขอบเขตพื้นที่กิจกรรมใหม่ในแต่ละส่วน

3.4.1.6 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ ได้แก่ การหาสาเหตุที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง

3.4.1.7 สรุปปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ ได้แก่ การสรุปสาเหตุที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง

3.4.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนแถวไอศาน (กลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ) ได้แก่

3.4.2.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ การวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะการวางตัวเรือน ทิศทางแดด คติความเชื่อ องค์ประกอบตัวเรือนซึ่งประกอบด้วย พื้นที่ชั้นบน พื้นที่ชั้นล่าง,ใต้ถุน

3.4.2.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง ได้แก่ การวิเคราะห์เปรียบเทียบพื้นที่เรือนนอน ชาน ครัว เล้าข้าว ห้องเก็บของ และห้องน้ำ วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น เสา พื้น ผนัง หลังคา ประตู หน้าต่าง บันได รั้ว

3.4.2.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง ผังเรือนชั้นล่าง,ชั้นบน (Plan) ได้แก่ การวิเคราะห์เปรียบเทียบบริเวณพื้นที่มีการเพิ่มเติมปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใหม่

3.4.2.4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) ได้แก่ การวิเคราะห์เปรียบเทียบบริเวณพื้นที่มีการเพิ่มเติมปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมใหม่ และการหายไปของพื้นที่ในแต่ละส่วน

3.4.2.5 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน ได้แก่ บริเวณพื้นที่ที่มีการย้ายพื้นที่กิจกรรม และการเพิ่มเติมปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมใหม่ในแต่ละส่วน

3.4.2.6 การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ ได้แก่ การวิเคราะห์เปรียบเทียบการหาสาเหตุที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง

3.4.2.7 สรุปปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ ได้แก่ การสรุปสาเหตุที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง

3.5 การสรุปอภิปรายผล

การสรุปผล เป็นการนำผลจากการวิเคราะห์กลุ่มเรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มว่า มีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากเรือนดั้งเดิมอย่างไร เพื่อนำไปตอบในประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังนี้

3.5.1 สรุปผลจากประเด็นคำถามข้อที่ 1 ว่ามีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่ม ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี จากอดีต (Original) อย่างไร?

3.5.2 สรุปผลจากประเด็นคำถามข้อที่ 2 ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี ?

3.5.3 การอภิปรายผลการเชื่อมโยงกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางสถาปัตยกรรมพื้นที่ถิ่น ของ (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2540 และประสงค์ เอี่ยมอนันต์, 2540) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนพื้นที่ถิ่นของ (Rapoport, 1969) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในชนบทของ (John Perkin, 2003) และแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยาของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin)

3.5.4 การอภิปรายผลเปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีการศึกษาก่อนหน้าจากเอกสารและการทบทวนวรรณกรรมของ (จิตรมณี,วันดี,และอรศิริ, 2559; จันทนีย์, 2544; ชลธิ์, 2553; วิจิต, ไพโรจน์, 2546, วิโรจน์ ศรีสุโร, 2534; ธนิศร์, นพดล, 2559;)

3.6 ปัญหาและข้อจำกัด

- 1) ปัญหากลุ่มเรือนเก่ามีจำนวนน้อย
- 2) ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกโดยเฉพาะกลุ่มเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นผู้อยู่อาศัยมีปัญหาในเรื่องการจดจำ
- 3) ปัญหาความไม่เข้าใจในการที่จะต้องถูกสอบถามข้อมูลในเชิงลึก จนทำให้เกิดความไม่สบายใจกังวลใจเรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สิน

ข้อจำกัดของกลุ่มตัวอย่างคือ

- 1) เป็นเรือนสำหรับพักอาศัยเพียงอย่างเดียว
- 2) เป็นเรือนที่ยังมีผู้พักอาศัยในปัจจุบัน
- 3) เป็นเรือนที่เจ้าของยินยอมให้เข้าทำการสำรวจพื้นที่ได้
- 4) เป็นเรือนที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและโครงสร้างรูปแบบเรือนเกยไทยอีสานเท่านั้น

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงการวิเคราะห์ข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไทยอีสาน จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 8 หลังในเขตพื้นที่ตำบลเขมราฐ และตำบลเทพวงศา อำเภอเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ตามกรอบแนวคิดการเชื่อมโยงระหว่างวัตถุประสงค์ ทฤษฎีและตัวแปร โดยแยกประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นสองส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาหลังที่ H01-H08 2) การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาหลังที่ H01-H08 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนเกยไทยอีสาน (กลุ่มเรือนเก่า)

หลังจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของ (จิตรมณี, วันดี, และอรศิริ, 2559; จันทนีย์, 2544; ชลธิ์, 2553; วิจิต, ไพโรจน์, 2546, วิโรจน์ ศรีสุโร, 2534; ธนิศร์, นพดล, 2559;) เพื่อใช้อ้างอิงเปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรมในกลุ่มเรือนไทยอีสานที่เคยมีการศึกษามาแล้วในอดีต จากการลงสำรวจพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองเขมราฐ โดยพบว่ากลุ่มเรือนเก่ามีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมคล้ายเรือนเกยไทยอีสานดั้งเดิม (Original) จำนวน 3 หลัง และยังมีผู้พักอาศัยที่สามารถเข้าสำรวจพื้นที่ได้ ข้อสังเกตที่พบในกลุ่มเรือนนี้คือ ตัวเรือนนอนมีช่วงเสา 3 ช่วง ส่วนเรือนครัวมีช่วงเสา 2 ช่วง มีการทำระดับเรือนนอนสูงกว่าชานเกย ระดับชานเกยสูงกว่าชานร่ม และระดับชานร่มทำเสมอชานครัว, เรือนครัว เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างตัวเรือนกับเรือนครัว และพบการแยกเสาตัวเรือนและเรือนครัวจากกันโดยไม่ใช้คานร่วมเสาเดียวกัน มีหลังคารูปทรงจั่วสูง อายุเรือนระหว่าง 89-120 ปี ตัวเรือนมี 2 ชั้นคือชั้นบนและใต้ถุน

ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ, ห้องส้วม) ชานเกย ชานร่ม เรือนครัว บันไดหน้าบ้าน บันไดครัว

ชั้นล่างเป็นพื้นที่โล่งมีใต้ถุนใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ สำหรับนั่งนอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน บางพื้นที่ใช้เก็บพิน เก็บถ่าน สะเก็บอุปกรณ์การเกษตร บางเรือนมีพื้นที่ปิดล้อมบางส่วนเพื่อป้องกันฝนสาดและการสูญหาย

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะผังพื้นภายในเรือนเกยไทอีสาน (กลุ่มเรือนเก่า)

กลุ่มเรือนเก่า												
กลุ่มตัวอย่าง	ผังเรือน											ประเภทเรือนเกย
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
กรณีศึกษาหลังที่H01	/	/	/	/	/	/	/	-	*	*	*	หลังคาทรงจั่วสูง
กรณีศึกษาหลังที่H02	/	/	/	/	-	/	/	*	*	-	-	หลังคาทรงจั่วสูง
กรณีศึกษาหลังที่H03	/	/	/	/	-	/	/	*	*	-	-	หลังคาทรงจั่วสูง

หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หิ้งพระ, ห้องส้วม) 2. ชานเกย 3. ชานร่ม 4. เรือนครัว 5. ชานแอ่งน้ำ 6. บันได 7. ใต้ถุน, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10. ห้องเก็บของ 11. เتيب, ระเบียง

/ พื้นที่เดิม * พื้นที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม - ไม่พบพื้นที่

ตารางที่ 4.2 แสดงการใช้วัสดุประกอบโครงสร้างเรือนเกยไทอีสาน (กลุ่มเรือนเก่า)

วัสดุประกอบโครงสร้าง					
เรือนนอน	ชานเกย, ร่ม	เรือนครัว	ห้องเก็บของ	เท็บ	ห้องน้ำ
เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้เหลี่ยม	เสา=ไม้	เสา=ปูน
พื้น=ไม้แป้น	พื้น=ไม้แป้น	พื้น=ไม้แป้น	ดิน	ดิน	พื้น=ปูน
ผนัง=ไม้แป้น	ผนัง=ไม้แป้น	ผนัง=ไม้แป้น/ สังกะสี/ไม้ไผ่	ผนัง=ไม้, สังกะสี	-	ผนัง=ปูน/ สังกะสี, ไม้
หลังคา=มุง สังกะสี	หลังคา=มุงสังกะสี	หลังคา=มุงสังกะสี	-	หลังคา= สังกะสี	หลังคา=สังกะสี
ประตู=บานไม้ จริง/ลูกพัก		ประตู=บานไม้จริง	-	-	ประตู=ไฟเบอร์/ สังกะสี
หน้าต่าง=บานไม้ จริง	หน้าต่าง=บานไม้ จริง	หน้าต่าง=บานไม้ จริง	-	-	-
	บันได=ไม้จริง	บันได=ไม้จริง	-	-	-
รั้ว=เสาไม้/ระแนง ไม้ไผ่	-	-	-	-	-

กรณีศึกษา: เรือนเกยไทยอีสานหลังคาทรงจั่วสูง H01 (กลุ่มเรือนเก่า)

เจ้าของเรือน:	นางชา โคตรพุย
ที่ตั้ง :	11 หมู่ 4 บ้านแก้งเกลี้ยง ตำบลเทพวงศา เทศบาลเมือง เขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ทำการสำรวจ:	2 พฤษภาคม 2562
จำนวนสมาชิก:	เดิม 7-8 คน ปัจจุบันเหลือผู้สูงอายุอาศัย 1 คน (เพศหญิง)
อาชีพ:	เดิมทำนา, ปัจจุบันเป็นผู้สูงอายุลูกหลานดูแล

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เป็นเรือนเกยไทยอีสานหลังคาทรงจั่วสูงคล้ายเรือนดั้งเดิม เรือนนอนมีช่วงเสา 3 ช่วง ทำระดับสูงกว่าชานเกย เรือนครัวมีชานเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างชานร่มและห้องน้ำ พื้นทำระดับเสมอกัน อายุเรือนระหว่าง 98-120 ปี ทิศทางการตั้งเรือนหันหน้าบ้านไปทางเหนือ ตัวเรือนจะวางตามตะวันและแนวถนน บันไดทางขึ้นหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

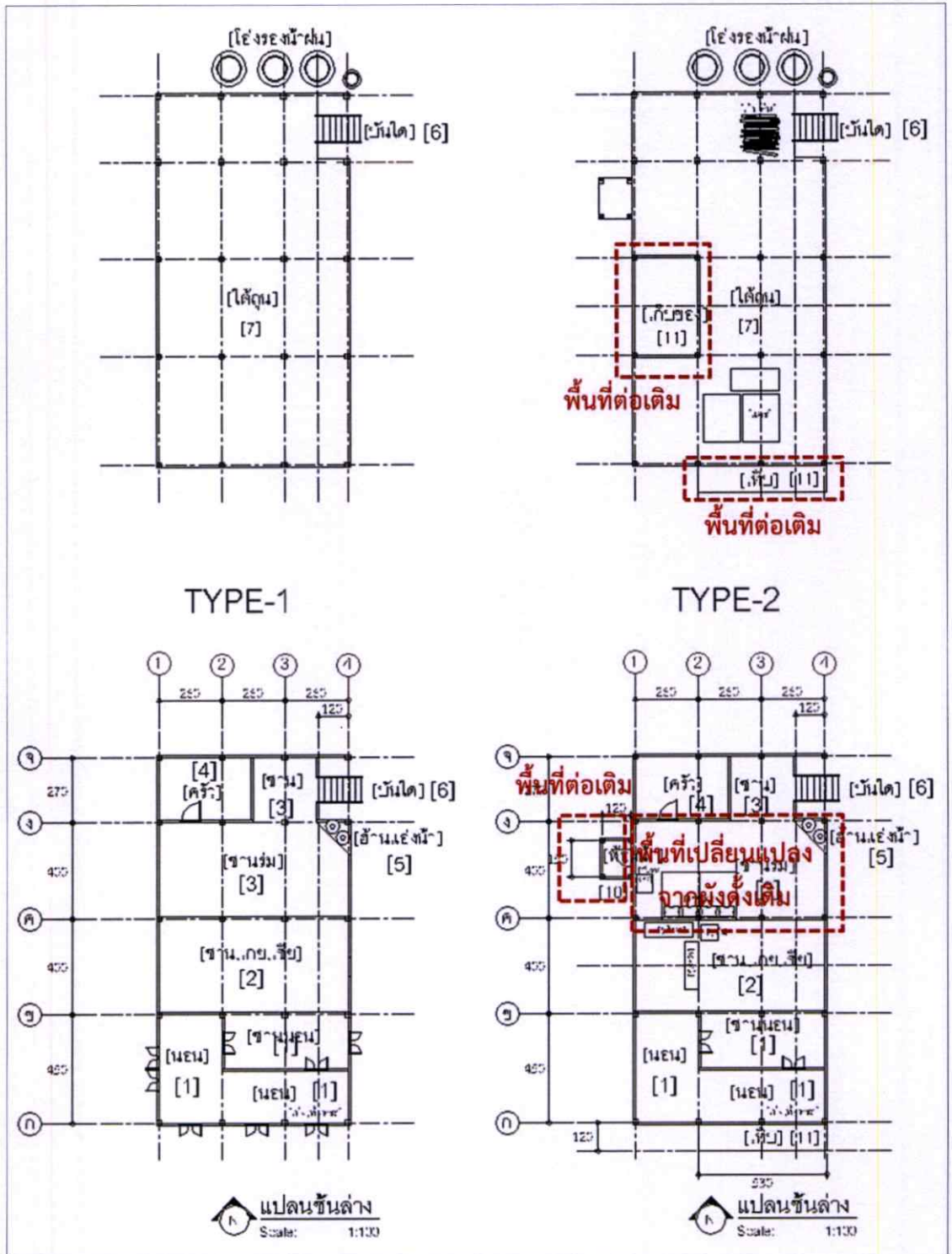
ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ, ห้องส้วม) ชานเกย ชานร่ม เรือนครัว บันได

ชั้นล่างเป็นพื้นที่โล่งมีได้ฤกษ์ใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ มีพื้นที่ปิดล้อมบางส่วนสำหรับเก็บฟืน เก็บอุปกรณ์การเกษตร และเก็บถ่าน ถัดมาเป็นพื้นที่จอดรถ และพื้นที่เก็บสำหรับนั่งนอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน

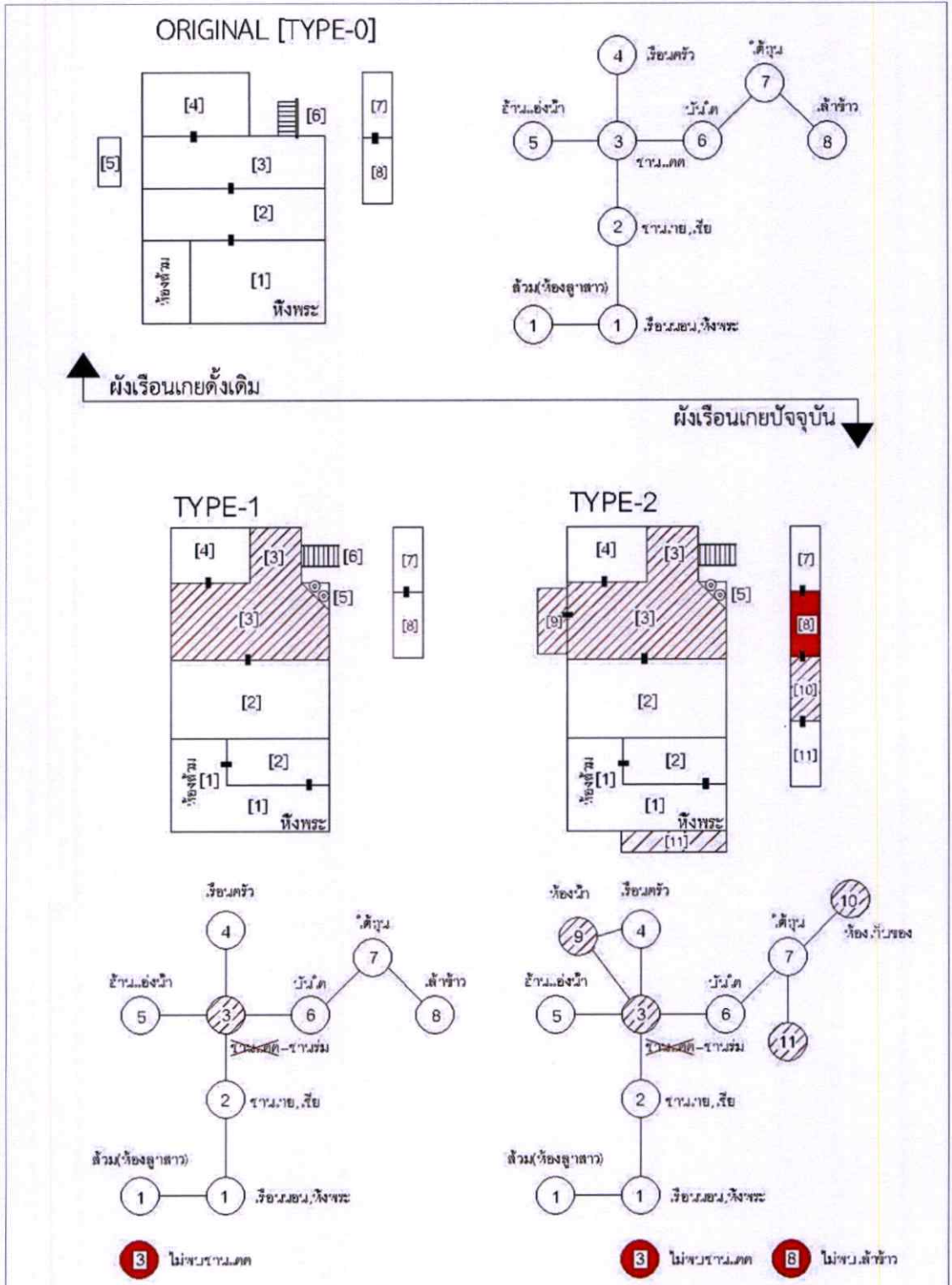
รูปที่ 4.1 แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และลักษณะทางสถาปัตยกรรม [H01]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.2 แสดงการเปลี่ยนแปลง ผังเรือนชั้นล่าง, ชั้นบน (Plan) [H01]

ที่มา: โดยผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.3 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H01]

ที่มา: โดยผู้ศึกษาวิจัย 2562

จากรูปที่ 4.2 และ 4.3 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงผังเรือนดั้งเดิมบริเวณพื้นที่ [3] [TYPE-1] จากชานแดดเป็นชานร่ม ผัง[TYPE-2] พบมีการเพิ่มเติมพื้นที่ [9] ห้องน้ำ บริเวณพื้นที่ชานร่มเดิมพื้นที่ ห้องน้ำอยู่บริเวณพื้นที่ใต้ถุนเรือน ปัจจุบันพบการย้ายพื้นที่ขึ้นมาอยู่บนเรือนแทน ถัดมาพบมีการเพิ่มเติมพื้นที่ [10] สำหรับทำเป็นห้องเก็บของ เพื่อใช้เก็บอุปกรณ์การเกษตร เก็บถ่าน ฟืนและรถ เติมเป็นพื้นที่โล่ง ถัดมาพบมีการเพิ่มเติมพื้นที่[11] เทียบขึ้นมาจากหลัง เพื่อใช้สำหรับบังฝนสาดเข้ามา บริเวณใต้ถุนเรือนเพราะเป็นบริเวณพื้นที่นั่งนอนพักผ่อนของผู้สูงอายุ ส่วนพื้นที่ [8] เล้าข้าว พบในผัง [TYPE-1] แต่ไม่พบในผัง [TYPE-2] ส่วนพื้นที่ [3]ชานแดด ปัจจุบันไม่พบผังการเชื่อมโยงพื้นที่ กิจกรรม เนื่องจากถูกยกเลิกการใช้งาน ส่วนพื้นที่เล้าข้าวปัจจุบันถูกใช้ร่วมกับลูกหลานแทน เนื่องจากผู้พักอาศัยเป็นผู้สูงอายุลูกหลานดูแลเรื่องกานอยู่และการกิน ส่วนพื้นที่ [1,2,4] ยังคงพื้นที่ผังเรือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่พบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมกลายเป็นพื้นที่ทับซ้อนมากขึ้น

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม[TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
7	2	1	7	2	1
8	3	4	8	3	4
9	5				9
	6		10	5	
			11	6	

รูปที่ 4.4 แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H01]

ที่มา: โดยผู้ศึกษาวิจัย 2562

● ไม่พบพื้นที่ ◐ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หึ่งพระ) 2.ชานเกย 3.ชานร่ม 4.ครัว, ชานครัว 5.ฮ้าน
อ่างน้ำ 6.บันได 7.ใต้ถุน, บริเวณ, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10.ห้องเก็บของ
11. เทียบ, ระเปียง

จากรูปที่ 4.4 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมส่วนตัวบริเวณพื้นที่เรือนนอนผัง [TYPE-2] มีการย้ายกิจกรรมการนอนของผู้สูงอายุมาใช้ร่วมกับพื้นที่กึ่งส่วนตัวบริเวณพื้นที่ [3] ชาน

รม ถัดมาพื้นที่ [9] ห้องน้ำ ขอบเขตพื้นที่กิจกรรมเดิมอยู่ในพื้นที่กึ่งสาธารณะบริเวณสวนใต้ถุนเรือน ปัจจุบันพบว่ามีการย้ายพื้นที่ขึ้นมาอยู่บนเรือนในพื้นที่ขอบเขตกึ่งส่วนตัว บริเวณخانร่มฝั่ง [TYPE-2]

ตารางที่ 4.3 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือน H01

ห้องเก็บของใต้ถุน [10]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
 <p>Architectural floor plan of the ground floor showing storage areas. A red dashed box highlights a specific area. A photograph shows the interior of the storage area, which is cluttered with items like a bicycle and bags. A scale of 1:100 is provided.</p>	<p>เนื่องจากความต้องการของผู้พักอาศัยที่ต้องการมีพื้นที่สำหรับเก็บพื้น เก็บถ่าน เก็บอุปกรณ์การเกษตร และพื้นที่จอดรถ เพื่อป้องกันการสูญหายที่อาจเกิดขึ้นในยามวิกาล โดยใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น การใช้แผ่นสังกะสีสำหรับปิดล้อมผนัง ทำให้มีผลทางกายภาพในพื้นที่ว่างบางส่วนบริเวณใต้ถุนหายไป</p>
<p>เทิบ [11]</p> <p>Architectural floor plan of the ground floor showing a shaded area. A red dashed box highlights a specific area. A photograph shows a simple wooden structure with a thatched roof, likely used for shade. A scale of 1:100 is provided.</p>	<p>สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม</p> <p>เพื่อใช้เป็นพื้นที่บังแดด ผนไม่ให้แดดเข้ามาในบริเวณพื้นที่ผู้สูงอายุที่ลงมานั่งเล่น หรือนอนพักผ่อนบริเวณใต้ถุนเรือนในช่วงเวลากลางวัน บางส่วนใช้เป็นพื้นที่เก็บพื้น โดยใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น การใช้ไม้ทำเสาและการมุงเทิบด้วยแผ่นสังกะสีแบบเรียบง่าย ซึ่งมีผลทางกายภาพในพื้นที่บริเวณด้านข้างตัวเรือน</p>
<p>ห้องน้ำ [9]</p> <p>Architectural floor plan of the ground floor showing a bathroom area. A red dashed box highlights a specific area. A photograph shows the interior of the bathroom, which is simple and functional. A scale of 1:100 is provided.</p>	<p>สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม</p> <p>เพื่อความสะดวกในการใช้สอยพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ ป้องกันอันตรายในการขึ้นลง และจากสัตว์มีพิษในช่วงเวลากลางคืน วัสดุที่ใช้ประกอบโครงสร้าง เช่น มีการใช้เสาปูน การเทพื้น และการก่อผนังด้วยวัสดุผสมซีเมนต์ หลังคามุงด้วยสังกะสี ซึ่งมีผลทางกายภาพพื้นที่บริเวณخانร่ม เนื่องจากเป็นพื้นที่ต่อขยาย</p>

กรณีศึกษา: เรือนเกยไทยอีสานหลังคาทรงจั่วสูง H02 (กลุ่มเรือนเก่า)

เจ้าของเรือน:	นางไข่ บุญเรือน
ที่ตั้ง :	3 หมู่ 2 บ้านบุงชวย ตำบลเทพวงศา เทศบาลเมือง เขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ทำการสำรวจ:	2 พฤษภาคม 2562
จำนวนสมาชิก:	เดิม 6-7 คน ปัจจุบันเหลือ หญิง 1 คน
อาชีพ:	เดิมเกษตรกร (ผู้สูงอายุปัจจุบันลูกหลานดูแล)

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เป็นเรือนเกยไทยอีสานหลังคาทรงจั่วสูงแบบดั้งเดิม เรือนนอนมี
ช่วงเสา 3 ช่วง เรือนครัวมีช่วงเสา 2 ช่วง เสาแยกจากเรือนนอนมีชานเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างชาน
ร่วมกับชานครัว อายุเรือนระหว่าง 89-100 ปี ทิศทางการตั้งเรือนหันหน้าบ้านไปทางเหนือ ตัวเรือนจะ
วางตามแนวถนน บันไดทางขึ้นหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

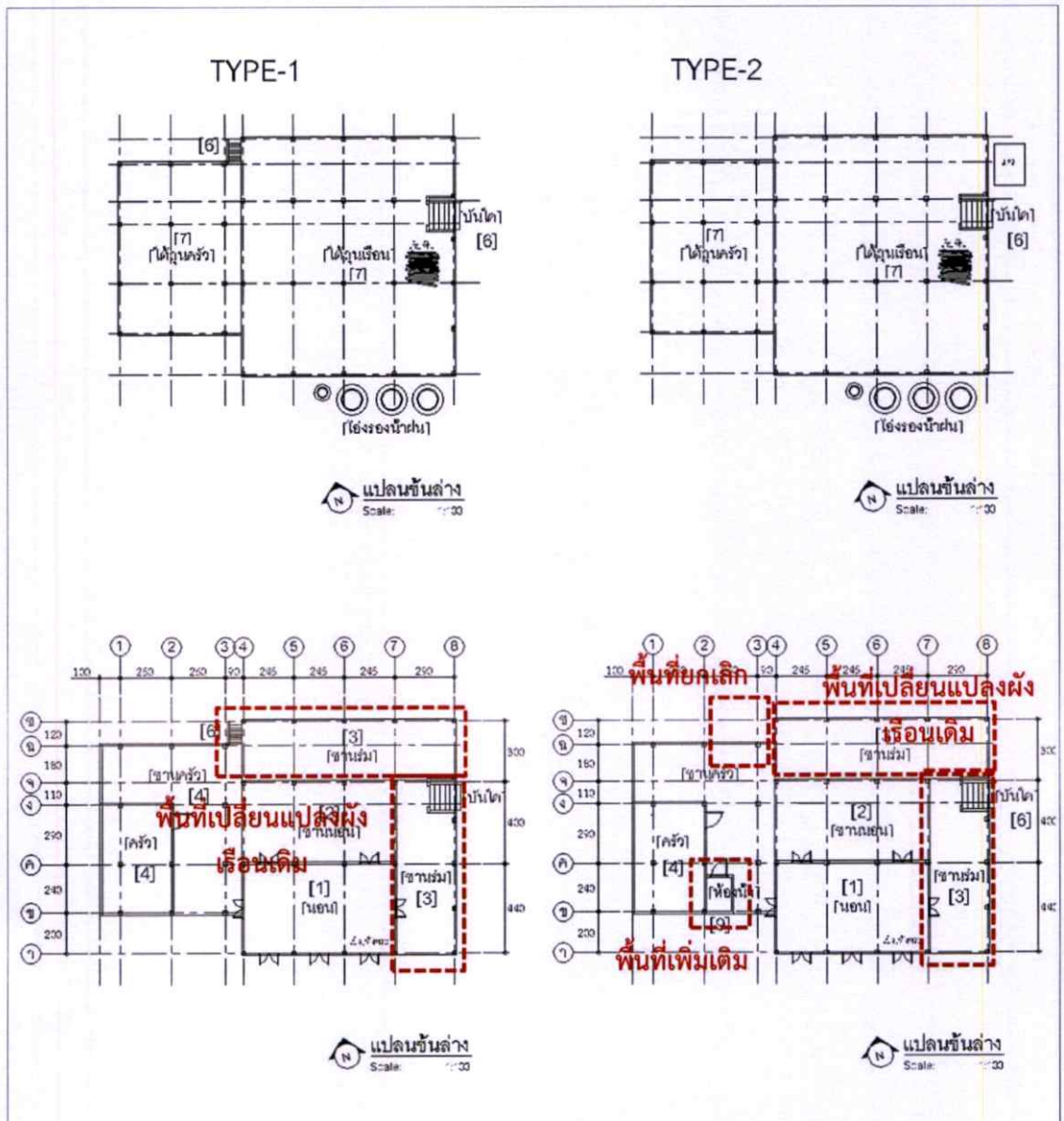
ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน (เปิง,ห้องพระ,ห้องส้วม) ชานเกย ชานร่วม เรือนครัว บันได

ชั้นล่างเป็นพื้นที่โล่งใต้ถุนใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ ไม่พบพื้นที่ปิดล้อม บางส่วนใช้เป็นพื้นที่
เก็บฟืน เก็บอุปกรณ์การเกษตร และเก็บถ่าน บริเวณลานหน้าเรือนเป็นพื้นที่จอดรถ และเล่าข่าวที่ใช้
ร่วมกับลูกหลาน พื้นที่ด้านข้างพบโถงซีเมนต์สำหรับรองน้ำฝน

รูปที่ 4.5 แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และลักษณะทางสถาปัตยกรรม [H02]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.6 แสดงการเปลี่ยนแปลง ผังเรือนชั้นล่าง, ชั้นบน (Plan) [H02]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

จากรูปที่ 4.6 และ 4.7 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงผัง [TYPE-1] จากผังเรือนดั้งเดิมบริเวณพื้นที่ [3] ชานแดดหายไปพบชานร่วมแทน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยนิยม เพื่อป้องกันแดด ฝน และการรักษาเนื้อไม้ เช่นเดียวกับกรณีเรือนหลังที่ [H01] ถัดมาผัง [TYPE-2] คือพื้นที่ [5] อ่างน้ำ และ [6] บันไดครว ปัจจุบันไม่พบพื้นที่การใช้งาน ถัดมาพื้นที่ [9] ห้องน้ำ พบมีการเพิ่มเติมขึ้นมาอยู่บนเรือนระหว่างชานครวและชานเกย ส่วนพื้นที่ [1,2,4] ยังคงพื้นที่ที่ผังเรือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลงพบเพียงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมในเรือนนอน การเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมยังคงคล้ายเรือนดั้งเดิม (Original)

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Private Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Private Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
7	2	1	7	2	1
8	3	4	8	3	4
9	5			5	
	6			6	9

รูปที่ 4.8 แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H02]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

● ไม่พบพื้นที่ ◌ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

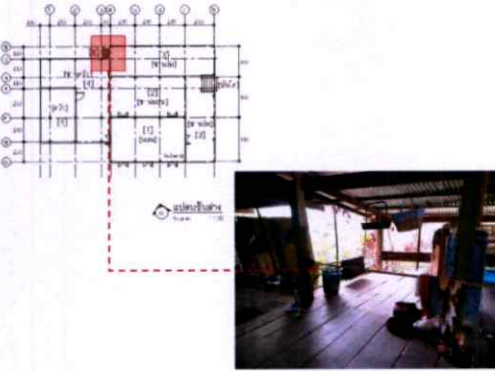
หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หิ้งพระ) 2. ชานเกย 3. ชานร่ม 4. ครัว, ชานครัว 5. อ่างน้ำ
อ่างน้ำ 6. บันได 7. ใต้ถุน, บริเวณ, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ

จากรูปที่ 4.8 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ [1] เรือนนอนบริเวณเดิมอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว ปัจจุบันมีการย้ายมาใช้ร่วมกับพื้นที่กึ่งส่วนตัวในพื้นที่ [3] ชานร่ม สาเหตุมาจากความต้องการส่วนตัวของผู้พักอาศัย เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายให้กับผู้สูงอายุ ในการชั่งถ่ายในช่วงเวลากลางคืน และการย้ายพื้นที่นอนมาอยู่นอกชานก็เพื่อให้ลูกหลานที่อยู่บ้านใกล้เคียงสามารถมองเห็นได้สะดวกในระยะไกล ปัจจุบันพื้นที่ชานร่มจึงกลายเป็นพื้นที่ทับซ้อนในการใช้สอยทั้งกิจกรรมการนอนของผู้สูงอายุ ร่วมกับลูกหลานที่ขึ้นมานั่งเล่นพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน และยังใช้สำหรับการรับแขกที่มาเยี่ยมในบางโอกาส ถัดมากิจกรรมการใช้พื้นที่ [9] ห้องน้ำ เดิมตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ใต้ถุนเรือน ปัจจุบันถูกย้ายขึ้นมาอยู่บนเรือนแทนกลายเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัวสำหรับคนในครอบครัว เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้งาน

ตารางที่ 4.4 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H02

ห้องน้ำ [9]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงลำพังบนเรือน และการป้องกันอันตรายจากการขึ้นลง ป้องกันอันตรายจากสัตว์มีพิษในช่วงเวลากลางคืน</p> <p>วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น การกรุผนังด้วยแผ่นยิบซัมบอร์ด และการใช้วัสดุไม้เนื้อแข็งประกอบโครงสร้าง และประตูเปิดปิดด้วยสักรหัสแบบเรียบง่าย มีผลทางกายภาพในด้านมีพื้นที่กิจกรรมการใช้สอยเพิ่มขึ้น และสะดวกมากขึ้น</p>
خانร่ม [3]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>เพื่อป้องกันแดดและฝน และการรักษาเนื้อไม้ไม่ให้ผุพังได้ง่ายปัจจุบันพบมีการย้ายพื้นที่นอนของผู้สูงอายุมายู่บริเวณพื้นที่خانร่มแทนการนอนในเรือนนอนเดิมเนื่องจากผู้อยู่อาศัยเป็นผู้สูงอายุที่นอนเพียงลำพังการย้ายพื้นที่นอนมายู่พื้นที่خانร่มแทน ก็เพื่อให้ลูกหลานสามารถมองเห็นได้สะดวก และอากาศถ่ายเทดีกว่า ปัจจุบันพื้นที่خانร่มจึงกลายเป็นพื้นที่ทับซ้อนการใช้งานระหว่างกิจกรรมการนอนของผู้สูงอายุ หรือเป็นพื้นที่ลูกหลานขึ้นมานั่งเล่นในช่วงเวลาเย็น และอาจใช้เป็นพื้นที่รับแขกในบางโอกาส</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

บันไดครัว/ฮ้านแอ่งน้ำ [6], [5]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าบันไดครัวเป็นพื้นที่ถูกยกเลิกการใช้งาน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปใช้บันไดทางขึ้นหน้าบ้านแทน โดยใช้ชั้นลงเป็นหลัก เดิมบันไดครัวใช้ชั้นลงระหว่างการเตรียมหรือปรุงอาหารในกิจกรรมประจำวัน ปัจจุบันลูกหลานย้ายออกไปสร้างครอบครัวใหม่เหลือเพียงผู้สูงอายุพักอาศัยกิจกรรมการทำอาหารจึงไม่ค่อยได้ใช้งาน ปัจจุบันลูกหลานนำอาหารมาให้ พื้นที่บันไดครัวจึงถูกยกเลิกการใช้ ส่วนพื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ ปัจจุบันมีการใช้ตู้เย็นสำหรับเก็บน้ำกินแทนและสะดวกกว่า ฮ้านแอ่งน้ำจึงถูกยกเลิกการใช้งาน</p>

สรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนเกษไทยีสาน กรณีศึกษาหลังที่ [H02]

สาเหตุการย้ายพื้นที่นอนมาอยู่พื้นที่ชานร่มมาจากปัจจัยด้านภูมิอากาศ เนื่องจากพื้นที่ชานร่มเป็นพื้นที่โล่งอากาศปลอดโปร่งมีลมพัดผ่านและเย็นสบายมากกว่าบริเวณพื้นที่เรือนนอนในช่วงเวลากลางวัน และยังเป็นพื้นที่ใกล้ห้องน้ำสะดวกในการใช้สอยธุระส่วนตัว

สาเหตุการย้ายพื้นที่ห้องน้ำ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่มากขึ้นและป้องกันสัตว์มีพิษในช่วงเวลากลางวัน โดยเฉพาะการใช้งานสำหรับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเรือน เนื่องจากลูกหลานที่เคยอยู่เดิมได้ย้ายไปปลูกเรือนใหม่ในพื้นที่ใกล้เคียง มีเพียงการดูแลอยู่ห่างๆ

สาเหตุการยกเลิกพื้นที่บันไดครัว เนื่องจากผู้พักอาศัยไม่ได้ใช้งานในพื้นที่ครัว เนื่องจากกิจกรรมส่วนใหญ่ลูกหลานจะเป็นคนทำมาส่งให้ในแต่ละวัน ทำให้ไม่มีกิจกรรมขึ้นลงจึงถูกรื้อถอนออก และพื้นที่มีความเสื่อมโทรมผู้พักมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ

ผลจากการวิเคราะห์พบว่าพื้นที่บางส่วนหายไปคือ พื้นที่ชานแดด และพื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ และการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมคือ กิจกรรมการนอน กิจกรรมการใช้สอยห้องน้ำ ส่วนการคงอยู่ของผังพื้นที่คือ ผังเรือนนอน ผังชานเกษ ผังชานร่ม และผังเรือนครัว

กรณีศึกษา: เรือนเกยไถอีสานหลังคาทรงจั่วสูง H03 (กลุ่มเรือนเก่า)

เจ้าของเรือน:	นางจันทร์ โคตรพุย
ที่ตั้ง :	5 หมู่ 4 บ้านแก้งเกลี้ยง ตำบลเทพวงศา เทศบาลเมือง เขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ทำการสำรวจ:	2 พฤษภาคม 2562
จำนวนสมาชิก:	เดิม 6-8 คน ปัจจุบันเหลือ หญิง 1 คน
อาชีพ:	เดิมเกษตรกร ปัจจุบันผู้สูงอายุลูกหลานดูแล

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เป็นเรือนเกยไถอีสานหลังคาทรงจั่วสูงดั้งเดิม เรือนนอนมีช่วงเสา 3 ช่วง เรือนครัวมีช่วงเสา 2 ช่วง แยกเสาจากเรือนนอนมีชานเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างชานร่วมกับชานครัว อายุเรือนระหว่าง 86-100 ปี ทิศทางการตั้งเรือนหันหน้าบ้านไปทางเหนือ ตัวเรือนอยู่ฝั่งแนวถนน บันไดทางขึ้นหันหน้าเข้าสู่ถนนทางทิศใต้

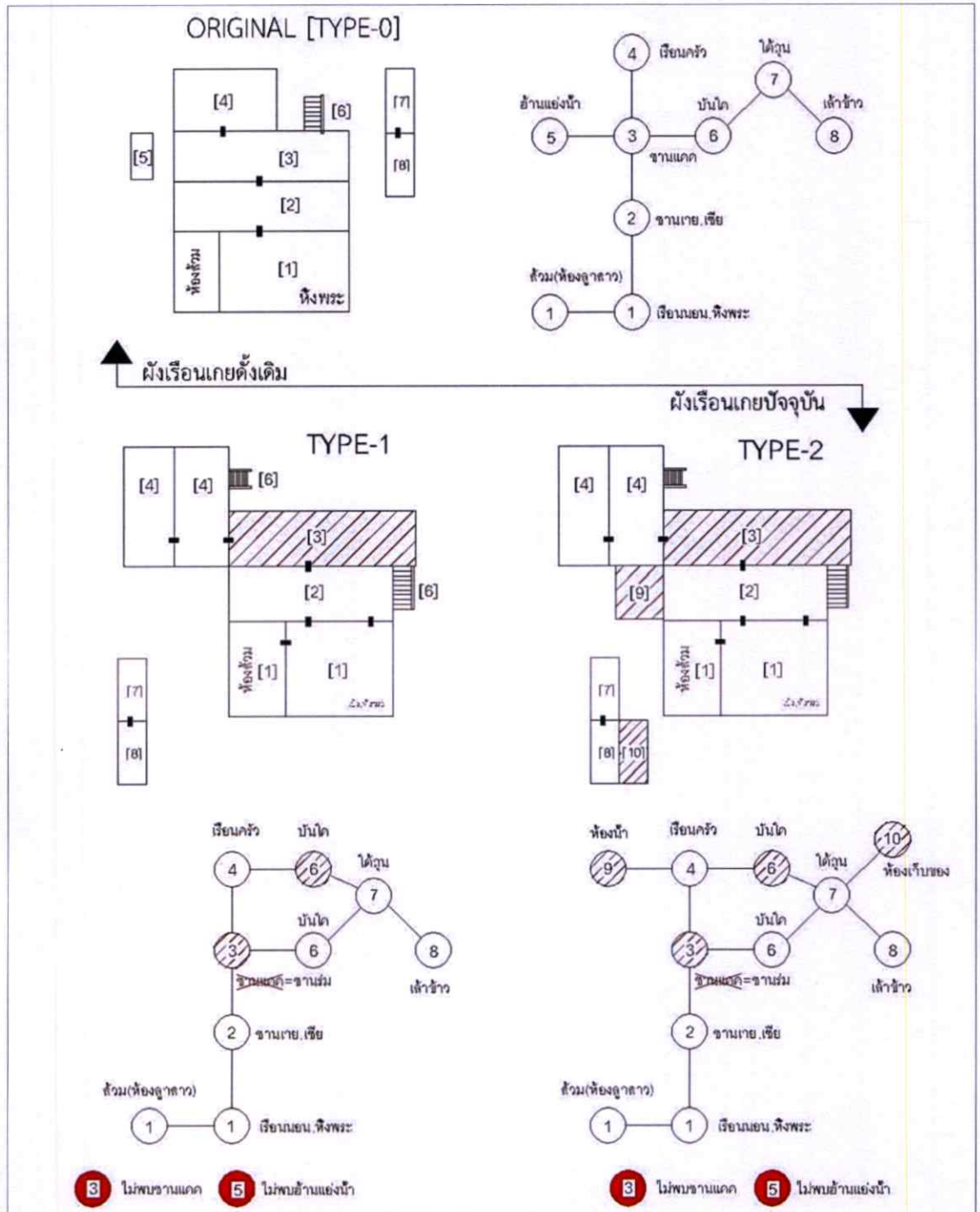
ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ, ห้องส้วม) ชานเกย, ชานร่ม, เรือนครัว, บันได

ชั้นล่างเป็นพื้นที่โล่งใต้ถุนใช้เป็นพื้นที่ที่เนกประสงค์ มีพื้นที่ปิดล้อมทำเป็นห้องสำหรับเก็บของสำคัญป้องกันการสูญหาย บางส่วนเก็บพิน เก็บถ่าน และเก็บอุปกรณ์การเกษตร ถัดมาเป็นพื้นที่จอดรถ และพื้นที่สำหรับนั่งนอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน, ถัดมาเป็นพื้นที่เล่าข้าวซึ่งแยกจากตัวเรือนปลูกสร้างบริเวณด้านข้างตัวเรือน

รูปที่ 4.9 แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และลักษณะทางสถาปัตยกรรม [H03]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

● ไม่พบพื้นที่ ◐ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

รูปที่ 4.11 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H03]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
7	2	1	7	2	1
8	3	4	8	3	4
9	5				9
	6		10	5	
				6	

รูปที่ 4.12 แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H03]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

● ไม่พบพื้นที่ ◌ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

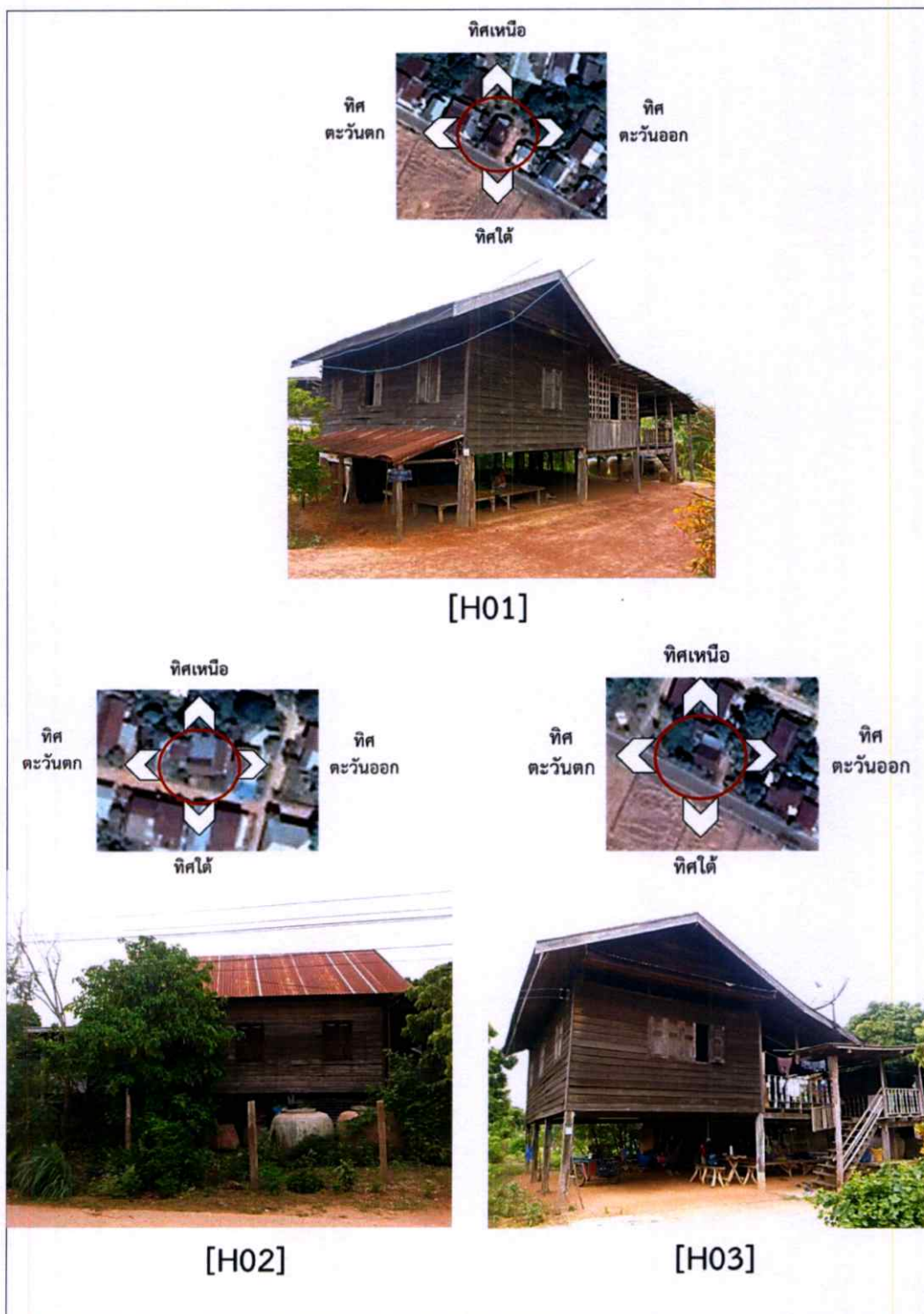
หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หิ้งพระ) 2. ชานเกย 3. ชานร่ม 4. ครัว, ชานครัว 5. ฮ้าน
อ่างน้ำ 6. บันได 7. ใต้ถุน, บริเวณ, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10. เก็บของ

จากรูปที่ 4.12 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมการใช้ห้องน้ำบริเวณพื้นที่ [9] พื้นที่ทำกิจกรรมเดิมอยู่บริเวณสวนใต้ถุนเรือน ปัจจุบันถูกย้ายมาอยู่บริเวณชั้นบนของเรือน กลายเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัวของคนภายในเรือนแทน ส่วนพื้นที่ [3] ชานร่ม พบขอบเขตพื้นที่กิจกรรมทับซ้อนมีการใช้สอยพื้นที่ร่วมกับกิจกรรมอื่น เช่น การการนั่งเล่น หรือนอนของลูกหลาน และการใช้เป็นพื้นที่รับแขก ส่วนพื้นที่ [10] เป็นขอบเขตพื้นที่กิจกรรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเก็บ อุปกรณ์หรือสิ่งของที่จำเป็นต่างๆ ส่วนพื้นที่ [1, 2, 4, 6, 7, 8,] ยังคงขอบเขตพื้นที่ทำกิจกรรมแบบเดิมมีเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเนื่องจากเป็นพื้นที่ไม่ค่อยได้ใช้งาน

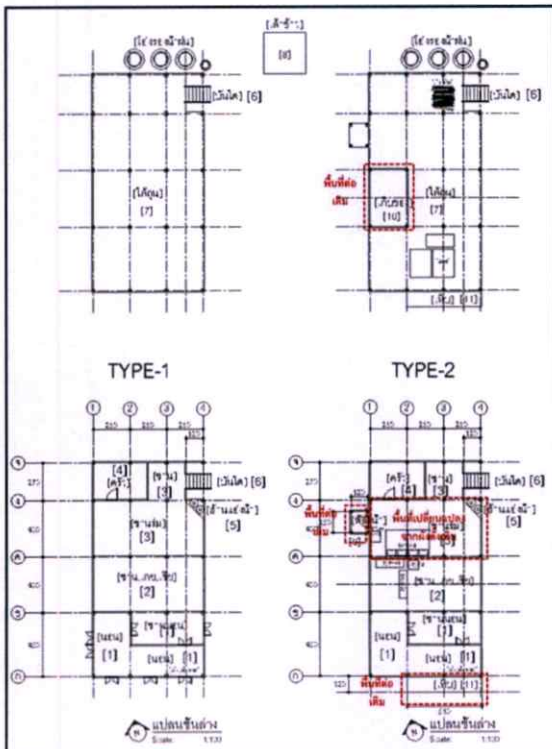
ตารางที่ 4.5 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H03

ห้องเก็บของใต้ถุน [10]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>เพื่อใช้เป็นพื้นที่สำหรับเก็บพื้น ถ่าน อุปกรณ์การเกษตร หอม กระจ่าง และสิ่งของอื่นๆ ที่จำเป็นในการนำออกมาใช้ในชีวิตประจำวัน และการป้องกันการสูญหายในยามวิกาล ใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น การใช้ไม้ไผ่สานสำหรับกรุเป็นผนังปิดล้อมทำเป็นห้อง และการทำประตูเปิด-ปิด มีผลทางกายภาพคือพื้นที่ปิดล้อมเพิ่มขึ้น</p>
ห้องน้ำ [9]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่มากขึ้น และป้องกันอันตรายจากการขึ้นลง ป้องกันสัตว์มีพิษในช่วงเวลากลางวัน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพที่พักอาศัยเพียงลำพัง</p> <p>วัสดุที่ใช้ประกอบโครงสร้าง เช่น การก่อฉาบผนังด้วยปูนซีเมนต์และการมุงหลังคาสังกะสี ทำประตูไม้ เปิด-ปิด มีผลทางกายภาพคือมีการเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยบนเรือนเพิ่มขึ้น</p>
ชานร่ม [3]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>เนื่องจากเป็นพื้นที่เปลี่ยนแปลงจากผังเรือดั้งเดิม โดยมีการเพิ่มเติมพื้นที่หลังคาจากชานแดดมาเป็นชานร่ม เพื่อป้องกันแดด และการรักษาเนื้อในช่วงฤดูฝนเพื่อให้ไม้ให้คงทนยึดอายุการใช้งาน ปัจจุบันพบมีการใช้สอยพื้นที่ทับซ้อน ระหว่างลูกหลานและผู้สูงอายุสำหรับนั่งนอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ใช้รับแขกในบางโอกาส</p> <p>วัสดุที่ใช้ประกอบโครงสร้างใช้ไม้เป็นหลัก มีผลทางกายภาพโดยรวมในด้านความยืดหยุ่นในการทำกิจกรรมร่วมกับลูกหลาน</p>

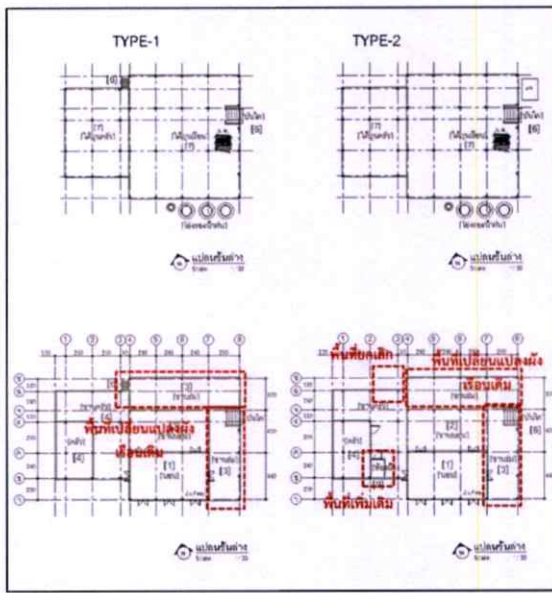
4.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนเกยไถอีสาน (กลุ่มเรือนเก่า H01-H03)

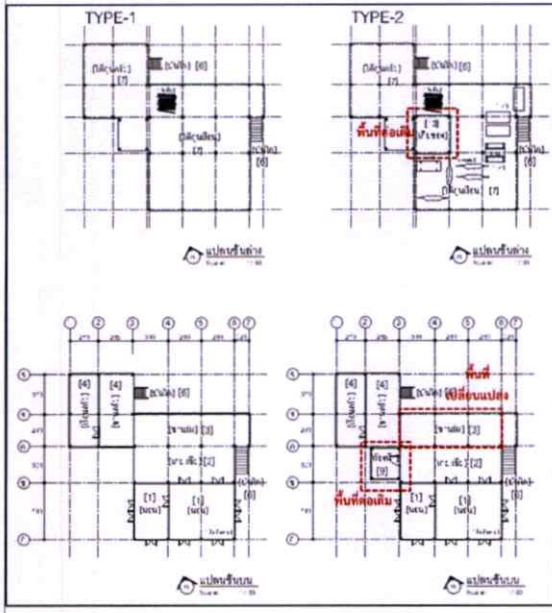
รูปที่ 4.13 แสดงการเปรียบเทียบทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะทางสถาปัตยกรรม
ที่มา: โดยผู้ศึกษาวิจัย 2562

[H01]

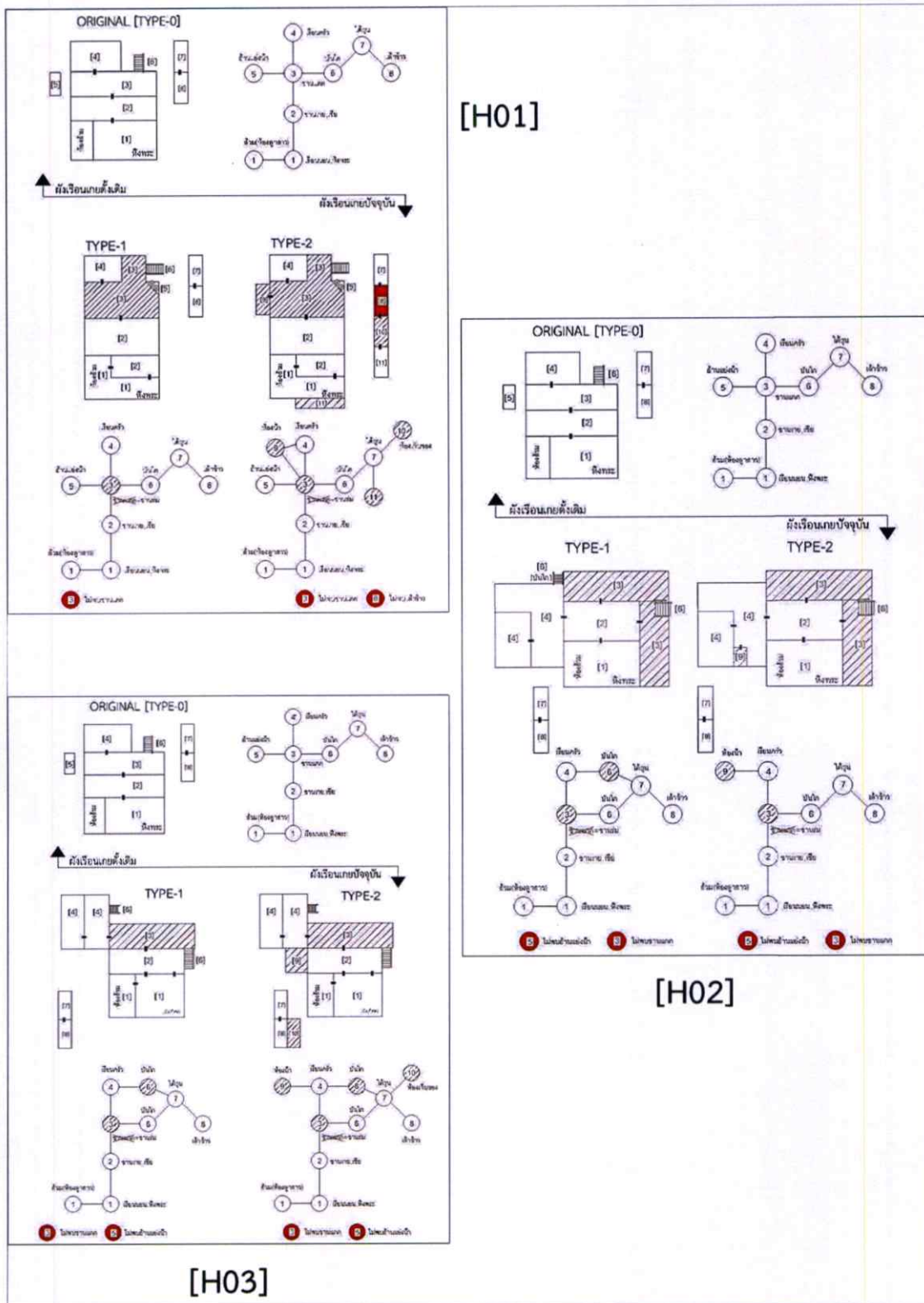
[H02]

[H03]

รูปที่ 4.14 แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในเรือน (Plan)

ที่มา: โดยผู้ศึกษาวิจัย 2562

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]			
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	
7 8 9	2 3 5 6	1 4	7 8 9 10 11	2 3 5 6	1 4 9	[H01]
ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]			
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	
7 8 9	2 3 5 6	1 4	7 8 9	2 3 5 6	1 4 9	[H02]
ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]			
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	
7 8 9	2 3 5 6	1 4	7 8 9 10	2 3 5 6	1 4 9	[H03]

รูปที่ 4.16 แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน
ที่มา: โดยผู้ศึกษาวิจัย 2562

ผลการเปรียบเทียบรูปที่ 4.13 พบว่าส่วนใหญ่ทิศทางการตั้งเรือนในกลุ่มเรือนเก่าเป็นการวางตัวเรือนที่ขนานไปกับแนวถนนและตามตะวันทั้ง 3 หลัง โดยพบการหันด้านข้างตัวเรือนไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก เรือนนอนจะอยู่ทางทิศใต้และใช้เป็นทิศที่หันหัวนอนเหมือนกัน พบการหันหน้าบันไดทางขึ้นสองทาง คือ ทางทิศตะวันออกและทางทิศใต้ ส่วนช่วงเสาเรือนนอน มี 3 ช่วง หลังคาทรงจั่วสูงมุงด้วยสังกะสีทำเพ็บบทคลุมทั่วตัวเรือน วัสดุประกอบโครงสร้างส่วนใหญ่ยังใช้ไม้เป็นหลัก การพักอาศัยมีเพียงผู้สูงอายุ เนื่องจากลูกหลานย้ายออกไปสร้างเรือนใหม่ในบริเวณใกล้เคียง

ผลการเปรียบเทียบรูปที่ 4.14 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำในกลุ่มเรือนเก่าบริเวณชั้นบนของตัวเรือน สาเหตุส่วนใหญ่มาจากความต้องการส่วนบุคคลในการเพิ่มเติมพื้นที่ เพื่อความสะดวกสบายในการใช้สอยให้กับผู้สูงอายุ ป้องกันอันตรายจากสัตว์มีพิษ และการป้องกันอันตรายจากการขึ้นลง โดยเฉพาะในช่วงเวลากลางวัน ส่วนการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องเก็บของ สาเหตุมาจากความต้องการส่วนบุคคล เพื่อเก็บรักษาอุปกรณ์สมัยใหม่ที่จำเป็นต่างๆ เพื่อป้องกันการสูญหาย เนื่องจากอุปกรณ์มีราคาสูง ส่วนการเปลี่ยนแปลงผังเรือนดั้งเดิมบริเวณพื้นที่ชานแดดมาเป็นชานร่ม ทำให้พื้นที่ชานแดดหายไป เนื่องจากความนิยมการก่อสร้างตามยุคสมัย และป้องกันพื้นไม้ไม่ให้โดนแดด หรือโดนฝน เพื่อให้พื้นชานมีความคงทนและยืดอายุการใช้งาน อีกสาเหตุคือกิจกรรมที่เคยทำในอดีตก็หายไป มีกิจกรรมใหม่เข้ามาแทนซึ่งการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ส่วนใหญ่ พบว่ามีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปตามภาวะทางการเงินของลูกหลานในแต่ละครัวเรือน

ผลการเปรียบเทียบรูปที่ 4.15 พบว่าพื้นที่ชานแดดในกลุ่มเรือนดั้งเดิม (Original) ไม่พบในผังการเชื่อมโยงพื้นที่ในกลุ่มเรือนเก่า เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบผังเรือนดั้งเดิมตามยุคสมัยทำให้พื้นที่ชานแดดหายไป แต่พบว่าพื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ และพื้นที่เล่าข้าว พบยังคงมีการเชื่อมโยงพื้นที่การใช้สอยในบางเรือนเนื่องจากความนิยมในการรักษาพื้นที่เฉพาะบุคคล และยังมีอัตราชีพเกษตรกร การเชื่อมโยงพื้นที่ยังคงมีลักษณะคล้ายเรือนทออีสานดั้งเดิมแตกต่างเพียงพื้นที่ชานแดดถูกปรับเปลี่ยนเป็นชานร่ม เพื่อให้พื้นที่มีความต่อเนื่องและสอดคล้องในการใช้สอยมากยิ่งขึ้น และการเชื่อมโยงพื้นที่ห้องน้ำที่ถูกย้ายขึ้นมาอยู่บริเวณชั้นบนระหว่างชานร่มและชานครัว สาเหตุส่วนใหญ่มาจากปัจจัยจากความต้องการใช้สอยพื้นที่ส่วนบุคคล เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายมากขึ้น

ผลการเปรียบเทียบรูปที่ 4.16 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในกลุ่มเรือนเก่าบริเวณพื้นที่ห้องน้ำและพื้นที่กิจกรรมในเรือนนอน โดยพบว่ามีการย้ายพื้นที่กิจกรรมห้องน้ำจากบริเวณใต้ถุนเรือนขึ้นมาอยู่บนเรือน เนื่องจากปัจจัยด้านความต้องการความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่และความปลอดภัยโดยเฉพาะกับผู้สูงอายุในช่วงเวลากลางวัน ส่วนการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในเรือนนอน สาเหตุส่วนใหญ่มาจากสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันมีความร้อนเพิ่มขึ้น ทำให้ปัจจุบันพบมีการย้ายพื้นที่จากเรือนนอนมาอยู่บริเวณพื้นที่ชานเกยหรือชานร่มแทน โดยเฉพาะกิจกรรมการนอนของผู้สูงอายุ ส่วนขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอื่นพบมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่กึ่งส่วนตัวและพื้นที่กึ่งสาธารณะที่มีความยืดหยุ่นสูงอยู่แล้ว การใช้พื้นที่จึงมีความทับซ้อนมากกว่า โดยเฉพาะกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่สนิท

ผลจากการวิเคราะห์กลุ่มเรือนเก่าพบว่า มีพื้นที่บางส่วนในเรือนปัจจุบันหายไปคือ พื้นที่ชานแดด ส่วนพื้นที่เล่าข้าวและพื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ ยังพบเห็นในบางเรือน และพบการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมคือ กิจกรรมการนอน, พื้นที่ห้องน้ำ, พื้นที่ห้องเก็บของ ส่วนพื้นที่ยังคงอยู่ในผังเรือนปัจจุบันคือ พื้นที่เรือนนอน พื้นที่ชานเกย และพื้นที่เรือนครัว เนื่องจากเป็นพื้นที่ใช้สอยหลักตามลักษณะโครงสร้างเรือนทั้งอดีตและปัจจุบัน

4.3 การวิเคราะห์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนเกยไทยอีสาน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

หลังการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของ (จิตรมณี, วันดี, และ อรศิริ, 2559; จันทนีย์, 2544; ชลธิ์, 2553; ธนิศร์, นพดล, 2559;) เพื่อใช้อ้างอิงเปรียบเทียบกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมในกลุ่มเรือนไทยอีสานที่เคยมีการศึกษามาแล้วในอดีต จากการลงสำรวจพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองเขมรราช ในกลุ่มเรือนประเภทนี้พบจำนวน 5 หลัง ที่สามารถเข้าสำรวจพื้นที่ได้ และมีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยไทยอีสานดั้งเดิม ข้อสังเกตที่พบคือ ตัวเรือนนอนยังมีช่วงเสา 3 ช่วงเหมือนกลุ่มเรือนเก่า พบว่ามีหลังคาทรงจั่วแบบลาดเอียงต่ำคลุมเกยทั่วตัวเรือน เรือนนอนจะมีระดับพื้นสูงกว่าพื้นที่อื่น ชานร่มกับชานครัวเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกันไม่นิยมทำระดับพื้นสูงต่ำเหมือนกลุ่มเรือนเก่า พบการกั้นพื้นที่ปิดล้อมทำเป็นห้องเก็บของหรือห้องนอนบางส่วน บริเวณพื้นที่ชานเกยหรือชานร่ม ในกลุ่มเรือนนี้พบได้ 2 แบบคือ แบบมีใต้ถุน และแบบมีพื้นที่ปิดล้อมใต้ถุน อายุเรือนระหว่าง 75-110 ปี ส่วนใหญ่บันไดทางขึ้นเรือนจะหันหน้าเข้าสู่ถนนเป็นหลัก

ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ) ชานเกย, ชานร่ม, ห้องนอนเล็กหรือห้องเก็บของ, ห้องน้ำ, ชานครัวไฟ บันไดหน้าบ้าน, บันไดครัว

ชั้นล่างเป็นพื้นที่ใต้ถุนโล่งใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ มีพื้นที่ปิดล้อมบางส่วนสำหรับเก็บ เก็บพื้น เก็บอุปกรณ์การเกษตร และเก็บถ่านเป็นต้น

ตารางที่ 4.6 แสดงลักษณะผังพื้นเรือนเกยไถอีสาน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ												
กลุ่มตัวอย่าง	ผังเรือน											ประเภทเรือนเกย
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
กรณีศึกษาหลังที่H04	/	/	*	*	-	*	/	/	/	-	*	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ
กรณีศึกษาหลังที่H05	/	/	/	*	-	*	*	-	*	*	-	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ
กรณีศึกษาหลังที่H06	/	/	*	*	-	*	*	*	*	*	-	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ
กรณีศึกษาหลังที่H07	/	/	/	*	-	*	*	-	/	*	-	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ
กรณีศึกษาหลังที่H08	/	/	/	*	-	*	*	-	/	*	/	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ

หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หึ่งพระ) 2. ชานเกย 3. ชานร่ม 4. ชานครัว 5. ฝ้ายอ่างน้ำ
6. บันได 7. ใต้ถุน, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10. ห้องเก็บของ 11. เتيب, ระเบียบง

/ พื้นที่เดิม * พื้นที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม - ไม่พบพื้นที่

ตารางที่ 4.7 แสดงการเปรียบเทียบการใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

วัสดุประกอบโครงสร้าง					
เรือนนอน	ชานเกย, ร่ม	เรือนครัว	ห้องเก็บของ	เท็บ	ห้องน้ำ
เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้เหลี่ยม	เสา=ไม้	เสา=ปูน
พื้น=ไม้แป้น	พื้น=ไม้แป้น	พื้น=ไม้แป้น	ดิน, ไม้	ดิน	พื้น=ปูน
ผนัง=ไม้แป้น	ผนัง=ไม้แป้น	ผนัง=ไม้แป้น/ สังกะสี/ไม้ไผ่	ผนัง=ไม้, สังกะสี	-	ผนัง=ปูน/ สังกะสี, ไม้
หลังคา=มุง สังกะสี, กระเบื้อง	หลังคา=มุงสังกะสี, กระเบื้อง	หลังคา=มุงสังกะสี, กระเบื้อง	-	หลังคา= สังกะสี	หลังคา=สังกะสี
ประตู=บานไม้ จริง/ลูกพิก	ประตู=บานไม้ จริง/ลูกพิก	ประตู=บานไม้จริง	-	-	ประตู=ไฟเบอร์/ สังกะสี, ไม้
หน้าต่าง=บานไม้ จริง	หน้าต่าง=บานไม้ จริง	หน้าต่าง=บานไม้ จริง	-	-	-
	บันได=ไม้จริง	บันได=ไม้จริง	-	-	-
รั้ว=เสาไม้/ระแนง ไม้ไผ่, ปูน	-	-	-	-	-

กรณีศึกษา: เรือนไทยอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H04 (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

เจ้าของเรือน:	นายสุดใจ เครือมัน
ที่ตั้ง :	2 หมู่ 9 บ้านนาหวาน้อย ตำบลเทพวงศา เทศบาลเมือง เขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ทำการสำรวจ:	14 เมษายน 2562
จำนวนสมาชิก:	2 คน เพศ: ชาย 2 คน หญิง 0 คน
อาชีพ:	ทำนา, รับจ้าง (ผู้สูงอายุลูกดูแล)

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เป็นเรือนพื้นถิ่นไทยอีสานที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยดั้งเดิม หลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำคลุมเกยทั่วตัวเรือน เรือนนอนมีช่วงเสา 3 ช่วง ทำระดับพื้นสูงกว่าชานเกย ชานร่วมกับชานครัวเชื่อมต่อกันโดยทำระดับพื้นเสมอกัน แต่ต่ำกว่าชานเกย อายุเรือนระหว่าง 90-110 ปี ทิศทางการตั้งเรือนหันหน้าบ้านไปทางทิศใต้เข้าสู่ถนน เรือนนอนจะตั้งอยู่ทางทิศเหนือ

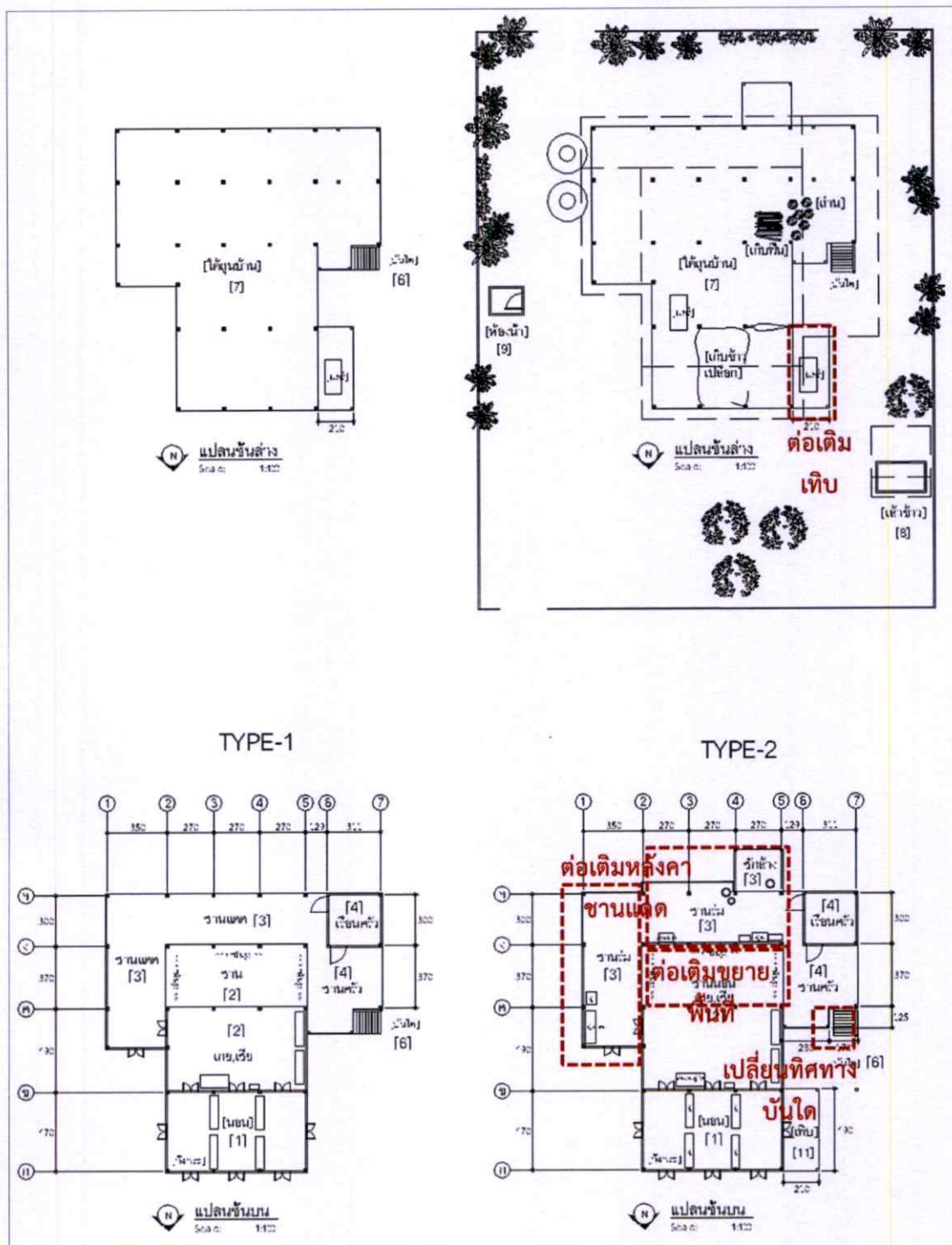
ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอนใหญ่ (เปิง, หิ้งพระ) ชานเกย, ชานร่ม, ซักล้าง(ชานแดด), ชานครัว, บันได

ชั้นล่างได้ถุนโล่งยกพื้นสูงใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ เก็บข้าวเปลือก เก็บฟืน เก็บอุปกรณ์การเกษตร เก็บถ่าน จอดรถ และพื้นที่เก็บสำหรับนั่งนอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน, ห้องน้ำ, เล้าข้าว

รูปที่ 4.17 แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และทัศนียภาพ [H04]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

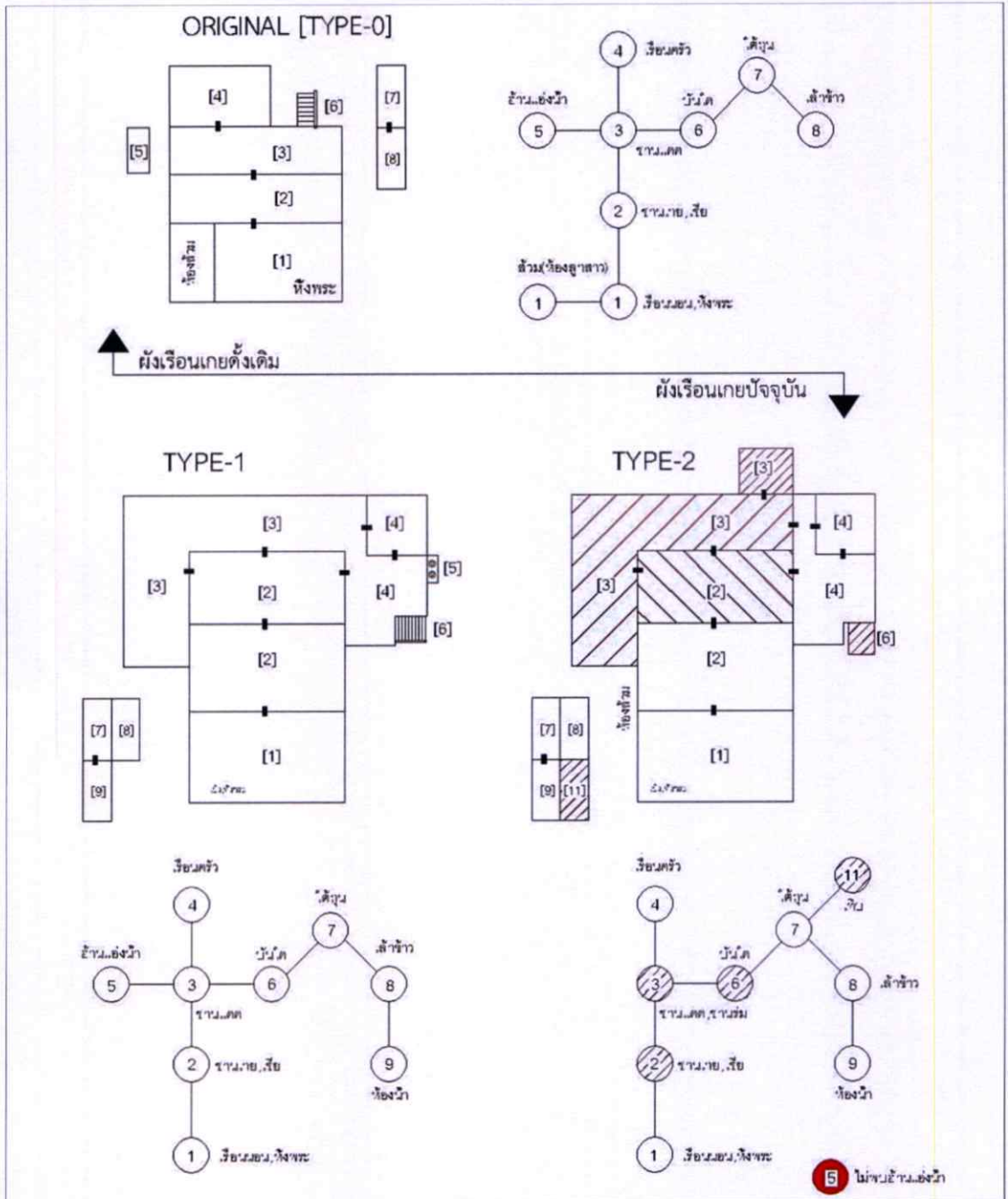

รูปที่ 4.18 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นบน, ชั้นล่าง (Plan) [H04]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

จากรูปที่ 4.18 และ 4.19 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเชื่อมในพื้นที่ [2] ชานเกย เป็นพื้นที่ต่อขยาย ส่วนพื้นที่ [3] ชานแดด เป็นพื้นที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกิจกรรมจากชานแดดเป็น ชานร่ม ปัจจุบันทำให้พื้นที่ชานแดดหายไป เหลือเพียงบางส่วนของบริเวณพื้นที่ซีกล่าง ส่วนพื้นที่ [6] บัน

โต มีการปรับทิศทางการหันทิศทางการกิจกรรมในการขึ้นลง และการเพิ่มเติมการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมบริเวณ [11] เทปใต้ถุนเรือน เป็นพื้นที่สำหรับการนั่งนอนพักผ่อนของเจ้าของเรือนในช่วงเวลากลางวันและใช้เป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

รูปที่ 4.19 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H04]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม[TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม[TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
7	2	1	7	2	1
8	3	4	8	3	2
9	5		9	5	4
	6		11	6	

● ไม่พบพื้นที่ ◐ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

รูปที่ 4.20 แสดงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง [H04]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

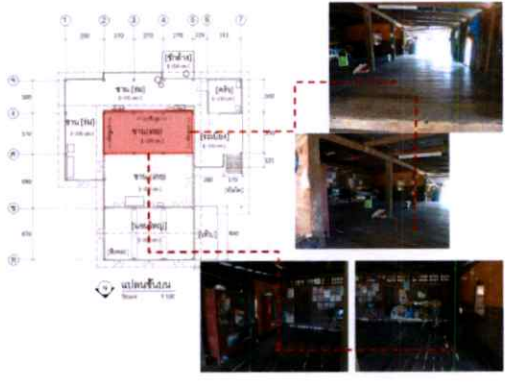
หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หิ้งพระ) 2. ชานเกย 3. ชานแดด, รั่ม 4. ครัว 5. ฮ้านแอ่งน้ำ 6. บันได 7. ใต้ถุน, บริเวณ, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10. ห้องเก็บของ 11. เทิบ, ระเบียง

จากรูปที่ 4.20 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมบริเวณพื้นที่ชานเกย [2] เป็นพื้นที่ปรับปรุงส่วนต่อขยายพื้นที่เดิม โดยการปรับระดับพื้นชานเดิมกับพื้นชานส่วนต่อขยายเสมอกัน และการเพิ่มผนังปิดล้อมเพื่อป้องกันแดด ลม และฝนสาดเข้ามาภายใน สาเหตุมาจากมีผู้ป่วยติดเตียงเพื่อต้องการพื้นที่ทำกายภาพ ส่วนขอบเขตพื้นที่กิจกรรมบริเวณพื้นที่ [3] ชานแดด ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่ชานรั่มโดยการเพิ่มเติมพื้นที่หลังคา พบมีการย้ายพื้นที่กิจกรรมการนอนของลูกชายมาอยู่บริเวณชานรั่มฝั่งทิศตะวันออก ส่วนขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [6] พบมีการปรับทิศทางการขึ้นลงจากเดิมหันไปทางทิศเหนือ ปัจจุบันปรับหันมาทางทิศตะวันออกแทน พบมีการเพิ่มเติมการเชื่อมโยงขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [11] เทิบ เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมที่เพิ่มเติมขึ้นภายหลังสำหรับการนั่งนอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวันและใช้เป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ส่วนพื้นที่ [1,4,7,9] ยังคงขอบเขตพื้นที่ฝั่งเรือนเดิมมีเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการใช้สอยเล็กน้อยเนื่องจากเป็นพื้นที่ใช้สอยหลักของเจ้าของเรือน

ตารางที่ 4.8 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H04

เท็บใต้ถุน [11]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่เพิ่มเติมชั้นมาภายหลังสำหรับใช้เป็นพื้นที่นั่งนอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวัน พุดคุยปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น การใช้ไม้ทำเสาและการมุงหลังคาสังกะสี การนำเอาแคร่มาวาง และการผูกเปลนอนระหว่างเสาเรือน มีผลทางกายภาพคือมีพื้นที่การใช้สอยเพิ่มขึ้น พื้นที่ว่างลดลง</p>
	<p>เนื่องจากพื้นที่ชานแดดเดิมถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นชานร่ม ทำให้กิจกรรมการชักล้างถูกย้ายมาอยู่ในส่วนต่อเติมพื้นที่แดดแทน เพื่อใช้ประโยชน์ในการเตรียมปรุงอาหาร ล้างภาชนะ โดยใช้โถงมังกกรเป็นภาชนะรองน้ำจากประปาในชุมชน วัสดุประกอบโครงสร้างส่วนใหญ่ยังใช้ไม้เป็นหลัก และการใช้สังกะสีกันแนวกันตกบางส่วน ซึ่งมีผลทางกายภาพในด้านประโยชน์ใช้สอยพื้นที่และส่วนต่อเติมฝั่ง</p>
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่เปลี่ยนแปลงจากผังเรือนดั้งเดิมส่วนใหญ่ยังใช้วัสดุประกอบโครงสร้างไม้เป็นหลัก มีการปิดล้อมผนังบางส่วน ส่วนใหญ่เปิดโล่ง และการทำราวกันตกบริเวณรอบนอกกระเบื้อง มีกิจกรรมการใช้ร่วม เช่น ใช้สำหรับนั่งนอนพักผ่อน หรือทำกิจกรรมส่วนตัว เช่น พื้นที่นอนของลูกชาย บางส่วนเป็นพื้นที่ทับซ้อนระหว่างญาติพี่น้องกับคนภายในครอบครัว มีผลทางกายภาพในด้านกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ทับซ้อน</p>

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ชานเกย,เซีย [2]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>เนื่องจากภายในเรือนมีผู้สูงอายุเป็นผู้ป่วยติดเตียงเป็นสาเหตุที่มีการต่อเติมพื้นที่ เพื่อทำเป็นพื้นที่พักพิงให้กับผู้สูงอายุ การต่อเติมส่วนขยายบริเวณหลังคาและการปิดล้อมผนัง ก็เพื่อป้องกันแดด ลม และฝน เนื่องจากผู้ป่วยมีภาวะแทรกซ้อนได้ง่าย การปรับพื้นที่ชานเกยและชานร่วมให้เสมอกัน เพื่อให้การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยติดเตียงมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น</p>

สรุปปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนเกยไทยีสาน กรณีศึกษาหลังที่ [H04]

จากรูปที่ [4.18,4.19,4.20] และตารางที่ [4.8] พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือน เนื่องจากภายในเรือนมีผู้สูงอายุเป็นผู้ป่วยติดเตียง มีภาวะแทรกซ้อนง่าย เมื่อถูกอากาศจากภายนอก ทำให้ลูกหลานจำเป็นต้องมีการกันพื้นที่ปิดล้อมผนังบางส่วนและการต่อขยายพื้นที่ออกไปรวมถึงการปรับระดับพื้นที่ให้เสมอกันกับชานเดิมในพื้นที่ชานเกย บริเวณพื้นที่ชานแดดเดิมมีการปรับปรุงเพิ่มเติมหลังคาเป็นชานร่วม เพื่อไม่ให้อากาศภายนอกจากแสงแดด ลม และฝนเข้ามา และพบการย้ายพื้นที่กิจกรรมการนอนจากเรือนนอนของลูกชายมาอยู่บริเวณชานร่วมฝั่งทิศตะวันออก ส่วนพื้นที่ฮ้านอ่างน้ำมีการยกเลิกการใช้ เนื่องจากปัจจุบันนิยมการใช้ตู้เย็นแทนการเก็บน้ำกิน ส่วนใหญ่การเปลี่ยนแปลงพื้นที่มาจากความต้องการใช้พื้นที่ เพื่อสนองกิจกรรมของผู้ป่วยติดเตียงที่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทำกายภาพบำบัด เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายมากขึ้น

ผลจากการวิเคราะห์พบว่าพื้นที่หายไปคือ พื้นที่ชานแดดเดิม (ไม่รวมถึงพื้นที่ซีกล่างที่อยู่ชานแดดเพราะเป็นพื้นที่ต่อเติมขึ้นมาภายหลัง) และพื้นที่ฮ้านอ่างน้ำ ส่วนการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมคือ พื้นที่ชานเกยและพื้นที่ชานแดดบริเวณพื้นที่ซีกล่าง ส่วนการคงอยู่ของพื้นที่คือ พื้นที่เรือนนอน พื้นที่ชานเกย และพื้นที่เรือนครัว

กรณีศึกษา: เรือนเกยไถอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H05 (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

เจ้าของเรือน:	นางดวงป्ली ชันสิงห์
ที่ตั้ง :	58 หมู่ 7 ถนนกพะเนียง ตำบลเขมราฐ เทศบาลเมือง เขมราฐ
วันที่ทำการสำรวจ:	5 สิงหาคม 2561
จำนวนสมาชิก:	เดิมอยู่กับน้องสาวและลูกหลาน ปัจจุบัน หญิง 1 คน
อาชีพ :	เป็นผู้สูงอายุ (น้องสาวดูแล)

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เป็นเรือนไถอีสานพื้นถิ่นที่วิวัฒนาการมาจากรูปแบบเรือนเกยดั้งเดิม พบหลังคาทรงจั่วเกยลาดเอียงต่ำ และมีช่วงเสา 3 ช่วง อายุเรือนระหว่าง 80-100 ปี ทิศทางการตั้งเรือนหันหน้าบ้านไปทางทิศใต้เข้าสู่ถนน ตัวเรือนนอนจะวางอยู่ทางทิศเหนือตามตะวัน

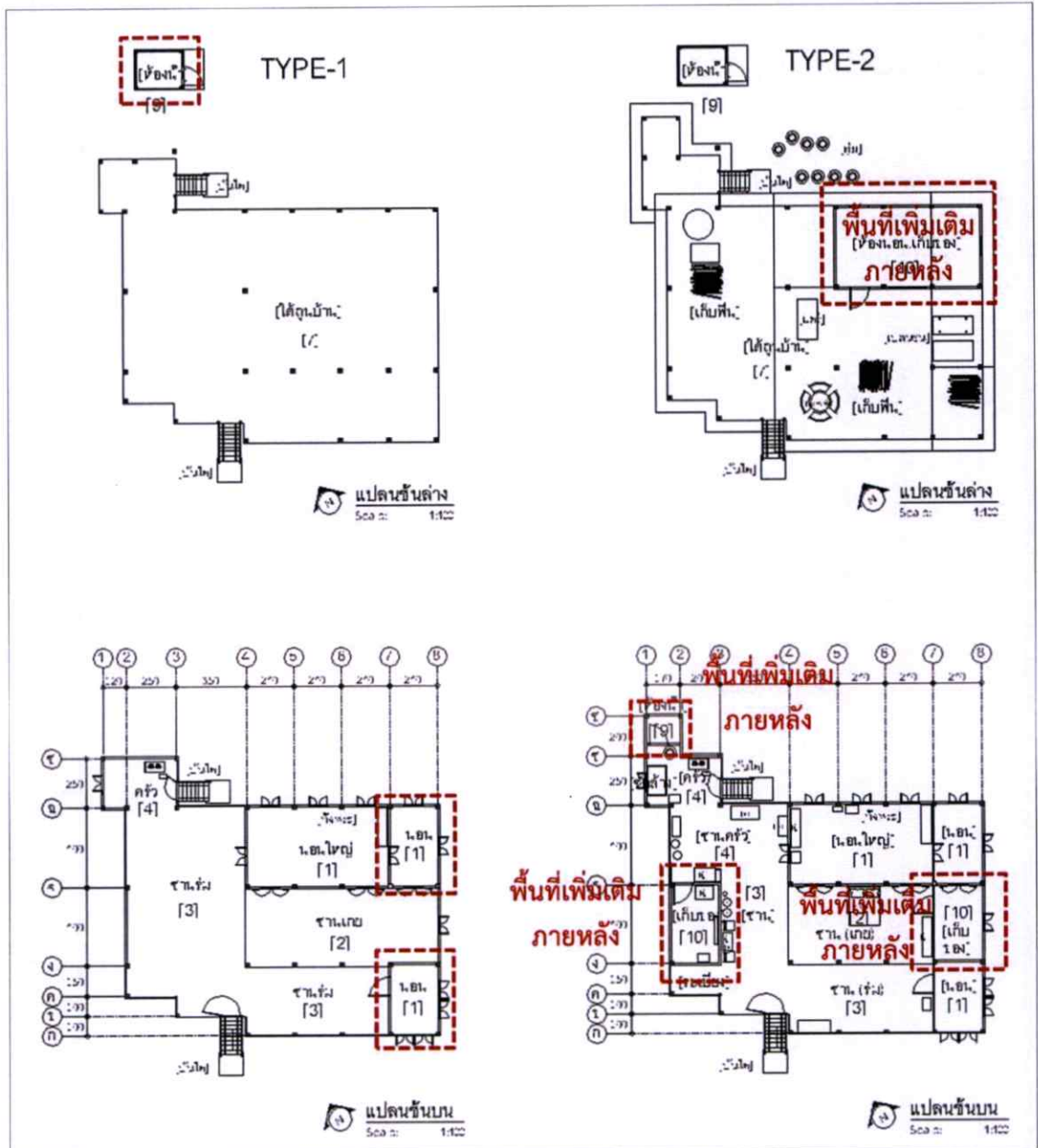
ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอนใหญ่ (เปิง,หึ่งพระ) ชานเกย ชานร่ม,ระเบียง ห้องนอนเล็ก ห้องเก็บของ ห้องน้ำ ชานครัว มีพื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่ซักล้าง พื้นที่เก็บอาหาร,ปรุงอาหาร ครัวสมัยใหม่

ชั้นล่างเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่โล่ง มีพื้นที่ห้องน้ำบริเวณสวน ห้องเก็บของ พื้นที่เก็บฟืน พื้นที่เก็บอุปกรณ์การเกษตร และพื้นที่นั่งนอนพักผ่อนช่วงเวลากลางวัน

รูปที่ 4.21 แสดงทิศทางการตั้งเรือน, และทัศนียภาพ [H05]

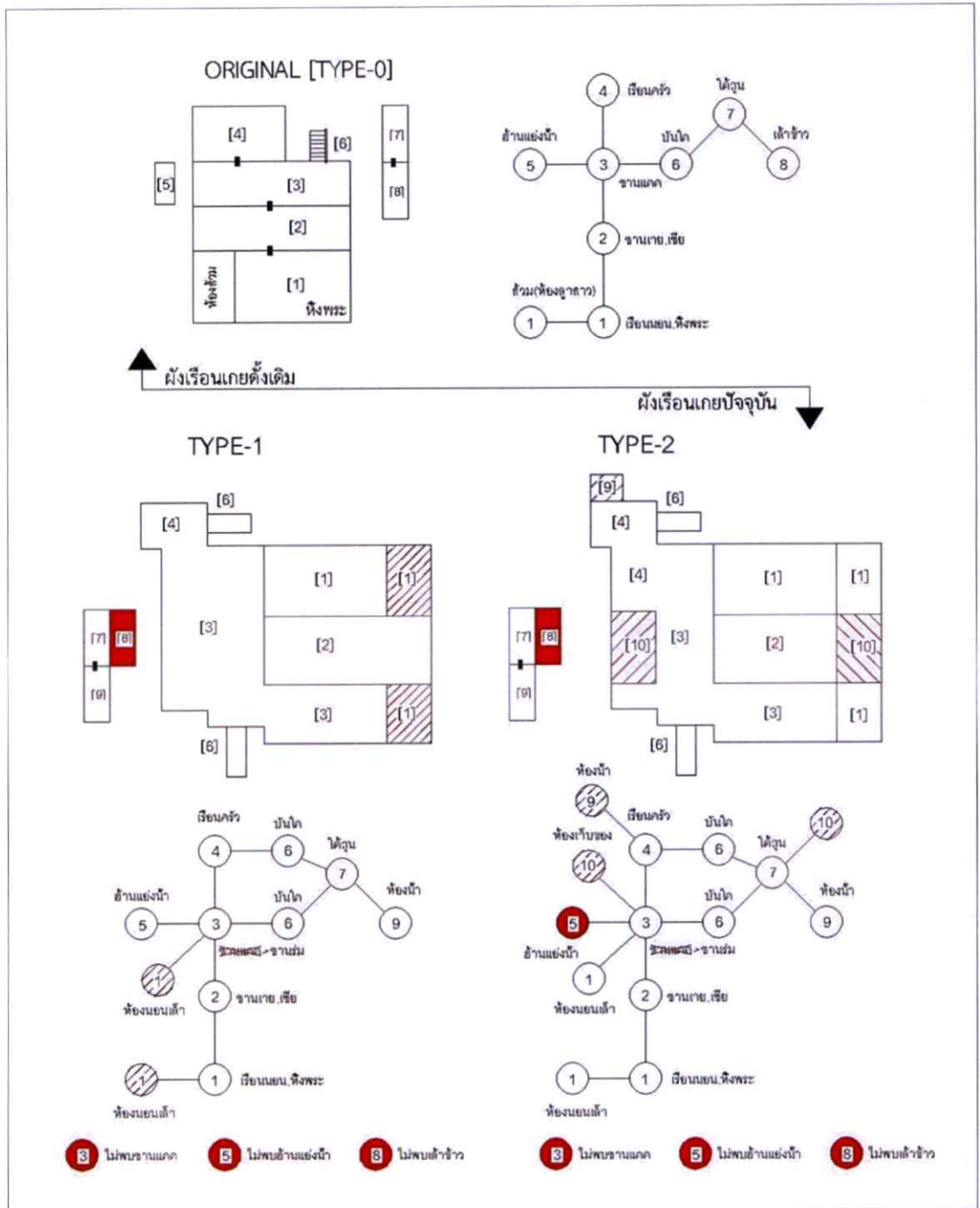
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.22 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นล่าง,ชั้นบน (Plan) [H05]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

จากรูปที่ 4.22 และ 4.23 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมผัง [TYPE-1] จากผังเรือนดั้งเดิมคือพื้นที่ [1] ห้องนอนเล็ก และพื้นที่ [9] ห้องน้ำ และการเพิ่มเติมการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมจากผัง [TYPE-2] คือ พื้นที่ [10] ห้องเก็บของ และพื้นที่ [9] ห้องน้ำชั้นบน แต่พบว่าพื้นที่ชานแดด และย่านแอ่งน้ำไม่พบการเชื่อมโยงกิจกรรมในผังเรือน [TYPE-1] และ [TYPE-2]

รูปที่ 4.23 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H05]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
7 8 9	2 3 5 6	1 4	7 8 9	2 3 5 6	1 4 9 10

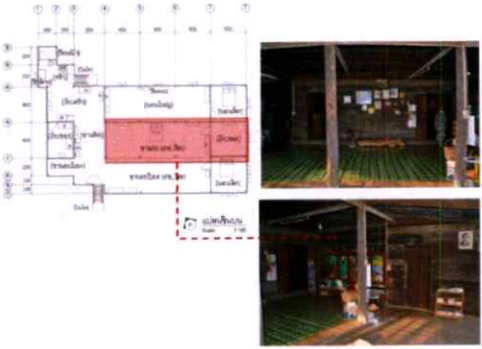

● ไม่พบพื้นที่ ◐ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

รูปที่ 4.24 : แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H05]
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

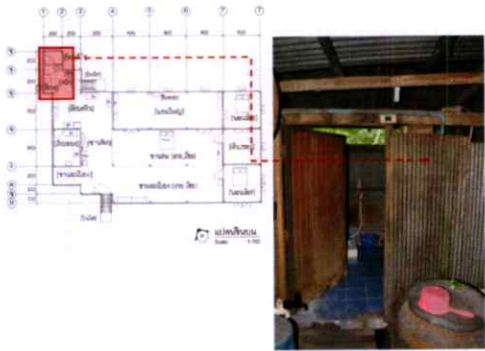
หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หิ้งพระ) 2. ชานเกย 3. ชานร่ม 4. ครัว, ชานครัว 5. อ้าน
อ่างน้ำ 6. บันได 7. ใต้ถุน, บริเวณ, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10. ห้องเก็บของ

จากรูปที่ 4.24 พบว่ามีการขยายขอบเขตกิจกรรมในพื้นที่ [1] มาอยู่ในบริเวณพื้นที่ห้องนอน
เล็กฝั่งทิศตะวันออกและพื้นที่ชานเกย เนื่องจากปัจจุบันพบว่าการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอนเล็ก 2 ห้อง
ขึ้นมาใหม่ ภายในพื้นที่ชานเกยฝั่งทิศตะวันออก สำหรับพื้นที่นอนลูกหลานและผู้สูงอายุ ถัดมาคือการ
เพิ่มเติมขอบเขตกิจกรรมในพื้นที่ [9] เดิมอยู่ในพื้นที่กึ่งสาธารณะ ปัจจุบันมีการเพิ่มเติมพื้นที่
ที่มาอยู่บนเรือนบริเวณชานครัวในพื้นที่ส่วนตัวแทน [TYPE-2] ถัดมาคือขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [10]
มีการเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมในบริเวณพื้นที่ [2,3] ให้เป็นพื้นที่เก็บของ และพื้นที่ใต้ถุนเดิมใช้เป็นพื้นที่
พักฟื้นผู้ป่วย ปัจจุบันถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่เก็บของเพื่อป้องกันการสูญหาย ส่วนพื้นที่ [5,8] อ้าน
อ่างน้ำและเล้าข้าว ปัจจุบันไม่พบพื้นที่การใช้งาน

ตารางที่ 4.9 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือน H05

ชานเกย [2]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าพื้นที่ฝั่งทิศตะวันออกมีการเพิ่มเติมพื้นที่กันผนังด้วยวัสดุตาข่ายเหล็กสำหรับทำเป็นพื้นที่เก็บของภายในเรือน เช่น การวางตู้เก็บเสื้อ หมอน ผ้าห่ม ถ้วยชามและอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อป้องกันการสูญหาย พบกิจกรรมการย้ายพื้นที่จากเรือนนอนใหญ่มาอยู่นอกชาน มีการใช้สอยพื้นที่ทำกิจกรรมร่วม เช่น นั่งนอน พักผ่อนในช่วงเวลากลางวันและช่วงเย็นร่วมกับลูกหลาน</p> <p>วัสดุประกอบโครงสร้างส่วนใหญ่ยังใช้ไม้เป็นหลัก พื้นทำระดับต่ำกว่าเรือนนอน บางส่วนพบการปูเสื่อน้ำมันเพื่อทำเป็นขอบเขตพื้นที่นั่งนอน และพื้นที่กินข้าวในบางโอกาส มีผลทางกายภาพคือพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมที่ทับซ้อนร่วมกับลูกหลานเพิ่มขึ้น</p>
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่เปลี่ยนแปลงจากผังเรือนดั้งเดิมจากชานแดดเป็นชานร่ม ภายหลังพื้นที่ฝั่งทิศตะวันตกของตัวเรือนบริเวณเชื่อมต่อกับพื้นที่ชานครัว มีการเพิ่มเติมพื้นที่ผนังปิดล้อมสำหรับทำเป็นห้องเก็บอุปกรณ์ครัวเรือน เช่น หม้อ ถ้วย ชาม ถาด ถังพลาสติก ชั้นวาง ตู้กับข้าว กระจิบข้าวเหนียว และอุปกรณ์อื่นๆ</p> <p>วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น ผนัง ผนังส่วนใหญ่ยังใช้ไม้เป็นหลัก ส่วนหลังคามุงสังกะสี ไม่ค่อยพบกิจกรรมการใช้งานเนื่องจากเป็นพื้นที่จัดเก็บของ นอกจากนี้จะมีการจัดงานสำคัญที่จัดขึ้นภายในเรือนเท่านั้น มีผลทางกายภาพคือพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมเพิ่มขึ้น</p>

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

ห้องน้ำบนเรือน [9]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่เพิ่มเติมขึ้นมาอยู่บนเรือนสำหรับทำกิจกรรมส่วนตัวของคนภายในบ้าน เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้เป็นที่อาบน้ำและการขับถ่ายประจำวัน โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุที่วัสดุประกอบโครงสร้างยังมีการใช้ไม้ทำโครงสร้างเป็นหลัก ผนังบางส่วนพบการใช้สังกะสี และการเทพูนด้วยซีเมนต์ เฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรม เช่น โถงมั่งกร และชั้นพลาสติก มีผลทางกายภาพคือมีพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมเพิ่มขึ้น</p>
ห้องเก็บของ,นอนใต้ถุน [10]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่เพิ่มเติมขึ้นมาสำหรับใช้ทำเป็นห้องพักฟื้นผู้ป่วย ต่อมาภายหลังถูกนำมาทำเป็นห้องเก็บของที่จำเป็นเพื่อป้องกันการสูญหาย</p> <p>วัสดุประกอบโครงสร้างใช้การก่ออิฐฉาบปูน ไม่ค่อยพบกิจกรรมการใช้งานเนื่องจากเป็นพื้นที่จัดเก็บของ มีผลทางกายภาพคือพื้นที่ว่างบางส่วนบริเวณใต้ถุนเรือนหายไป</p>

สรุปปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือน กรณีศึกษาหลังที่ [H05]

จากรูปที่ [4.22,4.23,4.24] และตารางที่ [4.9] พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนบริเวณห้องเก็บของในพื้นที่ชานเกย สาเหตุมาจากความต้องการขยายพื้นที่เพื่อทำเป็นห้องเก็บอุปกรณ์ครัว เนื่องจากปัจจุบันลูกหลานประกอบกิจการเปิดร้านอาหารทำให้น้ำอุปกรณ์บางส่วนมาเก็บไว้ ส่วนการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำชั้นบน สาเหตุมาจากความต้องการใช้สอยพื้นที่เพื่อความสะดวกสบายในการใช้สอยมากยิ่งขึ้น ป้องกันอันตรายจากสัตว์มีพิษ โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุในช่วงเวลากลางคืน ส่วนพื้นที่ห้องเก็บของบริเวณใต้ถุน สาเหตุมาจากความต้องการใช้สอยพื้นที่เพื่อทำเป็นห้องพักสำหรับพื้นที่ผู้ป่วยติดเตียงต่อมาภายหลังผู้ป่วยเสียชีวิต ปัจจุบันเลยถูกนำมาใช้ทำเป็นห้องเก็บของที่จำเป็นในบ้านเพื่อป้องกันการสูญหาย

ผลการวิเคราะห์พบว่าพื้นที่หายไปคือ พื้นที่ชานแดด และพื้นที่ชานอ่างน้ำ และการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ชานเกยและพื้นที่ชานร่ม ส่วนการคงอยู่ของพื้นที่คือ พื้นที่เรือนนอน พื้นที่ชานเกย และพื้นที่เรือนครัวเนื่องจากเป็นพื้นที่ใช้สอยตามโครงสร้างหลักของเรือน

กรณีศึกษา: เรือนเกยไถอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H06 (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

เจ้าของเรือน:	นางคำใส กุลสิงห์
ที่ตั้ง :	149 หมู่ 1 ถนนกพะเนียง ตำบลเขมราฐ เทศบาลเมือง เขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ทำการสำรวจ:	5 สิงหาคม 2561
จำนวนสมาชิก:	2 คน เพศ: ชาย1 คน หญิง 1 คน
อาชีพ:	เกษตรกรทำนา/รับจ้าง

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เป็นเรือนพื้นถิ่นอีสานที่วิวัฒนาการมาจากรูปแบบเรือนเกยดั้งเดิม หลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำคลุมเกยทั่วตัวเรือน เรือนนอนมีช่วงเสา 3 ช่วง ชานร่วมกับชานครัว เชื่อมต่อกันโดยไม้ทาระดับสูงต่ำ อายุระหว่าง 75-90 ปี ทิศทางการตั้งเรือนหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือเข้าสู่ถนน

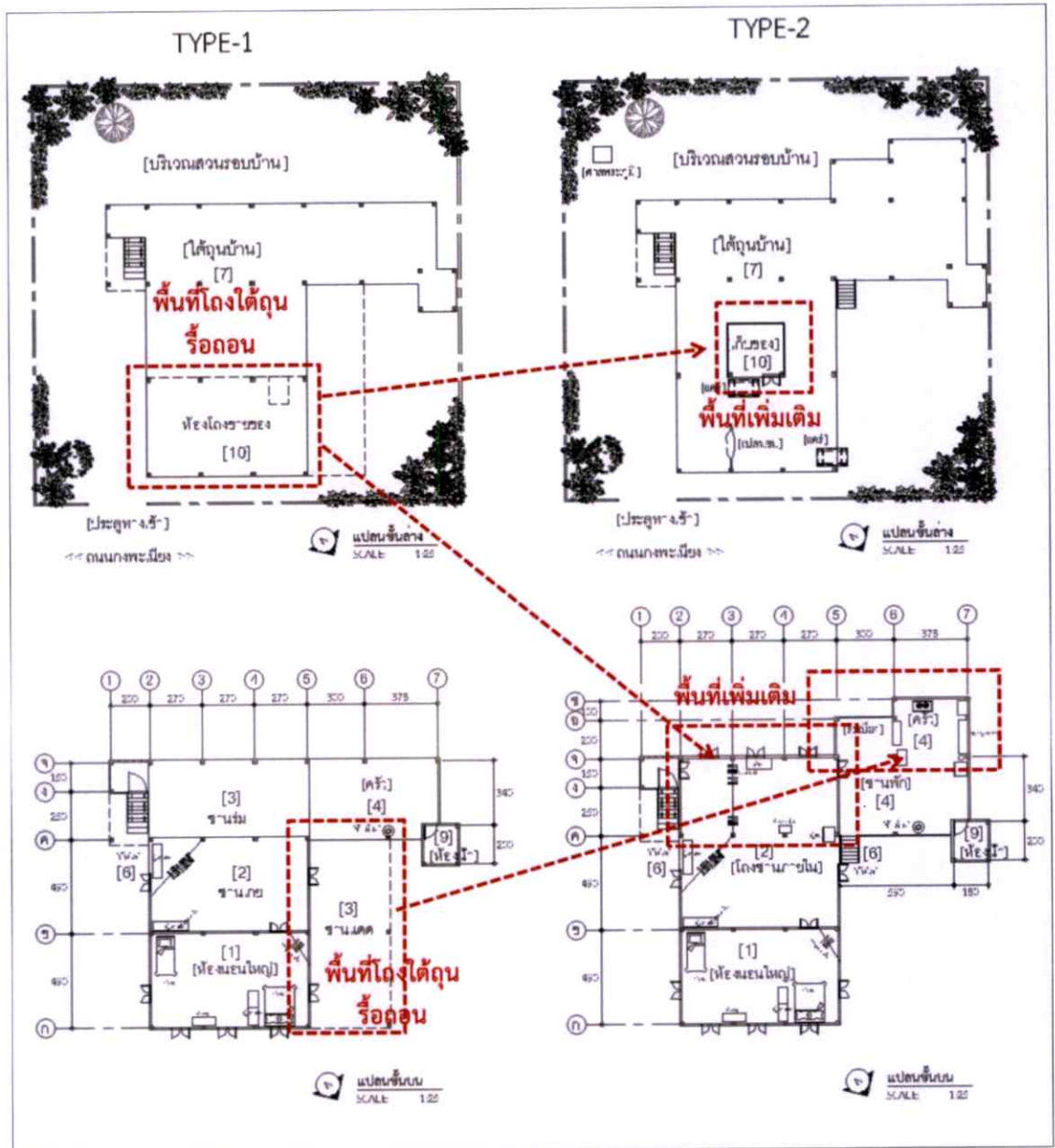
ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอนใหญ่ (หิ้งพระ) โถงชานเกย, ชานครัว, มีพื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่ซักล้าง พื้นที่กินข้าว พื้นที่เก็บอาหารปรุงอาหาร, ห้องน้ำ, และระเบียง,บันไดทางขึ้น

ชั้นล่างได้ถูกล่องเรือนบางส่วนทำพื้นที่ปิดกั้น เช่น ห้องเก็บของ ส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์บางส่วนนิยมผูกเปลนอน บางส่วนนิยมวางแคร่สำหรับนั่ง บางส่วนเก็บพิน เก็บอุปกรณ์การเกษตร เป็นต้น

รูปที่ 4.25 แสดงทิศทางการตั้งเรือน และทัศนียภาพทางสถาปัตยกรรม [H06]

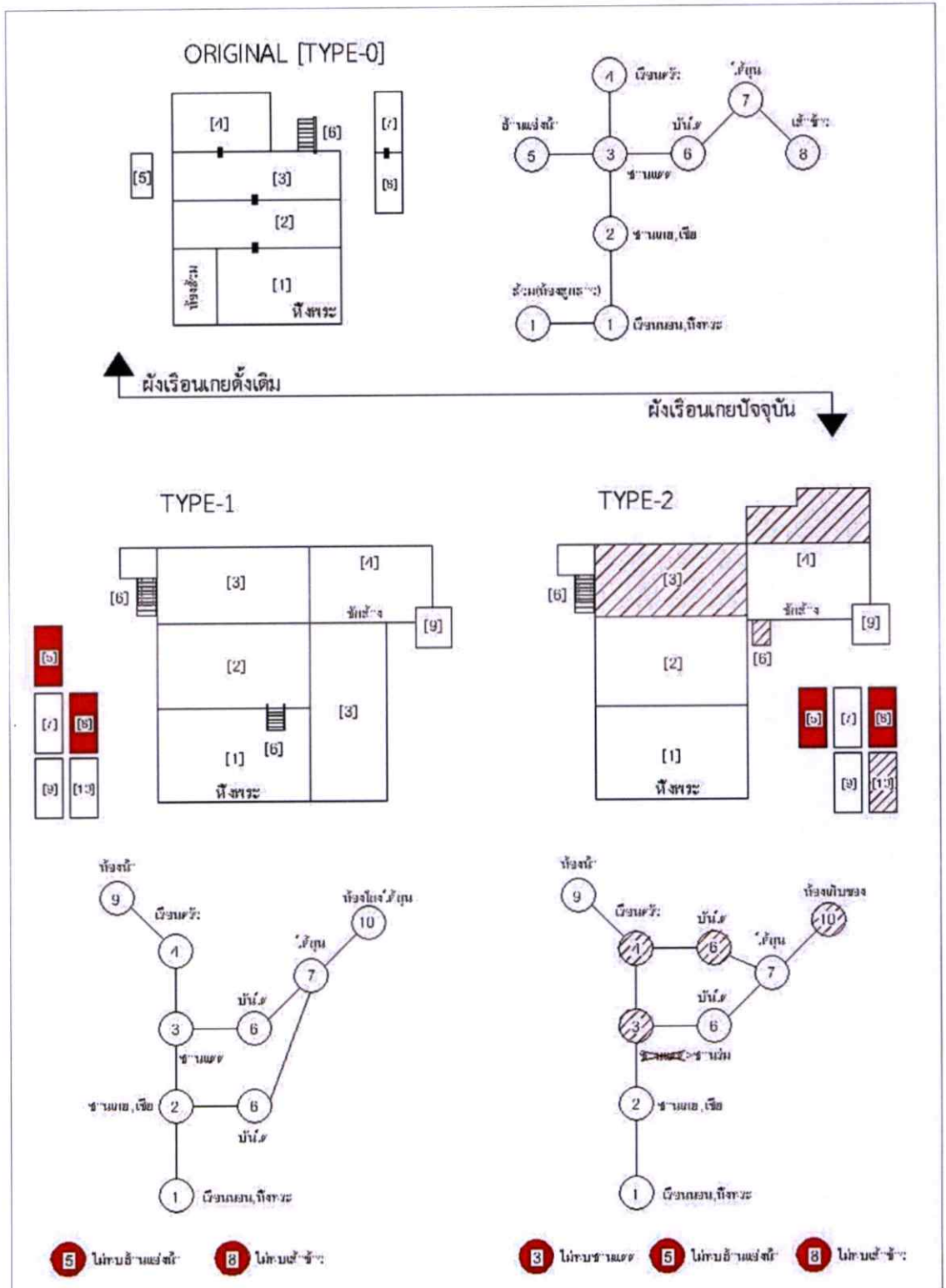
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.26 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นล่าง-ชั้นบน (Plan) [H06]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

จากรูปที่ 4.26 และ 4.27 พบว่ามีการเพิ่มเติมการเชื่อมโยงกิจกรรมพื้นที่ผัง [TYPE-1] จากผังเรือนดั้งเดิมคือพื้นที่ [10] ห้องโถงใต้ถุน พื้นที่ [9] ห้องน้ำบนเรือน พื้นที่ [3] ชานแดด และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากผัง [TYPE-2] คือ มีการรื้อถอนพื้นที่ที่ห้องโถงใต้ถุน [10] และชานแดด [3] มาต่อเติมพื้นที่โถงชานเกยและชานครัว ทำให้ไม่พบพื้นที่ชานแดดและชานอ่างน้ำในผังเรือนทั้งพื้นที่ [TYPE-1] และ [TYPE-2] แต่ยังเหลือห้องเก็บของพื้นที่ [10] ขนาดเล็กเพื่อใช้สำหรับเก็บอุปกรณ์และของมีค่า เพื่อป้องกันการสูญหาย

ไม่พบพื้นที่
 พื้นที่เปลี่ยนแปลง
 พื้นที่ Original

รูปที่ 4.27 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือน และการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H06]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
7	3	1	7	3	1
8	4	2	8	5	2
10	5	9	10	4	9
	6			6	

● ไม่พบพื้นที่ ◐ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

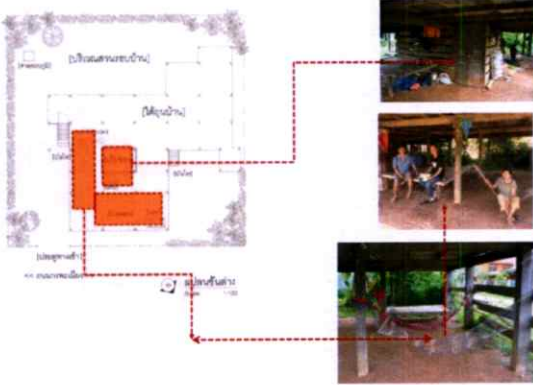
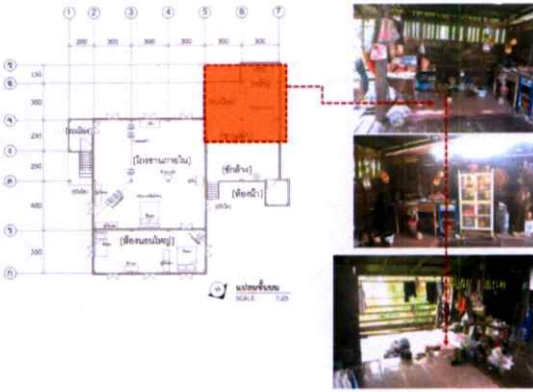
รูปที่ 4.28 แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H06]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

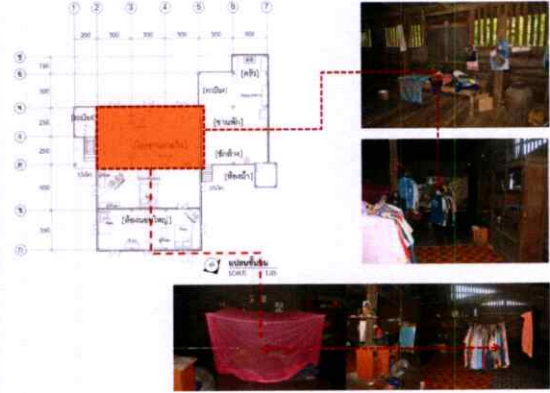
หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หึ่งพระ) 2. ชานเกย 3. ชานร่ม 4. คร้ว 5. อ้านแอ่งน้ำ
6. บันได 7. ไตถุน, บริเวณ, โถงไตถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10. ห้องเก็บของ

จากรูปที่ 4.28 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตกิจกรรมในพื้นที่ [3] ชานแดด มาอยู่ร่วมกับพื้นที่ [2] ชานเกย ขอบเขตเดิมอยู่ในพื้นที่กึ่งส่วนตัวสำหรับทำงานหรือรับแขก แม้พื้นที่เดิมถูกยกเลิกการใช้งานแต่มีการนำไม้ไปต่อเติมพื้นที่ชานร่มแทน โดยการเชื่อมต่อพื้นที่ชานเกยและชานร่มให้อยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกัน มีลักษณะเป็นห้องโถงกลายเป็นพื้นที่ส่วนตัว สำหรับการทำกิจกรรมของคนภายในเรือน เช่น การนำเชือกมาทำราวตากผ้า การนำตุ้มวางตามแนวผนังและการย้ายพื้นที่จากเรือนนอนมาอยู่บริเวณโถงชานเกย เนื่องจากมีการกั้นผนังปิดล้อมโดยรอบและการทำประตูเปิดปิดสำหรับเป็นทางเชื่อมการเข้าออกระหว่างเรือนคร้วและระเบียงบันไดฝั่งทิศตะวันออกเท่านั้น ถัดมาขอบเขตพื้นที่ [9] ห้องน้ำ มีการปรับเปลี่ยนจากฝั่งเรือนดั้งเดิมเดิม ขึ้นมาอยู่บนเรือนเชื่อมต่อกับชานคร้ว ถัดมาขอบเขตพื้นที่ [10] ห้องเก็บของ ขอบเขตเดิมเป็นโถงใหญ่ไตถุนเรือนสำหรับทำกิจกรรมค้าขาย อาหารพื้นบ้าน เช่น หน่อไม้ดอง ปลา ร้า ผ้าทอและอื่นๆ ปัจจุบันถูกรื้อถอนเพื่อนำไปต่อเติมพื้นที่ชั้นบนบริเวณชานเกยและชานคร้ว เหลือเพียงห้องขนาดเล็กสำหรับเป็นพื้นที่เก็บของอุปกรณ์การเกษตรเพื่อป้องกันการสูญหาย ส่วนกิจกรรมในพื้นที่ [5,8] อ้านแอ่งน้ำถูกยกเลิกการใช้งาน แต่พบว่าพื้นที่เล้าข้าว มีการย้ายไปอยู่ใกล้เตียงนา

ตารางที่ 4.10 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือน H06

ห้องเก็บของใต้ถุน [10]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่ปรับปรุงเพิ่มเติมหลังการรื้อถอนโรงใหญ่ เดิมเป็นพื้นที่ค้าขายจำพวก ผ้า และอาหารพื้นเมือง ปัจจุบันใต้ถุนบางส่วนเป็นพื้นที่เก็บพื้นที่เก็บอุปกรณ์การเกษตรและเป็นพื้นที่พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน มีการต่อเติมพื้นที่บางส่วนเพื่อทำเป็นห้องเก็บของขนาดเล็ก ป้องกันการสูญหายจากการลักขโมย วัสดุประกอบโครงสร้างส่วนใหญ่ใช้ไม้เป็นหลัก เฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรม เช่น การนำเอาแคร่มาวาง การใช้เปลนอนมาผูกติดกับเสาเรือน และพื้นที่จอดรถจักรยานยนต์ เป็นต้นมีผลทางกายภาพคือพื้นที่ว่างบ่งส่วนหายไปมีพื้นที่ใช้สอยเพิ่มขึ้น</p>
<p>ครัว [4]</p>	<p>สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม</p>
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่ต่อขยายจากพื้นที่เดิม โดยการใช้วัสดุจากการรื้อถอนพื้นที่โรงชั้นล่างและขานแดดเดิมมาเพิ่มเติมให้พื้นที่กว้างขึ้น วัสดุประกอบโครงสร้างใช้ ไม้เป็นหลัก ระดับพื้นทำเสมอขานเกย มีผนังปิดล้อมพื้นที่บางส่วน เฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรม เช่น การใช้เตาถ่าน เตาแก๊ส หม้อ กระทะ ซึ่ง ตระแกรงเหล็ก อย่าง ตู้เก็บอาหาร กระทิบข้างเหนียวเป็นอุปกรณ์ มีพื้นที่ใช้ร่วมเช่นพื้นที่ซักล้างสำหรับเตรียมอาหารก่อนปรุง มีผลทางกายภาพในด้านกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่มีความทับซ้อนมากขึ้น</p>

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

โถงชานเกย [2]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่ต่อขยายเชื่อมกับพื้นที่ชาน ร่วมถูกปิดล้อมด้วยผนัง มีประตูทางเข้าสองทาง คือฝั่งระเบียงบันไดทิศตะวันตก และฝั่งครัวไฟ ทิศตะวันออก วัสดุประกอบโครงสร้างส่วนใหญ่ ใช้ไม้เป็นหลัก พื้นต่ำกว่าเรื่อนนอนพื้นที่ภายใน ใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์เฟอร์นิเจอร์ประกอบ พฤติกรรม เช่น พบว่าบางส่วนใช้นอน บางส่วน ใช้วางตู้เก็บของบางส่วนมีการใช้เชือกผูกเสา เพื่อทำราวตากผ้า และยังพบตามแนวผนังเรื่อน นิยมติดรูปเก่าและรูปบรรพบุรุษ รวมถึงหิ้ง นางกวักบริเวณเสากลางบ้าน</p>

สรุปปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรื่อน กรณีศึกษาหลังที่ [H06]

จากรูปที่ [4.26,4.27,4.28] และตารางที่ [4.10] พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรื่อนบริเวณพื้นที่ชานแดด สาเหตุมาจากความต้องการถูกรื้อถอนพื้นที่ชานแดดจากฝั่งทิศตะวันตกมาเพิ่มเติมส่วนขยายเชื่อมกับชานเกย เพื่อทำเป็นพื้นที่ปิดล้อมมีลักษณะเป็นโถงใหญ่และมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ส่วนพื้นที่ครัว สาเหตุมาจากความต้องการขยายพื้นที่ให้กว้างขึ้น โดยการนำวัสดุไม้จากการรื้อถอนบริเวณห้องโถงใต้ถุนมาต่อขยายพื้นที่ครัวให้กว้างกว่าเดิม และการเพิ่มพื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่ซักล้าง ส่วนพื้นที่บันได สาเหตุการเปลี่ยนแปลงมาจากการรื้อถอนโถงใต้ถุนเรื่อนทำให้ถูกย้ายมาอยู่ในบริเวณทางขึ้นชานครัวแทน ส่วนพื้นที่ห้องน้ำ เป็นพื้นที่สร้างพร้อมกับการปลูกสร้างเรื่อนครั้งแรกเพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการขึ้นลงเนื่องจากบันไดฝั่งทิศตะวันออกไม่ค่อยได้ใช้งาน ถัดมาพื้นที่ห้องเก็บของใต้ถุน สาเหตุมาจากการรื้อถอนโถงใต้ถุนขนาดใหญ่ไปต่อเติมพื้นที่ชานเกยชั้นบนและพื้นที่ครัว ห้องเก็บของใต้ถุนจึงถูกรับลดขนาดพื้นที่ให้เล็กลงสำหรับเก็บของและอุปกรณ์การเกษตรต่างๆเพื่อป้องกันการสูญหาย แต่พบว่าพื้นที่เรื่อนนอนยังคงเป็นพื้นที่ผังเรื่อนดั้งเดิม มีเพียงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมเล็กน้อย โดยพบการย้ายพื้นที่กิจกรรมการนอนสลับไปมาบางฤดูกาล พื้นที่บางส่วนบริเวณพื้นที่ชานเกยยังเป็นพื้นที่การใช้งานที่ทับซ้อน เนื่องจากมีการใช้ร่วมระหว่างญาติพี่น้องในบางโอกาส

ผลจากการวิเคราะห์ทำให้พบว่ามีพื้นที่หายไปคือ พื้นที่ชานแดด และพื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ และมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ชานเกย ส่วนการคงอยู่ของพื้นที่คือ พื้นที่เรื่อนนอน เนื่องจากเป็นพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมเดิมตามโครงสร้างหลักของเรื่อน

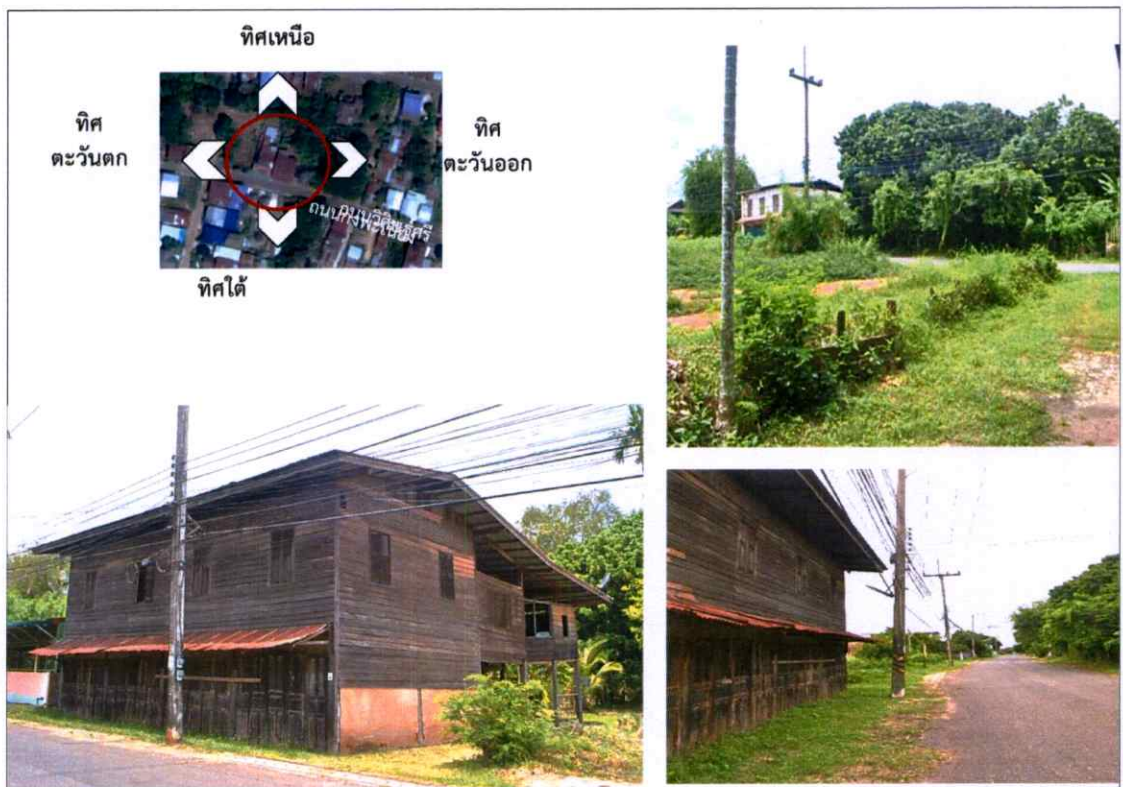
กรณีศึกษา: เรือนเกยไถอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H07 (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

เจ้าของเรือน:	นางประไพ ดั่งพันธ์
ที่ตั้ง :	190 หมู่ 1 ถนนวิศิษฐ์ศรี ตำบลเขมราฐ เทศบาลเมือง เขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ทำการสำรวจ:	5 สิงหาคม 2561
จำนวนสมาชิก:	2 คน เพศ: ชาย 1 คน (หลาน) หญิง 1 คน
อาชีพ:	เดิมเกษตรกร/ค้าขาย ปัจจุบันลูกหลานดูแล

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เป็นเรือนพื้นถิ่นอีสานที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยดั้งเดิม หลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำคลุมเกยทั่วตัวเรือน เรือนนอนมีช่วงเสา 3 ช่วง ทำระดับสูงกว่าชานร่วมกับชานครัวและชานร่มทำระดับสูงกว่าชานครัว อายุเรือนระหว่าง 90-100 ปีขึ้นไป ทิศทางการตั้งเรือนหันหน้าบันไดทางขึ้นเรือนไปทางทิศตะวันออก เรือนนอนจะอยู่แนวถนน

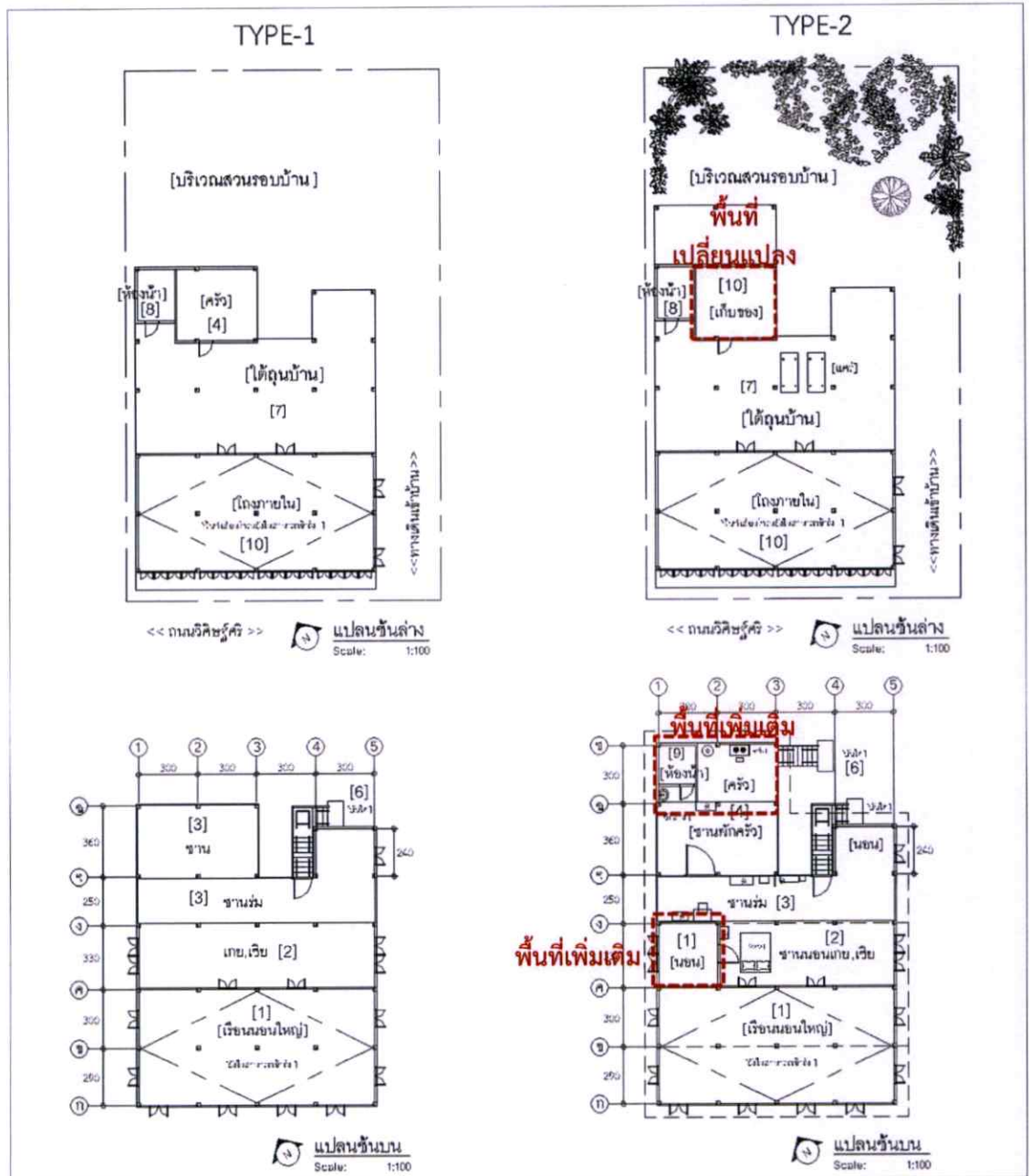
ชั้นบนประกอบไปด้วย เรือนนอนใหญ่ (เปิง, หิ้งพระ), ชานเกย, ชานร่ม, ห้องนอนเล็ก, ชานครัว, พื้นที่ซักล้าง และห้องน้ำ

ชั้นล่างประกอบด้วย ห้องโถงใหญ่ (เดิมเป็นร้านค้า), ห้องเก็บของ, (เดิมเป็นครัวเก่า), ห้องน้ำ และพื้นที่โล่งบางส่วนสำหรับการนั่ง นอนพักผ่อนของผู้สูงอายุในช่วงเวลากลางวัน

รูปที่ 4.29 แสดงทิศทางการตั้งเรือนและทัศนียภาพทางสถาปัตยกรรม [H07]

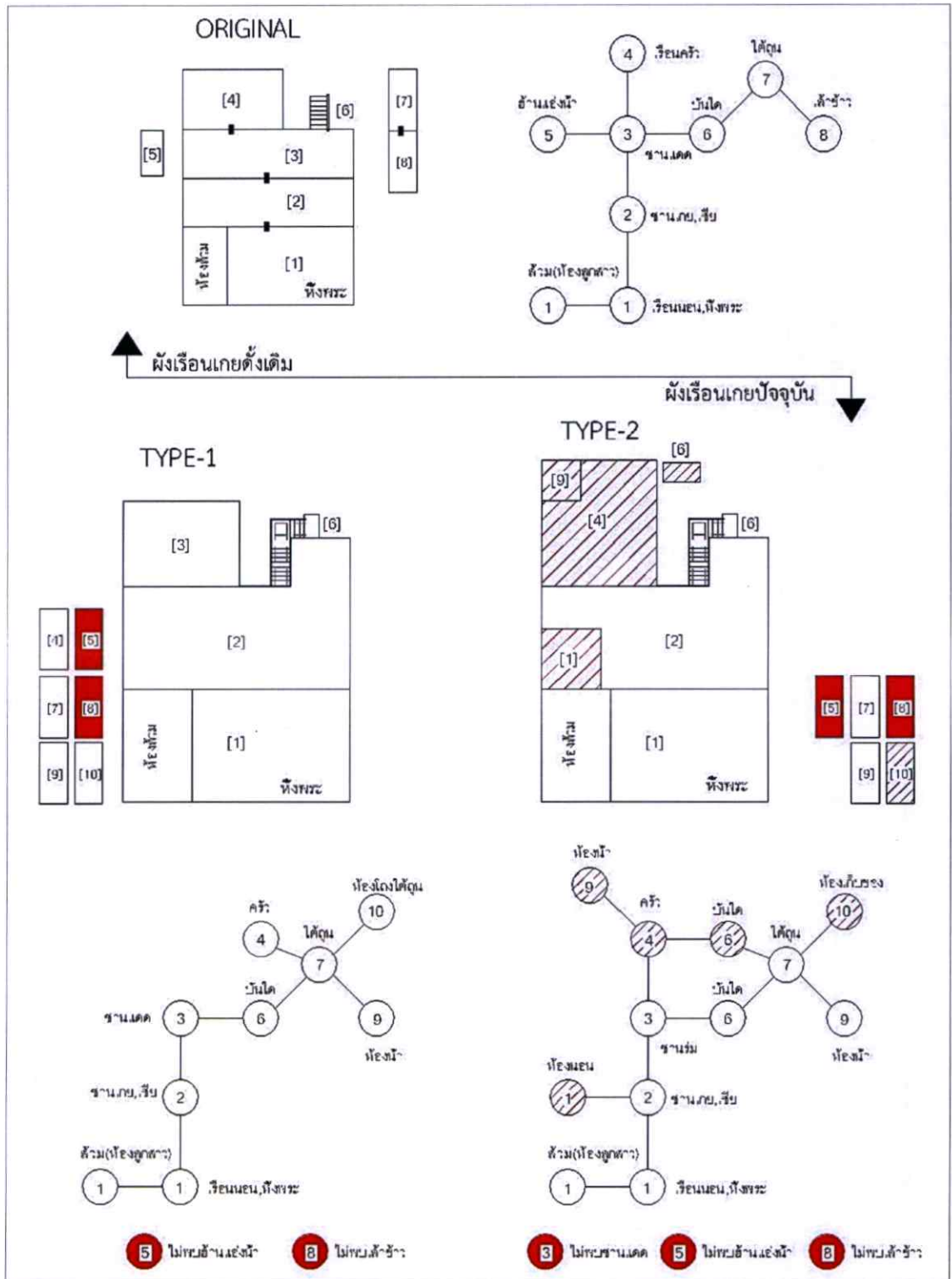
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.30 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นบน-ชั้นล่าง (Plan) [H07]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

จากรูปที่ 4.30 และ 4.31 พบว่ามีการเพิ่มเติมการเชื่อมโยงกิจกรรมพื้นที่ผัง [TYPE-1] จากผังเรือนดั้งเดิมคือ พื้นที่ [9] ห้องน้ำชั้นล่าง พื้นที่ [10] ห้องโถงชั้นล่าง พื้นที่ [6] บันไดครัว และการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมการเชื่อมโยงกิจกรรมพื้นที่จากผัง [TYPE-2] คือ พื้นที่ [1] ห้องนอนเล็ก และพื้นที่ [9] ห้องน้ำชั้นบน แต่พบว่าพื้นที่ชานแดดและฮ้านอ่างน้ำในผังเรือนทั้ง [TYPE-1] และ [TYPE-2] หายไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมในปัจจุบันของเจ้าของเรือน

รูปที่ 4.31 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H07]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Private Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Private Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
4	2	1	7	1	1
7	3		8	2	4
8	5		10	3	9
9	6		9	5	
10				6	

● ไม่พบพื้นที่ ⊘ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

รูปที่ 4.32 แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H07]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

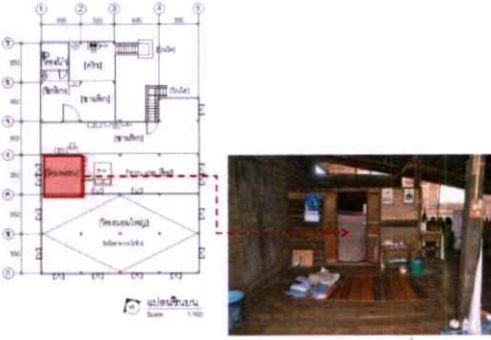
หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หึ่งพระ) 2. ชานเกย 3. ชานร่ม 4. ครัว 5. อ้านแอ่งน้ำ
6. บันได 7. ไตถุน, บริเวณ, โถงไตถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10. ห้องเก็บของ

จากรูปที่ 4.32 พบว่ามีการเพิ่มเติมขอบเขตพื้นที่กิจกรรมฝั่ง [TYPE-2] จากฝั่งเรือดั้งเดิมคือกิจกรรมในพื้นที่ [1] ห้องนอนเล็ก มีการเพิ่มเติมและการย้ายขอบเขตพื้นที่นอนมาอยู่บริเวณชานเกยสำหรับหลาน ส่วนขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [9] ห้องน้ำ มีการเพิ่มเติมพื้นที่ขึ้นมาอยู่ชั้นบนเพื่อความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่ในช่วงเวลาค่ำคืน โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ ส่วนขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [10] ห้องโถงไตถุนเพิ่มขึ้นเพื่อทำการค้าขายสินค้าพื้นเมือง เช่น การขายปลาร้า ผ้าฝ้าย หน่อไม้ดองเกลือและคราม ส่วนการย้ายขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [4] ครัว กิจกรรมเดิมอยู่ไตถุนพื้นที่ [7] ปัจจุบันย้ายขึ้นมาอยู่บนเรือน เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่ คล้ายกับกิจกรรมพื้นที่ห้องน้ำชั้นบน และพื้นที่ [6] บันไดครัว ส่วนพื้นที่ครัวเดิมบริเวณไตถุนถูกเปลี่ยนการใช้สอยพื้นที่เพื่อใช้ทำเป็นห้องเก็บของและอุปกรณ์ต่างๆเพื่อป้องกันของการสูญหาย

ตารางที่ 4.11 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H07

ห้องเก็บของใต้ถุน [10]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่า เป็นพื้นที่ที่ครัวเดิม ภายหลังมีการย้ายพื้นที่ครัวไปอยู่บนเรือน ต่อมาจึงถูกใช้ทำเป็นห้องเก็บของแทน วัสดุประกอบโครงสร้างเช่นพื้นที่ผนัง ใช้การก่ออิฐฉาบปูน และกรุสังกะสี ภายในเก็บบางส่วนที่ไม่ค่อยได้ใช้งาน และเพื่อป้องกันการสูญหายจากการลักขโมย มีผลทางกายภาพในด้านพื้นที่ว่างหายไป แต่มีพื้นที่ใช้สอยเพิ่มขึ้น</p>
ชาน, ครัวไฟ [4]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่ที่เพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงพื้นที่เดิมอยู่บริเวณใต้ถุนเรือน ปัจจุบันย้ายมาอยู่บริเวณพื้นที่ชานชั้นบนแทนกลายเป็นพื้นที่ครัว มีพื้นที่เชื่อมต่อที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ เช่น พื้นที่ซีกล่าง และพื้นที่ห้องน้ำ วัสดุประกอบโครงสร้างยังใช้ไม้เป็นหลัก เฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรมที่นำมาใช้ เช่น อุปกรณ์เตาไฟยังเป็นแบบดั้งเดิมใช้ฟืนและถ่าน ยังไม่พบครัวสมัยใหม่ อ่างใส่น้ำ โต๊ะกับข้าว กระติบข้าวเหนียว หม้อนึ่งข้าวเหนียว เป็นต้น มีผลทางกายภาพในด้านกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่เพิ่มขึ้น</p>
ห้องน้ำ [9]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบเป็นพื้นที่ที่เพิ่มเติมขึ้นมาในบริเวณพื้นที่ครัว เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่ในช่วงเวลากลางคืน โดยเฉพาะผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัวสำหรับคนภายในบ้าน ใช้อาบน้ำและการขับถ่ายในชีวิตประจำวัน วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น ไม้ สังกะสี และปูนซีเมนต์ เฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรมที่นำมาใช้ เช่น อ่างมังกร และขันพลาสติก มีผลทางกายภาพในด้านการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่ว่างหายไปบางส่วน</p>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ห้องนอนเล็ก [1]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
	<p>พบว่าเป็นพื้นที่เพิ่มเติมขึ้นมาภายหลังสำหรับใช้เป็นห้องนอนของลูกหลานที่อาศัยในช่วงเวลาว่างกลางคืน หลังจากเลิกงาน ผนังส่วนบนเว้นช่องเปิดโล่ง เจาะช่องหน้าต่างและประตูทางเข้าออก วัสดุประกอบโครงสร้างส่วนใหญ่ยังใช้ไม้เป็นหลัก เพอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรมที่นำมาใช้ เช่น ใช้มุ้งเป็นอุปกรณ์ป้องกันยุง ใช้เสื่อกับหมอนมารองพื้นที่นอน ตามวิถีที่เรียบง่ายบางส่วนมีรูปแขวนตามผนัง มีผลทางกายภาพในบริเวณพื้นที่ขานเพิ่มขึ้น และกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ทับซ้อน</p>

สรุปปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือน กรณีศึกษาหลังที่ [H07]

จากรูปที่ [4.30,4.31,4.32] และตารางที่ [4.11] พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนบริเวณ พื้นที่ห้องนอนเล็ก สาเหตุมาจากความต้องการมีพื้นที่ส่วนตัวของหลานเพื่อใช้เป็นพื้นที่หลับนอนส่วนตัว ถัดมาพื้นที่ครัว สาเหตุมาจากการย้ายพื้นที่จากใต้ถุนเรือนมาอยู่ในพื้นที่ชั้นบนเรือน เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอยลดปัญหาการขึ้นลงในช่วงเวลากลางคืน ส่วนพื้นที่บันไดครัว พบว่ามีการเพิ่มเติมบริเวณขึ้นมา สาเหตุเนื่องจากต้องการความสะดวกสบายในการขึ้นลงภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ครัว ส่วนพื้นที่ห้องน้ำชั้นบนพบว่า เป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นมาภายหลังบริเวณชั้นบนเรือน สาเหตุเนื่องจากต้องการความสะดวกสบายในการใช้สอย โดยเฉพาะในช่วงเวลากลางคืนของผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในการขึ้นลง ส่วนพื้นที่ห้องเก็บของใต้ถุน เดิมเป็นพื้นที่ครัวภายหลังถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่เก็บของเพื่อป้องกันการสูญหาย สาเหตุการย้ายเนื่องจากการปรับปรุงต่อขยายพื้นที่บริเวณขานชั้นบนและเพื่อความสะดวกสบายในการขึ้นลง ลดปัญหาที่อาจเกิดกับผู้สูงอายุ จึงมีการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำ พื้นที่ครัว บริเวณพื้นที่ต่อเติม แต่พบว่าพื้นที่ [1,2] ยังคงเป็นพื้นที่ผังเรือนดั้งเดิมมีเพียงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมเล็กน้อยและการซ่อมแซมพื้นที่บางส่วนที่ผุพัง

ผลจากการวิเคราะห์ทำให้พบว่ามีพื้นที่หายไปคือ พื้นที่ขานแดด พื้นที่ขานแอ่งน้ำ และพื้นที่เล้าข้าว มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมในผังพื้นที่ขานเกย ห้องนอนเล็ก ส่วนการคงอยู่ของผังเรือนเดิมคือ พื้นที่เรือนนอน เนื่องจากเป็นพื้นที่โครงสร้างหลักของผังเรือนเดิม พบเพียงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมในเรือนนอน ส่วนพื้นที่หิ้งพระและกิจกรรมยังคงอยู่

กรณีศึกษา: เรือนเกยไถอีสานหลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำ H08 (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

เจ้าของเรือน:	นายมาลา ทันธิมา
ที่ตั้ง :	419 หมู่ 1 ถนนวิศิษฐ์ศรี ตำบลเขมราฐ เทศบาลเมือง เขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ทำการสำรวจ:	5 สิงหาคม 2561
จำนวนสมาชิก:	2 คน เพศ: ชาย 1 คน หญิง 1 คน
อาชีพ:	เดิมค้าขาย (ผู้สูงอายุลูกหลานดูแล)

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม: เป็นเรือนพื้นถิ่นอีสานที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยดั้งเดิม หลังคาทรงจั่วลาดเอียงต่ำคลุมเกยหัวตัวเรือน เรือนนอนมีช่องเสา 3 ช่อง ทำระดับสูงกว่าชานร่วมกับชานครัวและชานร่มทำระดับสูงกว่าชานครัว อายุเรือนระหว่าง 80-100 ปี ทิศทางการตั้งเรือนหันหน้าบ้านไปทางทิศใต้ บันไดเดิมหันหน้าเข้าสู่ถนน เรือนนอนจะวางตามแนวถนน

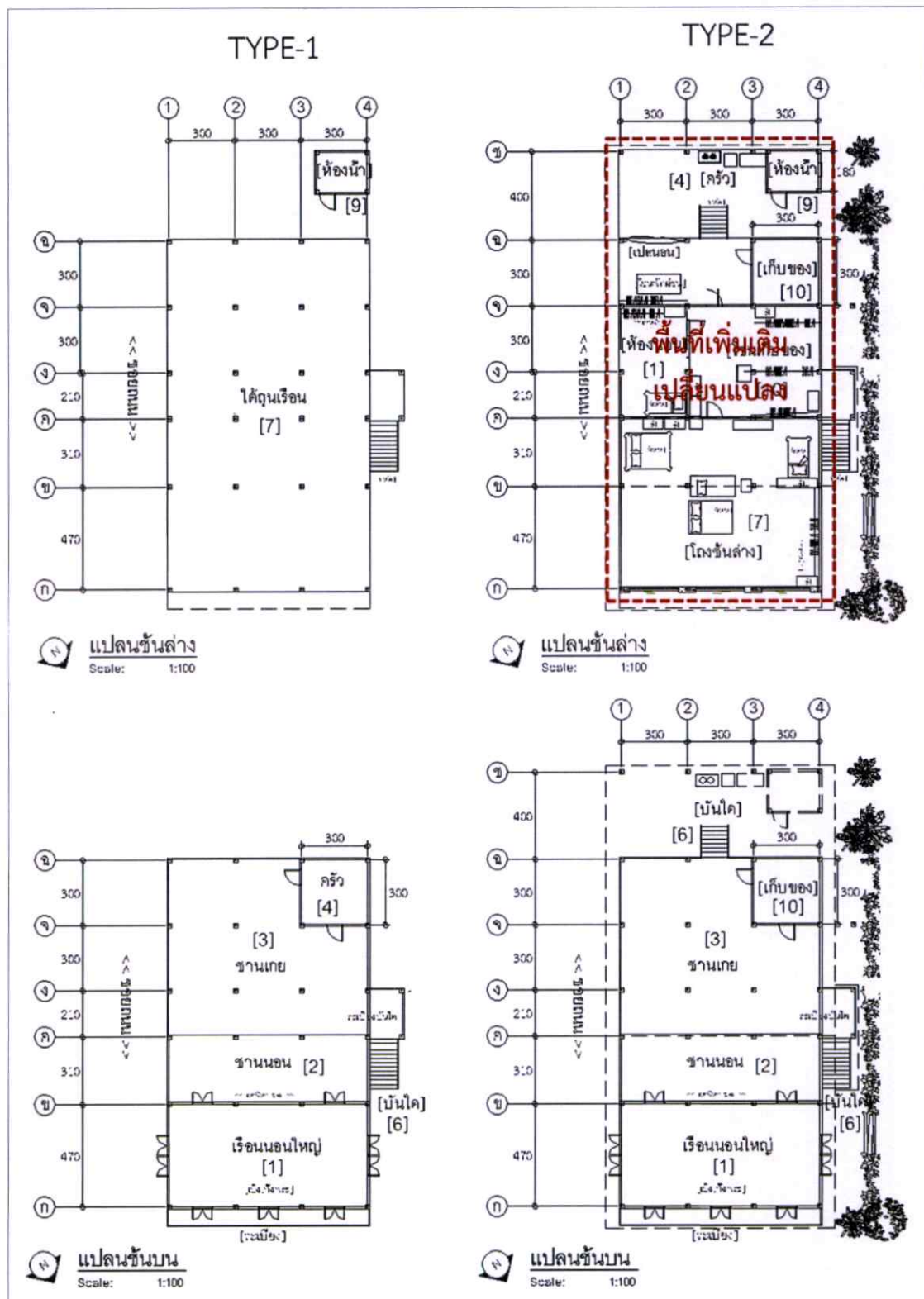
ชั้นบนประกอบไปด้วย เรือนนอนใหญ่ ชานเกย ชานร่ม ห้องเก็บของ ระเบียงบันได

ชั้นล่างประกอบด้วย โถงนอนรวม ห้องนอนเล็ก โถงเก็บของ ห้องน้ำ และพื้นที่ว่างใช้ร่วมกัน เช่น พื้นที่ครัว พื้นที่ซักล้าง พื้นที่นั่งนอนพักผ่อน และพื้นที่กินข้าวเป็นต้น

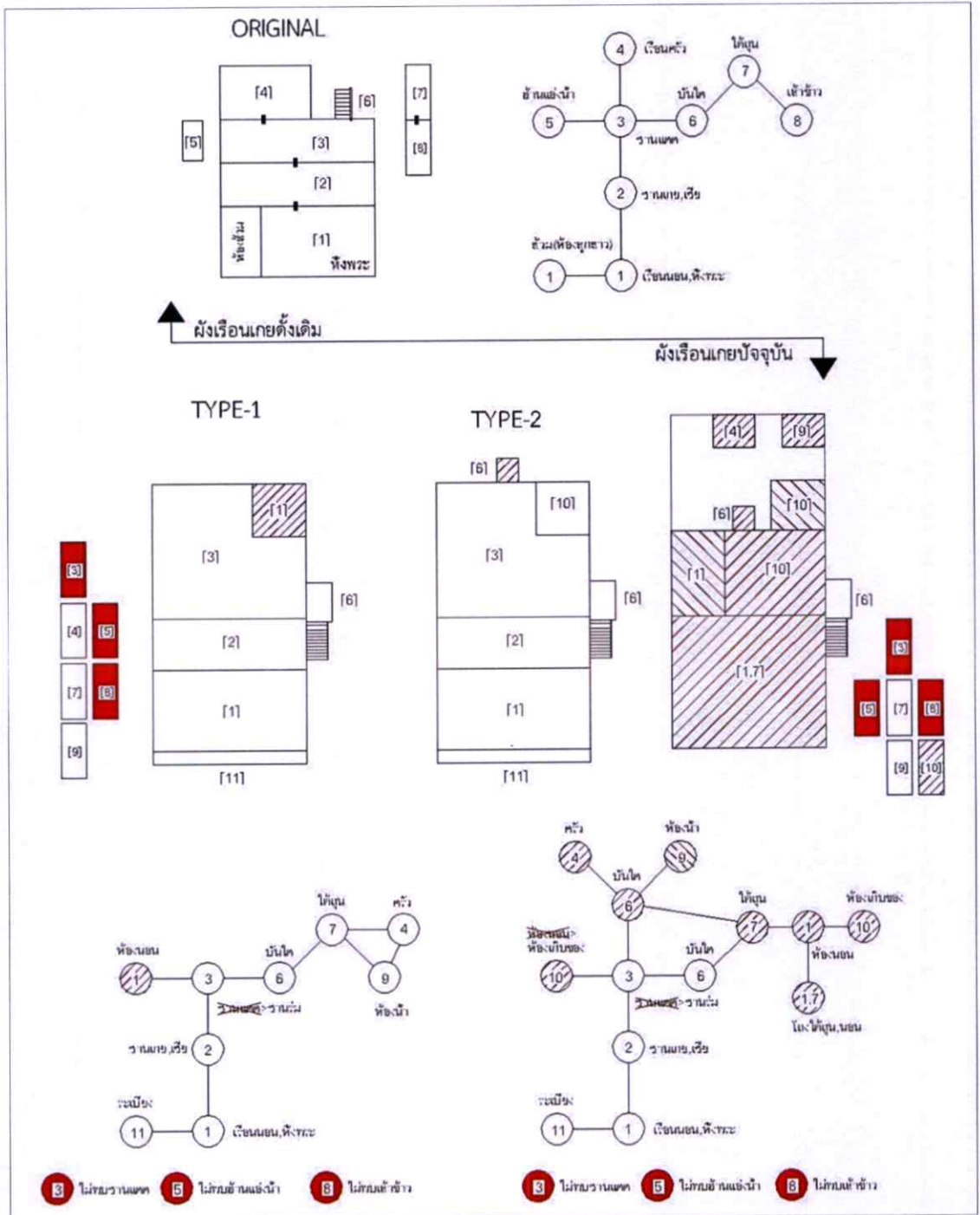
รูปที่ 4.33 แสดงทิศทางการตั้งเรือนและทัศนียภาพทางสถาปัตยกรรม [H08]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.34 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังเรือนชั้นล่าง-ชั้นบน (Plan) [H08]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.35 แสดงการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (Diagram) [H08]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

จากรูปที่ 4.34 และ 4.35 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการเชื่อมโยงกิจกรรมพื้นที่ [7] ได้ถูกรื้อถอน โดยพบว่าพื้นที่ได้ถูกรื้อในอดีต ปัจจุบันพบการเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงการเชื่อมโยงกิจกรรมพื้นที่ได้ถูกรื้อ

เรือน มีการทำผนังปิดล้อมแบบก่ออิฐฉาบปูนรอบตัวเรือน ประกอบด้วยโถงใหญ่ ถัดมาเป็นพื้นที่กันผนังปูนสำหรับเก็บของ [10] และพื้นที่กันผนังปูนสำหรับทำเป็นห้องนอน ถัดมาเป็นพื้นที่ครัว [4] ตั้งอยู่บริเวณนอกตัวเรือนเป็นพื้นที่โล่งมีพื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่วางแคร่สำหรับนั่งกินข้าว และพื้นที่ห้องน้ำ [8] ที่ปรับปรุงเพิ่มเติมภายหลัง โดยมีพื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่ซีกล่าง

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
4	3	1	4	3	1
7	5	2	8	5	2
8	6	11	9	6	7
9					10
					11

● ไม่พบพื้นที่ ◐ พื้นที่เปลี่ยนแปลง ○ พื้นที่ Original

รูปที่ 4.36 แสดงการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอดีต-ปัจจุบัน [H08]
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (หึ่งพระ) 2. ชานเกย 3. ชานร่ม 4. ครัว 5. อ่างน้ำ 6. บันได 7. ใต้ถุน, บริเวณ, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9. ห้องน้ำ 10. ห้องเก็บของ 11. เเท็บ, ระเบียง

จากรูปที่ 4.36 พบการเปลี่ยนแปลงขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [4] ครัว และขอบเขตพื้นที่ห้องน้ำ [9] ขอบเขตเดิมใช้ทำกิจกรรมอยู่ในบริเวณใต้ถุนเรือน ปัจจุบันถูกย้ายออกมาด้านนอกตัวเรือน โดยมีการต่อเเท็บหลังคายื่นออกมา เพื่อบังแดดฝนไม่พบผนังปิดล้อม ส่วนขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [1,2,3,10] เดิมเป็นขอบเขตพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัวและกึ่งส่วนตัวอยู่บริเวณชั้นบนเรือนสำหรับการนั่งนอนพักผ่อนหรือรับแขก ปัจจุบันกิจกรรมทั้งหมดถูกย้ายลงมาอยู่พื้นที่ชั้นล่างแทน ทำให้พื้นที่ชั้นบนถูกปล่อยทิ้งร้างไม่ค่อยใช้งาน ส่วนขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ [6] บันไดฝั่งทิศตะวันตกถูกยกเลิกการใช้งานเนื่องจากมีสภาพผุพังไม่สามารถใช้งานได้ ไม่พบกิจกรรมการเชื่อมโยงในพื้นที่ [8] เล้าข้าว และพื้นที่ [5] อ่างน้ำ เนื่องจากเป็นพื้นที่หายไปตามยุคสมัยนิยม และอาชีพในปัจจุบัน ผู้พักอาศัยมีความต้องการใช้สอยกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวัสดุอื่นแทน

ตารางที่ 4.12 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน H08

ครัว [4]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
 <p>เปลี่ยนสีผนัง Scale: 1:100</p>	<p>เนื่องจากการย้ายจากพื้นที่ใต้ถุน มาอยู่บริเวณด้านนอก โดยใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น หลังคาที่ต่อเชื่อมจากชั้นบนมุงสังกะสี เสาคานและคานรับไม้ ไม้พบนั่งปิดล้อม รูปแบบเฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรม เช่น เตาถ่าน หม้อ กระทะ อุปกรณ์นั่งข้าวเหนียว โต๊ะวางของ เป็นต้น พื้นที่มีไว้สำหรับกิจกรรมเตรียม,ปรุง,หุงอาหารในแต่ละวันพื้นที่มีความทับซ้อนกับและยึดหยุ่นสูงสำหรับลูกหลานและเพื่อนบ้าน มีผลทางกายภาพในด้านกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่</p>
<p>ห้องน้ำ/ซักล้าง: [9]</p> <p>เปลี่ยนสีผนัง Scale: 1:100</p>	<p>สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม</p> <p>เนื่องจากพื้นที่เดิมชำรุด การย้ายจากพื้นที่เดิมเพื่อป้องกันกลิ่นเวลาขับถ่ายพื้นที่ด้านนอกมีอากาศถ่ายเทกว่า โดยใช้วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น ไม้สังกะสี และปูนซีเมนต์ พื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่ซักล้างและพื้นที่ครัว มีผลทางกายภาพคือพบพื้นที่ว่างบางส่วนหายไป กิจกรรมการใช้สอยถูกย้ายตามแต่พื้นที่ใช้สอยเพิ่มขึ้น</p>
<p>โถงนอนใต้ถุนเรือน [7]</p> <p>เปลี่ยนสีผนัง Scale: 1:100</p>	<p>สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม</p> <p>เนื่องจากการย้ายพื้นที่กิจกรรมจากชั้นบนมาอยู่ด้านล่างแทน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ใต้ถุนเป็นพื้นที่ปิดล้อม ลักษณะเป็นโถงใช้เป็นที่นั่ง,นอน พักผ่อนบางโอกาสอาจใช้เป็นพื้นที่รับแขกร่วมด้วย วัสดุประกอบโครงสร้าง เช่น ไม้ ปูนซีเมนต์และเหล็กดัด รูปแบบเฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรม เช่น ตู้ TV ตู้เก็บของ ราวไม้ไผ่แขวนเสื้อผ้า พัดลม เตียงนอน เสื่อ หมอน และมุ้ง มีผลทางกายภาพในด้านกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่เป็นหลัก</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

โถงเก็บของ [10]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
 <p>แปลนชั้นล่าง Scale 1:100</p>	<p>พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่โล่งให้เป็นพื้นที่ปิดล้อม ส่วนใหญ่เพื่อใช้เป็นพื้นที่เก็บของและอุปกรณ์ครัวเรือนต่างๆ การจัดวางรูปแบบเฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรมพบมีการทำราวแขวนผ้าด้วยไม้ไผ่ วางตู้เย็น วางตู้เก็บของ กระจกฝ้าสีขาว และเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆที่จำเป็นหรือมีราคา ลักษณะทางกายภาพส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมที่มีผนังปิดล้อมโดยรอบ</p>
ห้องนอนเล็กใต้ถุนเรือน [1]	สาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม
 <p>แปลนชั้นล่าง Scale 1:100</p>	<p>พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่โล่งเป็นพื้นที่ปิดล้อมเพื่อกันเป็นห้องนอนลูกชายเพื่อใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว วัสดุประกอบโครงสร้างใช้ ไม้และปูนซีเมนต์เป็นหลัก รูปแบบเฟอร์นิเจอร์ประกอบพฤติกรรม เช่น การนำเอาแคร่ไม้ไผ่มาทำเป็นเตียงนอน และมุ้งสำหรับป้องกันยุง มีการใช้เพียงเสื่อกับหมอนมารองพื้นพื้นนอนมีลักษณะแบบเรียบง่าย และยังพบการนำเอาไม้ไผ่มาทำเป็นราวแขวนเสื้อผ้าภายในห้อง</p>

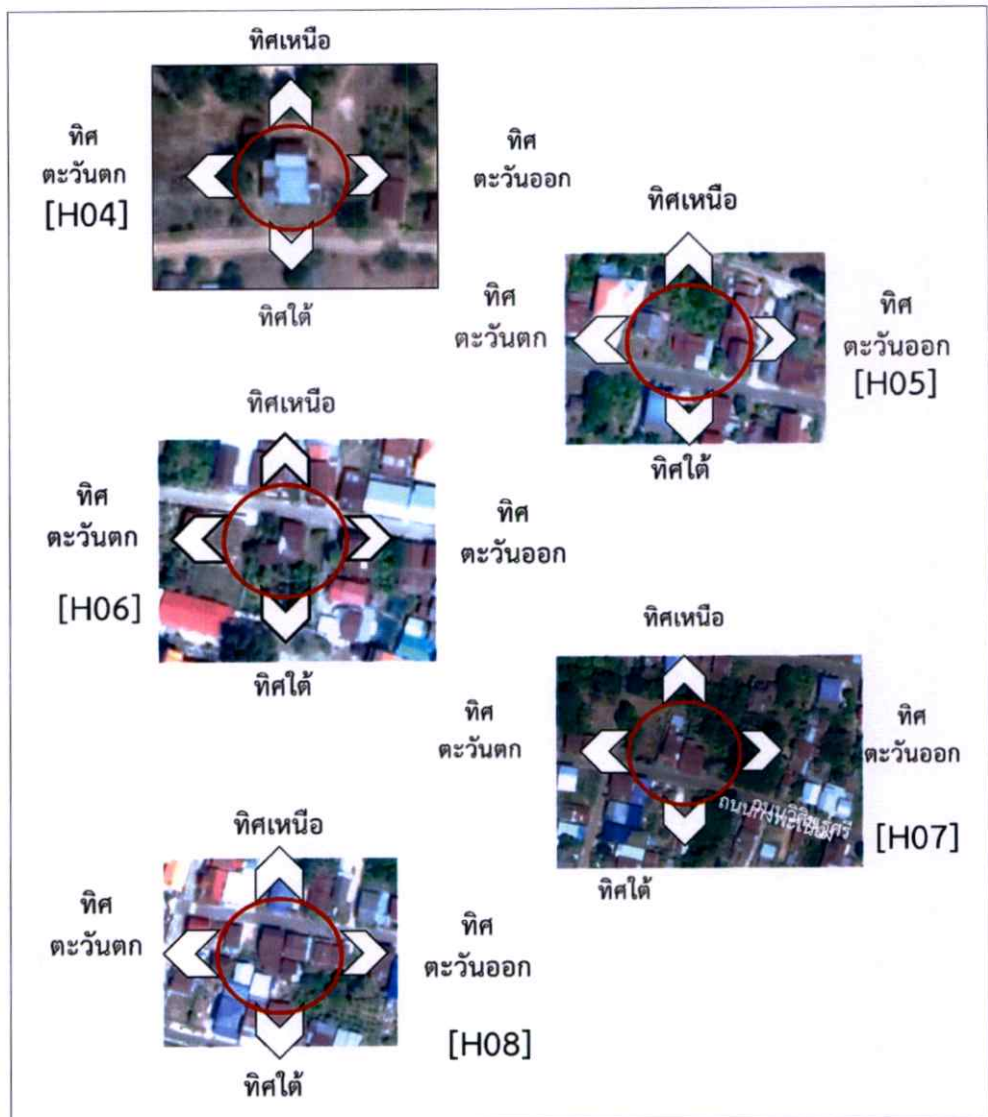
สรุปปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนเกยไถ้อีสาน กรณีศึกษาหลังที่ [H08]

จากรูปที่ [4.34,4.35,4.36] และตารางที่ [4.12] พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนชั้นล่าง สาเหตุหลักมาจากปัญหาด้านโครงสร้างเรือนชั้นบนผุพัง ผู้สูงอายุมีความลำบากในการขึ้นลง อากาศร้อนในช่วงกลางวัน ความต้องการตามค่านิยมปิดล้อมพื้นที่ใต้ถุนเรือนและเชื่อว่าอากาศใต้ถุนเรือนจะเย็นกว่าชั้นบน และความต้องการที่จะย้ายพื้นที่กิจกรรมบนเรือนมาอยู่บริเวณใต้ถุน อีกปัจจัยที่นอกจากความต้องการมีพื้นที่ใช้สอยที่สะดวกแล้ว ยังสามารถป้องกันการสูญหายทรัพย์สินภายในเรือน และความสะดวกในการใช้พื้นที่ชั้นล่างมากกว่า โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อาศัยร่วมเพื่อลดการเกิดอุบัติเหตุในการขึ้นลงเรือน และสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ชั้นบนมีความร้อนกว่าชั้นล่าง การต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนเรือนมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังทรัพย์ที่มี

ผลจากการวิเคราะห์ทำให้พบว่าพื้นที่หายไปคือ พื้นที่ชานแดด พื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ และพื้นที่เล่าข้าว มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมบริเวณใต้ถุน เช่น การเพิ่มเติมโถงนอน ห้องนอนเล็ก

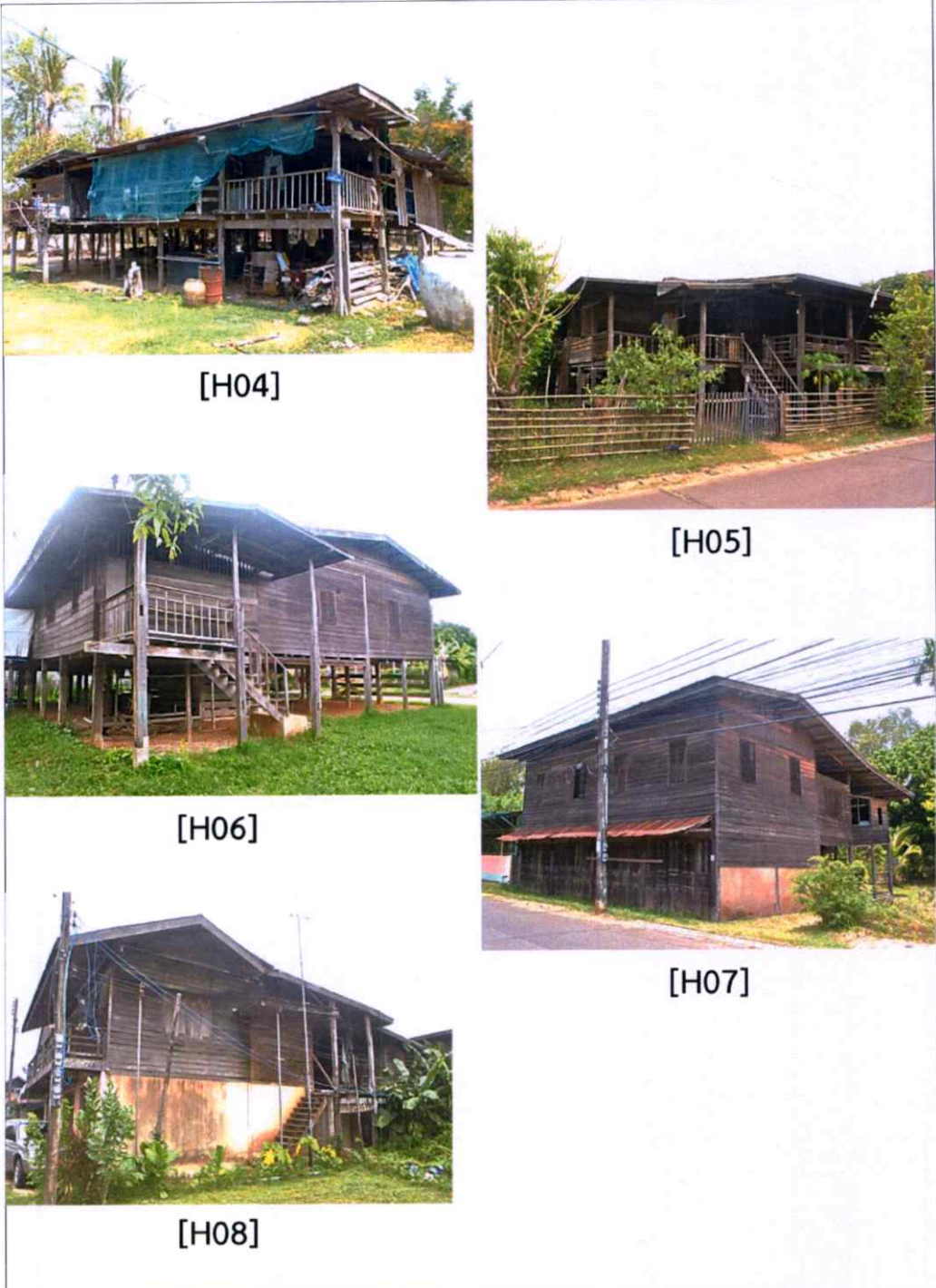
พื้นที่เก็บของ พื้นที่ห้องน้ำ พื้นที่ครัวและซักล้าง ส่วนการคงอยู่ของผังเรือนเดิมคือ พื้นที่ชั้นบน คือ พื้นที่เรือนนอน ซาน ห้องเก็บของ ปัจจุบันพื้นที่ชั้นบนไม่ค่อยพบการใช้งานจึงไม่พบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ กิจกรรมส่วนใหญ่ถูกย้ายมาอยู่ใต้ถุนเรือนแทน

4.4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนเกย (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

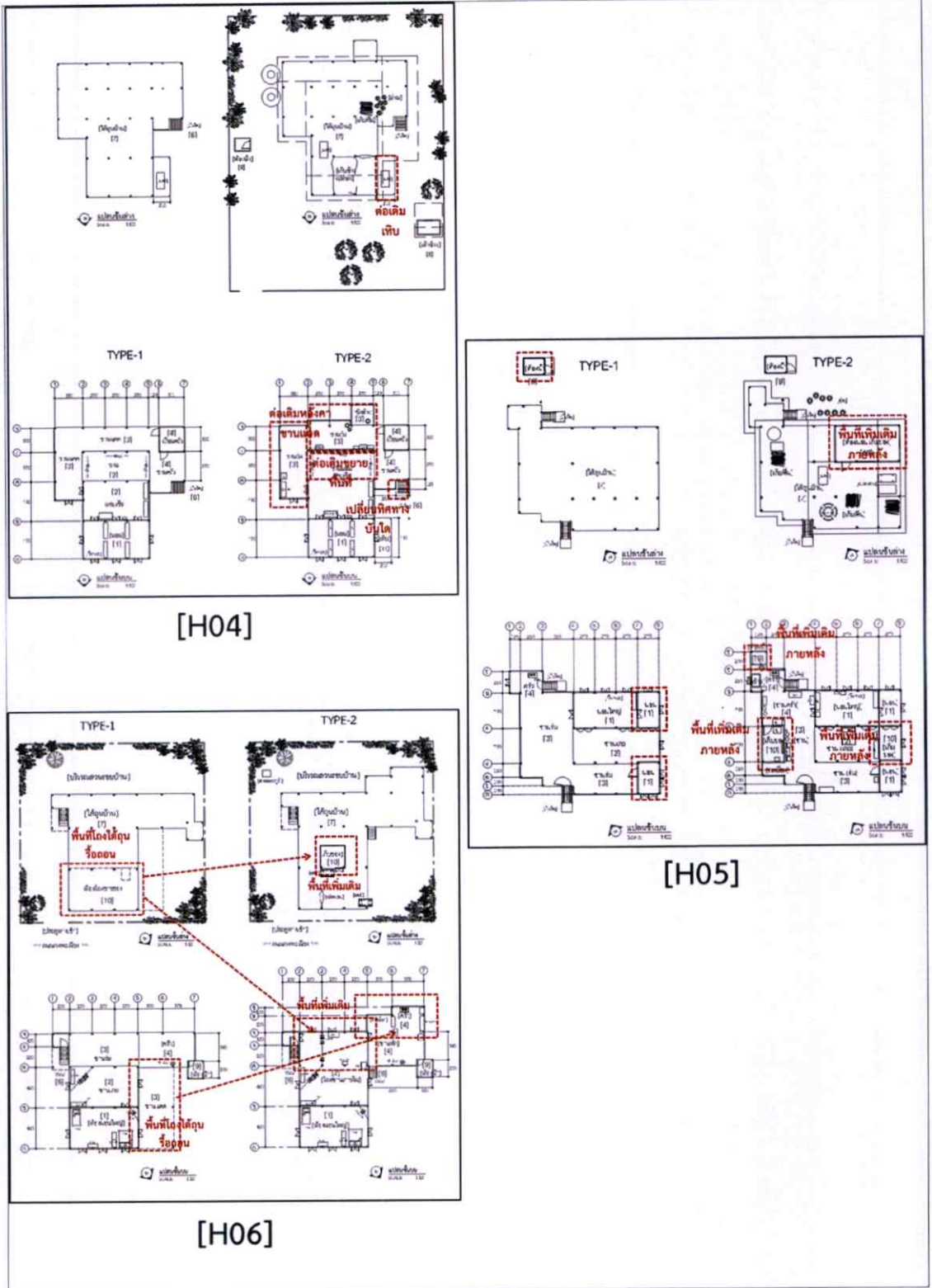
รูปที่ 4.37 แสดงการเปรียบเทียบทิศทางการตั้งเรือน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

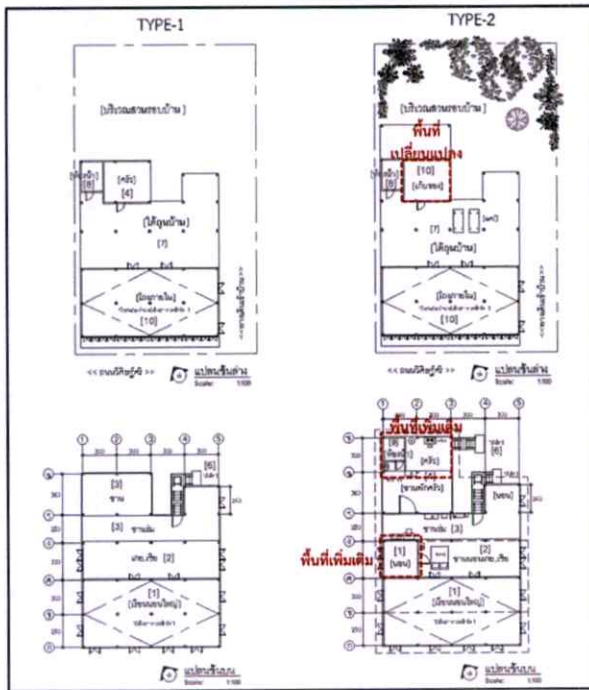
รูปที่ 4.38 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

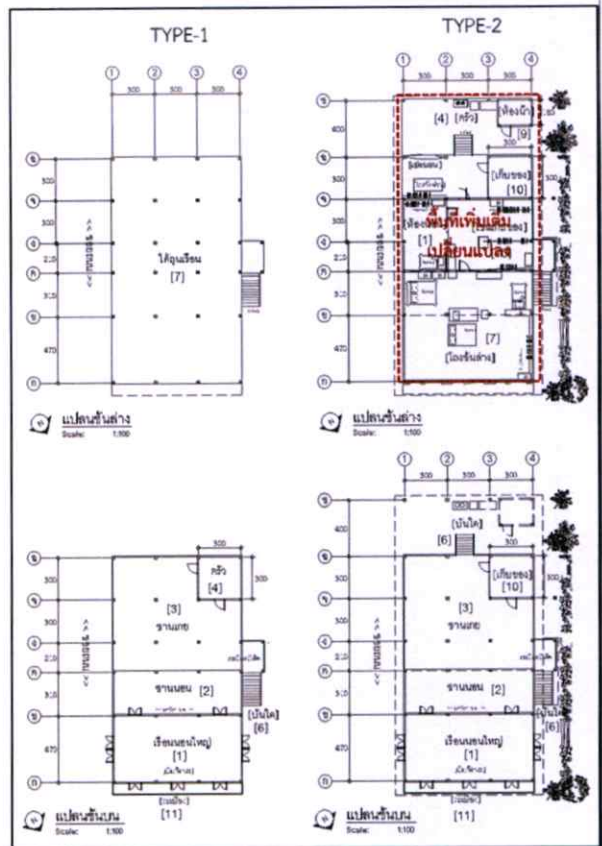
รูปที่ 4.39 แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในเรือน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

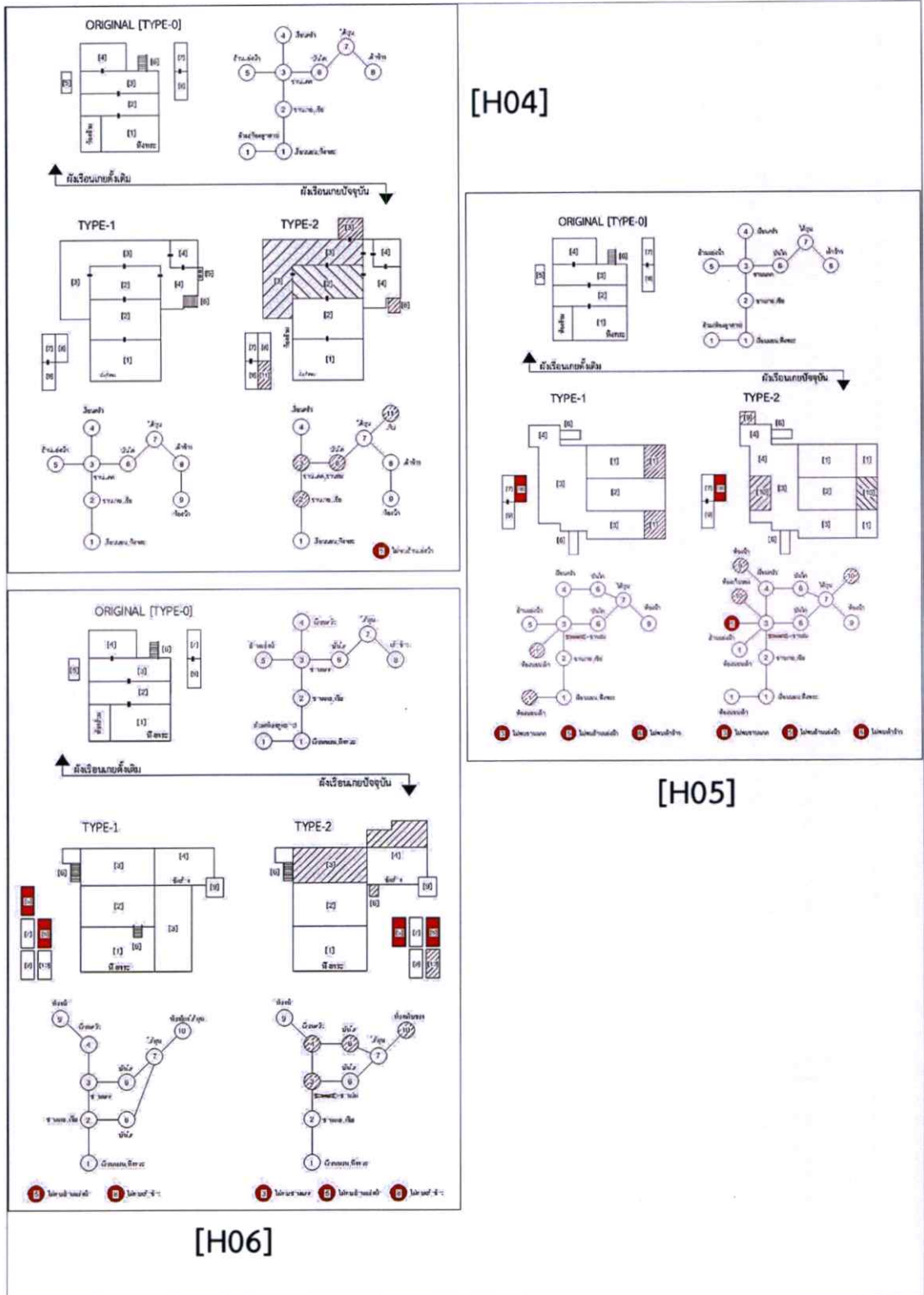

[H08]

[H07]

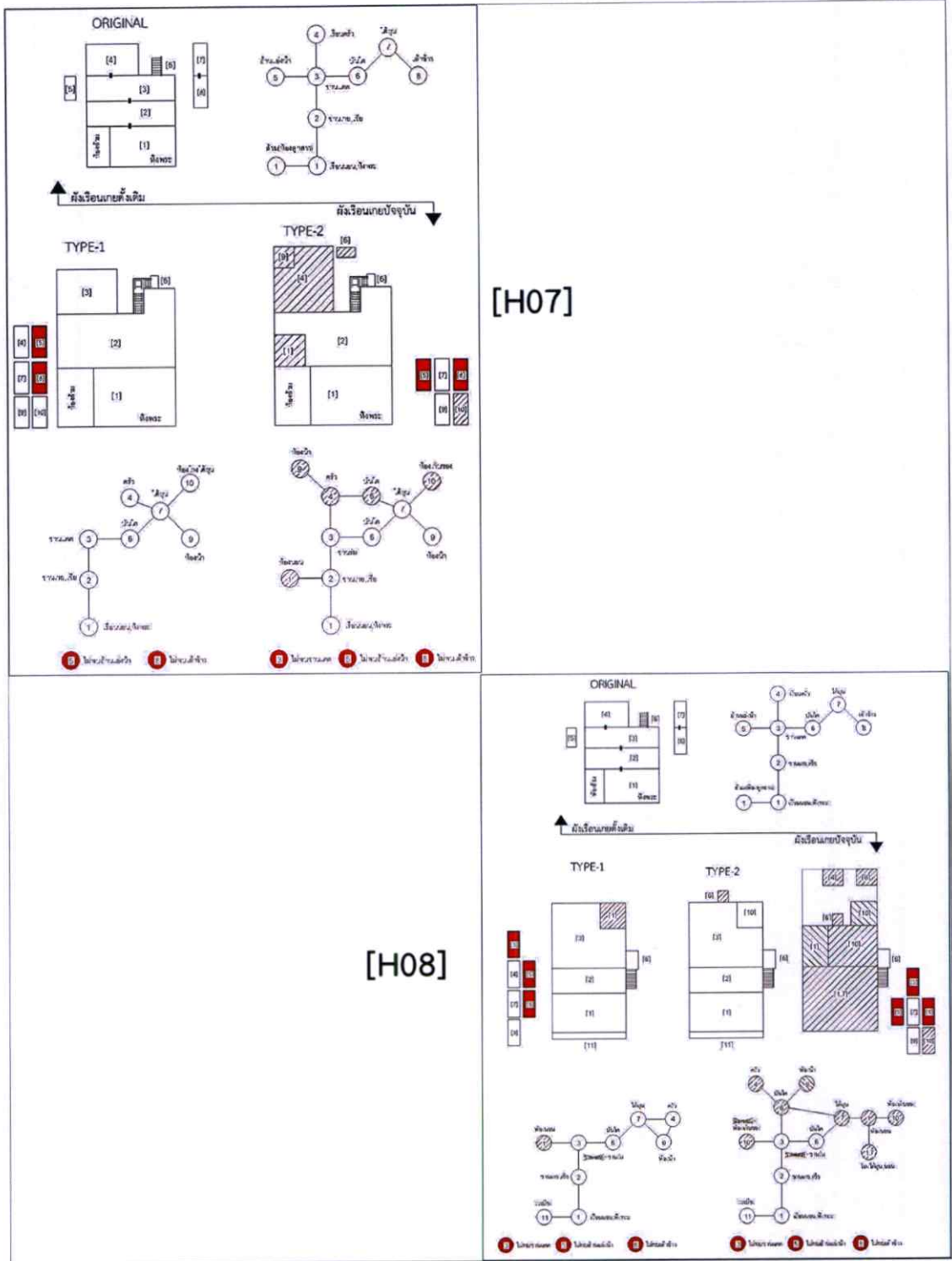

รูปที่ 4.40 แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในเรือน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.41 แสดงการเปรียบเทียบผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.42 แสดงการเปรียบเทียบผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรียนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]			[H04]
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	
7 8 9	2 3 5 6	1 4	7 8 9 11	2 3 5 6	1 2 4	

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]			[H05]
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	
7 8 9	2 3 5 6	1 4	7 8 9	2 3 5 6	1 4 9 10	

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]			[H06]
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	
7 8 10	3 4 5 6	1 2 9	7 8 10	3 5 4 6	1 2 9	

● ไม่พบพื้นที่

⊗ พื้นที่เปลี่ยนแปลง

○ พื้นที่ Original

รูปที่ 4.43 แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
4	2	1	7	1	1
7	3		8	2	4
8	5		10	3	9
9	6		9	5	
10				6	

[H07]

ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-1]			ขอบเขตพื้นที่กิจกรรม [TYPE-2]		
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)	พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space)	พื้นที่กึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space)	พื้นที่ส่วนตัว (Private Space)
4	3	1	4	3	1
7	5	2	8	5	2
8	6	11	9	6	7
9					10
					11

[H08]

● ไม่พบพื้นที่

◐ พื้นที่เปลี่ยนแปลง

○ พื้นที่ Original

รูปที่ 4.44 แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรม (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ผลการเปรียบเทียบรูปที่ 4.37 และ 4.38 พบว่าทิศทางการตั้งเรือนในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการพบการวางตัวเรือนขนานไปกับแนวถนน และพบการหันด้านข้างตัวเรือนไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก ส่วนใหญ่เรือนนอนจะอยู่ทางทิศใต้และทิศเหนือใช้เป็นทิศที่หันหัวนอนเหมือนกัน มีการหันหน้าบันไดทางขึ้นลงเข้าสู่ถนน และทิศตะวันออก ช่วงเสาเรือนยังมี 3 ช่วง คล้ายกลุ่มเรือนเก่า แตกต่างหลังคาเป็นรูปทรงจั่วลาดเอียงต่ำคลุมเกยตัวตัวเรือน พื้นที่ชานมีพื้นที่เพิ่มเติม เช่น ห้องนอนเล็ก หรือห้องเก็บของ เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างชานครัว ครัวมีลักษณะโถงไม่พบผนังปิดล้อม มีพื้นที่ใช้ร่วมกับพื้นที่อื่นเช่น พื้นที่ซักล้าง ห้องน้ำ วัสดุประกอบโครงสร้างส่วนใหญ่ยังใช้ไม้เป็นหลักมีพื้นที่ก่ออิฐฉาบปูนบางส่วนบริเวณพื้นที่ห้องน้ำ และการต่อเติมพื้นที่ใต้ถุน ส่วนหลังคายังพบการมุงสังกะสีและกระเบื้องลอนคู่

ผลการเปรียบเทียบรูปที่ 4.39 และ 4.40 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมในพื้นที่ห้องน้ำ คล้ายกับกลุ่มเรือนเก่า สาเหตุมาจากความต้องการใช้พื้นที่เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอยเช่นกัน โดยเฉพาะอันตรายที่อาจจะเกิดกับผู้สูงอายุในการใช้สอยช่วงเวลากลางคืนที่อาจจะเกิดจากสัตว์มีพิษและอันตรายจากการขึ้นลง ถัดมาคือพื้นที่ห้องเก็บของ สาเหตุมาจากความต้องการพื้นที่เก็บรักษาอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆ เพื่อป้องกันการสูญหายโดยเฉพาะอุปกรณ์ที่มีราคาสูง ส่วนการเปลี่ยนแปลงผังเรือนดั้งเดิมบริเวณพื้นที่ชานแดดมาเป็นชานร่ม เนื่องจากเป็นความนิยมตามยุคสมัยที่ต้องการป้องกันรักษาเนื้อไม้ให้โดนแดด ฝน และเพื่อให้ชานมีความคงทนและยืดอายุการใช้งาน เช่นเดียวกับกลุ่มเรือนเก่า ทำให้การใช้สอยพื้นที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงถึงกันมากขึ้น

ผลการเปรียบเทียบรูปที่ 4.41 และ 4.42 พบว่าพื้นที่ชานแดด พื้นที่ชานแอ่งน้ำ ไม่พบในผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบผังเรือนดั้งเดิมตามยุคสมัย กิจกรรมเดิมในอดีตถูกยกเลิก แต่พบว่าพื้นที่เล่าข่าว ยังมีการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมการใช้สอยประโยชน์ในบางครัวเรือน ลำดับการเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมยังคงมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มเรือนเก่า แตกต่างเพียงมีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ห้องนอน และห้องเก็บของ และการย้ายพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมจากชั้นบนมาอยู่ใต้ถุนในบางครัวเรือน ที่นิยมต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนให้เป็นพื้นที่ปิดล้อมทำให้การเชื่อมโยงการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมในชั้นบนลดน้อยลง

ผลการเปรียบเทียบรูปที่ 4.43 และ 4.44 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ ห้องน้ำและ พื้นที่เรือนนอน โดยพบว่าการย้ายขอบเขตพื้นที่และการเพิ่มขึ้นของพื้นที่กิจกรรมห้องน้ำจากบริเวณใต้ถุนเรือนชั้นบนมาอยู่บนเรือนแทน เนื่องจากปัจจัยด้านความต้องการความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่ ความปลอดภัยจากการขึ้นลงและจากสัตว์มีพิษ โดยเฉพาะในช่วงเวลากลางคืน ส่วนพื้นที่ถัดมาคือการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมจากเรือนนอน ซึ่งพื้นที่เดิมจะอยู่ในขอบเขตพื้นที่ส่วนตัวในเรือนนอน ปัจจุบันพบมีการย้ายพื้นที่นอนมาอยู่บริเวณพื้นที่ชานเกยหรือชานร่มแทน โดยเฉพาะกิจกรรมการนอนของผู้สูงอายุ ส่วนห้องนอนเล็กที่เพิ่มขึ้นมาส่วนใหญ่ถูกหลานเป็นผู้ใช้สอย ส่วนขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอื่นพบการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย เนื่องจากอยู่ในพื้นที่กึ่งส่วนตัวมีความยืดหยุ่นสูงอยู่แล้ว โดยเฉพาะกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่สนิท

ผลจากการวิเคราะห์จากกลุ่มเรือนวิวัฒนาการพบว่าพื้นที่บางส่วนภายในเรือนปัจจุบัน พบพื้นที่หายไปคือ พื้นที่ชานแดด และพื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ ส่วนพื้นที่เล่าข้าวยังพบเห็นในบางเรือน และการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมคือ พื้นที่ห้องนอนเล็ก พื้นที่ห้องน้ำ พื้นที่ห้องเก็บของ ส่วนพื้นที่ยังคงอยู่ในผังเรือนปัจจุบันคือ พื้นที่เรือนนอน พื้นที่ชานเกย และพื้นที่ครัว เนื่องจากเป็นพื้นที่ใช้สอยหลักตามโครงสร้างเรือนทั้งอดีตและปัจจุบัน

4.5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนเกยไถ้อีสาน (กลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ตารางที่ 4.13 แสดงการเปรียบเทียบผังพื้นเรือนเกยไถ้อีสานกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ

เรือนเกย (Original)												
ตัวอย่าง เรือนเกยในอดีต	ผังเรือนเกยในอดีต											เรือนเกยไถ้อีสาน
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
ทบทวนวรรณกรรม	/	/	/	/	/	/	/	/	-	-	-	หลังคาทรงจั่วสูง
กลุ่มเรือนเก่า												
กลุ่มตัวอย่าง	ผังเรือน											เรือนเกยไถ้อีสาน
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
กรณีศึกษาหลังที่H01	/	/	/	/	/	/	/	-	*	*	*	หลังคาทรงจั่วสูง
กรณีศึกษาหลังที่H02	/	/	/	/	-	/	/	*	*	-	-	หลังคาทรงจั่วสูง
กรณีศึกษาหลังที่H03	/	/	/	/	-	/	/	*	*	*	-	หลังคาทรงจั่วสูง
กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ												
กลุ่มตัวอย่าง	ผังเรือน											เรือนเกยไถ้อีสาน
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
กรณีศึกษาหลังที่H04	/	/	*	/	-	*	/	/	/	-	*	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ
กรณีศึกษาหลังที่H05	/	/	*	/	-	/	*	-	*	*	-	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ
กรณีศึกษาหลังที่H06	/	/	*	*	-	/	*	-	*	*	-	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ
กรณีศึกษาหลังที่H07	/	/	/	*	-	/	*	-	/	*	-	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ
กรณีศึกษาหลังที่H08	/	/	/	*	-	/	*	-	/	*	/	หลังคาทรงจั่วเอียงต่ำ

หมายเหตุ: 1. เรือนนอน, โถงนอน (เปิง, หึ่งพระ) 2.ชานเกย 3.ชานร่ม 4.เรือนครัว, ชานครัว 5. ฮ้านแอ่งน้ำ 6.บันได 7.ใต้ถุน, โถงใต้ถุน 8. เล้าข้าว 9.ห้องน้ำ 10. ห้องเก็บของ 11. เทิบ, ระเบียบ

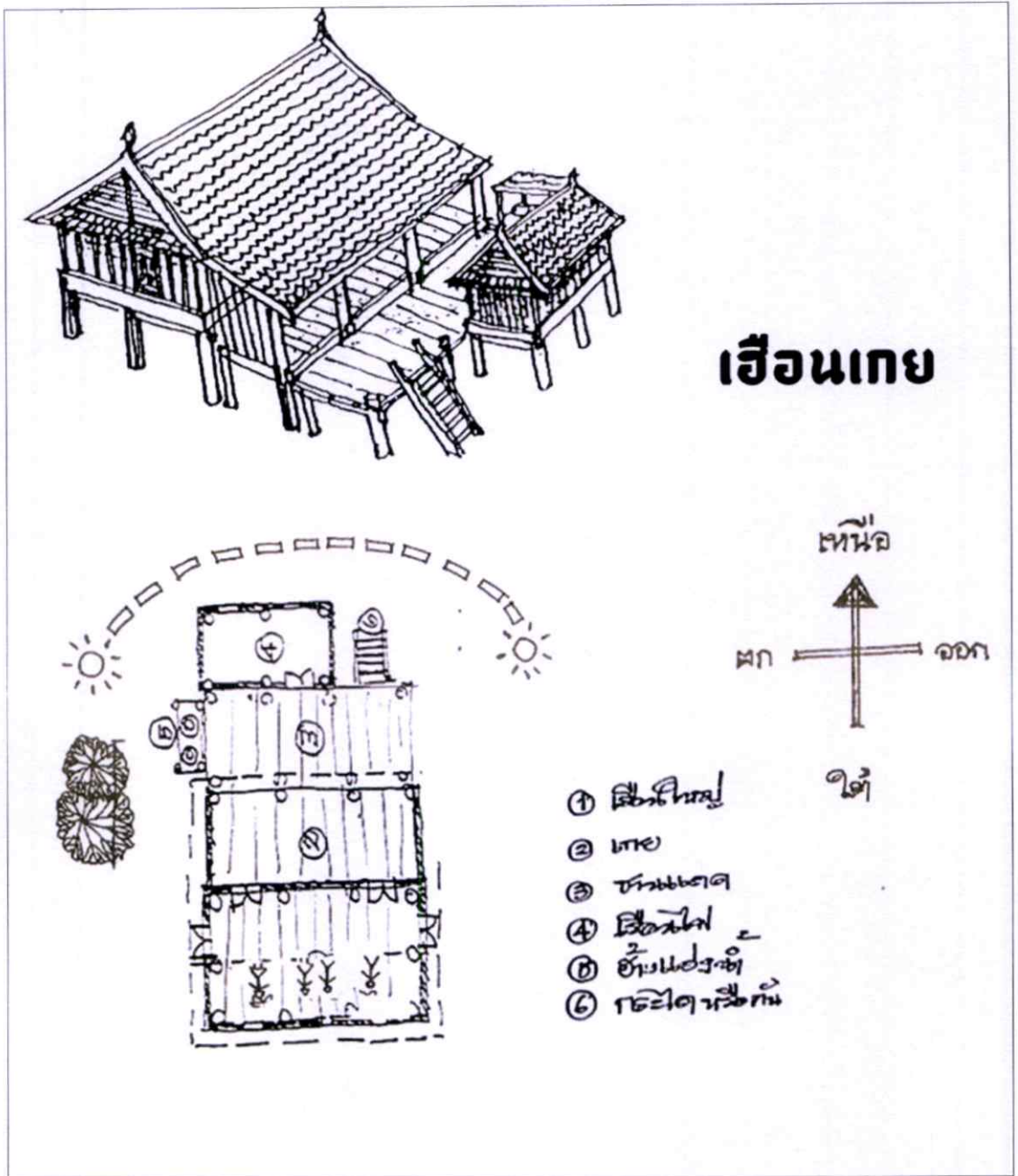
/ พื้นที่เดิม

* พื้นที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม

- ไม่พบพื้นที่

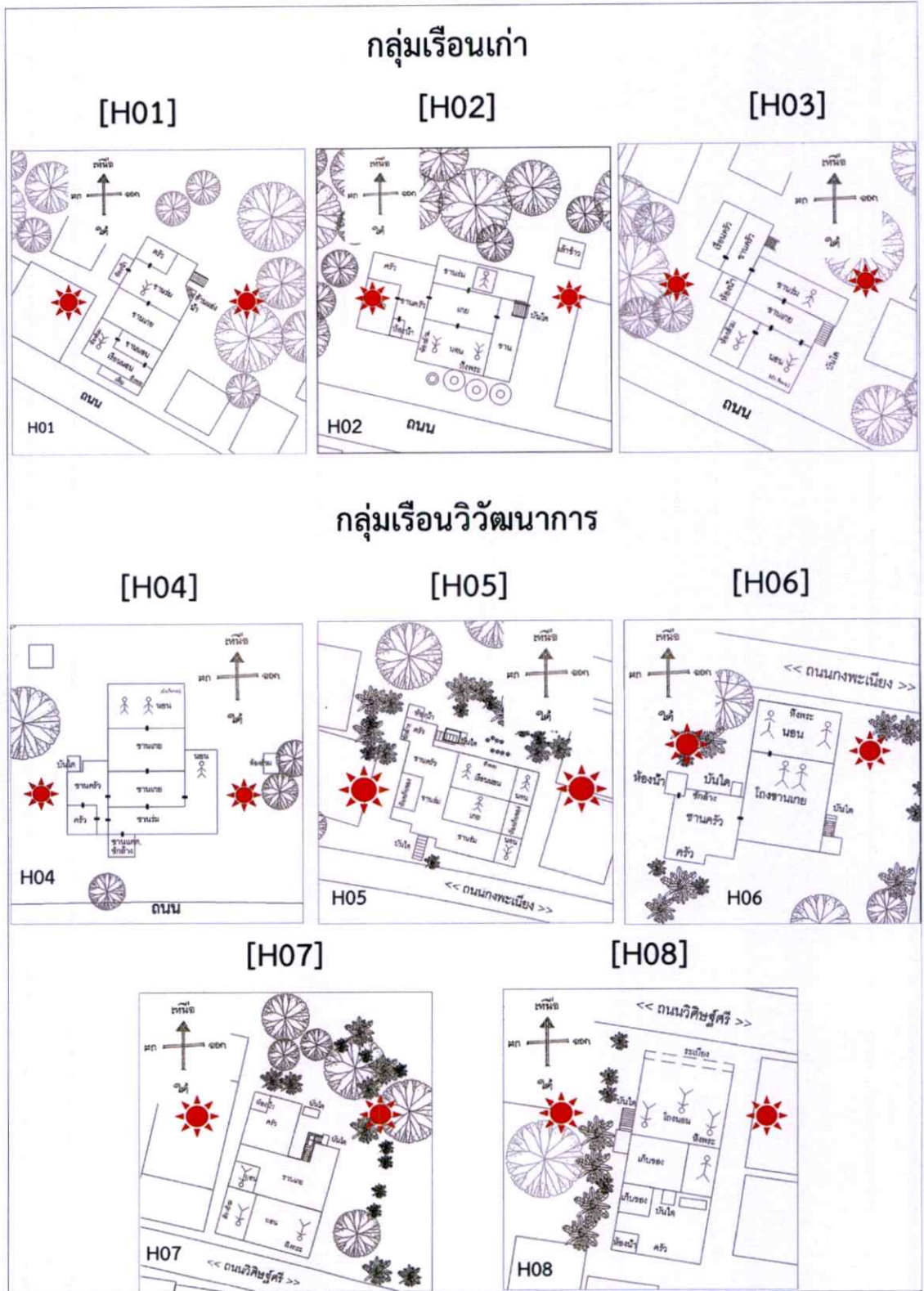
ตารางที่ 4.14 แสดงการเปรียบเทียบการใช้วัสดุประกอบโครงสร้างกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือน
วิวัฒนาการ

วัสดุประกอบโครงสร้างกลุ่มเรือนเก่า					
เรือนนอน	ชานเกย, รม	เรือนครัว	ห้องเก็บของ	เทิบ	ห้องน้ำ
เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้เหลี่ยม	เสา=ไม้	เสา=ปูน
พื้น=ไม้แป้น	พื้น=ไม้แป้น	พื้น=ไม้แป้น	ดิน	ดิน	พื้น=ปูน
ผนัง=ไม้แป้น	ผนัง=ไม้แป้น	ผนัง=ไม้แป้น/ สังกะสี/ไม้ไผ่	ผนัง=ไม้, สังกะสี	-	ผนัง=ปูน/ สังกะสี, ไม้
หลังคา=มุง สังกะสี	หลังคา=มุงสังกะสี	หลังคา=มุงสังกะสี	-	หลังคา= สังกะสี	หลังคา=สังกะสี
ประตู=บานไม้ จริง/ลูกฟัก	ประตู=บานไม้ จริง/ลูกฟัก	ประตู=บานไม้จริง	-	-	ประตู=ไฟเบอร์/ สังกะสี
หน้าต่าง=บานไม้ จริง	หน้าต่าง=บานไม้ จริง	หน้าต่าง=บานไม้ จริง	-	-	-
	บันได=ไม้จริง	บันได=ไม้จริง	-	-	-
รั้ว=เสาไม้/ระแนง ไม้ไผ่	-	-	-	-	-
วัสดุประกอบโครงสร้างกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ					
เรือนนอน	ชานเกย, รม	เรือนครัว	ห้องเก็บของ	เทิบ	ห้องน้ำ
เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้แบบ เหลี่ยม	เสา=ไม้เหลี่ยม	เสา=ไม้	เสา=ปูน
พื้น=ไม้แป้น	พื้น=ไม้แป้น	พื้น=ไม้แป้น	ดิน, ไม้	ดิน	พื้น=ปูน
ผนัง=ไม้แป้น	ผนัง=ไม้แป้น	ผนัง=ไม้แป้น/ สังกะสี/ไม้ไผ่	ผนัง=ไม้, สังกะสี	-	ผนัง=ปูน/ สังกะสี, ไม้
หลังคา=มุง สังกะสี, กระเบื้อง	หลังคา=มุงสังกะสี , กระเบื้อง	หลังคา=มุงสังกะสี , กระเบื้อง	-	หลังคา= สังกะสี	หลังคา=สังกะสี
ประตู=บานไม้ จริง/ลูกฟัก	ประตู=บานไม้ จริง/ลูกฟัก	ประตู=บานไม้จริง	-	-	ประตู=ไฟเบอร์/ สังกะสี, ไม้
หน้าต่าง=บานไม้ จริง	หน้าต่าง=บานไม้ จริง	หน้าต่าง=บานไม้ จริง	-	-	-
	บันได=ไม้จริง	บันได=ไม้จริง	-	-	-
รั้ว=เสาไม้/ระแนง ไม้ไผ่, ปูน	-	-	-	-	-

รูปที่ 4.45 แสดงเรือนเกยไทยอีสานดั้งเดิม (Original)

ที่มา: (วิจิต, ไพโรจน์, 2546)

รูปที่ 4.46 แสดงการเปรียบเทียบทิศทางการตั้งเรือนและทิศห้วนอน

กลุ่มเรือนเก่า[H01-03] และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ[H04-08]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย2562

กลุ่มเรือนเก่า

[H01]

[H02]

[H03]

กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ

[H04]

[H05]

[H06]

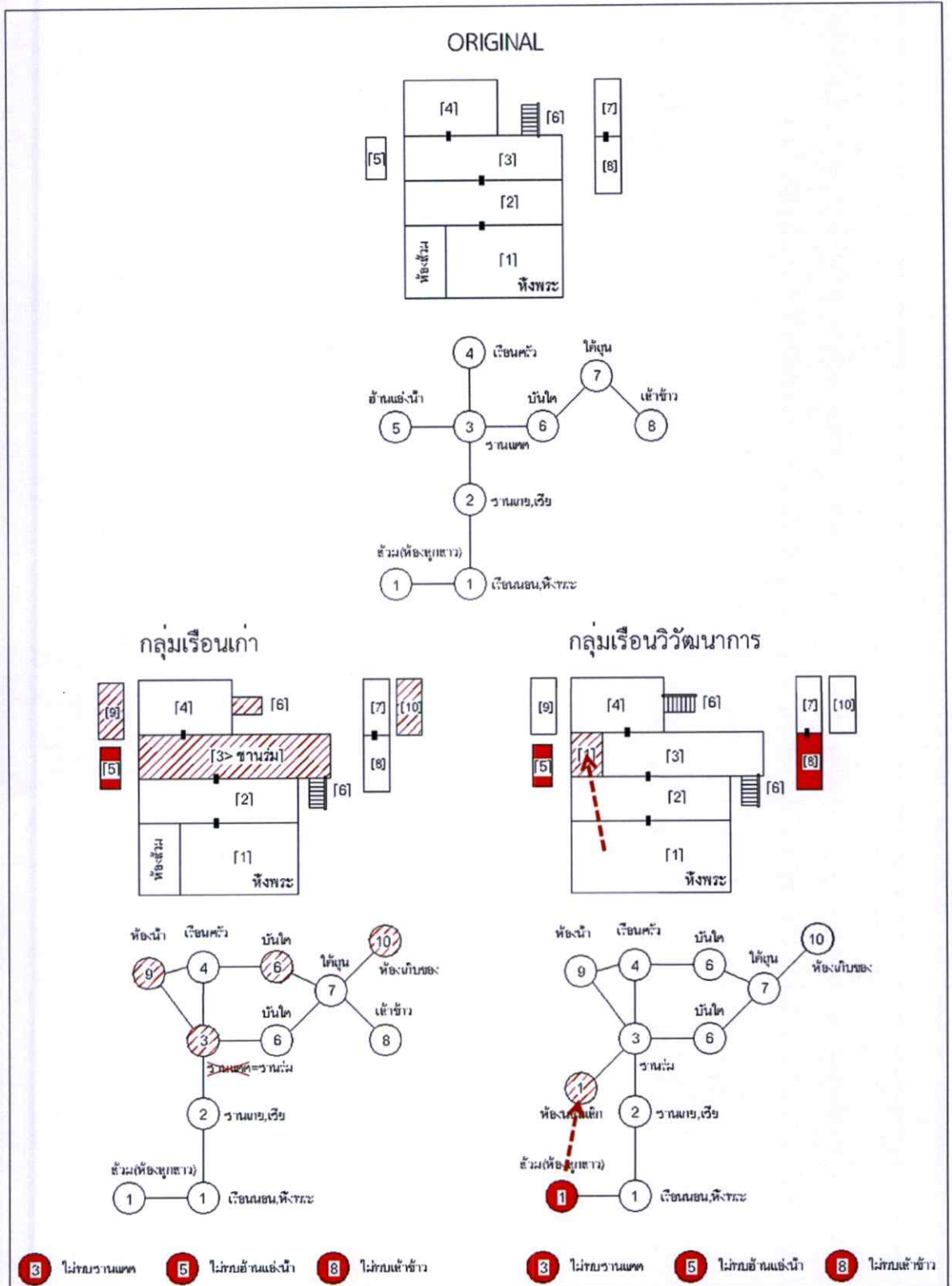
[H07]

[H08]

รูปที่ 4.47 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรม
กลุ่มเรือนเก่า[H01-03] และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ[H04-08]

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 4.48 แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงผังและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม

(กลุ่มเรือนดั้งเดิม Original กลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

พื้นที่กิจกรรมและผัง เรือนเกย [ORIGINAL]	พื้นที่กิจกรรมและผัง [กลุ่มเรือนเกย]	พื้นที่กิจกรรมและผัง [กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ]
① เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ, ห้องลูกสาว)	① เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ, ห้องลูกสาว)	① เรือนนอน > ห้องนอนเล็ก
② ชานเกย	② ชานเกย	② ชานเกย
③ ชานแดด	③ ชานแดด > ชานรม	③ ชานแดด > ชานรม
④ เรือนครัว	④ เรือนครัว	④ ชาน, ครัว
⑤ อาน้ำ	⑤ อาน้ำ > มีบางเรือน	⑤ อาน้ำ > หายไป
⑥ บันได	⑥ บันได	⑥ บันได
⑦ ไตถุนโลง	⑦ ไตถุนโลงปิดล้อมบางส่วน	⑦ ไตถุนโลง > ไตถุนปิดล้อม
⑧ เล้าข้าว	⑧ เล้าข้าว > มีบางเรือน	⑧ เล้าข้าว > มีบางเรือน
	⑨ ห้องน้ำ	⑨ ห้องน้ำ
	⑩ ห้องเก็บของ	⑩ ห้องเก็บของ

ไม่พบพื้นที่

พื้นที่เปลี่ยนแปลง

พื้นที่ Original

รูปที่ 4.49 แสดงการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือนเกยไทยอีสาน

(Original อดีต และปัจจุบัน)

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

ผลการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทิศทางการตั้งเรือนและลักษณะทางสถาปัตยกรรมพบว่าทิศทางการตั้งเรือนกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการมีความเชื่อมโยงที่สอดคล้องกับทิศทางการตั้งเรือนเกยไทยอีสานดั้งเดิม (Original) เพราะยังมีคติความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องทิศทางหัวนอนในทางทิศใต้และทิศเหนือ และการทำระดับพื้นที่เรือนนอนสูงกว่าพื้นที่ส่วนอื่น การคงพื้นที่หิ้งพระในเรือนนอน และการคงลักษณะรูปทรงหลังคาแบบเรือนเกยดั้งเดิม แต่พบการเปลี่ยนแปลงทรงหลังคาในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการโดยการปรับทรงหลังคาจากจั่วสูงให้มีความลาดเอียงต่ำลงเล็กน้อย แต่ก็พบว่ายังคงช่วงเสา 3 ช่วงคล้ายเรือนดั้งเดิมทั้งกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ

ผลการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงผังเรือนและการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมจากผังเรือนเกยไทยอีสาน (Original) พบว่ากลุ่มเรือนเกยยังคงมีลำดับการเชื่อมโยงของผังเรือนที่อยู่ตำแหน่งเดิม มีเพียงการปรับเปลี่ยนผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมบริเวณพื้นที่ชานแดดมาเป็นชานรม สาเหตุหลักจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า มาจากปัจจัยด้านความนิยมตามยุคสมัยที่ต้องการใช้สอยพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกันระหว่างเรือนนอนและเรือนครัว ปัจจัยด้านภูมิอากาศ และการป้องกันพื้นไม้เพื่อให้พื้นไม้มีความคงทนและยืดอายุการใช้งานมากยิ่งขึ้น ถัดมาคือการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำและห้องเก็บของคล้ายเรือนเกยไทยอีสานในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ แต่พบว่าพื้นที่ห้องส้วมหรือ(ห้องลูก

สาว) ในกลุ่มเรือนเก่ายังคงพื้นที่ภายในเรือนนอนคล้ายเรือนดั้งเดิม (Original) ส่วนกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ พบการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอนเล็ก บริเวณพื้นที่ชานร่ม จากข้อสันนิษฐานพบว่า น่าจะเป็นการย้ายห้องส้วมหรือ (ห้องลูกสาว) มาอยู่ด้านนอกแทนเพื่อความเป็นส่วนตัวมากขึ้นสำหรับลูกสาวกับลูกเขยก่อนมีการออกเรือนไปสร้างในพื้นที่ใหม่ ภายหลังห้องถูกนำมาใช้เป็นห้องนอนของลูกหลานรุ่นต่อมา บางเรือนใช้ทำเป็นห้องเก็บของหรือใช้เป็นห้องนอนแขกแทน ส่วนเรือนที่มีการต่อเติมพื้นที่ปิดล้อมบริเวณพื้นที่ได้ทุนส่วนใหญ่จากความต้องการของผู้พักอาศัยในแต่ละครัวเรือน แต่ส่วนหนึ่งก็มาจากความนิยมของยุคสมัยด้วยเช่นกันที่นิยมการย้ายพื้นที่กิจกรรมชั้นบนทั้งหมดมาอยู่ใต้ทุนแทน ส่วนพื้นที่เล่าขานยังพบการใช้สอยอยู่บ้างในกลุ่มเรือนเก่า เนื่องจากยังมีความจำเป็นสำหรับคนที่ยังยึดอาชีพทำนา ในการจัดเก็บข้าวเปลือกและข้าวสาร แต่พบว่าส่วนใหญ่พื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำมีการยกเลิกพื้นที่เนื่องจากปัจจุบันนิยมการใช้ตุ้ยนี่ที่เป็นอุปกรณ์สมัยใหม่เข้ามาแทน

ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ สาเหตุส่วนใหญ่พบว่า มาจากปัจจัยความต้องการใช้สอยพื้นที่ส่วนบุคคล เพื่อสนองกิจกรรมของคนภายในเรือน ปัจจัยด้านความปลอดภัย ปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะการเพิ่มเติมพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอยที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุมากกว่าปัจจัยด้านอื่น ปัจจุบันยังพบว่ากลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการยังคงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและผังเรือนแบบดั้งเดิมเอาไว้บางส่วน แต่เมื่อความนิยมตามยุคสมัยในปัจจุบันมีวิวัฒนาการเปลี่ยนไป จึงพบกิจกรรมส่วนใหญ่ถูกเปลี่ยนตามไปด้วย ทำให้พบกิจกรรมในปัจจุบันถูกเชื่อมโยงเข้ากับอุปกรณ์ที่ทันสมัยมากขึ้น เนื่องจากเป็นวัสดุประกอบพฤติกรรมเพื่อสนองพื้นที่ใช้สอย ในบริบททางกายภาพที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากตำแหน่งพื้นที่เดิม เช่น กรณีที่มีการย้ายพื้นที่กิจกรรมการใช้ห้องน้ำบริเวณใต้ทุนเรือนชั้นมาอยู่บนเรือนแทนก็เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่ / การย้ายพื้นที่กิจกรรมการนอนมาอยู่บริเวณนอกชาน เนื่องจากอากาศในปัจจุบันมีความร้อนมากกว่าในอดีต การย้ายพื้นที่นอนออกมานอกชาน เพราะอากาศปลอดโปร่งดีกว่าและถ่ายเทเย็นสบายกว่าอากาศภายในเรือนนอนในอดีต / การเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอนมาอยู่บริเวณพื้นที่ชานร่ม เพื่อเพิ่มความเป็นส่วนตัวของลูกสาวและลูกเขยมากยิ่งขึ้น ก่อนการออกเรือนไปสร้างในพื้นที่ใหม่ ส่วนห้องเก็บของส่วนใหญ่พบว่า เป็นพื้นที่เพิ่มเติมขึ้นมาภายหลัง บางครัวเรือนอาจใช้สอยประโยชน์ไม่เหมือนกัน ทำให้ค้นพบว่าปัจจัยต่างๆ เหล่านี้สาเหตุที่เกิดขึ้นล้วนเกิดจากกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้พักอาศัยที่มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยเดิม เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงพื้นที่ให้สะดวกสบายในการใช้สอยเพิ่มมากขึ้น “การเปลี่ยนแปลงผังเรือนในพื้นที่แต่ละส่วน ก็เพื่อตอบสนองกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย และความปลอดภัยในการใช้สอยพื้นที่ทำกิจกรรมของผู้พักอาศัยภายในเรือนนั่นเอง”

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผล และเสนอแนะ

หลังจากการศึกษาและวิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไทยอีสาน ทั้งข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ เนื้อหาในบทนี้เป็นการสรุปอภิปรายผลในรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นภายในเรือนเกยไทยอีสานเขตเทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง 2 กลุ่ม ว่ามีลักษณะเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเดิมอย่างไร โดยยึดกรอบแนวคิดการเชื่อมโยงจากประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสาเหตุการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี และการอภิปรายผลเปรียบเทียบตามกรอบแนวคิดทฤษฎีหรือการศึกษาก่อนหน้านี้ที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาเอกสารและการทบทวนวรรณกรรม สำหรับการอ้างอิง ความเชื่อมโยงผลของการศึกษาดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผล

5.1.1 มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นภายในเรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่ม ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี จากอดีต (Original) อย่างไร?

กลุ่มเรือนเก่า พบว่ายังมีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมแบบเรือนเกยดั้งเดิม (Original) โดยมีช่วงเสาเรือนนอน 3 ช่วง และหลังคาเป็นทรงจั่วสูงมุงหลังคาด้วยสังกะสี มีเทิบหลังคาخانเกยและขานร่มเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับเรือนครัว พบการซ่อมแซมพื้นที่บางส่วนที่เกิดจากการผุพังของวัสดุ เช่น บริเวณพื้น ผนัง และหลังคา การวางตัวเรือนยังคงวางในทิศทางคติความเชื่อเดิมคือ ทิศหัวนอนจะหันไปทางทิศใต้กับทิศเหนือ พบรูปแบบการวางตัวเรือนตามแนวถนนและการวางตามตะวัน ส่วนบันไดพบว่าการหันหน้าไปทางทิศใต้ เหนือ และตะวันออก และพบว่าการเพิ่มเติมช่องหน้าต่างบริเวณผนังเรือนนอน ซึ่งแตกต่างจากผนังเรือนดั้งเดิม (Original) ที่มีเพียงการเจาะช่องป้องเอี่ยมหรือช่องเอี่ยมเอาไว้เพียงช่องเดียว เพื่อใช้เป็นช่องมองออกมาจากภายในเรือน หรือเป็นช่องสำหรับการลอดตัวออกมาเพื่อขึ้นบนหลังช้างในอดีต

พบว่าการเปลี่ยนแปลงการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมจากผังเรือนเกยดั้งเดิม (Original) คือมีการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำบริเวณชั้นบนของเรือน ในอดีตยังไม่พบการใช้ห้องน้ำมีเพียงการทำเทิบและผนังปิดล้อมด้วยฝาใบตอง โดยการขุดหลุมแล้วกลบดินถมเท่านั้น ถัดมาคือมีการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องเก็บของบริเวณใต้ถุนซึ่งแตกต่างจากผังเรือนดั้งเดิม (Original) คือในอดีตพื้นที่ใต้ถุนนอกจากการกั้นพื้นที่เลี้ยงสัตว์แล้ว บางครัวเรือนยังใช้ทำกิจกรรมการทอผ้าฝ้าย การทำลานนวดข้าวหลังการเก็บเกี่ยว

พื้นที่เก็บพื้น, ถ่าน และอาหารประเภทหมักดอง หรือปลาร้า บางส่วนเป็นพื้นที่วางตุ่มน้ำ วางแคร่ผนังนอนพักนอนในช่วงเวลากลางวัน ส่วนพื้นที่ถัดมาคือการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชานแดดมาเป็นชานร่ม ซึ่งแตกต่างจากผังเรือนเกยดั้งเดิม (Original) คือ ในอดีตพื้นที่ชานแดดเป็นพื้นที่โล่งไม่มีหลังคานิยมใช้เป็นบริเวณเดียวกับการวางชั้นแอ่งน้ำ (ฮ้านแอ่งน้ำ) และบันไดชั้นลงของบ้าน และใช้ทำกิจกรรมทั่วไป เช่น นั่งรับแดดช่วงเช้า การทอดผ้า การนั่งจิ๊กตอกเพื่อเตรียมเอาไผ่มัดต้นข้าว การนั่งจักสาน หรือการรับแขก ปัจจุบันถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่ตามยุคสมัย โดยมีการเพิ่มเติมพื้นที่หลังคาเพื่อป้องกันไม่ให้พื้นไม้โดนแดด และฝน เพื่อความคงทนและยืดอายุการใช้งาน และการใช้สอยพื้นที่มีความเชื่อมโยงถึงกันที่สะดวกมากขึ้น ทำให้กิจกรรมเดิมบางส่วนถูกย้ายมาอยู่บริเวณใต้ถุนแทน จึงทำให้พื้นที่ชานแดดในกลุ่มเรือนเกยดั้งเดิม (Original) ไม่พบในผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมในกลุ่มเรือนเก่า พื้นที่ถัดมาที่มีการเพิ่มเติมการเชื่อมโยงพื้นที่ห้องน้ำบริเวณชั้นบน และห้องเก็บของบริเวณใต้ถุน สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการความปลอดภัยในการใช้สอยพื้นที่ ความสะดวกสบายในการทำกิจกรรมและการจัดเก็บที่มากยิ่งขึ้น และการป้องกันการสูญหายในทรัพย์สิน แต่พบว่าพื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ และพื้นที่เล่าข้าว ยังมีการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมการใช้งานในบางครัวเรือน ลำดับการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมส่วนใหญ่ในเรือนปัจจุบันยังคงมีลักษณะคล้ายเรือนเกยดั้งเดิม (Original) เนื่องจากโครงสร้างผังเรือนยังคงเหมือนเดิม

พบว่าการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่เรือนนอนและขอบเขตการใช้สอยห้องน้ำ โดยพบว่าการย้ายขอบเขตกิจกรรมพื้นที่ในเรือนนอนมาอยู่บริเวณพื้นที่ชานร่มแทน และการย้ายขอบเขตกิจกรรมการใช้สอยห้องน้ำมาอยู่บนเรือน แตกต่างจากผังเรือนเกยดั้งเดิม (Original) คือ ขอบเขตกิจกรรมการนอนจะอยู่บริเวณภายในพื้นที่เรือน และห้องส้วม(ห้องลูกสาว) หรือชานเกย ส่วนพื้นที่ห้องน้ำจะอยู่ใต้ถุนบริเวณสวน สำหรับขอบเขตพื้นที่กิจกรรมอื่นพบการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นพื้นที่กึ่งส่วนตัวและพื้นที่กึ่งสาธารณะที่มีความยืดหยุ่นสูงอยู่แล้ว การใช้พื้นที่จึงมีความทับซ้อนมากกว่า โดยเฉพาะกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่สนิทคล้ายการใช้สอยพื้นที่ในอดีต

กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ พบว่าทิศทางการตั้งเรือนมีการวางพื้นที่เรือนนอนขนานตามแนวถนน ส่วนใหญ่เรือนนอนจะอยู่ทางทิศใต้และใช้เป็นทิศที่หันหัวนอนคล้ายกลุ่มเรือนเก่า ส่วนใหญ่พบการหันด้านข้างตัวเรือนไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก และการหันหน้าบันไดทางขึ้นลงเข้าสู่ถนน ในทิศใต้และทิศตะวันออก ช่วงเสาเรือนยังมี 3 ช่วง คล้ายกลุ่มเรือนเก่า หลังคาเป็นรูปทรงจั่วลาดเอียงต่ำเล็กน้อยซึ่งแตกต่างจากทรงหลังคาในกลุ่มเรือนเก่าที่ยังคงจั่วสูง โดยมีการต่อเติมหลังคาชานเกยคลุมทั่วตัวเรือน พื้นที่ชานเกยและชานร่มมีความแตกต่างจากพื้นที่ชานเกยและชานร่มในกลุ่มเรือนเก่าคือ มีการปรับระดับพื้นเรือนระหว่างชานเกยและชานร่มเสมอกัน วัสดุประกอบโครงสร้างส่วนใหญ่ยังใช้ไม้เป็นหลักมีพื้นที่ก่ออิฐฉาบปูนบางส่วนบริเวณพื้นที่ห้องน้ำ และการต่อเติมพื้นที่ใต้ถุน ส่วนหลังคายังพบการมุงสังกะสีและกระเบื้องลอนคู่มากกว่าวัสดุชนิดอื่น

พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงผังเรือนเพิ่มเติมจากผังกลุ่มเรือนเก่าในพื้นที่เรือนนอน คือมีการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอนเล็กบริเวณพื้นที่ชานร่ม จากการสัมภาษณ์สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการย้ายพื้นที่ห้องส้วม (ห้องลูกสาว) ออกมาอยู่ในพื้นที่ชานร่มแทนเนื่องจากไม่พบห้องส้วม (ห้องลูกสาว) ภายในเรือนนอน สาเหตุส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความนิยมตามยุคสมัย เพื่อความเป็นส่วนตัวมากขึ้นระหว่างห้องลูกสาวกับลูกเขย ก่อนมีการแยกครัวไปสร้างเรือนใหม่ ทำให้ต่อมากลายเป็นพื้นที่ว่างหรือถูกนำมาใช้เป็นห้องเก็บของแทน ส่วนพื้นที่ครัว มีลักษณะโล่งไม่พบผนังปิดล้อมเหมือนกลุ่มเรือนดั้งเดิม (Original) มีพื้นที่ใช้ร่วมที่เชื่อมโยงกัน เช่น พื้นที่ซักล้าง ห้องน้ำ ซึ่งแตกต่างจากเรือนครัวในกลุ่มเรือนเก่าที่มีผนังปิดล้อมมิดชิด พื้นที่ถัดมาคือ ห้องน้ำและห้องเก็บของ ที่พบว่ามีการเพิ่มเติมในพื้นที่บนเรือน หรือบริเวณใต้ถุนเรือนซึ่งคล้ายกับกลุ่มเรือนเก่าแต่แตกต่างจากผังเรือนเกดดั้งเดิม (Original) ที่เป็นพื้นที่โล่งนิยมใช้เก็บฟืน, ถ่าน หรือการแขวนอุปกรณ์ต่างๆตามแนวเสาเรือน

พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ห้องน้ำมาอยู่บริเวณชั้นบนของเรือน ซึ่งคล้ายกับผังในกลุ่มเรือนเก่าแต่แตกต่างตรงการเพิ่มเติมขอบเขตพื้นที่กิจกรรมห้องน้ำในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการมีการสร้างพร้อมกับการปลูกเรือน ในขณะที่กลุ่มเรือนเก่ามีการเพิ่มเติมขึ้นมาภายหลัง ถัดมาพบว่ามีการย้ายขอบเขตพื้นที่กิจกรรมภายในเรือนนอนมาอยู่บริเวณพื้นที่ชานร่มแทน คล้ายกลุ่มเรือนเก่า แต่แตกต่างตรงพื้นที่นอนบริเวณชานร่มของกลุ่มเรือนวิวัฒนาการนิยมทำเป็นห้องและมีความเป็นส่วนตัวมากกว่า โดยใช้พัดลมเป็นอุปกรณ์ถ่ายเทความร้อน แต่พื้นที่ชานร่มของกลุ่มเรือนเก่าพบเพียงการปูเสื่อและกางมุ้งคล้ายกิจกรรมการนอนในผังเรือนเกดดั้งเดิม (Original) เนื่องจากบริเวณนอกชานอากาศถ่ายเทดีกว่า ส่วนขอบเขตกิจกรรมในพื้นที่อื่นพบการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย เนื่องจากอยู่ในพื้นที่กึ่งส่วนตัวและพื้นที่กึ่งสาธารณะที่มีการใช้สอยในพื้นที่ค่อนข้างทับซ้อนทำให้มีความยืดหยุ่นสูงอยู่แล้ว โดยเฉพาะกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่สนิทคล้ายกิจกรรมในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนดั้งเดิม (Original) ในอดีต

พบว่าพื้นที่ชานแดด พื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ ที่มีในผังเรือนเกดดั้งเดิม (Original) หายไป ไม่พบในผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบผังเรือนดั้งเดิมตามยุคสมัยนิยมต่อจากกลุ่มเรือนเก่า แตกต่างมีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ห้องนอน ห้องเก็บของ และการย้ายพื้นที่กิจกรรมชั้นบนมาอยู่ใต้ถุนในบางครั้งเรือนที่นิยมต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนให้เป็นพื้นที่ปิดล้อม ทำให้การเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ชั้นบนลดน้อยลงไม่ค่อยได้ใช้งาน แต่พบว่าพื้นที่เล่าข่าวยังมีการเชื่อมโยงพื้นที่การใช้สอยประโยชน์ในบางครั้งเรือนเนื่องจากยังคงทำอาชีพเกษตรกรรม ส่วนใหญ่ลำดับการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมการใช้สอยในผังเรือนปัจจุบันยังคงมีลักษณะคล้ายกับผังในกลุ่มเรือนเก่า และผังเรือนเกดดั้งเดิม (Original) เพราะกิจกรรมหลักยังคงมีการใช้งานอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง

5.1.2 มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่ภายในเรือน เกยไทยีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ?

พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่จากผังเรือดั้งเดิม (Original) คือการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำบริเวณชั้นบนของเรือน สาเหตุส่วนใหญ่มาจากความต้องการใช้พื้นที่เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอย โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุและการป้องกันอันตรายจากสัตว์มีพิษในการขึ้นลงในเวลากลางคืนเพื่อป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น ส่วนปัจจัยการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องเก็บของ สาเหตุส่วนใหญ่มาจากความต้องการใช้เป็นพื้นที่เก็บรักษาอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆที่มีราคาสูง เพื่อป้องกันการสูญหายจากการลักขโมยของบุคคลภายนอก ส่วนปัจจัยการเปลี่ยนแปลงผังเรือดั้งเดิมบริเวณพื้นที่ชานแดดมาเป็นชานร่มในปัจจุบัน พบว่านอกจากความนิยมตามยุคสมัย และการป้องกันไม่ให้พื้นไม้โดนแดด ป้องกันการลื่นล้มในช่วงฤดูฝนยึดอายุการใช้งาน และการใช้สอยพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องและสะดวกมากขึ้น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ส่วนพื้นที่ถัดมาพบว่าการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมห้องน้ำในบริเวณชั้นบน และการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมห้องเก็บของบริเวณใต้ถุน สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมส่วนบุคคลให้มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นและการมีพื้นที่ห้องเก็บของก็เพื่อป้องกันการสูญหายที่อาจเกิดขึ้นในยามวิกาล แต่พบว่ากิจกรรมการเชื่อมโยงพื้นที่ชานแอ่งน้ำ และพื้นที่เล่าข่าว ยังมีการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมการใช้งานในบางครัวเรือน เนื่องจากบางครัวเรือนยังคงพื้นที่ชานแอ่งน้ำ และบางเรือนยังยึดอาชีพเกษตรกรรมการทำงานจึงยังคงมีพื้นที่เล่าข่าวเอาไว้ ส่วนใหญ่ลำดับการเชื่อมโยงผังกิจกรรมยังคงมีลักษณะคล้ายผังเรือดั้งเดิม (Original) และกลุ่มเรือนเก่า เนื่องจากพื้นที่ทำกิจกรรมหลักยังคงมีการใช้สอยพื้นที่ดั้งเดิม

พบว่าปัจจัยการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ห้องน้ำและพื้นที่เรือนนอน โดยพบว่าการย้ายขอบเขตพื้นที่กิจกรรมห้องน้ำจากบริเวณใต้ถุนเรือนขึ้นมาอยู่บนเรือน เนื่องจากความต้องการเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมการอาบน้ำและการขับถ่ายของคนภายในเรือน ความปลอดภัยจากการขึ้นลงและจากสัตว์มีพิษโดยเฉพาะในเวลากลางคืน ทำให้ขอบเขตพื้นที่เดิมที่อยู่ในพื้นที่กึ่งส่วนตัวปัจจุบันถูกย้ายมาอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวชั้นบนแทน ส่วนการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมภายในเรือนนอน สาเหตุมาจากพื้นที่ชานในเวลากลางคืนอากาศจะปลอดโปร่งและเย็นสบายมากกว่าเรือนนอน อีกสาเหตุคือขอบเขตพื้นที่ชานร่มมีความเชื่อมโยงใกล้กับพื้นที่ห้องน้ำเหมาะในการใช้สอยการขับถ่ายของผู้สูงอายุในเวลากลางคืน ส่วนขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในผังเรือนส่วนอื่นพบการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นพื้นที่กึ่งส่วนตัวและพื้นที่กึ่งสาธารณะที่มีความยืดหยุ่นสูงอยู่แล้ว การใช้พื้นที่จึงมีความทับซ้อนมากกว่า โดยเฉพาะกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่สนิท

กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ พบว่าปัจจัยการเปลี่ยนแปลงผังเรือนเพิ่มเติมจากผังเรือดั้งเดิมในพื้นที่เรือนนอน คือการย้าย (ห้องส้วม หรือห้องนอนลูกสาวเดิม) มาอยู่บริเวณพื้นที่ชานร่มแทนตาม

ยุคสมัยนิยม เพื่อความเป็นส่วนตัวมากยิ่งขึ้นสำหรับลูกสาว และลูกเขย ก่อนมีการย้ายไปสร้างเรือนใหม่เป็นของตัวเอง ถัดมาคือพื้นที่ห้องน้ำที่มีการเพิ่มเติมชั้นมาอยู่บนเรือนคล้ายกับกลุ่มเรือนเก่า สาเหตุมาจากความต้องการใช้พื้นที่เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้สอย ลดอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในการขึ้นลง และป้องกันสัตว์มีพิษในช่วงเวลากลางคืน โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ ส่วนพื้นที่ห้องเก็บของ สาเหตุส่วนใหญ่มาจากความต้องการใช้เป็นพื้นที่เก็บรักษาอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆที่มีราคาสูง เพื่อป้องกันการสูญหายที่อาจจะเกิดขึ้นในยามวิกาล สำหรับการเปลี่ยนแปลงผังเรือนดั้งเดิมบริเวณพื้นที่ชานแดดมาเป็นชานร่ม เนื่องจากความนิยมตามยุคสมัยที่ต้องการป้องกันรักษาพื้นไม้ไม่ให้โดนแดด,ฝน และเพื่อให้มีความคงทนยืดอายุการใช้งาน และยังทำให้การใช้สอยพื้นที่ที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงถึงกันมากขึ้นคล้ายกลุ่มเรือนเก่า

พบว่าปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการเชื่อมโยงพื้นที่ชานแดด พื้นที่ชานแอ่งน้ำในผังเรือน (Original) หายไป ไม่พบในผังการเชื่อมโยงพื้นที่ในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ สาเหตุเนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบผังเรือนดั้งเดิมตามยุคสมัยนิยมคล้ายกับกลุ่มเรือนเก่าโดยการเพิ่มเติมพื้นที่หลังคา แต่พบว่าพื้นที่เล่าข้าว ยังพบมีการเชื่อมโยงพื้นที่การใช้สอยประโยชน์ในบางครัวเรือนเนื่องจากยังมีการประกอบอาชีพทำนาในปัจจุบัน ส่วนลำดับการเชื่อมโยงพื้นที่ใช้สอยยังคงมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มเรือนเก่า แตกต่างคือมีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ห้องนอน ห้องเก็บของ และการย้ายพื้นที่กิจกรรมชั้นบนมาอยู่ใต้ถุนในบางครัวเรือน ที่นิยมต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนให้เป็นพื้นที่ปิดล้อม ทำให้การเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ชั้นบนลดน้อยลงไม่ค่อยได้ใช้งาน

พบว่าปัจจัยการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ห้องน้ำ และขอบเขตพื้นที่กิจกรรมการนอนคล้ายกลุ่มเรือนเก่า โดยพบว่ามีการย้ายขอบเขตพื้นที่กิจกรรมภายในเรือนนอน และการเพิ่มเติมขอบเขตพื้นที่ห้องน้ำจากพื้นที่เดิมอยู่บริเวณใต้ถุนเรือน ปัจจุบันถูกย้ายมาอยู่บนเรือนแทนหรือบางเรือนมีการสร้างพร้อมกับการปลูกเรือน เนื่องจากความต้องการความสะดวกสบายในการใช้สอยพื้นที่โดยเฉพาะในช่วงเวลากลางคืน เพื่อทำกิจกรรมการอาบน้ำและการขับถ่ายเป็นต้น ถัดมาคือสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมการนอน ปัจจุบันพบว่ามีการย้ายพื้นที่จากเรือนนอนของผู้สูงอายุมาอยู่บริเวณพื้นที่ชานเกยหรือชานร่มแทน เนื่องจากอากาศในพื้นที่ชายร่มปลอดภัยและถ่ายเทดีกว่าพื้นที่ภายในเรือนนอน ส่วนสาเหตุการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอนบางเรือนใช้เป็นห้องลูกสาว,ลูกเขย เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัวมากยิ่งขึ้น บางครัวเรือนเพื่อการใช้สอยของลูกหลานที่เริ่มโตเป็นหนุ่มสาว ก่อนมีการแต่งงาน แล้วย้ายไปสร้างเรือนใหม่เป็นของตัวเอง สำหรับการเปลี่ยนแปลงขอบเขตพื้นที่กิจกรรมในเรือนที่มีพื้นที่ปิดล้อมบริเวณใต้ถุน สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากพื้นที่ชั้นบนมีความเสื่อมโทรมผุพังผู้พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ การขึ้นลงมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย อากาศชั้นบนร้อนอบอ้าว บวกกับความพร้อมในทางการเงินซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริเวณพื้นที่ใต้ถุนเรือน แตกต่างจากกลุ่มเรือนเก่าที่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป มีการซ่อมแซมเฉพาะในส่วนที่ผุพังจากเศษวัสดุเดิมที่มีอยู่และส่วนใหญ่ผู้พักอาศัยเป็นผู้ซ่อมแซมพื้นที่เอง

5.1.3 สรุปรูปข้อค้นพบตัวแปรจากประเด็นการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือน เกยไถ้อีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี

พื้นที่กิจกรรมและผัง เรือนเกย [ORIGINAL]	พื้นที่กิจกรรมและผัง [กลุ่มเรือนเกย]	พื้นที่กิจกรรมและผัง [กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ]
① เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ, หองลูกสาว)	① เรือนนอน (เปิง, หิ้งพระ, หองลูกสาว)	① เรือนนอน > ห้องนอนเล็ก
② ชานเกย	② ชานเกย	② ชานเกย
③ ชานแดด	③ 3 ชานแดด > ชานรม	③ 3 ชานแดด > ชานรม
④ เรือนครัว	④ เรือนครัว	④ ชาน, ครัว
⑤ อ้านแอ่งน้ำ	⑤ 5 อ้านแอ่งน้ำ > มีบางเรือน	⑤ 5 อ้านแอ่งน้ำ > หายไป
⑥ บ้านโต	⑥ บ้านโต	⑥ บ้านโต
⑦ ไตถุนโลง	⑦ ไตถุนโลงปิดล้อมบางส่วน	⑦ 7 ไตถุนโลง > ไตถุนปิดล้อม
⑧ เล้าข้าว	⑧ 8 เล้าข้าว > มีบางเรือน	⑧ 8 เล้าข้าว > มีบางเรือน
	⑨ 9 ห้องน้ำ	⑨ ห้องน้ำ
	⑩ 10 ห้องเก็บของ	⑩ ห้องเก็บของ

● ไม่พบพื้นที่

◐ พื้นที่เปลี่ยนแปลง

○ พื้นที่ Original

รูปที่ 5.1: แสดงการหายไป การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม และการคงอยู่ของพื้นที่กิจกรรม
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

5.1.3.1 การหายไปของพื้นที่ชานแดด ป้องเอี่ยม อ้านแอ่งน้ำ และเล้าข้าว

การหายไปของพื้นที่ชานแดดในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > พบว่าเกิดจากความนิยมตามยุคสมัย ความต้องการส่วนบุคคลในด้านการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมให้ต่อเนื่อง วัสดุพื้นไม้เรือนชานแดดผุพังง่ายเพราะโดนแดด ฝน ทำให้เกิดการลื่นล้มในช่วงฤดูฝน มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมเดิมในอดีต เช่น กิจกรรมการนั่งกอดฝ้าย กิจกรรมการนั่งรับแดดเพื่อคลายความหนาวในช่วงเช้า กิจกรรมการนั่งจักตอกเพื่อเตรียมเอาไผ่มัดรวงข้าว กิจกรรมการนั่งจักรสาน และกิจกรรมการนอนเล่นพักผ่อนเพื่อดูดาวในช่วงเวลากลางคืนระหว่างคนในครอบครัวก็หายไป โดยพบการย้ายกิจกรรมอื่นเข้ามาแทน เช่น ภายหลังจากต่อเติมพื้นที่หลังคาตามยุคสมัยนิยม มีการย้ายพื้นที่กิจกรรมการนอนผู้สูงอายุ และการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอนหรือห้องเก็บของ ทำให้พื้นที่ที่มีความทับซ้อนในการใช้งานกลายเป็นพื้นที่ใช้ร่วมเพิ่มขึ้นทั้งผู้พักอาศัย ลูกหลานญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านที่สนิท

รูปที่ 5.2 แสดงการหายไปของพื้นที่ชานแดดและการเปลี่ยนกิจกรรมอื่นเข้ามาแทน
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

รูปที่ 5.3 แสดงการหายไปของป่องเอี่ยมและการเปลี่ยนช่องหน้าต่างเข้ามาแทน
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

การหายไปของป่องเอี่ยมหรือช่องเอี่ยมในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > มีการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมอื่นเข้ามาแทน เช่น การปรับเปลี่ยนพื้นที่ผนัง โดยการเจาะช่อง เพื่อทำเป็นช่องหน้าต่างแทนทำให้อากาศถ่ายเทมากขึ้น เนื่องจากอากาศในปัจจุบันร้อน ต่างจากในอดีตที่อากาศหนาวเย็นจึงไม่พบการเจาะช่องหน้าต่าง

การหายไปของพื้นที่ฮ้านอ่างน้ำในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > มีการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมอื่นเข้ามาแทน สาเหตุเนื่องจากการปรับเปลี่ยนอุปกรณ์สมัยใหม่เข้ามาใช้สอยแทน เช่น การใช้ตุ้มน้ำเพื่อจัดเก็บน้ำดื่มให้เย็นขึ้น และการใช้ถังพลาสติกเพื่อใช้สำหรับรองเก็บน้ำดื่ม

บ้านแอ่งน้ำ> ตู้เย็น
,ดึงเก็บน้ำพลาสติก

รูปที่ 5.4 แสดงการหายไปของพื้นที่บ้านแอ่งน้ำและการเปลี่ยนกิจกรรมอื่นเข้ามาแทน
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

การหายไปของพื้นที่เล่าข่าวบางครัวเรือนในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือน
วิวัฒนาการ> เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพทำนา การนำข้าวเปลือกไปเก็บไว้บริเวณใต้ถุน
หรือห้องเก็บของแทน โดยพบมีการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมอื่นเข้ามาแทน เช่น
พื้นที่ว่างกลายเป็นลานอเนกประสงค์สำหรับจัดงานบุญหรือจอดรถ บางส่วนวางแคร่สำหรับ
นั่งเล่นพักผ่อนปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน หรือรับแขกเป็นต้น

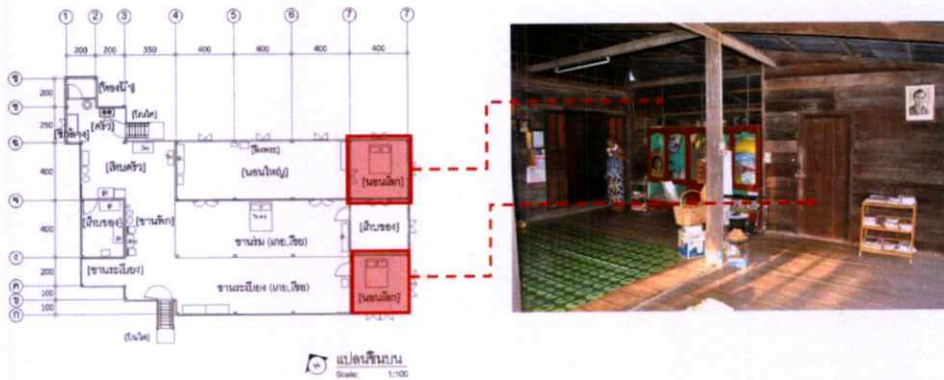

เล่าข่าว> ลานพื้นที่ว่าง พื้นที่อเนกประสงค์สำหรับ
นั่งเล่น,ปฏิสัมพันธ์กับแขก

รูปที่ 5.5 แสดงการหายไปของพื้นที่เล่าข่าวในบางครัวเรือนและการเปลี่ยนกิจกรรมอื่นเข้ามาแทน
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

5.1.3.2 การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่กิจกรรมห้องนอน, ห้องน้ำ, ห้องเก็บของ

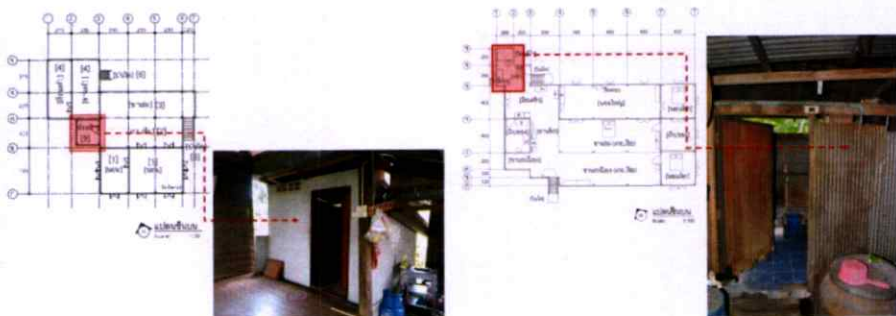
การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอนในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากแต่ละครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นลูกหลานเริ่มโตเป็นหนุ่มสาวมีความต้องการพื้นที่ส่วนตัว และลูกเขยที่ต้องการใช้ห้องนอนเป็นพื้นที่ส่วนตัวก่อนย้ายไปสร้างเรือนใหม่ของตัวเอง จึงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของผังเรือนโดยรวมในปัจจุบัน

รูปที่ 5.6 แสดงการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอน

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

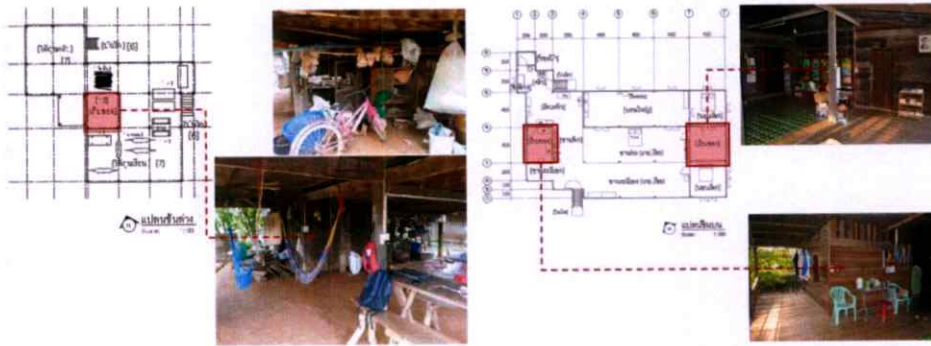
การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำบริเวณชั้นบนเรือนในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความไม่สะดวกสบายในการขึ้นลงเพื่อไปใช้สอยห้องน้ำบริเวณใต้ถุนเรือน ความไม่ปลอดภัยจากสัตว์มีพิษที่อาจเกิดในช่วงเวลากลางคืน ในเรือนมีผู้สูงอายุอาศัยร่วม การเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำจึงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยรวมของผังเรือนในด้านพื้นที่ใช้สอย

รูปที่ 5.7 แสดงการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องน้ำ

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

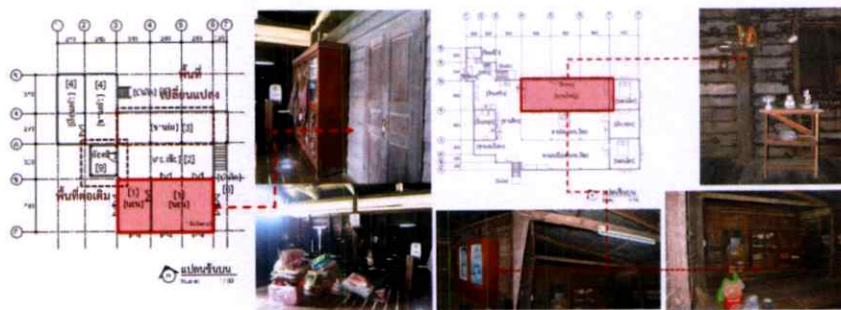
การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมห้องเก็บของในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการมีพื้นที่เพื่อใช้เก็บอุปกรณ์สำคัญ เช่น อุปกรณ์ในครัวเรือน อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้านที่มีราคา อุปกรณ์ที่ไม่ค่อยได้เอาออกมาใช้งาน หรือ อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือการเกษตรเพื่อป้องกันการสูญหาย ซึ่งมีผลในทางกายภาพโดยรวมทำให้พื้นที่ว่างลดลง แต่มีพื้นที่ใช้สอยจัดเก็บเพิ่มขึ้น

รูปที่ 5.8 แสดงการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่ห้องเก็บของ
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

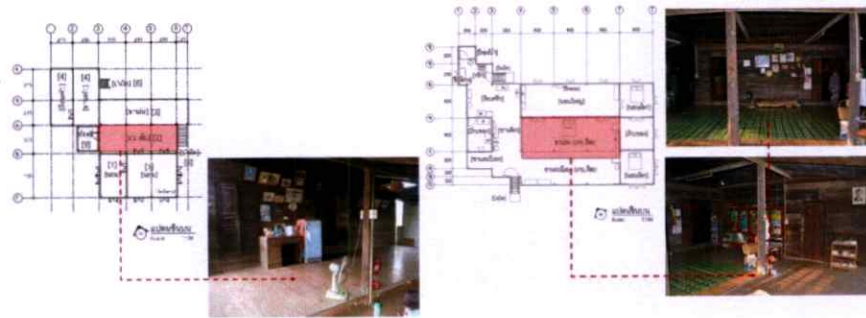
5.1.3.3 การคงอยู่ของพื้นที่เรือนนอน, ขานเกย, และเรือนครัว

การคงอยู่ของพื้นที่เรือนนอนในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > พบสาเหตุส่วนใหญ่มาจาก ความนิยมและความต้องการใช้สอยพื้นที่กิจกรรมเดิมในพื้นที่ลดลง สาเหตุจากอากาศภายในเรือนนอนร้อนขึ้นกว่าในอดีต จึงพบเพียงการย้ายพื้นที่กิจกรรมการนอนบางส่วนไปอยู่ในบริเวณพื้นที่ขานแทน แต่พบว่าพื้นที่หิ้งพระยังคงอยู่และสภาพแวดล้อมโดยรวมยังคงเหมือนเดิม มีเพียงการหายไปของ (ห้องส้วมหรือห้องลูกสาว) ในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ แต่ยังไม่มียผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยรวมของพื้นที่เรือนนอน

รูปที่ 5.9 แสดงการคงอยู่ของพื้นที่เรือนนอน
ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

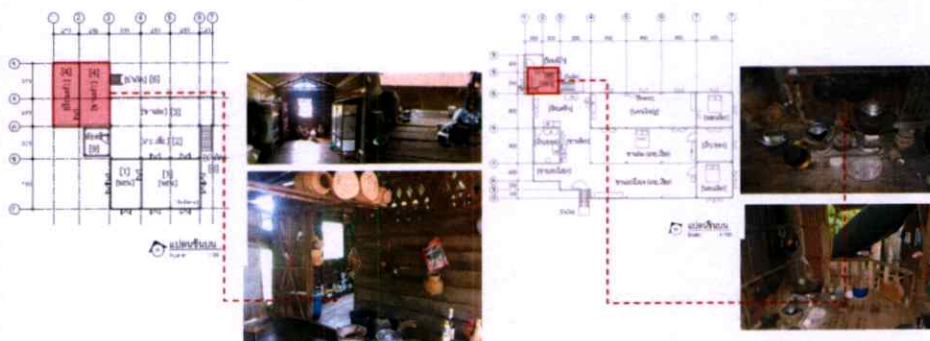
5.1.5.2 การคงอยู่ของพื้นที่ซานเกยในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > พบว่าส่วนใหญ่มีการใช้งานที่ทับซ้อนสามารถใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น และเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ทั้งการเก็บของ นอน นั่งเล่น กินข้าวของคนภายในบ้าน พบเพียงการปรับพื้นที่ให้เสมอกันกันระหว่างซานร่ม และการเพิ่มเติมพื้นที่ห้องนอนและห้องเก็บของในกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ แต่ยังไม่ส่งผลต่อโครงสร้างผังเรือนโดยตรง แต่ก็มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยรวมของพื้นที่ซานเกย เนื่องจากมีพื้นที่ใช้สอยเพิ่มขึ้น

รูปที่ 5.10 แสดงการคงอยู่ของพื้นที่ซานเกย

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

5.1.5.3 การคงอยู่ของพื้นที่เรือนครัวในกลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ > พบส่วนใหญ่ยังมีการใช้งานพื้นที่ตามผังเรือนเดิม เนื่องจากเป็นพื้นที่ใช้ทำกิจกรรมหลักในแต่ละวัน มีเพียงการปรับเปลี่ยนพื้นที่กิจกรรมบางส่วนเพื่อให้เป็นพื้นที่ใช้สอยที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน เช่น การเชื่อมโยงพื้นที่ซักล้าง พื้นที่ห้องน้ำ และพื้นที่จัดเก็บวางของเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่ส่วนใหญ่จึงยังไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยรวมของผังเรือนครัว

รูปที่ 5.11 แสดงการคงอยู่ของพื้นที่เรือนครัว

ที่มา: ผู้ศึกษาวิจัย 2562

5.2 อภิปรายผล

การอภิปรายผลที่ได้จากการศึกษาจากประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า เรือนเกยไทยอีสาน (กลุ่มเรือนเก่า) ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะโครงสร้างสถาปัตยกรรมคล้ายเรือนเกยไทยอีสานแบบดั้งเดิม (Original) ทั้งรูปทรงหลังคาและช่วงเสา 3 ช่วง ผังเรือนชั้นบนซึ่งประกอบไปด้วย เรือนนอน (ห้องพระ, ห้องส้วมหรือห้องลูกสาว) ขานเกย (ชานนอน) ขานร่ม (ซึ่งเป็นพื้นที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากผังเรือนดั้งเดิม(Original) ในพื้นที่ชานแดด/พื้นที่ห้องน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่เพิ่มเติมขึ้นมาภายหลัง เพื่อเพิ่มความสะดวกสบาย ความปลอดภัยจากสัตว์มีพิษ และอันตรายที่อาจจะเกิดจากการชันลง / พื้นที่ใต้ถุนเรือนซึ่งมีลักษณะยกพื้นสูงใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ มีพื้นที่ปิดล้อมบางส่วนสำหรับทำเป็นห้องเก็บของ เช่น เก็บพิน เก็บถ่าน และเก็บอุปกรณ์การเกษตร บางส่วนใช้เป็นพื้นที่สำหรับนั่งนอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวันของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมโดยรวมพบว่า มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีความสอดคล้องกับเขื่อนไทลาว, เขื่อนอีสาน, เขื่อนเกยของ (จันทนีย์ วงศ์คำ, 2544) (จิตรมณี,วันดี,อรศิริ, 2546) (วิจิต, ไพโรจน์, 2546) และ(ธนิศร์, นพตล, 2559) ที่เคยมีการศึกษาก่อนหน้า ซึ่งให้เห็นได้ว่าเรือนเกยไทยอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐนั้นมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและผังเรือนคล้ายกับเรือนไทยอีสานในพื้นที่อื่น แต่อาจมีความแตกต่างกันในด้านสัดส่วนและผังพื้นเรือนบางส่วน และการใช้สอยพื้นที่ทำกิจกรรม เนื่องจากขอบเขตการใช้งานส่วนบุคคลที่ต่างกันต่างวาระและจำนวนสมาชิก

อภิปรายผลที่ได้จากการศึกษาเรือนเกยไทยอีสาน (กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ) ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งก็พบว่า มีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยไทยอีสานจากกลุ่มเรือนเก่า ทั้งแบบมีใต้ถุนและแบบมีพื้นที่ปิดล้อมใต้ถุนครึ่งปูนครึ่งไม้ ซึ่งก็พบว่ามีช่วงเสา 3 ช่วงเหมือนกัน มีการเปลี่ยนแปลงหลังคาจากจั่วสูงจากกลุ่มเรือนเก่าเป็นจั่วลาดเอียงต่ำเทิบหลังคาเกยชานทั่วตัวเรือน และพบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชานแดดมาเป็นชานร่มคล้ายกลุ่มเรือนเก่า แต่แตกต่างกันคือกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ มีพื้นที่เพิ่มเติมบริเวณพื้นที่ชานเกย,ชานร่มคือห้องนอนเล็ก และห้องเก็บของ พบว่ามีการปรับระดับพื้นชานให้เสมอกันไม่นิยมทำสูงต่ำเหมือนกลุ่มเรือนเก่า บางครัวเรือนพบห้องเก็บของในบริเวณพื้นที่ใต้ถุน ถัดมาคือพบการเพิ่มเติมหรือการย้ายพื้นที่ห้องน้ำมาอยู่บนเรือนบริเวณพื้นที่ชานครัว พื้นที่ชานส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่เชื่อมโยงกิจกรรมอื่น เช่น นอน กินข้าว เก็บของ วางตู้ และแขวนเสื้อผ้าเป็นต้น ส่วนเรือนครัว พบมีการขยายพื้นที่ให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งมากขึ้น มีพื้นที่ใช้ร่วมบางส่วน เช่น พื้นที่ซักล้าง และพื้นที่เก็บของเป็นต้น

อภิปรายผลที่ได้จากการศึกษาเรือนเกยไทยอีสานที่มีพื้นที่ปิดล้อมบริเวณพื้นที่ใต้ถุนแบบครึ่งปูนครึ่งไม้ซึ่งก็พบว่า ส่วนใหญ่ที่นิยมต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนให้เป็นพื้นที่ปิดล้อมด้วยการก่ออิฐฉาบปูนมากขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่มาจากบริเวณพื้นที่ชั้นบนผู้พักมีความเสี่ยงต่อการเกิดอันตราย การชันลงลำบากโดยเฉพาะกับผู้สูงอายุ และความนิยมตามยุคสมัยที่มีความต้องการเปลี่ยนพื้นที่ทำกิจกรรมของ

ผู้อยู่อาศัยเอง โดยพบว่าพื้นที่ปิดล้อมใต้ถุนมีลักษณะเป็นโถงใหญ่นิยมใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ สำหรับนั่งนอน หรือรับแขก มีพื้นที่ปิดกั้นบางส่วนสำหรับห้องน้ำ และครัว พื้นที่ชั้นบนยังคงสภาพ โครงสร้างเรือนเดิมที่ยังใช้ประโยชน์เฉพาะบางส่วนเท่านั้น ส่วนใหญ่นิยมเก็บสิ่งของที่ไม่ค่อยได้ใช้งาน กิจกรรมส่วนใหญ่จึงถูกย้ายลงมาในพื้นที่ชั้นล่างแทน จากการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะโครงสร้าง ทางสถาปัตยกรรมและผังพื้นของเรือนพบว่า มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มเรือนประยุกต์ เรือนวิวัฒนาการ ของ (จันทน์ย วรงค์คำ, 2544) (จิตรมณี, วนิต, อรศิริ, 2546) และ (ธนศรี, นพดล, 2559) ทั้งแบบมีใต้ ถุนและแบบมีพื้นที่ปิดล้อมใต้ถุน ที่เคยมีการศึกษาก่อนหน้า ซึ่งให้เห็นได้ว่าเรือนเกยไทยอีสานในเขต พื้นที่เทศบาลเมืองเขมรานั้นมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและผังเรือนคล้าย กับเรือนไทยอีสานในพื้นที่อื่น แต่อาจมีความแตกต่างกันในด้านสัดส่วนและผังพื้นเรือนบางส่วน และ การใช้สอยพื้นที่ทำกิจกรรม เนื่องจากขอบเขตการใช้งานส่วนบุคคลที่ต่างกันต่างวาระและจำนวน สมาชิก

ผลที่ได้จากการสรุปอภิปรายผลส่วนใหญ่พบว่า การเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้น เรือนเกยไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่ม มีความเชื่อมโยงตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับลักษณะทาง สถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นเมื่อนำมาเทียบกับแนวคิดของ (จิวิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2540) ที่พูดถึงรูปแบบ ของอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีรูปแบบและลักษณะที่แตกต่างกันไป ตามลักษณะ ของวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และสภาพดินฟ้าอากาศในแต่ละท้องถิ่นที่ย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งเรือนเกยไทยอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราก็มีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่เช่นกัน หรือแนวคิดของ (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, 2540) ที่พูดถึง สถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยเบื้องต้นที่ยังไม่มีการเพิ่มองค์ประกอบทาง ศิลปะตกแต่งเข้าไปมาก งานสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นจึงเกิด ขนาด สัดส่วน อาคาร การใช้วัสดุก่อสร้าง ความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย คตินิยมของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ คล้ายกับเรือนเกยไทยอีสานในเขต เทศบาลเมืองเขมรานั้นที่มีขนาด และสัดส่วนของเรือน การใช้วัสดุก่อสร้าง ความต้องการด้านประโยชน์ ใช้สอยเช่นกัน และโดยเฉพาะการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายไม่มีความซับซ้อนทางสังคม

และยังมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนพื้นถิ่นของ (Rapoport, 1969) ที่พบว่าการใช้วัสดุที่เหมือนกันในการสร้างรูปทรงที่ต่างกัน ในทำเลที่ตั้งบ้านเรือนที่ใกล้เคียง กันก็พบว่าบ้านมีรูปร่างต่างกัน ซึ่งสรุปได้ว่า รูปทรงบ้านไม่ได้ถูกบังคับด้วยวัฒนธรรมชาติโดยตรงหรือ ผลของปัจจัยเชิงเดี่ยวอื่น ๆ ทั่วไป แต่ทว่าเป็นผลมาจากสิ่งที่เป็นองค์รวมของปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม (Socio-Cultural) และเงื่อนไขผู้ใช้งานทั้งหมด, ชายและชุมชน ยังกล่าวไว้อีกว่าหากวิถีชีวิต ยังเป็นแบบในอดีตยังอยู่ในระดับเครือญาติ และชุมชนแบบดั้งเดิม เรือนมักมีบริเวณของพื้นที่ว่าง การ ใช้สอยและกิจกรรมที่เหมือนกัน

ส่วนปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นภายในเรือนเกยไทย อีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีปัจจัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เทศบาลเมืองเขมรานั้นที่เชื่อมโยงกับแนวคิดของ (John Perkin, 2003) ที่พูดถึงการเปลี่ยนแปลงภูมิ

ทัศน์ในชนบท (Evolving rural landscape) โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านสถานะเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร การเปลี่ยนแปลงด้านการผสมผสานทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงด้านระบบกิจกรรม การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงด้านการค้าขายและอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตรงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางกายภาพในบริบทโดยรวมในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐด้วยเช่นกัน และแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยาของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ซึ่งกล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ จากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง ในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าขั้นที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีรูปแบบเรียบง่าย ไปสู่รูปแบบที่สลับซับซ้อนมากขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ในที่สุด

5.3. ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะ

ข้อจำกัดในการศึกษาบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก เช่น กลุ่มเรือนเก่า มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่ผู้พักอาศัยในเรือนเป็นผู้สูงอายุ เรือนมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่และการยกเลิกการใช้สอยพื้นที่บางส่วนในอดีต บางข้อมูลต้องอาศัยการสัมภาษณ์ลูกหลานที่ยังพอมองจำที่ดีกว่าผู้สูงอายุประกอบ อาจมีความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลเท่าที่ควร ส่วนกลุ่มเรือนวิวัฒนาการพบมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมพื้นที่หลายส่วน ผู้พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุคล้ายกลุ่มเรือนเก่าทำให้เกิดปัญหาการจดจำรายละเอียดผังเรือนในอดีตเช่นกัน ผู้ศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องยึดผังเรือนปัจจุบัน โดยการใช้เส้นประและสัญลักษณ์ระบุตำแหน่งบริเวณพื้นที่เปลี่ยนแปลงในอดีตบางส่วนที่ไม่อาจระบุพื้นที่ชัดเจนได้ และการสัมภาษณ์ลูกหลานประกอบ และเนื่องจากเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่เน้นการเข้าถึงข้อมูลในเชิงลึกและระยะเวลาที่จำกัด การกำหนดกลุ่มตัวอย่างและขอบเขตการศึกษา จึงขอเลือกศึกษาเฉพาะกลุ่มเรือนเกยไทยอีสานเท่านั้น ซึ่งก็พบว่ากลุ่มเรือนเกยเป็นกลุ่มเรือนส่วนใหญ่ของกลุ่มเรือนไทยอีสานที่ยังมีผู้พักอาศัย และจากการเปรียบเทียบลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมในกลุ่มเรือนไทยอีสานดั้งเดิม เช่น เรือนเกย เรือนโง้ง และเรือนแฝด ในพื้นที่เทศบาลเมืองเขมราฐ พบว่ามีเพียงกลุ่มเรือนเกยเท่านั้นที่ยังมีลักษณะโครงสร้างที่ชัดเจนและสมบูรณ์ ทั้งนี้การศึกษากลุ่มตัวอย่างจึงไม่รวมถึงเรือนค้าขาย หรืออาคารพาณิชย์ต่างๆ ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจึงเป็นข้อมูลเฉพาะกลุ่มเรือนเกยไทยอีสานที่ระบุไว้จำนวน 8 หลังเท่านั้นอาจยังไม่ครอบคลุมข้อมูลในกลุ่มเรือนประเภทอื่นเท่าที่ควร เพราะส่วนหนึ่งการเข้าสำรวจพื้นที่ อาศัยความยินยอมจากเจ้าของเรือนเป็นหลัก และการคัดเลือกคุณลักษณะตามโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่น จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

ข้อเสนอแนะในอนาคตถ้ามีการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการลงพื้นที่ศึกษากลุ่มเรือนประเภทอื่นที่อาจจะใช้ศึกษาในด้านเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมในยุคสมัยปัจจุบัน หรือการเพิ่มเติมกลุ่มตัวอย่าง

ที่มีความหลากหลายในหลายด้าน และการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในประเด็นอื่นที่แตกต่างจากการค้นพบในการศึกษาครั้งนี้ เช่น สาเหตุหรือลักษณะการวิวัฒนาการของผังพื้นภายในเรือน หรือการหายไปของพื้นที่ในผังเรือนเรือนเกยไท้อีสานในปัจจุบัน นอกจากนี้พื้นที่ชานแดด พื้นที่ฮ้านแอ่งน้ำ หรือพื้นที่เล่าข้าว ที่เป็นพื้นที่อื่นที่ยังไม่ได้ทำการศึกษาก่อนหน้านี้ แต่อย่างไรก็ตามแม้ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ยังไม่ชี้ชัดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังเรือนเกยไท้อีสาน ว่าในอนาคตอาจจะมีพื้นที่ถูกยกเลิกการใช้งานเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร หรือแม้แต่การลดน้อยลงของกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ แต่จากการสังเกตบริบทโดยรวมความนิยมในการสร้างที่พักอาศัยในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราฐในปัจจุบัน พบว่ามีการเพิ่มขึ้นของบ้านร่วมสมัยหรือบ้านจัดสรรเริ่มเข้ามามีบทบาทแทนที่และมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆซึ่งอาจส่งผลต่อการสูญสลายไปของกลุ่มเรือนเก่าและกลุ่มเรือนวิวัฒนาการที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ในชุมชนระยะยาวก็เป็นได้ในอนาคต

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ของประเทศไทยและในสปป.ลาว. ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไพฑูริย์ ภูธา.2554. **ความเป็นมาของคนอีสานในเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์.พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ประวัติเมืองเขมราฐธานี ครบรอบ ๑๘๐ปี.ที่ระลึกในงานวางศิลาฤกษ์ศาลหลักเมืองเขมราฐ-อนุสาวรีย์ พระเทพวงศา (กำ) อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดอุบลราชธานี วันที่๑๒-๑๔ เมษายน พ.ศ.๒๕๓๗. อุบลราชธานี :รุ่งศิลป์การพิมพ์ออฟเซท,๒๕๓๗.
- วิโรฒ ศรีสุโร. 2537. “ วิกฤตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในดินแดนอีสาน ” .วารสารอาษา. (พฤศจิกายน 2537):81-85.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์.(2554).เรือนพักอาศัยรูปแบบสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.วารสารอาษา. มกราคม,53-65.
- วิชิต คลังบุญครอง และไพโรจน์ เพชรสังหาร. (2546). “ เอือนอีสาน.” ในอีสานสถาปัตยกรรม **พิเศษ:สถาปัตยกรรมอีสาน,** หน้า 25-32. ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมชาย นิลอาธิ.2530. “ เรือนอีสานและประเพณีการอยู่อาศัย”. ใน กระบวนการสถาปนิกอีสาน (บรรณาธิการ).**สถาปัตยกรรมอีสาน.**กรุงเทพฯ: เมฆาเพลส.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. 2538. ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน.ขอนแก่น:ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อมราวดี คำบุญ. 2556. **การประเมินความพร้อมทางการท่องเที่ยวของเมืองท่องเที่ยวขนาดเล็ก อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดอุบลราชธานี.** รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยว สาขาการจัดการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Guney, Y, I, 2005. **Appropriated'a la Franga': An examination of Turkish modernizationthrough the lens of domestic culture.** University of Michigan, Ann Arbor.
- Hillier. B. & Hanson, J. (1984). **The social logic of space.** Cambridge; NEW York: Cambridge University Oress.
- Rapoport, a. 1969. **Houses Form and Culture.** London: Prentice-Hall International,Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ชุดที่.....

แบบสัมภาษณ์

หัวข้อ “สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในเรือนพื้นถิ่นชุมชนเมืองเขมราฐ
จังหวัดอุบลราชธานี”

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
กรุณาใส่เครื่องหมาย ลงในช่องว่าง ที่ท่านต้องการ

1. ชื่อ นาย/นาง/น.สนามสกุล.....
อาชีพ..... เพศ ชาย หญิง
2. อายุ.....ปี
3. จำนวนสมาชิก.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน
4. บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
5. ลักษณะเรือน พักอาศัยอย่างเดียว ค้าขาย พักอาศัยและค้าขาย
6. ประเภทเรือน ไม้ทั้งหลัง ปูนทั้งหลัง ครึ่งปูนครึ่งไม้
7. อายุเรือน 10-50 ปี 51-60 ปี 61-70 ปี 71ขึ้นไป
8. พื้นที่กิจกรรมส่วนตัว ห้องพระ ห้องนอน โถง ชานพัก ครัว
 ห้องน้ำ ห้องเก็บของ ใต้ถุนชั้นล่าง บริเวณเขตรั้ว
9. พื้นที่กิจกรรมกึ่งส่วนตัว ห้องพระ ห้องนอน โถง ชานพัก ครัว
 ห้องน้ำ ห้องเก็บของ ใต้ถุนชั้นล่าง บริเวณเขตรั้ว
10. พื้นที่กิจกรรมกึ่งสาธารณะ ห้องพระ ห้องนอน โถง ชานพัก ครัว
 ห้องน้ำ ห้องเก็บของ ใต้ถุนชั้นล่าง บริเวณเขตรั้ว
11. พื้นที่กิจกรรมสาธารณะ ห้องพระ ห้องนอน โถง ชานพัก ครัว
 ห้องน้ำ ห้องเก็บของ ใต้ถุนชั้นล่าง บริเวณเขตรั้ว
12. พื้นที่ปรับปรุง ชั้นบนบริเวณ.....
.....
 ชั้นล่างบริเวณ.....
.....

ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ข

ชุดที่.....

แบบสำรวจโครงสร้าง

ประเภทเรือน.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วัสดุตัวเรือน

1. พื้น ชั้นบน ไม้ กระเบื้อง อื่นๆ
 ชั้นล่าง ไม้ กระเบื้อง ซีเมนต์ขัดมัน โลง
2. ผนัง ชั้นบน ไม้ แผ่นยิปซัม สังกะสี วางแนวอน
 ชั้นล่าง ไม้ แผ่นยิปซัม ปูน วางแนวตั้ง
3. หลังคา ทรงหลังคา จั่วสูง(คลุมเกย) ปั้นหยา จั่วเอียงต่ำ(คลุมเกย)
 วัสดุหลังคา ไม้ สังกะสี กระเบื้องลอนคู่
4. เสา ไม้กลม ปูน ครึ่งปูนครึ่งไม้ อื่นๆ
 ไม้เหลี่ยม
5. ประตู ไม้ เหล็ก กรอบไม้บานกระຈก
 บานเดี่ยว บานคู่ กรอบเหล็กบานกระຈก
6. หน้าต่าง ไม้ เหล็ก กรอบไม้บานกระຈก
 บานเดี่ยว บานคู่ กรอบเหล็กบานกระຈก
7. รั้ว ไม้ ปูน ไม้ไผ่ เหล็ก อื่นๆ

วัสดุห้องน้ำ

1. พื้น ไม้ กระเบื้อง ซีเมนต์ขัดมัน อื่นๆ
2. ผนัง ไม้ แผ่นยิปซัม ปูน อื่นๆ
3. วัสดุคุมหลังคา ไม้ สังกะสี กระเบื้องลอนคู่

วัสดุห้องครัว

1. พื้น ไม้ กระเบื้อง ซีเมนต์ขัดมัน อื่นๆ
2. ผนัง ไม้ แผ่นยิปซัม ปูน โครงเหล็ก อื่นๆ
3. วัสดุคุมหลังคา ไม้ สังกะสี กระเบื้องลอนคู่

ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ค

ชุดที่.....

แบบสำรวจรังวัด

ประเภทเรือน.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....

ลักษณะทางกายภาพ

ผังบริเวณชั้นล่าง	ผังชั้นบน

ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ง

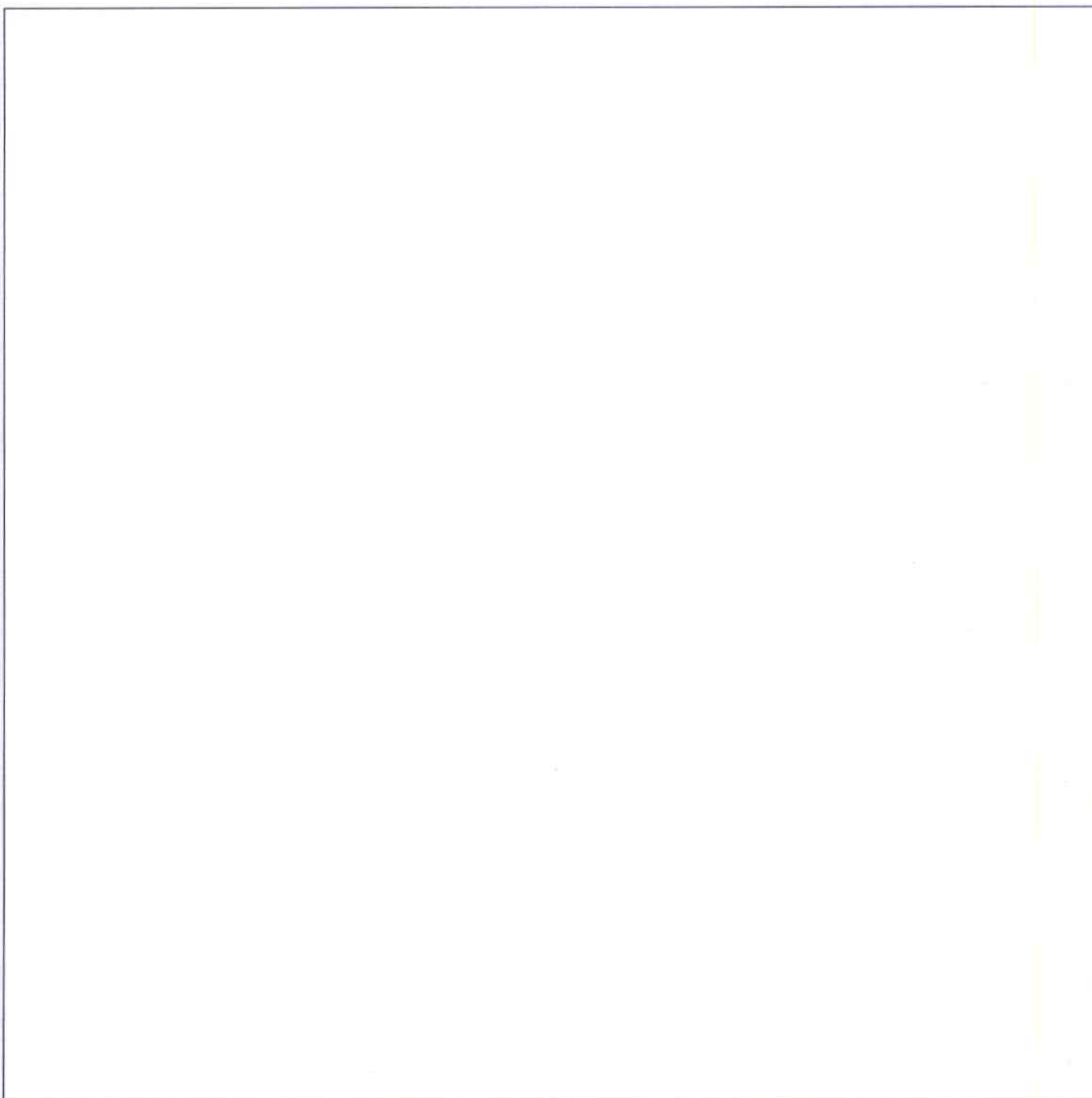
ชุดที่.....

แบบสำรวจผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม

ประเภทเรือน.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....

ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก จ

ชุดที่.....

หนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูล

ที่ ศธ 0524.03/ 2016

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

4 กรกฎาคม 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูล

เรียน นายเทศมนตรีตำบลเขมราฐ

ตามที่ นายต่อกร สีฉินวัน นักศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชุมชนเมืองเขมราฐ และสำรวจพื้นที่ภายในบ้าน สำหรับนำไปศึกษากรณีกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมภายในบ้านพื้นถิ่นชุมชนเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี" ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนำไปใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น หากมีข้อขัดข้องประการใดติดต่อนักศึกษาโดยตรงที่ 094-479-1624

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิรายุ ชุมสาย ณ อยุธยา)
รองคณบดีฝ่ายบริหารวิชาการ
ปฏิบัติกรแทนคณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ที่ ศธ 0524.03/๓๐๖๗

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

4 กรกฎาคม 2561

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรม อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

ตามที่ นายหัตถกร สິณวัน นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มีความประสงค์ขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูลประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประวัติความเป็นมาของชุมชนเขตเทศบาลเมืองเขมราฐ เพื่อนำข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมภายในบ้านพื้นถิ่นชุมชนเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี" ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนำไปใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น หากมีข้อขัดข้องประการใดติดต่อนักศึกษาโดยตรงที่ 094-479-1624

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิราวุธ ชุมชาย ณ ออุษยา)
รองคณบดีฝ่ายบริหารวิชาการ
ปฏิบัติกรแทนคณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ภาคผนวก ฉ

บทความ

การเปลี่ยนแปลงผังพื้นเรือนไทยอีสานเทศบาลเมืองเขมราฐ
จังหวัดอุบลราชธานี

THE CHANGES OF FLOOR PLAN THAI ISAN IN KHEMARAT MUNICIPALITY
UBONRATCHATHANI

หัตถกร สีถิ่นวัน¹ จันทน์ เพชรานนท์²

บทคัดย่อ

วิจัยนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนไทยอีสานชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการเปรียบเทียบกิจกรรมและผังพื้นเรือนไทยอีสาน 2 กลุ่มคือ 1.กลุ่มเรือนเก่า ได้แก่ เรือนไทยอีสานดั้งเดิม 2. กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ ได้แก่ เรือนไทยอีสานประยุกต์ และเรือนไทยอีสานร่วมสมัย โดยการศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ และการสำรวจจริงวัดลักษณะทางสถาปัตยกรรมจากภาคสนาม ด้วยวิธีการสังเกต และการสัมภาษณ์เจ้าของเรือน เพื่อทราบถึงกิจกรรมและพฤติกรรมการใช้พื้นที่แต่ละส่วน ทั้งภายในและภายนอกเรือน แล้วนำมาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในอดีตและปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มเรือนดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยพื้นที่ภายในเป็นหลัก แต่กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ ประเภทเรือนไทยอีสานประยุกต์ มีการเปลี่ยนแปลงหลังคาพื้นที่ชานแดดเป็นชานร่ม มีการปิดล้อมพื้นที่ชานเกย และปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยภายใน ส่วนเรือนไทยอีสานร่วมสมัยทรงเทศบาลมีการเปลี่ยนแปลงทั้งลักษณะโครงสร้างและผังพื้นที่ต่างจากเรือนไทยอีสานดั้งเดิม และเรือนไทยอีสานประยุกต์ มีพื้นที่ปิดล้อมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมและพฤติกรรม

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงผังพื้น, เรือนไทยอีสาน, ชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ

Abstract:

This research is to studied the configuration plans chages of the Isan-style vernacular house in Khemarat Municipality, Ubonratchathani. By comparing the activities and floor plans of 2 groups houses: The traditional isan-style and contemporary-applied isan style, By reviewed historical documents, surveyed architectural features, observation and interviewing the owner of the house about the activities and behavior both inside and outside to compare the changes from the past. The study found that the traditional isan style house had changed only the activities in internal space. But the contemporary-applied isan style houses changed the architectural features: terrace area closed by roof, Chan Kei area had closed by wall, and adjust the interior space. But the contemporary isan-style (Tesaban-style) had changed structure and

¹ นักศึกษามหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หลักสูตรมหาบัณฑิตสาขาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

configuration plans, different from traditional isan-style and contemporary-applied isan style, There are mostly enclosed areas for new activity and behavior.

Keywords: Floor plan change, Isan-styles, Khemarat Municipality community

1. บทนำ

จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชูทำให้ทราบว่า ในอดีตได้สถาปนาขึ้นเป็นเมืองในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยราวปีพ.ศ. 2357 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยก”บ้านโคกกงพะเนียง”ขึ้นเป็นเมืองเขมรราชูธานี และให้อุปฮาด (กำ) ขึ้นเป็นพระเทพวงศา ปกครองเมืองเขมรราชูขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร ต่อมาในปีพ.ศ.2452 ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีการปรับปรุงการปกครองในเขตมณฑลอีสาน โดยแยกออกเป็นสองมณฑล คือ มณฑลอุบลราชธานีกับมณฑลร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2455 ทำให้เมืองเขมรราชูธานีถูกลดฐานะเป็นอำเภอและถูกย้ายมาขึ้นตรงต่อจังหวัดอุบลราชธานีตลอดมาจนถึงปัจจุบัน (คณะกรรมการฯฉลอง ๑๐๐ปี เขมรราชูธานี, 2557) จากการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งในอดีต ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการภาวะภัยสงครามและการรวมกลุ่มของชนชาติพันธุ์ไทลาวในพื้นที่เพื่อสร้างบ้านแปลงเมืองหลังภัยสงครามเจ้าอนุวงศ์ และยุคการขยายอาณาเขตของชาติตะวันตกในปี พ.ศ. 2480 จากการยึดครองพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงของฝรั่งเศสทำให้สยามต้องเริ่มปฏิรูประบบการปกครองส่วนภูมิภาคพร้อมกับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานตามหัวเมืองต่างๆในมณฑลภาคอีสานในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2489 ต่อมาได้มีการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ 2500 (ธนิศร์, และนพดล, 2559) โดยเฉพาะการพัฒนาระบบอุปโภคบริโภค ระบบไฟฟ้า เส้นทางรถไฟ และถนนทางหลวง รวมถึงถนนตามตอก, ซอย ในเขตพื้นที่เทศบาล มีการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ตามไปด้วย ผลสืบเนื่องที่พบจากการปฏิรูปการปกครองและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคือ บางส่วนทำให้ได้รับเอาวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามาสู่เมืองหลวง และได้แพร่กระจายออกไปตามหัวเมืองต่างๆในมณฑลอีสาน เช่น เมืองสกลนคร เมืองนครพนม และเมืองอุบลราชธานี เป็นต้น โดยเฉพาะการนำเอาศิลปวัฒนธรรมแบบตะวันตกมาปรับใช้กับการสร้างที่อยู่อาศัยในกลุ่มอาคาร บ้านเรือนและสถานที่ราชการ ลักษณะที่พบในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ อาคารก่ออิฐฉาบปูนแบบชั้นเดียวและสองชั้น อาคารไม้ที่เป็นสถานที่ราชการ และบ้านพักอาศัย เป็นต้น

รูปที่ 1.1 แสดงกลุ่มอาคารอิทธิพลตะวันตกพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชู
ที่มา : ผู้วิจัย 2562

จากการเปลี่ยนแปลงภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การสร้างที่อยู่อาศัยในชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชู ก็เริ่มมีการพัฒนารูปแบบและการปรับเปลี่ยนลักษณะโครงสร้างของอาคารตามไปด้วย

เช่นกัน มีการผสมผสานรูปแบบเรื่อพื้นที่ดั้งเดิมให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบเรื่อรูปแบบร่วมสมัยที่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐที่เป็นผู้ออกแบบเอง ส่วนใหญ่ได้รับความนิยมในรูปแบบของเรื่อทรงเทศบาล ต่อมาได้มีการนำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบ โดยการต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนเรื่อให้เป็นพื้นที่ปิดล้อมมากขึ้น เช่น การต่อเติมด้านข้าง, ด้านหน้า และเทิบคริว เป็นต้น

ปัจจุบันแม้เรื่อที่พบส่วนใหญ่นิยมการก่อสร้างเรื่อให้มีความร่วมสมัยแบบทรงเทศบาลและบ้านจัดสรรมากขึ้น แต่บางส่วนยังพบเรื่อโทีสานดั้งเดิม โดยเฉพาะเรื่อโทีสานทรงเกยที่เป็นรูปแบบเรื่อพื้นที่ดั้งเดิมในชุมชนที่พบได้ 2 ลักษณะคือ เรื่อเกยประยุกต์ที่ยังมีใต้ถุน และเรื่อเกยประยุกต์ที่มีการต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนครั้งปูนครึ่งไม้ และยังมีพบเรื่ออีกกลุ่มคือ กลุ่มเรื่อเก่า ได้แก่ เรื่อโทีสานหลังคาทรงปั้นหยา ที่ยังพอหลงเหลือให้ได้ศึกษาเพียงบางส่วน แต่ก็พบปัญหาในขั้นตอนการสืบค้นข้อมูลในเชิงลึก เนื่องจากกลุ่มเรื่อเก่าที่พบถูกปล่อยทิ้งร้างไม่พบผู้พักอาศัย เหลือเพียงร่องรอยการใช้พื้นที่ในอดีต และส่วนใหญ่เรื่อกลุ่มนี้ถูกรื้อถอนทิ้งหรือขายแล้วสร้างเรื่อสมัยใหม่ทดแทน ปัจจุบันจึงพบเห็นเรื่อที่มีลักษณะร่วมสมัยมากขึ้น ภายหลังจากการลงพื้นที่ศึกษานำร่องและการสังเกตพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจอยู่ 3 ประเด็นหลักคือ

ประเด็นแรก สังเกตพบว่า อาคารบ้านเรื่อบางส่วนมีการลดทอนเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเรื่อพื้นที่ดั้งเดิมเพิ่มมากขึ้น จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน พบสาเหตุหนึ่งมาจากปัจจัยความเจริญและการเติบโตทางเศรษฐกิจ บวกกับการพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพจากหน่วยงานภาครัฐที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของธุรกิจร้านขายสินค้าต่างๆ และการปรับปรุงพื้นถนนตามตอก, ซอย ให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่ในเขตชุมชนเทศบาลเมืองเขมราชู่นั้น มีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยให้ทันสมัยตามไปด้วย เอกลักษณ์บางส่วนที่เป็นสิ่งแสดงถึงลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมของชุมชนอาจถูกบดบังลดทอนคุณค่าลงมาเรื่อยๆ จนอาจเสี่ยงต่อการสูญสลายไปในที่สุด (จิตรมณี, วันดี, และอรศิริ, 2559)

ประเด็นที่สอง จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่า ความต้องการสร้างที่อยู่อาศัยแบบเรื่อสมัยใหม่ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งความต้องการปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมเดิม และความนิยมการนำวัสดุสมัยใหม่มาทดแทน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะพฤติกรรมตามยุคสมัย จนปรากฏรูปแบบเรื่อส่วนใหญ่มีวิวัฒนาการจากของเดิม หลงเหลือร่องรอยเดิมเพียงบางส่วนเท่านั้น

ประเด็นที่สาม จากการลงพื้นที่ศึกษานำร่องพบว่า ยังไม่พบข้อมูลการศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรื่อพื้นที่เก่าก่อน และถ้ายังไม่มีการศึกษาหรือจดบันทึกข้อมูลทางสถาปัตยกรรมเรื่อพื้นที่เก่าไว้ อาจไม่หลงเหลือหลักฐานทางสถาปัตยกรรมเอาไว้ ทั้งที่อาคารบ้านพักอาศัย อาคารทางศาสนา ล้วนเกิดขึ้นจากวิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพสังคม และความเชื่อของคนในท้องถิ่น จนทำให้เกิดคุณค่าและเกิดเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นขึ้นในอดีต ซึ่งเปรียบเสมือนกับการบันทึกเรื่องราวที่วิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง และเป็นลำดับถึงรากฐานแห่งวัฒนธรรมของกลุ่มชุมชนนั่นเอง (ชลธิ์ คำเกษ, 2553)

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แม้เป็นแค่เพียงความสำคัญบางส่วนทางกายภาพที่พบ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เห็นในอีกแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะปัจจัยตัวแปรสำคัญที่ทำให้พื้นที่ทำกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัยภายในเรื่อโทีสานปัจจุบันบางส่วนเปลี่ยนไป เช่น พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว (Private Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space) และพื้นที่สาธารณะ (Public Space) เป็นต้น และเมื่อพื้นที่กิจกรรมและพฤติกรรมเปลี่ยนส่วนหนึ่งทำให้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและผังพื้นที่ภายในเรื่อบางส่วนเปลี่ยนตามพฤติกรรมไปด้วย เช่น รูปทรงหลังคา พื้นที่บริเวณชานเกย ชานแดด ฮ้านเอ่งน้ำ เรื่อคริว บันได และพื้นที่เก็บของบริเวณใต้ถุน เป็นต้น และจากประเด็นปัญหาที่พบในครั้งนี้จึงทำให้พบประเด็นช่องว่าง (gap) ที่มีความน่าสนใจที่จะศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อจะดูการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรื่อโทีสานในชุมชนเทศบาลเมืองเขมราชู จังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้นในเบื้องต้นจึงได้ทำการแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามลักษณะโครงสร้างได้ 2

กลุ่มหลักคือ กลุ่มเรือนเก่า และกลุ่มเรือนวิวัฒนาการ โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลและการทบทวนแนวคิด, ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังนี้

2. แนวคิด, ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการศึกษาและทำความเข้าใจ ร่วมกับการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้เห็นปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำกิจกรรมและผังพื้นที่เรือนไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มว่ามีารเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เนื่องจากปัจจัยอะไร การศึกษาในครั้งนี้จึงได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาเฉพาะกลุ่มเรือนไทยอีสานสำหรับการพักอาศัยที่มีความสมบูรณ์ในข้อมูลเชิงลึก และความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์และลักษณะสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทยอีสานในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี โดยยึดแนวทางการสำคัญของงานวิจัยเชิงคุณภาพ จากการตั้งคำถามตามวัตถุประสงค์ ด้วยวิธีการศึกษาในการใช้เครื่องมือเปรียบเทียบจากการทบทวนวรรณกรรม และการกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง โดยการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ แนวคิด, ทฤษฎี และตัวแปรที่ได้มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงกรอบการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ แนวคิด ทฤษฎี และตัวแปร

วัตถุประสงค์	แนวคิด, ทฤษฎี	ตัวแปรที่ได้
<p>1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่</p> <p>กลุ่มเรือนเก่า เช่น เรือนไทยอีสานแบบดั้งเดิม</p> <p>กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ เช่น เรือนไทยอีสานประยุกต์ เรือนไทยอีสานร่วมสมัย</p> <p>2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นที่เรือนไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี</p>	<p>1) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ</p> <p>2) แนวคิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น</p> <p>3) ทฤษฎีการวิเคราะห์เปรียบเทียบผังพื้นที่ ได้แก่ การวิเคราะห์ขนาดของพื้นที่โดยปริมาตรที่ใช้ในแต่ละประเภทของอาคาร/ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตามมิติของเวลาและฤดูกาล/ การวิเคราะห์โครงสร้างธรรมชาติของวัสดุที่เป็นตัวกำหนดวิธีการก่อสร้าง/ การวิเคราะห์ที่ผ่านแบบแผนความสัมพันธ์ของที่ว่าง/ การวิเคราะห์พื้นที่กิจกรรม(Activity Analysis)/ การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอย (Usage Zoning)/ การวิเคราะห์พฤติกรรมและกิจกรรมที่นำไปสู่การศึกษาเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมนั้น</p>	<p>1) พื้นที่กิจกรรมของผู้ใช้ภายในเรือนในปัจจุบันบางส่วนเปลี่ยนไป เช่น พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว (Private Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space) พื้นที่ ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space) และพื้นที่สาธารณะ (Public Space) เป็นต้น</p> <p>2) ลักษณะผังพื้นที่ และโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมบางส่วนเปลี่ยนตาม เช่น หลังคาวัสดุที่นำมาใช้ ได้แก่ วัสดุพื้น ผนัง หลังคา เสา ประตู หน้าต่าง เฟอร์นิเจอร์ และรั้ว เป็นต้น พื้นที่ภายในเรือนบางส่วน เช่น เรือนนอน ครัว, ระเบียง เรือนครัว ห้องน้ำ บันได และพื้นที่เก็บของ เป็นต้น</p>

จากการค้นคว้าเอกสาร บทความวิชาการ และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าในเขตพื้นที่ภาคอีสานมีการศึกษางานทางวิชาการเรือนพื้นถิ่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะการศึกษาเรือนพื้นถิ่นในพื้นที่อีสานตอนบน แถบลุ่มน้ำโขง มีการศึกษาเรือนพื้นถิ่นมากที่สุด เช่น จังหวัด เลย สกลนคร มุกดาหาร นครพนม และหนองคาย ส่วนพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง เช่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด จะอยู่ในระดับกลาง และ

พื้นที่ภาคอีสานตอนล่างมีการศึกษาค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่น เช่น จังหวัดนครราชสีมา และ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักวิชาการ เช่น (คมกริช, 2555; จิตรมณี, วนิตี, และ อรศิริ, 2559; จันทนีย์, 2544; ชลธิ, 2553; วิจิต, ไพโรจน์, 2546, วิโรจน์ ศรีสุโร, 2534; สมชาย นิลอาธิ, 2530;) ที่ได้มีการศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทอีสานเอาไว้ เช่น เรือนไทอีสาน เรือนไทกระเลิง เรือนไทยวน และเรือนไทแสก เป็นต้น ซึ่งจัดเป็นรูปแบบเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมที่เชื่อมโยงเรือนไทอีสานในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราช และยังคงพบการรวบรวมผลงานทางวิชาการเรือนพื้นถิ่นอีสานและการศึกษาพลวัตของรูปแบบเรือนพื้นถิ่นอีสานในรูปแบบอื่นๆที่สร้างขึ้นภายหลัง ได้แก่ เรือนไม้ทรงปั้นหยา เรือนร้านค้า เรือนประยุกต์แบบผสม เรือนเทศบาลที่ออกแบบโดยหน่วยงานราชการและเรือนรูปแบบร่วมสมัยของ (ธนิศร์, นพดล, 2559) การประยุกต์เปลี่ยนแปลงกลุ่มเรือนเหล่านี้พบว่ามิผลจากปัจจัยจากภายนอกเป็นตัวแปรที่สำคัญ เช่น การพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นเมือง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชนบทและชุมชนเมือง จนทำให้สภาพสังคมและลักษณะที่อยู่อาศัยในชนบทเปลี่ยนแปลงไปตามด้วยนั่นเอง ในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราชจากการสังเกตเบื้องต้น พบเรือนพื้นถิ่นซึ่งสามารถจำแนกโดยการแบ่งกลุ่มเรือนได้ 2 กลุ่ม แบ่งตามลักษณะโครงสร้างได้ 3 ประเภทดังนี้

1) ประเภทเรือนไทอีสานดั้งเดิมหลังคาทรงปั้นหยา มีลักษณะโครงสร้างตามแบบเรือนไม้ภาคกลางที่นิยมสร้างในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5-8 โดยกลุ่มเจ้านาย ข้าราชการและคหบดี ต่อมาเริ่มได้รับความนิยมแพร่หลายจากกลุ่มชนชั้นกลาง (ธนิศร์, นพดล, 2559) ลักษณะโครงสร้างเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงที่มีช่วงห่างระหว่างเสา 3 ห้อง ชั้นบนประกอบด้วย ชาน (เขีย) หน้าบ้าน โถงนอนใหญ่ นอนเล็ก ห้องพระ ชาน(เขีย) เรือนครัว และห้องน้ำ ส่วนชั้นล่างเป็นใต้ถุนโล่ง บางพื้นที่เก็บพิน เก็บอุปกรณ์การเกษตร ผังเรือนมีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ที่ปิดล้อมทำเป็นห้องมากขึ้น และมีความซับซ้อนมากกว่าผังเรือนไทอีสานรูปแบบดั้งเดิมประเภทอื่น โดยแต่ละห้องมีประตูเป็นทางเชื่อมผ่านถึงกันทุกห้อง

2) ประเภทเรือนไทอีสานประยุกต์ มีลักษณะโครงสร้างที่มีวิวัฒนาการจากรูปแบบเรือนเกยไทอีสานดั้งเดิมพบ 2 ลักษณะคือ 1) เรือนประยุกต์หลังคาทรงเกยแบบมีใต้ถุน พบการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหลังคาและพื้นที่ชานแดด, ผน เป็นชานร่ม มีการต่อเติมพื้นที่ที่ปิดล้อมชั้นบนเพื่อทำเป็นโรงบริเวณชานเกย เนื่องจากปัจจุบันนิยมปลูกสร้างเรือนแบบมีหลังคาคลุมเกยทั่วตัวเรือนเพื่อป้องกันแดด, ลม และผน เรือนครัวถูกปรับให้มีพื้นที่เปิดโล่งมากขึ้น จึงพบพื้นที่ใช้ร่วมบางส่วนในบริเวณพื้นที่เดียวกัน ส่วนบริเวณใต้ถุนเรือนยกพื้นสูงโล่งบางส่วนมีการต่อเติมพื้นที่ที่ปิดล้อมเพื่อทำเป็นห้องเก็บของ ค้าขาย และห้องนอน บางส่วนพบเคยมีการใช้สอยพื้นที่การทอผ้าฝ้าย การกั้นคอกเลี้ยงปศุสัตว์ พื้นที่เก็บพินและพื้นที่เก็บอุปกรณ์การเกษตร เป็นต้น

2) เรือนประยุกต์หลังคาทรงเกยแบบมีพื้นที่ที่ปิดล้อมใต้ถุนครึ่งปูนครึ่งไม้ พบว่าส่วนใหญ่นิยมต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนให้เป็นพื้นที่ที่ปิดล้อมด้วยการก่ออิฐฉาบปูนมากขึ้น มีลักษณะเป็นโรงใหญ่นิยมใช้เป็นพื้นที่ตากประสงคสำหรับนั่งนอน หรือรับแขก มีพื้นที่ที่ปิดกั้นบางส่วนสำหรับห้องน้ำ และครัว พื้นที่ชั้นบนยังคงสภาพโครงสร้างเรือนเดิมที่ยังใช้ประโยชน์เฉพาะบางส่วนเท่านั้น ส่วนใหญ่นิยมเก็บสิ่งของที่ไม่ค่อยได้ใช้งาน

3) ประเภทเรือนไทอีสานร่วมสมัย พบเป็นเรือนทรงเทศบาลหลังคาจั่วเดี่ยวและจั่วคู่ มีลักษณะโครงสร้างที่แตกต่างจากเรือนไทอีสานดั้งเดิม และเรือนไทอีสานประยุกต์ทั้งโครงสร้าง เป็นเรือนที่ได้รับการออกแบบของหน่วยงานราชการในเขตเทศบาล ถูกปรับเปลี่ยนให้มีขนาดเล็ก เพื่อให้เหมาะกับผู้ที่มียาได้น้อยและถูกสุขลักษณะ มีช่วงห่างระหว่างแนวเสา 2 ช่วงเสา แตกต่างจากเรือนไทอีสานดั้งเดิม และเรือนไทอีสานประยุกต์ที่มีช่วงห่างระหว่างแนวเสา 3 ช่วงเสา ปัจจุบันได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การก่อสร้างจะเริ่มที่บริเวณชั้นบนก่อนแล้วค่อยต่อเติมพื้นที่ชั้นล่างภายหลัง ด้วยการก่ออิฐฉาบปูน การต่อเทิบครัว เทิบด้านหน้า และเทิบด้านข้างตามมาภายหลัง เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยประโยชน์มากขึ้น การต่อเติมพื้นที่ภายนอกใช้สำหรับการนั่งพักผ่อน พุดคุยกับคนในบ้าน หรือใช้เป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและใช้เป็นพื้นที่จอดรถ เป็นต้น

สรุปได้ว่าเรือนทั้ง 2 กลุ่มที่พบ แม้มีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ดูแตกต่างกันทางกายภาพแต่ก็มีลักษณะที่เชื่อมโยงกันในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปทางสังคมและวิถีชีวิตตามยุคสมัย ข้อสังเกตที่พบคือ ลักษณะการ

วางตำแหน่งช่วงห่างระหว่างแนวเสา พบว่าเรือนไทยอีสานแบบดั้งเดิม และเรือนไทยอีสานประยุกต์ยังคงมีการวางตำแหน่งช่วงห่างระหว่างแนวเสา 3 ช่วงเหมือนเรือนในอดีต แต่พบว่าเรือนไทยอีสานร่วมสมัยมีการปรับเปลี่ยนช่วงห่างระหว่างเสาจาก 3 ช่วงมาเป็น 2 ช่วงเสาแทน และยังพบการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้าง และรูปทรงหลังคา ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัยที่เปลี่ยนไปนั่นเอง จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมตามไปด้วย

รูปที่ 2.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราช
ที่มา : ผู้วิจัย 2562

3. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี
- 2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี

ประเด็นคำถามงานวิจัย

- 1) พื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนไทยอีสานปัจจุบันทั้ง 2 กลุ่ม ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี มีการเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ของพื้นที่จากอดีตอย่างไร
- 2) มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นเรือนไทยอีสานทั้ง 2 กลุ่มในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา และทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมและผังพื้นภายในเรือนไทยอีสานในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมรราช จังหวัดอุบลราชธานี จากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มมีจำนวนทั้งหมด 8 หลังโดยมีลำดับการศึกษาข้อมูลไว้ 2 ส่วนดังนี้

4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม หนังสือ เอกสารและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแยกตามการค้นคว้าได้ดังนี้

- 1) การทบทวนวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อ ที่เชื่อมโยงกับชุมชนเมืองเขมรราช จากคณะกรรมการฉลอง 200 ปี เขมราชูร์ธานี, (2557) เต็ม วิภาคย์ พจนกิจ,

(2513) นรงค์ฤทธิ์ ทองแสง, (2550) วิโรจน์ ศรีสุโร, (ม.ป.ท. 2534) สมชาย นิลอาธิ, (2530) และอมราวดี คำบุญ, (2556)

2) การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทยอีสานที่มีลักษณะเชื่อมโยงกับเรือนไทยอีสานในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จาก จิตรมณี, วันดี, อรศิริ, (2546) วิจิต, ไพโรจน์, (2546) (ธนศรี, นพดล, 2559) (จันทนีย์ วงศ์คำ, 2544)

3) การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของ (คมกริช โกศล, และ (ชลธิ คำเกษ, 2553)

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจรังวัดจากภาคสนาม ในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

1) เริ่มจากการตรวจสอบเรือนกลุ่มตัวอย่างจาก Google Street View เพื่อทราบตำแหน่งที่ตั้งก่อนลงพื้นที่ศึกษานำร่องภาคสนามเบื้องต้น เพื่อสังเกตการณ์ การถ่ายภาพ การสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาบริบททางกายภาพโดยรวม และศึกษาแผนผังบริเวณของชุมชน เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ยังไม่พบข้อมูลการศึกษาวิจัยทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐมาก่อน

2) การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา และการแบ่งกลุ่มตัวอย่างจากลักษณะทางสถาปัตยกรรมและผังพื้นเรือนไทยอีสาน โดยอ้างอิงการศึกษาและการแบ่งกลุ่มตัวอย่างจากการทบทวนวรรณกรรมของ วิจิต, ไพโรจน์, (2546) ธนศรี, นพดล, (2559) และจิตรมณี, วันดี, อรศิริ, (2546) ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) เรือนไทยอีสาน (แบบดั้งเดิม) จำนวน 2 หลัง 2) เรือนไทยอีสาน (แบบประยุกต์) จำนวน 2 หลัง 3) เรือนไทยอีสาน (แบบร่วมสมัย) จำนวน 2 หลัง ร่วมกับการอ้างอิงการศึกษาวิเคราะห์กิจกรรมและพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ในแต่ละส่วนจากการทบทวนวรรณกรรมของ (คมกริช โกศล, 2555) และ(ชลธิ คำเกษ, 2553)

3) การออกแบบเครื่องมือจากการเปรียบเทียบการทบทวนวรรณกรรม เพื่อใช้ในการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามในวันที่ 5-7 กรกฎาคม 2561 และวันที่ 22-25 ตุลาคม พ.ศ. 2561 ในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือ 1) แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับชื่อเจ้าของเรือน บ้านเลขที่ อาชีพ เพศ อายุ จำนวนสมาชิกในบ้าน ประเภทเรือน ลักษณะเรือน อายุเรือน พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว (Private Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัว (Semi-Public Space) พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะ (Semi-Public Space) และพื้นที่สาธารณะ (Public Space) 2) แบบสำรวจรังวัดทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ทิศทางการตั้งเรือน ผังบริเวณ ผังพื้นที่ชั้นบน ผังพื้นที่ชั้นล่าง 3) แบบสำรวจวัสดุโครง ได้แก่ วัสดุประกอบตัวเรือน เช่น พื้น ผนัง หลังคา เสา ประตู หน้าต่าง และรั้ว 4) แบบสำรวจผังกิจกรรม ใช้สำรวจความเชื่อมโยงการใช้พื้นที่กิจกรรมในแต่ละส่วน และการสังเกต ร่วมกับการใช้อุปกรณ์ ได้แก่ โทรศัพท์ กล้องถ่ายรูป (Nikon d3000) คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ค และตลับเมตร นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเพื่อทำการวิเคราะห์สรุปผลแล้วนำเสนอในเบื้องต้น

4) การเข้าทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในเชิงลึก ในเรื่องของกิจกรรมและพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ของผู้อยู่อาศัยภายในเรือนไทยอีสานทั้ง 3 ประเภท เพื่อเป็นข้อมูลในการนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงลึกร่วมกับการสำรวจรังวัดเพิ่มเติมอีกครั้ง เพื่อนำผลที่ได้มาสรุปอภิปรายผล และเสนอแนะ

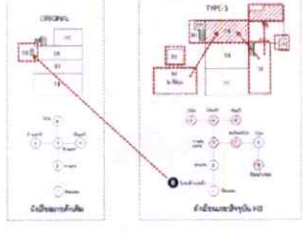

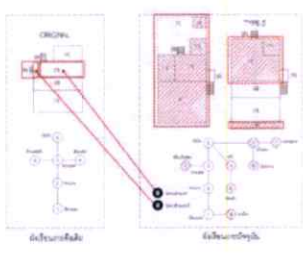
5. ผลการศึกษา

จากการลงพื้นที่สำรวจศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ 1.เรือนไทยอีสานดั้งเดิม 2. เรือนไทยอีสานประยุกต์ 3. เรือนไทยอีสานร่วมสมัย มีผลที่ได้จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามตารางดังนี้

ตารางที่ 5.1 แสดงผลลักษณะทางสถาปัตยกรรม, พื้นที่เปลี่ยนแปลง, และการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม

กลุ่มเรือนเก่า ประเภทเรือนไทยสานดั้งเดิมหลังคาทรงปั้นหยา [H1]		
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	พื้นที่พบการเปลี่ยนแปลง	ผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม
		

ตารางที่ 5.2 แสดงผลลักษณะทางสถาปัตยกรรม, พื้นที่เปลี่ยนแปลง, และการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม

กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ ประเภทเรือนเกยประยุกต์มีใต้ถุน [H4]		
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	พื้นที่พบการเปลี่ยนแปลง	ผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม
		
กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ ประเภทเรือนเกยประยุกต์ครึ่งปูนครึ่งไม้ [H6]		
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	พื้นที่พบการเปลี่ยนแปลง	ผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม
		

ตารางที่ 5.3 แสดงผลลักษณะทางสถาปัตยกรรม, พื้นที่เปลี่ยนแปลง, และการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม

กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ ประเภทเรือนร่วมสมัยทรงเทศบาล H7		
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	พื้นที่พบการเปลี่ยนแปลง	ผังการเชื่อมโยงพื้นที่กิจกรรม
		

ผลจากตารางที่ 5.1 พบว่าเรือนไทยอีสานดั้งเดิมหลังคาทรงปั้นหยา [H1] มีลักษณะเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูง เป็นเรือนไทยอีสานที่นิยมสร้างตามแบบเรือนภาคกลาง มีช่วงห่างระหว่างแนวเสา 3 ช่วง พื้นที่ชั้นบนประกอบไปด้วย เรือนนอน ห้องพระ ชาน(เขียหน้าบ้าน) ชาน(เขียด้านหลัง) เรือนครัว ใต้ถุนเป็นพื้นที่โล่ง /ขอบเขตพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว ได้แก่ [1] ห้องโถงนอนภายในและห้องพระ พบเป็นพื้นที่ปรับปรุงมีบางส่วนถูกรื้อผนังออกทำให้มีพื้นที่กว้างขึ้นใช้เป็นพื้นที่นอนสำหรับคนภายในครอบครัว [1] ห้องพระ พบเป็นพื้นที่ทับซ้อนใช้ร่วมกับกิจกรรมการนอนของคนภายในครอบครัวและญาติพี่น้อง [2] ชาน(เขียหน้าบ้าน) [3] ห้องเก็บของบริเวณชาน(เขียหน้าบ้าน) พบเป็นพื้นที่ปรับปรุงให้มีผนังปิดล้อมเป็นห้องเก็บของภายหลังถูกใช้ร่วมกับกิจกรรมการนอนของลูกหลาน [4] ชาน(เขีย) ครัว พบมีการปรับปรุงพื้นที่รวมกับชานแดด โดยการย่อพื้นที่ให้มีขนาดเล็กลงและการต่อเติมหลังคาเชื่อมต่อจากชาน(เขีย) มีพื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่เตรียมปรุง, เก็บอาหาร เก็บอุปกรณ์ครัว [5] ห้องน้ำ พบเป็นพื้นที่เพิ่มเติมขึ้นมาอยู่บนเรือนภายหลังการปรับปรุงพื้นที่ครัว [7] พื้นที่ซักล้าง พบเป็นพื้นที่เพิ่มเติมภายหลังการปรับปรุงพื้นที่ครัวโดยการต่อเหียบยื่นออกจากพื้นที่ครัว ส่วนใหญ่พบว่าพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัวจะอยู่ชั้นบนตัวเรือนส่วนพื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัวอยู่บริเวณพื้นที่ใต้ถุนเรือน เป็นพื้นที่ใช้ร่วมกับแขกเป็นพื้นที่ทับซ้อนที่มีความยืดหยุ่น [2] ชาน(เขีย)หน้าบ้าน เป็นพื้นที่ทับซ้อนใช้ทำกิจกรรมส่วนตัวและรับแขกมีความยืดหยุ่น ส่วนบริเวณพื้นที่ว่างภายในเขตรั้วเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะเพราะ เป็นพื้นที่ทับซ้อนใช้ทำกิจกรรมร่วมกับแขกมีความยืดหยุ่นสูง

ผลจากตารางที่ 5.2 พบว่าเรือนเกยุคแบบมีใต้ถุน [H4] เป็นเรือนไม้ยกพื้นสูงมีลักษณะโครงสร้างที่วิวัฒนาการจากรูปแบบเรือนเกยุคไทยอีสานดั้งเดิม มีช่วงห่างระหว่างแนวเสา 3 ช่วงเสา ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน โถงชานภายใน (ชานเกยุคในอดีต) เรือนครัว และห้องน้ำ ใต้ถุนเป็นพื้นที่โล่งบางส่วน ขอบเขตพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว ได้แก่ [3] โถงชานภายใน พบเป็นพื้นที่ต่อเติมจากการรื้อพื้นที่ชานแดดและโถงใต้ถุนเรือนมีการใช้งานทับซ้อนของคนภายในครอบครัว พื้นที่ที่มีความยืดหยุ่น [4] ครัว พบเป็นพื้นที่ต่อเติมเพิ่มส่วนขยายให้กว้างขึ้น มีพื้นที่ใช้ร่วม เช่น เตรียมปรุง, เก็บอาหาร, ครัวสมัยใหม่ พื้นที่ซักล้าง ชาน, ระเบียงครัวเป็นต้น [7] ระเบียงบันได [8] ห้องน้ำ พบเป็นพื้นที่เพิ่มเติมขึ้นมาอยู่บนเรือนเพื่อเพิ่มความสะดวกในการใช้สอยพื้นที่ [9] ห้องเก็บของใต้ถุนเรือน พบมีพื้นที่ต่อเติมสำหรับเก็บของเพื่อป้องกันขโมยในยามวิกาล พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัวอยู่บริเวณพื้นที่ใต้ถุน พบเป็นพื้นที่ทับซ้อนที่ใช้ร่วมกับแขก พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งสาธารณะอยู่บริเวณพื้นที่ว่าง, ลาน, เขตรั้วพบเป็นพื้นที่ทับซ้อนที่ใช้ร่วมกับแขกมีความยืดหยุ่นสูง

ผลจากตารางที่ 5.2 พบว่าเรือนเกยุคแบบมีพื้นที่ปิดล้อมครึ่งปูนครึ่งไม้ [H6] เป็นเรือนไม้ยกพื้นสูงมีลักษณะโครงสร้างที่มีวิวัฒนาการจากรูปแบบเรือนเกยุคไทยอีสานดั้งเดิม มีช่วงห่างระหว่างแนวเสา 3 ห้อง ชั้นบนประกอบด้วย เรือนนอน ชานเกยุค ชาน, ระเบียง ห้องเก็บของ พื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่ปิดล้อม มีลักษณะเป็นห้องโถงใหญ่นิยมใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ สำหรับนั่งนอน พักผ่อน หรือรับแขก บางส่วนถูกกั้นเป็นห้องนอน พื้นที่เก็บ

ของ ครัว และห้องน้ำ ขอบเขตพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัวชั้นล่าง ได้แก่ [1] ห้องนอนเล็ก [4] ครัว [7] พื้นที่เก็บของ ชั้นล่าง ห้องเก็บของ [9] โถงนอนชั้นล่าง [8] ห้องน้ำ พบว่าพื้นที่ 1,7,8,9 เป็นพื้นที่ต่อเติมผนังก่ออิฐฉาบปูนทั้งหมด พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัวชั้นบน ได้แก่ [1] เรือนนอนใหญ่ [2] ขานนอนหน้าห้อง(เกย) [3] ขานระเบียง [4] ห้องเก็บของชั้นบน [6] ระเบียงบันได แต่พบว่าพื้นที่ชั้นบนไม่ค่อยใช้ทำกิจกรรมในปัจจุบันเนื่องจากมีสภาพทรุดโทรม พื้นที่ทำกิจกรรมกึ่งส่วนตัว [4] พื้นที่ครั้ว มีพื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่ซักล้าง พื้นที่กินข้าว และพื้นที่สำหรับนั่งนอนพักผ่อน หรือปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน พื้นที่สาธารณะและกึ่งสาธารณะ พบเป็นพื้นที่เขตร่วมมีการทับซ้อนการใช้พื้นที่ในกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกับเพื่อนบ้าน พื้นที่ใช้งานจึงเป็นพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นสูง

ผลจากตารางที่ 5.3 พบว่า เรือนไทยอีสานร่วมสมัยทรงเทศบาล [H7] มีลักษณะโครงสร้างที่เปลี่ยนจาก เรือนไทยอีสานดั้งเดิม และเรือนไทยอีสานประยุกต์ มีช่วงห่างระหว่างแนวเสา 2 ช่วงเสา แตกต่างจากเรือนไทยอีสานดั้งเดิม และเรือนไทยอีสานประยุกต์ที่มีช่วงห่างระหว่างแนวเสา 3 ช่วงเสา ชั้นบนประกอบด้วย ห้องนอน โถงหน้าห้อง พื้นที่ชั้นล่างมีลักษณะเป็นโถงใหญ่ ขอบเขตพื้นที่ส่วนตัว ได้แก่ [1] พื้นที่ห้องนอน พบมีพื้นที่เพิ่มเติมชั้นใหม่ 2 ห้อง สำหรับเป็นห้องนอนลูกสาว [2] พื้นที่บริเวณโถงชั้นบน มีพื้นที่ใช้ร่วม เช่น โต๊ะหมู่บูชา ตู้เก็บที่นอน หมอนมุ้ง [3] พื้นที่บริเวณโถงชั้นล่าง พบมีการกันพื้นที่ด้วยตู้ให้เป็นสัดส่วนใช้สำหรับเก็บของและเสื้อผ้าของคนภายในบ้าน ถัดมาเป็นพื้นที่นั่งทำงานลูกสาว นั่งเล่นพูดคุย ดูTV ของคนภายในครอบครัว [4] พื้นที่บริเวณห้องน้ำ พบเป็นพื้นที่ต่อเติมภายหลัง พื้นที่กึ่งส่วนตัว ได้แก่ [5] พื้นที่นั่งเล่นพักผ่อน และใช้เป็นพื้นที่จอดรถ พบเป็นพื้นที่ต่อเติมชั้นมาภายหลัง เชื่อมต่อกับพื้นที่ครั้ว [6,7] พื้นที่บริเวณครั้ว และเก็บของ พบเป็นพื้นที่ต่อเติมชั้นมาภายหลังภายหลัง เป็นพื้นที่ทับซ้อนมีการใช้พื้นที่ในกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกับ พื้นที่ใช้งานในแต่ละส่วนจึงเป็นพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นสูง

5. สรุปผล

5.1 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรม และผังพื้นเรือนไทยอีสานชุมชนเทศบาลเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

สรุปผลการศึกษา พบว่ากลุ่มเรือนดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ภายในเป็นหลัก และมีกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ทับซ้อนกับญาติพี่น้องในบางส่วน เช่น เรือนนอน ขาน(เขย) และครั้ว พื้นที่กิจกรรมส่วนตัวจึงมีความยืดหยุ่นสูงสำหรับญาติ แต่กลุ่มเรือนวิวัฒนาการ ประเภทเรือนไทยอีสานประยุกต์มีได้ถูกลง มีลักษณะโครงสร้างที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยไทยอีสานดั้งเดิม มีการเพิ่มเติมหลังคาในพื้นที่ขานแดดเป็นขานร่ม และการปิดล้อมพื้นที่ขานเกยบางส่วนเพื่อป้องกันลม,ฝน การเพิ่มขึ้นห้องน้ำบริเวณชั้นบน รวมถึงการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมบนเรือน พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นพื้นที่ทับซ้อนและมีความยืดหยุ่นในการใช้งานของคนภายในครอบครัว และญาติพี่น้องคล้ายเรือนไทยอีสานดั้งเดิม ส่วนเรือนไทยอีสานประยุกต์มีพื้นที่ปิดล้อมได้ถูกลง พบมีลักษณะโครงสร้างคล้ายกับเรือนไทยอีสานแบบมีได้ถูกลง แต่มีการเพิ่มเติมพื้นที่ได้ถูกลงเป็นพื้นที่ปิดล้อม พื้นที่ชั้นบนกลายเป็นพื้นที่เก็บของที่ไม่น่าจะได้ใช้งาน กิจกรรมเกือบทั้งหมดถูกย้ายลงมาโถงชั้นล่าง พื้นที่บางส่วนถูกกันให้เป็นพื้นที่ส่วนตัว เช่น ห้องนอน ห้องเก็บของ พื้นที่ว่างบริเวณโถงบางส่วนเป็นพื้นที่ทับซ้อนใช้สำหรับคนในครอบครัวและรับแขกร่วมด้วย ส่วนเรือนไทยอีสานร่วมสมัยทรงเทศบาลมีการเปลี่ยนแปลงทั้งลักษณะโครงสร้างและผังพื้นภายในที่ต่างจากเรือนไทยอีสานดั้งเดิมและเรือนไทยอีสานประยุกต์ มีพื้นที่ปิดล้อมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมและพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ ในปัจจุบันพบว่าเรือนไทยอีสานร่วมสมัยถูกใช้เป็นตัวแบบของเรือนทรงเทศบาล คนในชุมชนเริ่มสร้างมากขึ้น และมักนิยมต่อเติมพื้นที่ทับซ้อนภายหลัง เช่น เติบด้านหน้าสำหรับนั่งเล่นพักผ่อนพูดคุย ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน เติบด้านข้างใช้สำหรับจอดรถ ส่วนเติบด้านหลังสำหรับต่อเติมพื้นที่ห้องน้ำครั้วและเก็บของ เป็นต้น

6. อภิปรายผล

อภิปรายผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า เรือนไทยอีสานแบบดั้งเดิมหลังคาทรงปั้นหยา มีลักษณะโครงสร้างทรงหลังคาและพื้นที่ปิดล้อมแบบเรือนไม้ภาคกลาง ผังเรือนชั้นบนประกอบไปด้วย เรือนนอน ขาน (เขย) หน้าบ้าน ขาน (เขย) ด้านหลัง เรือนครัว และห้องน้ำ พื้นที่ขาน (เขย) เป็นพื้นที่โล่งมีหลังคาคลุม พื้นที่เรือนนอนส่วนใหญ่นิยมทำผนังปิดกัน โดยมีประตูเป็นพื้นที่เชื่อมผ่านทะลุถึงกันแต่ละห้อง พื้นที่กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ช้อนทับที่มีความยืดหยุ่นในการใช้งานทั้งคนภายในครอบครัว และแขกที่มาเยี่ยม เช่น ขาน(เขย) โถงนอนภายใน ห้องน้ำหรือเรือนครัว เป็นต้น จากการศึกษาลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมโดยรวมพบว่า ลักษณะทางสถาปัตยกรรมมีความสอดคล้องกับเรือนไทลาวของ (วิชิต คลังบุญครอง, 2553) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “เอกลักษณ์ที่อยู่อาศัยพื้นถิ่นลุ่มน้ำโขง จังหวัดนครพนม” แต่อาจมีความแตกต่างกันในด้านการใช้สอยพื้นที่ทำกิจกรรมเนื่องจากขอบเขตการใช้งานส่วนบุคคลที่ต่างวาระ

อภิปรายผลที่ได้จากการศึกษาเรือนไทยอีสานแบบประยุกต์ พบว่ามีลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่วิวัฒนาการมาจากเรือนเกยไทยอีสานดั้งเดิม ทั้งแบบมีใต้ถุนและแบบมีพื้นที่ปิดล้อมใต้ถุนครึ่งปูนครึ่งไม้ โดยมีช่วงห่างระหว่างเสา 3 ช่วงเหมือนกัน มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหลังคาและพื้นที่ขานแดด, ฝนมาเป็นขานร่ม แต่แตกต่างกันคือเรือนไทยอีสานประยุกต์แบบมีใต้ถุน ไม่มีการปิดล้อมพื้นที่ใต้ถุนเรือน มีเพียงการปรับเปลี่ยนพื้นที่ขานเกยชั้นบนให้เป็นพื้นที่ปิดล้อมมากขึ้นและใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ เช่น นอน เก็บของ วางตู้ และแขวนเสื้อผ้า เป็นต้น เรือนครัวมีการขยายพื้นที่ให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง และพื้นที่ใช้ร่วมบางส่วน เช่น พื้นที่ซีกล่าง พื้นที่กินข้าว และพื้นที่นั่งนอนพักผ่อน ส่วนเรือนไทยอีสานประยุกต์แบบครึ่งปูนครึ่งไม้ พบว่าส่วนใหญ่นิยมต่อเติมพื้นที่ใต้ถุนให้เป็นพื้นที่ปิดล้อมด้วยการก่ออิฐฉาบปูนมากขึ้น มีลักษณะเป็นโถงใหญ่นิยมใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์สำหรับนั่งนอน หรือรับแขก มีพื้นที่ปิดกันบางส่วนสำหรับห้องน้ำ และครัว พื้นที่ชั้นบนยังคงสภาพโครงสร้างเรือนเดิมที่ยังใช้ประโยชน์เฉพาะบางส่วนเท่านั้น ส่วนใหญ่นิยมเก็บสิ่งของที่ไม่ว่างได้ใช้งานกิจกรรมส่วนใหญ่จึงถูกย้ายลงมาในพื้นที่ชั้นล่างแทน จากการศึกษาลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและผังพื้นที่คล้ายกับเรือนประยุกต์ ของ (จิตรมณี, วันดี, อรศิริ, 2559) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “ลักษณะเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทลาว จังหวัดเลย” ทั้ง 2 ลักษณะแต่อาจมีความแตกต่างกันในด้านการใช้สอยพื้นที่ทำกิจกรรมเนื่องจากขอบเขตการใช้งานส่วนบุคคลที่ต่างวาระ

อภิปรายผลที่ได้จากการศึกษาเรือนไทยอีสานร่วมสมัยพบว่า มีลักษณะโครงสร้างและผังเรือนเปลี่ยนไปจากเรือนไทยอีสานดั้งเดิม และเรือนไทยอีสานประยุกต์ เนื่องจากการออกแบบมาจากหน่วยงานภาครัฐที่เน้นลักษณะโครงสร้างให้เหมาะสมกับการใช้งาน และถูกสุขลักษณะ การลดพื้นที่ของช่วงเสา 2 ช่วงทั้งแนวกว้างและแนวยาว ชั้นบนประกอบด้วย ห้องนอน โถงหน้าห้อง หิ้งพระกิจกรรมส่วนใหญ่มีไว้สำหรับหลับนอนและสวดมนต์เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว เพราะใช้เฉพาะคนในครอบครัว ชั้นล่างประกอบด้วย โถงใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์สำหรับนั่ง นอนรับแขก ทำงาน เก็บของ, มีการต่อเติมเทิบครัวด้านหลังตัวเรือน พบพื้นที่ใช้ร่วม เช่น พื้นที่กินข้าว พื้นที่ซีกล่างและห้องน้ำ ยังพบการต่อเติมเทิบด้านหน้าสำหรับนั่งเล่น พักผ่อน และพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน และเทิบด้านข้างสำหรับเป็นที่จอดรถ (นิยมสร้างต่อจากตัวเรือน) ส่วนใหญ่มีการใช้งานที่ทับซ้อนของพื้นที่ตามความจำเป็น จากการศึกษาลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและผังพื้นที่โดยรวมมีความสอดคล้องกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและผังพื้นที่คล้ายกับเรือนประยุกต์ร่วมสมัยรูปแบบเทศบาล ของ (ฉนิทร์, นพดล, 2559) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “พลวัตของรูปแบบบ้านเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” และ (จิตรมณี, วันดี, อรศิริ, 2559) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “ลักษณะเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทลาว จังหวัดเลย” แต่อาจมีความแตกต่างในด้านพื้นที่กิจกรรมเนื่องจากขอบเขตการใช้งานส่วนบุคคลที่ต่างวาระ

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อจำกัดในการศึกษาบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก เช่น กลุ่มเรียนเก่า มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่ไม่พบผู้พักอาศัยในเรือน จำเป็นต้องสืบหาผู้ให้ข้อมูลที่เป็นจริงได้จากการสัมภาษณ์ลูกหลานเป็นหลัก อาจมีความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลเท่าที่ควร ส่วนกลุ่มเรียนวิวัฒนาการพบมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่หลายช่วง ผู้พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทำให้เกิดปัญหาการจดจำรายละเอียดผังเรือนในอดีตบางส่วน จึงมีความจำเป็นต้องยึดผังเรือนปัจจุบัน โดยการใช้เส้นประและสัญลักษณ์ระบุตำแหน่งบริเวณพื้นที่เปลี่ยนแปลงในอดีต แทนการแยกผังเรือน ส่วนเรือนร่วมสมัยส่วนใหญ่มีข้อจำกัดในการเข้าวัดพื้นที่ภายในตัวเรือน สาเหตุเกิดจากความกังวลในความเป็นส่วนตัวของเจ้าของเรือน และความไม่สะดวกเป็นต้น

เนื่องจากการศึกษาเชิงคุณภาพที่เน้นการเข้าถึงข้อมูลในเชิงลึกและระยะเวลาที่จำกัด การกำหนดกลุ่มตัวอย่างและขอบเขตการศึกษาจึงขอเลือกศึกษาเฉพาะเรือนพักอาศัยเท่านั้น ซึ่งไม่รวมถึงเรือนค้าขาย หรืออาคารพาณิชย์ต่างๆ ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างอาจจะยังไม่ครอบคลุมข้อมูลในด้านอื่นๆเท่าที่ควร เพราะส่วนหนึ่งการเข้าสำรวจพื้นที่ ยึดความยินยอมจากเจ้าของเรือนเป็นหลัก ในอนาคตถ้ามีการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการเพิ่มเติมกลุ่มตัวอย่าง และการศึกษาข้อมูลในประเด็นอื่นที่แตกต่างร่วมด้วย เช่น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของผังเรือนไทยอีสานดั้งเดิม กรณีเรือนเกย เรือนโชนัง และเรือนแฝด ว่าแต่ละประเภทมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การศึกษานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งในการศึกษานำร่อง เพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความแม่ผลจากการศึกษายังไม่ชี้ชัดเกี่ยวกับการลดน้อยลงของกลุ่มเรียนเก่าและกลุ่มเรียนประยุกต์ แต่จากการสังเกตพบว่า ความนิยมในการสร้างที่พักอาศัยที่ร่วมสมัยเริ่มเข้ามาแทนที่และมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ อาจส่งผลต่อการสูญสลายไปของเรือนพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ในระยะยาวได้ในอนาคต

อ้างอิงเอกสาร

- คณะกรรมการ ฉลอง ๒๐๐ปี เชมราฐธานี. ๒๐๐ปี เชมราฐธานี ๒๓๕๗-๒๕๕๗. มุกดาหาร: วินเนอร์ ดีไซน์ แอนด์พริ้นติ้ง, ๒๕๕๗.
- คมกริช โกศล. 2554. “การใช้พื้นที่ภายใน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นบ้านไทย-ยวน” กรณีศึกษาจ.สระบุรี วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- จิตรมณี ดีอุดมจันทร์,วันดี พินิจวรสิน,และอรศิริ ปาณินท์, 2559. “ลักษณะเฉพาะของชุมชนและเรือนพื้นถิ่นไทลาว.” กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน ประจำปี 2559
- จันทิพย์ วงศ์คำ. 2546. “พัฒนาการเรือนกระเบื้อง กรณีศึกษาบ้านหนองหนาว อ.หางดง จังหวัดมุกดาหาร จุดเปลี่ยนทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม”. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 2 (ฉบับที่ 1) : 1-12.
- ชลธิ คำเกษ. 2553. “คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนพื้นถิ่นชาวแสก” กรณีศึกษา บ้านอาจสามารถ ต.อาจสามารถ อ.เมือง จ.นครพนม วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. 2513. ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมาศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- อนิษฐ์ เสถียรนาม และนพดล ตั้งสกุล, 2559. “พลวัตของรูปแบบเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ

ประเทศไทย” วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 15 ฉบับที่ 2
กรกฎาคม-ธันวาคม ประจำปี 2559

วิโรฒ ศรีสุโร. 2537. “ วิกฤตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในดินแดนอีสาน” .วารสารอาษา. (พฤศจิกายน 2537): 81-85.

วิชิต คลังบุญครอง.สถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยชาวไทยอีสาน-ผู้ไทย.ขอนแก่น:คลังนานาวิทยา, 2549

สมชาย นิลอาธิ. 2530. “ เรือนอีสานและประเพณีการอยู่อาศัย”. ใน กรรมวิธีการสถาปนิกอีสาน
(บรรณาธิการ). สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ: เมฆาเพลส.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นายหัตถกร สีฉินวัน รหัส59602045

ที่อยู่

50/298 หมู่บ้านเมืองประชา ถนนหทัยราษฎร์35 แขวงสามวา
ตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร 10510
เบอร์โทร 085-1097782

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2562

สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต (สถาปัตยกรรมภายใน)
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2545

ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต (เทคโนโลยีการจัดการ
อุตสาหกรรม) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

พ.ศ. 2542

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ออกแบบตกแต่งภายใน)
วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2556

Design by

บริษัท Deesawat Industries Co;Ltd.

พ.ศ. 2552

Designer

บริษัทเนซัวร์ลยูนิค (Bambunique)

พ.ศ. 2546

Project Designer

บริษัท Agal décor Co;Ltd.